

MOHORIE
DRUŽBE
STOTI
KOLEDÁ
LETO
1953

107. 22. v. 58.

B

VSEBINA

	Stran		Stran
Astronomski in cerkveni koledar	2	Leopold Stanek: Delavska	117
Vzhod in zahod sonca in lune	3	Severin Sali: Naročilo	117
Kalendarij	6	Ob sklepu Koledarja	118
Abecedni imenik svetnikov in godov	30	Leopold Stanek: Dete mamici	118
Ob stoletnici Družbe sv. Mohorja	37	Dr. Fr. Ks. Cukalu ob zlati maši	119
Ivan Trinko: Moje življenje	38	Dr. Fr. Kotniku ob sedemdesetletnici	120
Ludvik Zorzut: Oj Matajur, oj Matajur	39	Dr. Fran Sušnik: Gospod profesor	121
Andrej Sertel: Moj Korotan	39	Alojzij Stroj — biseromašnik	122
Anton Hribar Korinjski: Kumski romar	40	Jelica L. Jelič: Stara pesem	124
Anton Hribar Korinjski: Svatovska	41	Dr. Rudolf Molè: Dr. Jakob Zupan	125
Anton Hribar Korinjski: Deklica in me- tuljček	41	Dr. Janko Polec: Josip Starè	134
F. S. Finžgar: Zgodba o dekletu	42	Dr. Valter Bohinec: Simon Rutar	142
Severin Sali: Iz »Speva rodni besedi«	52	Leopold Stanek: Kmečka	143
Jože Plečnik: Utrinki	53	Jelica L. Jelič: Lectore srce	143
Leopold Stanek: Pomladne pesmi	54	Leopold Stanek: Hrepenenje	143
Janko Mlakar: Moja zadnja tura na Triglav	55	Stanko Premrl: P. Hugolin Sattner	144
France Borko: Le od kod zdaj nama to?	58	Janko Mlakar: Jožef Lavtizar	147
Anton Hribar Korinjski: Pogovor	58	Viktor Smolej: Janko Kersnik	149
Ksaver Meško: Pot iz četniškega ujetništva	59	-om-: Franja Koširjeva v Sežani	153
Pavel Perko: Martin Orehek pred sodiščem	62	Ludvik Zorzut: Pomlad v Brdih	155
Ivan Zorec: Iz mojega življenja	65	Dr. Janko Kotnik: Profesor dr. Matija Murko	156
Stana Vinšek: Narodna	67	Alfonz Levičnik: Oče Ciril Zupan	158
Ivan Pregelj: Glosa vnuku	68	Stefi Strojnikovi v spomin	159
Jelica L. Jelič: Ljubezen	70	Dr. Angela Piskernikova: Irsov Jaka	160
Leopold Stanek: Ljudska knjiga govori	70	Jelica L. Jelič: Oblaki	165
Josip Mal: Po stezah zgodovinarja	71	Leopold Stanek: Kmečkemu dekletu za poroko	165
Joža Lovrenčič: Domotožje	75	Boris Paternu: S poti po Koroški	166
Anton Sovre: Kuga v Atenah	76	Ludovik Zorzut: An tadà	176
Leopold Stanek: Mesečna noč ob reki	78	Jelica L. Jelič: Življenje	178
France Stele: O varstvu slovenske domačije	79	Maks Miklavčič: Naš rod in jezik v Ko- prščini	179
Joža Lovrenčič: Jesenski, akvarel	85	Ančka Salmič: Ne poženi, nagelj rdeči	187
Alojzij Remec: Zgodba o komandantovem psu	86	Marija Koširjeva: Nevesta z gorà	188
Severin Sali: V hramu	90	Anton Potočnik: Jablane v cvetju	198
France Koblar: Mohorjeva povest	91	Jože Dular: Metlika gori	199
France Bevk: Iz »Kaplana Martina Čeder- maca«	95	Leopold Stanek: Kmečke pesmi	203
Matija Slavič: Prevodi sv. pisma v sloven- ščini	98	Dr. Jože Pokorn: Naše nove občine	204
Severin Sali: Zahvala za žetev	100	Dr. Josip Mal: Po širnem svetu	207
Ksaver Lukman: Mož s Krasa	101	Jelica L. Jelič: Obmorska motiva	214
Joža Lovrenčič: Mohorjeve bukve so prišle	105	Stanko Breščak: Kmetova	214
Jakob Solar: Skrb za slovensko učno knjigo	107	Lidiya Kasnik: Žalostna pesem	214
Stanko Cajnkár: Svet, ki ga najbolj poznam	111	Poverjeništa Družbe sv. Mohorja	215
Boris Ziherl: Ob stoletnici Mohorjeve družbe	115	Glasnik Družbe sv. Mohorja	223
		Cenik knjig Družbe sv. Mohorja	224

NAZNANILO

Družbeniki dobijo letos za redno udnino štiri knjige, in sicer:

1. Janežič, Simonič, Repanšek: Za boljši pridelek.
2. F. S. Finžgar: Mirna pota (Slovenske večernice 103).
3. Janko Moder: Iz zdravih korenin močno drevo (prvi snopič).
4. Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1953.

Udje prejmejo knjige pri svojih poverjenikih. Stroške za odpremo knjig naj udje in naročniki povrnejo svojim poverjenikom, pri katerih proti doplačilu naročijo in dobijo lahko tudi dve doplačilni knjigi, in sicer:

1. Stanko Cajnkár: Križnarjevi.
2. Sonja Sever: Kamenček sreče (Mohorjeva knjižnica 130).

Odbor.

1825/93

26/1953

STOTI

MOHORIEVA
DRUZBE

KOLEDAR DRUŽBE SV. MOHORJA ZA NAVADNO LETO 1953

Leto ima 365 dni ter se začne in konča s četrtkom

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 1. II.	Angelska nedelja 6. IX.
Pepelnica 18. II.	Rožnovenska ned. 4. X.
Velika noč 5. IV.	Zegnanjska ned. 11. X.
Vnebohod 14. V.	Misijonska ned. 18. X.
Binkošti 24. V.	Kristus Kralj 25. X.
Sv. Trojica 31. V.	Zahvalna nedelja 8. XI.
Sv. Rešnje Telo 4. VI.	Prva adventna nedelja
Srce Jezusovo 12. VI.	29. XI.

Predpostne nedelje so tri, pobinkoštnih je 26.

Svečnica, oznanjenje, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije in sveti Štefan niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

Postno postavo imamo pri nas tako olajšano, da je strogi post (zdržek mesnih jedi in mesne juhe ter pritriganje v jedi) samo na pepelnico, na veliki petek, na dan pred Marijinim vnebovzajem in na dan pred božičem do večerje. Vse druge postne dni je dovoljeno večkrat na dan jesti in uživati mesne jedi. (Morebitne spremembe postne zapovedi bodo oznanjene po cerkvah.)

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število ... 16	Rimsko število ... 6
Sončni krog ... 2	Nedeljska črka ... D
Epakta ... XIV	

ZNAMENJA ZA LUNINE MENE

Mlaj ... ☾	Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec ... ☾	Zadnji krajec ... ☽

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi dne 20. III. ob 23; sonce stopi v znamenje ovna (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja dne 21. VI. ob 18; sonce na povratniku raka.

Začetek jeseni dne 23. IX. ob 9; sonce stopi v znamenje tehtnice.

Začetek zime dne 22. XII. ob 5; sonce na kozorogovem povratniku (zimsko enakonočje).

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1953 bodo trije sončni mrki: 1. Dne 13. do 14. februarja delni sončni mrk, viden v krajih ob vzhodnih obalah Azije. Pri nas ne bo viden. — 2. Dne 11. VII. delni sončni mrk, viden v Kanadi in na Grenlandiji. Pri nas ne bo viden. — 3. Dne 9. VIII. delni sončni mrk, viden v Patagoniji. Pri nas ne bo viden.

V letu 1953 bosta dva lunina mrka: 1. V noči med 29. in 30. januarjem bo popolni lunin mrk. Pri nas bo viden takole:

luna stopi v senco 29. I.	ob 22,54
začetek popolnega mrka 30. I.	ob 0,05
sredina mrka	ob 0,47
konec popolnega mrka	ob 1,30
luna stopi iz sence	ob 2,40

Dne 29. I. vzide luna v Ljubljani ob 16,35 in zaide 30. I. ob 7,40. Vidne bodo torej pri nas vse stopnje mrka.

2. Dne 26. VII. bo popolni lunin mrk, ki pa pri nas ne bo viden.

Vsi podatki tu in drugod v koledarju so izračunani na srednjeevropski čas.

VIDLJIVOST SVETLEJSIH PLANETOV

Venera: Do konca marca je večernica. Dne 31. I. pride v največjo navidezno razdaljo vzhodno od sonca. Dne 8. III. je v največjem sijaju, potem se izgubi v sončnih žarkih. Dne 13. IV. je v spodnji konjunkciji s soncem. Od začetka maja dalje je danica. Dne 19. V. je v največjem sijaju. Dne 22. VI. pride v največjo navidezno razdaljo zahodno od sonca.

Mars: Letos ni v ugodni legi za opazovanja, ker je 8. VII. v konjunkciji s soncem. Zagledamo ga spet ob koncu leta pred sončnim vzhodom.

Jupiter: V začetku leta je viden v prvi polovici noči, a zahaja čedalje bolj zgodaj. Dne 25. V. je v konjunkciji s soncem. Pokaže se spet septembra v drugi polovici noči. Decembra je viden celo noč, ker je 13. XII. v opoziciji s soncem.

Saturn: Viden je v prvi polovici leta. Dne 14. IV. je v opoziciji s soncem in tedaj je viden vso noč. V poletnih mesecih je viden zgodaj zvečer. Dne 23. X. je v konjunkciji s soncem.

VREMENSKI KLJUČ

Sicer še ni dognano, kako luna vpliva na vreme — podobno kakor vpliva na morsko dno — vendar je vremenski ključ, ki ga je sestavil Herschel, precej zanesljiv vremenski prerok, posebno, če ga uporabljamo z drugimi vremeniki.

Kratko si ta ključ zapomnimo takole: 1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni. — 2. Vreme bo tem bolj za trdno grdo, čim bliže poldneva se luna spremeni.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako bo do ščipa sleherni dan.

PROSINEC * JANUAR

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	7.45	16.27	8.43	17.39	8.45	
2.	7.45	16.28	8.43	18.47	9.14	
3.	7.45	16.29	8.44	19.53	9.36	
4.	7.45	16.30	8.45	20.58	9.55	
5.	7.44	16.31	8.47	22.01	10.11	
6.	7.44	16.32	8.48	23.05	10.27	
7.	7.44	16.33	8.49		10.43	
8.	7.44	16.34	8.50	0.10	11.00	€ 11,09
9.	7.44	16.35	8.51	1.17	11.21	
10.	7.43	16.36	8.53	2.27	11.46	
11.	7.43	16.37	8.54	3.40	12.19	
12.	7.43	16.38	8.55	4.53	13.02	
13.	7.42	16.39	8.57	6.01	14.00	
14.	7.42	16.40	8.58	6.59	15.11	
15.	7.41	16.42	9.01	7.45	16.33	● 15,08
16.	7.41	16.43	9.02	8.21	18.00	
17.	7.40	16.44	9.04	8.49	19.25	
18.	7.40	16.46	9.06	9.12	20.47	
19.	7.39	16.47	9.08	9.33	22.07	
20.	7.38	16.48	9.10	9.54	23.26	
21.	7.37	16.50	9.13	10.15		
22.	7.36	16.51	9.15	10.39	0.44	▷ 6,43
23.	7.35	16.53	9.18	11.08	2.00	
24.	7.34	16.55	9.21	11.43	3.14	
25.	7.33	16.56	9.23	12.27	4.21	
26.	7.32	16.58	9.26	13.21	5.20	
27.	7.31	16.59	9.28	14.22	6.09	
28.	7.30	17.00	9.30	15.27	6.46	
29.	7.29	17.02	9.33	16.35	7.16	
30.	7.28	17.03	9.35	17.42	7.40	● 0,44
31.	7.27	17.05	9.38	18.47	8.00	

SVEČAN * FEBRUAR

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	7.26	17.06	9.40	19.51	8.17	
2.	7.25	17.07	9.42	20.55	8.34	
3.	7.24	17.09	9.45	21.59	8.50	
4.	7.23	17.11	9.48	23.04	9.06	
5.	7.21	17.12	9.51		9.25	
6.	7.20	17.13	9.53	0.12	9.47	
7.	7.19	17.15	9.56	1.22	10.15	€ 5,09
8.	7.17	17.16	9.59	2.32	10.52	
9.	7.16	17.18	10.02	3.41	11.41	
10.	7.14	17.20	10.06	4.42	12.44	
11.	7.12	17.21	10.09	5.34	14.00	
12.	7.11	17.23	10.12	6.14	15.24	
13.	7.09	17.24	10.15	6.46	16.51	
14.	7.08	17.26	10.18	7.13	18.16	● 2,10
15.	7.06	17.27	10.21	7.35	19.40	
16.	7.05	17.29	10.24	7.57	21.03	
17.	7.03	17.30	10.27	8.18	22.24	
18.	7.01	17.31	10.30	8.42	23.44	
19.	7.00	17.33	10.33	9.10		
20.	6.58	17.34	10.36	9.44	1.02	▷ 18,44
21.	6.57	17.36	10.39	10.25	2.13	
22.	6.55	17.37	10.42	11.16	3.15	
23.	6.54	17.39	10.45	12.15	4.07	
24.	6.52	17.41	10.49	13.19	4.48	
25.	6.50	17.42	10.52	14.26	5.20	
26.	6.48	17.43	10.55	15.32	5.45	
27.	6.46	17.45	10.59	16.38	6.07	
28.	6.44	17.46	11.22	17.42	6.25	● 19,59

SUŠEC * MAREC

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	6.42	17.48	11.06	18.46	6.41	
2.	6.40	17.49	11.09	19.50	6.57	
3.	6.38	17.51	11.13	20.54	7.13	
4.	6.37	17.52	11.15	22.01	7.31	
5.	6.35	17.53	11.18	23.09	7.52	
6.	6.33	17.54	11.21		8.18	
7.	6.31	17.56	11.26	0.19	8.51	
8.	6.29	17.57	11.28	1.27	9.34	€ 19,26
9.	6.28	17.59	11.31	2.30	10.29	
10.	6.26	18.00	11.34	3.24	11.37	
11.	6.24	18.01	11.37	4.07	12.54	
12.	6.22	18.03	11.41	4.42	14.17	
13.	6.20	18.04	11.44	5.10	15.41	
14.	6.18	18.06	11.48	5.34	17.06	
15.	6.16	18.07	11.51	5.57	18.30	● 12,05
16.	6.14	18.08	11.54	6.19	19.54	
17.	6.12	18.10	11.58	6.42	21.17	
18.	6.10	18.11	12.01	7.09	22.39	
19.	6.08	18.13	12.05	7.41	23.55	
20.	6.06	18.14	12.08	8.21		
21.	6.04	18.15	12.11	9.09	1.04	
22.	6.03	18.17	12.14	10.07	2.02	▷ 9,10
23.	6.01	18.18	12.17	11.11	2.47	
24.	5.59	18.19	12.20	12.17	3.22	
25.	5.57	18.20	12.23	13.23	3.50	
26.	5.55	18.22	12.27	14.29	4.12	
27.	5.53	18.23	12.30	15.33	4.31	
28.	5.51	18.25	12.34	16.37	4.48	
29.	5.49	18.26	12.37	17.41	5.04	
30.	5.47	18.28	12.41	18.46	5.20	● 13,55
31.	5.45	18.29	12.44	19.52	5.38	

MALI TRAVEN * APRIL

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	5.43	18.30	12.47	21.00	5.58	
2.	5.41	18.31	12.50	22.10	6.22	
3.	5.39	18.33	12.54	23.18	6.53	
4.	5.37	18.34	12.57		7.33	
5.	5.35	18.35	13.00	0.21	8.23	
6.	5.33	18.36	13.03	1.18	9.25	
7.	5.31	18.38	13.07	2.08	10.37	€ 5,58
8.	5.30	18.40	13.10	2.40	11.55	
9.	5.28	18.41	13.13	3.10	13.16	
10.	5.26	18.42	13.16	3.35	14.38	
11.	5.24	18.43	13.19	3.57	16.00	
12.	5.22	18.45	13.23	4.19	17.22	
13.	5.20	18.46	13.26	4.41	18.45	● 21,09
14.	5.18	18.48	13.30	5.06	20.08	
15.	5.16	18.49	13.33	5.36	21.29	
16.	5.15	18.51	13.36	6.13	22.44	
17.	5.13	18.52	13.39	6.59	23.48	
18.	5.11	18.53	13.42	7.55		
19.	5.09	18.54	13.45	8.58	0.40	
20.	5.08	18.56	13.48	10.05	1.20	
21.	5.06	18.57	13.51	11.13	1.51	▷ 1,40
22.	5.04	18.58	13.54	12.19	2.15	
23.	5.02	18.59	13.57	13.24	2.35	
24.	5.01	19.01	14.00	14.27	2.53	
25.	4.59	19.02	14.03	15.31	3.10	
26.	4.57	19.03	14.06	16.35	3.27	
27.	4.55	19.05	14.10	17.41	3.44	
28.	4.53	19.06	14.13	18.49	4.04	
29.	4.52	19.08	14.16	19.58	4.26	● 5,20
30.	4.50	19.09	14.19	21.08	4.55	

NAPISI ZA MESECE

Kratek je pust,
ročno si vžem'te žené!
Kratek je ples,
kvatre zakonske dolgé.

Bolj ko bo pridna
pozimi predica,
bolj bo rožljala
pod palcem petica.

Jablane, hruške
in druge cepé
cepi v mladosti
za stare zobé!

Valentin Vodnik

VELIKI TRAVEN * MAJ							ROŽNIK * JUNIJ						
Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena	Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	4,50	19,10	14,20	22,14	5,32		1.	4,15	19,45	15,30	23,14	7,34	
2.	4,48	19,11	14,23	23,13	6,20		2.	4,14	19,46	15,32	23,41	8,53	
3.	4,47	19,12	14,25		7,20		3.	4,14	19,47	15,33		10,11	
4.	4,45	19,13	14,28	0,01	8,29		4.	4,13	19,48	15,35	0,05	11,29	€ 18,85
5.	4,44	19,14	14,30	0,41	9,44	€ 13,21	5.	4,13	19,49	15,36	0,26	12,46	
6.	4,42	19,15	14,33	1,12	11,03		6.	4,12	19,50	15,38	0,46	14,04	
7.	4,41	19,17	14,36	1,37	12,21		7.	4,11	19,50	15,39	1,08	15,23	
8.	4,39	19,18	14,39	2,00	13,40		8.	4,11	19,51	15,40	1,33	16,42	
9.	4,38	19,19	14,41	2,21	14,59		9.	4,11	19,52	15,41	2,04	18,00	
10.	4,37	19,21	14,44	2,42	16,20		10.	4,11	19,53	15,42	2,41	19,13	
11.	4,35	19,22	14,47	3,06	17,41		11.	4,10	19,53	15,43	3,28	20,15	● 15,55
12.	4,33	19,23	14,50	3,33	19,02		12.	4,10	19,54	15,44	4,26	21,06	
13.	4,32	19,24	14,52	4,06	20,20	● 6,06	13.	4,10	19,54	15,44	5,31	21,46	
14.	4,31	19,26	14,55	4,48	21,30		14.	4,10	19,55	15,45	6,40	22,17	
15.	4,29	19,27	14,58	5,40	22,28		15.	4,09	19,55	15,46	7,49	22,41	
16.	4,28	19,28	15,00	6,41	23,14		16.	4,09	19,55	15,46	8,57	23,01	
17.	4,27	19,30	15,03	7,48	23,49		17.	4,09	19,56	15,47	10,02	23,19	
18.	4,26	19,31	15,05	8,57			18.	4,09	19,56	15,47	11,06	23,35	
19.	4,25	19,32	15,07	10,05	0,16		19.	4,10	19,57	15,47	12,09	23,52	● 13,01
20.	4,24	19,33	15,09	11,11	0,39	● 19,20	20.	4,10	19,57	15,47	13,13		
21.	4,23	19,34	15,11	12,15	0,58		21.	4,10	19,57	15,47	14,19	0,10	
22.	4,23	19,35	15,12	13,19	1,15		22.	4,10	19,57	15,47	15,26	0,30	
23.	4,22	19,36	15,14	14,22	1,31		23.	4,10	19,57	15,47	16,36	0,54	
24.	4,21	19,37	15,16	15,27	1,48		24.	4,11	19,58	15,47	17,46	1,25	
25.	4,20	19,38	15,18	16,34	2,07		25.	4,11	19,58	15,47	18,51	2,06	
26.	4,19	19,39	15,20	17,43	2,29		26.	4,11	19,58	15,47	19,49	2,57	
27.	4,18	19,40	15,22	18,54	2,56		27.	4,12	19,58	15,46	20,37	4,02	● 4,29
28.	4,18	19,41	15,23	20,03	3,30	● 18,03	28.	4,12	19,58	15,46	21,15	5,16	
29.	4,17	19,42	15,25	21,05	4,14		29.	4,12	19,58	15,46	21,45	6,36	
30.	4,16	19,43	15,27	21,58	5,11		30.	4,13	19,57	15,44	22,10	7,57	
31.	4,15	19,44	15,29	22,41	6,19								

MALI SRPAN * JULIJ							VELIKI SRPAN * AVGUST						
Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena	Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	4,13	19,57	15,44	22,32	9,17		1.	4,43	19,33	14,50	22,08	12,18	
2.	4,14	19,57	15,43	22,52	10,36		2.	4,44	19,31	14,47	22,40	13,37	€ 4,16
3.	4,15	19,57	15,42	23,13	11,54	€ 23,03	3.	4,45	19,30	14,45	23,20	14,51	
4.	4,15	19,57	15,42	23,36	13,12		4.	4,46	19,29	14,43		15,59	
5.	4,16	19,56	15,40		14,30		5.	4,47	19,27	14,40	0,09	16,56	
6.	4,17	19,56	15,39	0,05	15,47		6.	4,49	19,26	14,37	1,08	17,43	
7.	4,17	19,55	15,38	0,39	17,00		7.	4,50	19,25	14,35	2,13	18,19	
8.	4,18	19,55	15,37	1,22	18,05		8.	4,51	19,23	14,32	3,21	18,47	
9.	4,19	19,54	15,35	2,14	19,00		9.	4,52	19,22	14,30	4,29	19,10	● 17,10
10.	4,20	19,53	15,33	3,16	19,43		10.	4,53	19,20	14,27	5,36	19,30	
11.	4,21	19,53	15,32	4,24	20,17	● 3,28	11.	4,55	19,19	14,24	6,41	19,47	
12.	4,22	19,52	15,30	5,33	20,43		12.	4,56	19,17	14,21	7,45	20,04	
13.	4,23	19,52	15,29	6,42	21,05		13.	4,57	19,16	14,19	8,48	20,20	
14.	4,24	19,51	15,27	7,48	21,24		14.	4,58	19,14	14,16	9,52	20,38	
15.	4,25	19,50	15,25	8,53	21,41		15.	4,59	19,13	14,14	10,57	20,59	
16.	4,26	19,50	15,24	9,57	21,58		16.	5,01	19,11	14,10	12,03	21,23	
17.	4,26	19,49	15,23	11,00	22,15		17.	5,03	19,09	14,06	13,10	21,54	● 21,08
18.	4,27	19,48	15,21	12,04	22,33		18.	5,04	19,07	14,03	14,17	22,34	
19.	4,28	19,47	15,19	13,10	22,55	● 5,47	19.	5,05	19,05	14,00	15,19	23,25	
20.	4,29	19,46	15,17	14,18	23,22		20.	5,06	19,04	13,58	16,16		
21.	4,30	19,45	15,15	15,26	23,57		21.	5,08	19,02	13,54	17,02	0,29	
22.	4,31	19,45	15,14	16,34			22.	5,09	19,00	13,51	17,39	1,43	
23.	4,32	19,44	15,12	17,35	0,43		23.	5,10	18,59	13,49	18,10	3,03	● 21,21
24.	4,34	19,43	15,09	18,27	1,42		24.	5,11	18,57	13,46	18,36	4,27	
25.	4,35	19,42	15,07	19,10	2,52		25.	5,12	18,55	13,43	18,59	5,51	
26.	4,36	19,40	15,04	19,44	4,12	● 13,20	26.	5,14	18,54	13,40	19,21	7,15	
27.	4,37	19,39	15,02	20,11	5,35		27.	5,15	18,52	13,37	19,45	8,37	
28.	4,38	19,38	15,00	20,35	6,57		28.	5,16	18,50	13,34	20,11	10,59	
29.	4,39	19,37	14,58	20,57	8,19		29.	5,17	18,48	13,31	20,42	11,22	
30.	4,40	19,36	14,56	21,19	9,40		30.	5,18	18,46	13,28	21,20	12,40	
31.	4,41	19,34	14,53	21,42	10,59		31.	5,20	18,44	13,24	22,06	13,51	€ 11,46

NAPISI ZA MESECE

Kdor o svetem Pankraciju Četudi o svetem Telesu Ako na pratiki zadnji pasji dan
v loterijo stavi, proso je v tretjem peresu, sedi obrnjen v levo stran,
če nič ne zadene, vendar še ni v kopici, takrat je dosti prediva,
pa vsaj denar zapravi. še manj pa kaša v žlici. če je obrodil lan.

Fran Levstik

KIMAVEC * SEPTEMBER

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	5,21	18,42	13,21	23,02	14,52	
2.	5,23	18,40	13,17		15,42	
3.	5,24	18,38	13,14	0,05	16,21	
4.	5,25	18,36	13,11	1,12	16,51	
5.	5,26	18,34	13,08	2,20	17,16	
6.	5,28	18,32	13,04	3,27	17,36	
7.	5,29	18,30	13,01	4,32	17,54	
8.	5,30	18,28	12,58	5,36	18,11	☉ 8,47
9.	5,31	18,27	12,56	6,40	18,28	
10.	5,32	18,25	12,53	7,43	18,46	
11.	5,34	18,23	12,49	8,47	19,05	
12.	5,35	18,21	12,46	9,52	19,28	
13.	5,36	18,19	12,43	10,58	19,56	
14.	5,37	18,17	12,40	12,04	20,31	
15.	5,38	18,15	12,37	13,07	21,17	
16.	5,40	18,13	12,33	14,04	22,13	☾ 10,49
17.	5,42	18,12	12,30	14,53	23,20	
18.	5,43	18,10	12,27	15,34		
19.	5,44	18,08	12,24	16,06	0,36	
20.	5,45	18,05	12,20	16,34	1,57	
21.	5,47	18,03	12,16	16,58	3,19	
22.	5,48	18,01	12,13	17,21	4,42	
23.	5,49	17,59	12,10	17,45	6,06	☉ 5,15
24.	5,51	17,58	12,07	18,11	7,30	
25.	5,52	17,56	12,04	18,40	8,55	
26.	5,53	17,54	12,01	19,16	10,18	
27.	5,54	17,52	11,58	20,01	11,35	
28.	5,55	17,50	11,55	20,55	12,42	
29.	5,56	17,48	11,52	21,57	13,37	☾ 22,51
30.	5,58	17,46	11,48	23,04	14,20	

VINOTOK * OKTOBER

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	5,59	17,44	11,45		14,54	
2.	6,00	17,42	11,42	0,12	15,20	
3.	6,02	17,40	11,38	1,19	15,41	
4.	6,03	17,38	11,35	2,25	16,00	
5.	6,05	17,36	11,31	3,29	16,18	
6.	6,06	17,34	11,28	4,32	16,35	
7.	6,07	17,32	11,25	5,35	16,52	
8.	6,09	17,30	11,21	6,38	17,11	☉ 1,40
9.	6,10	17,29	11,19	7,43	17,33	
10.	6,11	17,27	11,16	8,49	18,00	
11.	6,13	17,25	11,12	9,55	18,33	
12.	6,14	17,23	11,09	10,59	19,15	
13.	6,15	17,21	11,06	11,57	20,07	
14.	6,16	17,19	11,03	12,48	21,09	
15.	6,17	17,18	11,01	13,30	22,20	☾ 22,44
16.	6,19	17,16	10,57	14,04	23,35	
17.	6,21	17,14	10,53	14,33		
18.	6,22	17,13	10,51	14,58	0,54	
19.	6,23	17,11	10,48	15,21	2,13	
20.	6,25	17,09	10,44	15,44	3,34	
21.	6,26	17,07	10,41	16,08	4,57	
22.	6,28	17,05	10,37	16,36	6,21	☉ 13,55
23.	6,29	17,03	10,34	17,09	7,46	
24.	6,30	17,02	10,32	17,51	9,08	
25.	6,32	17,01	10,29	18,43	10,22	
26.	6,33	16,58	10,25	19,44	11,25	
27.	6,35	16,57	10,22	20,51	12,15	
28.	6,36	16,55	10,19	22,00	12,53	
29.	6,38	16,54	10,16	23,09	13,22	☾ 14,09
30.	6,39	16,52	10,13		13,46	
31.	6,40	16,51	10,11	0,15	14,06	

LISTOPAD * NOVEMBER

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	6,42	16,49	10,08	1,20	14,24	
2.	6,43	16,48	10,05	2,23	14,41	
3.	6,45	16,47	10,02	3,26	14,58	
4.	6,46	16,45	9,59	4,29	15,17	
5.	6,48	16,44	9,56	5,34	15,35	
6.	6,49	16,42	9,53	6,40	16,03	☉ 18,58
7.	6,50	16,40	9,50	7,47	16,35	
8.	6,52	16,39	9,47	8,52	17,14	
9.	6,53	16,38	9,45	9,52	18,04	
10.	6,55	16,37	9,42	10,45	19,03	
11.	6,56	16,35	9,39	11,29	20,11	
12.	6,57	16,34	9,37	12,05	21,24	
13.	6,59	16,33	9,34	12,35	22,39	
14.	7,00	16,32	9,32	13,00	23,56	☾ 8,52
15.	7,02	16,31	9,29	13,23		
16.	7,03	16,30	9,27	13,44	1,13	
17.	7,04	16,29	9,25	14,07	2,31	
18.	7,06	16,28	9,22	14,33	3,52	
19.	7,07	16,27	9,20	15,02	5,14	
20.	7,09	16,26	9,17	15,40	6,37	
21.	7,10	16,25	9,15	16,27	7,56	☉ 0,12
22.	7,11	16,24	9,13	17,24	9,06	
23.	7,13	16,23	9,10	18,31	10,03	
24.	7,14	16,22	9,08	19,42	10,47	
25.	7,16	16,22	9,06	20,53	11,20	
26.	7,17	16,21	9,04	22,02	11,47	
27.	7,18	16,20	9,02	23,08	12,09	
28.	7,20	16,20	9,00		12,28	☾ 8,16
29.	7,21	16,19	8,58	0,12	12,45	
30.	7,22	16,19	8,57	1,15	13,02	

GRUDEN * DECEMBER

Dan	Sonce v Ljubljani vzide zaide		Dolž. dneva	Luna v Ljubljani vzide zaide		Mena
1.	7,23	16,18	8,55	2,18	13,21	
2.	7,24	16,18	8,54	3,22	13,41	
3.	7,25	16,18	8,53	4,28	14,05	
4.	7,26	16,17	8,51	5,35	14,34	
5.	7,28	16,17	8,49	6,41	15,11	
6.	7,29	16,17	8,48	7,43	15,58	☉ 11,48
7.	7,30	16,17	8,47	8,39	16,55	
8.	7,31	16,16	8,45	9,27	18,02	
9.	7,32	16,16	8,44	10,07	19,15	
10.	7,33	16,16	8,43	10,38	20,30	
11.	7,34	16,16	8,42	11,04	21,45	
12.	7,34	16,16	8,42	11,27	23,01	
13.	7,35	16,16	8,41	11,49		☾ 17,30
14.	7,36	16,17	8,41	12,10	0,17	
15.	7,37	16,17	8,40	12,33	1,35	
16.	7,38	16,17	8,39	13,01	2,54	
17.	7,38	16,17	8,39	13,34	4,14	
18.	7,39	16,18	8,39	14,15	5,33	
19.	7,40	16,18	8,38	15,06	6,46	
20.	7,40	16,18	8,38	16,09	7,48	☉ 12,48
21.	7,41	16,19	8,38	17,19	8,38	
22.	7,41	16,19	8,38	18,31	9,17	
23.	7,42	16,20	8,38	19,42	9,46	
24.	7,42	16,20	8,38	20,51	10,10	
25.	7,43	16,21	8,38	21,58	10,31	
26.	7,43	16,22	8,39	23,01	10,50	
27.	7,43	16,22	8,39		11,07	
28.	7,44	16,23	8,39	0,05	11,25	☾ 5,48
29.	7,44	16,24	8,40	1,08	11,44	
30.	7,44	16,25	8,41	2,13	12,06	
31.	7,44	16,26	8,42	3,18	12,33	

NAPISI ZA MESECE

Mesec oktober,
ta je spet dober:
pride fantič
zobat grozdič.

Kdor oral je in sejal,
žel bo, v kaščo bo dajal,
zdrav užival bo, vesel —
česar ne bo mlinar vzel.

Sneg naj že v decembru gré,
mi pa delajmo gazi.
Dobri naj ljudje
najdejo do nas poti.

Leopold Stanek

PROSINEC

NOVO LETO

CETRTEK	PETEK	SOBOTA
1	2	3
NOVO LETO	MAKARIJ	GENOVEFA

NEDELJA JEZUSOVEGA IMENA

JEZUSU DAJO IME (Lk 2, 21)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
4	5	6
ANGELA	TELESFOR	TRIJE KRALJI

Začnimo z Bogom vsako delo, da bo dober tek imelo. — Boljša je domača gruda ko na tujem zlata ruda. — Bedak zna več vprašati, kakor deset modrijanov odgovoriti. — Kdor nima v glavi, naj ne tišči na visoko. — Dobro orodje je pol mojstra. — Bolje je z modrim jokati, kakor z norcem peti. — Ako zima ne ujé z usti, omaha z repom. — Kadar ima Bog praznik, tudi hudobec ne petkuje.

SREDA	ČETRTEK	PETEK
7	8	9
LUCIJAN	SEVERIN	JULIJAN

NEDELJA SV DRUŽINA

12-LETNI JEZUS V TEMPLJU (Lk 2, 42-52)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
10	11	12
VILJEM	HIGIN	ALFRED

TOREK	SREDA	ČETRTEK	PETEK
13	14	15	16
VERONIKA	HILARIJ	PAVEL	MARCEL

JANUAR

NEDELJA 2. PO RAZGLAŠENJU ŽENITNINA V KANI (Jan 2, 1-11)

Srce modrega išče pouka, usta nespametnih se pasejo z nevednostjo (Preg 15, 14). — Če brat bratu pomaga, sta kakor trdno mesto (Preg 18, 19). — Gospod sovraži krivo pričo in tega, ki med brati razprtije trosi (Preg 6, 19). — Sin, z mladega uk sprejemaj in našel boš modrost do sivih las (Sir 6, 18). — Zapoved je svetilo in postava je luč (Preg 6, 23).

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
17	18	19
ANTON	PETROV STOL	MARIJ

TOREK	SREDA	ČETRTEK
20	21	22
BOŠTJAN	NEŽA	VINCENC

NEDELJA 3. PO RAZGLAŠENJU STOTNIKOV HLAPEC (Mt 8, 1-13)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
23	24	25
RAJKO	TIMOTEJ	SPR. PAVLA

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
26	27	28
POLIKARP	JANEZ ZL.	PETER N.

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
29	30	31
FRANC S.	MARTINA	J. BOSKO

Potrpežljiv mož je boljši ko močan in kdor sam sebe brzda, je boljši, kot kdor premaga mesta (Preg 15, 22). — Bolje je, da te modri posvari, kakor da te priliznjenost nespametnih ogoljufa (Prid 7, 5). — Nikar ne zaničuj pravičnega človeka, ako je ubog, in ne povišuj pregrešnega bogatina (Sir 10, 25). — Vino, ki se pije nezmerno, je duši grenko (Sir, 32, 7).

SVEČAN

NEDELJA 1. PREDPOSTNA DELAVCI V VINOGRADU (Mt 20, 1-16)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
1	2	3
IGNACIJ	SVEČNICA	BLAŽ

Ni bolj praznega človeka mimo tistega, ki je sam sebe poln. — Kruhova pijanost je najhujša. — Lepa beseda nikomur ne preseda. — Laž je ključ h koncu. — Bolje je bosa trnje mleti, kakor pijanca vzeti. — Vsak dež ima svoj čas. — Brez muke ni moke. — Vsaka povodenj se uteče. — Kdor hoče, temu ni nič težko. — Bolezen po vrvi, zdravje po niti.

SREDA	ČETRTEK	PETEK
4	5	6
ANDREJ	AGATA	TIT

NEDELJA 2. PREDPOSTNA SEJALEC IN SEME (Lk 8, 4-15)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
7	8	9
ROMUALD	JANEZ M.	CIRIL A.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
10	11	12
SHOLASTIKA	LURŠKA M. B.	DAMIJAN

PETEK	SOBOTA
13	14
ALBUIN	VALENTIN

FEBRUAR

NEDELJA 3. PREDPOSTNA JEZUS OZDRAVI SLEPCA (Lk 18, 31-43)

NEDELJA 15 FAVSTIN	PONEDELJEK 16 JULIJANA	TOREK 17 FRANC K.

SREDA 18 PEPELNICNA	ČETRTEK 19 JULIJAN	PETEK 20 SADOT

NEDELJA 1. POSTNA JEZUS TRIKRAT SKUŠAN (Mt 4, 1-11)

SOBOTA 21 FELIKS	NEDELJA 22 MARJETA	PONEDELJEK 23 PETER DAM.

TOREK 24 MATIJA	SREDA 25 VALBURGA	ČETRTEK 26 ANDREJ

OSMI FEBRUAR PREŠERNOV DAN	PETEK 27 GABRIJEL	SOBOTA 28 ROMAN

Kdor ti kaj dela, mu
brž daj plačilo (Tob
4, 15). — Iz ječe in že-
lezja pride včasih kdo
h kraljestvu, rojen v
kraljestvu pa v po-
manjkanju omaguje
(Prid 4, 14). — Kjer
se veliko dela, tam je
obilnost, kjer je pa
preobilno besedi, tam
je pogosto revščina
(Preg 12, 23). — Za-
voljo lenobe se strop
useda (Prid 10, 18). —
Boljše je dobro ime
kakor drago mazilo
(Prid 7, 3). — Kdor
tare revnega, da bi
pomnožil svoje pre-
moženje, ga bo sam
dal bogatejšemu in
stradal (Preg 22, 16).
— Ne odrekaj prošnje
stiskanemu in neobra-
čaj obraza od reveža
(Sir 4, 4). — Drugi naj
te hvalijo, ne pa tvoja
usta (Preg 27, 2).

NEDELJA 2. POSTNA

SPREMENJENJE NA GORI (Mt 17, 1-9)

NEDELJA 1 ALBIN	PONEDELJEK 2 PAVEL	TOREK 3 MARIN

SREDA 4 KAZIMIR	ČETRTEK 5 JANEZ J.	PETEK 6 PERPETUA

NEDELJA 3. POSTNA

JEZUS IZZENE HUDIČA (Lk 11 14-28)

SOBOTA 7 TOMAŽ	NEDELJA 8 JANEZ	PONEDELJEK 9 FRANČIŠKA

TOREK 10 40 MUČENCEV	SREDA 11 SOFRONIJ	ČETRTEK 12 GREGOR

NEDELJA 4. POSTNA

JEZUS NASITI 5000 MOŽ (Jan 6, 1-15)

PETEK 13 KRISTINA	SOBOTA 14 MATILDA	NEDELJA 15 KLEMEN	PONEDELJEK 16 HILARIJ

MAREC

Rahel odgovor jezo utolaži, trda beseda srd vnema (Preg 15, 1). — Poslušaj, moj sin, nauksvojegaočeta in ne puščaj vnemar postav svoje matere (Preg 1, 8).

NEDELJA TIHA

JEZUSA HOČEJO KAMNATI (Jan 8 46-59)

TOREK	SREDA	ČETRTEK
17	18	19
PATRIK	CIRIL	JOŽEF

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
20	21	22
FELIKS	BENEDIKT	LEA

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
23	24	25
JOŽEF O.	GABRIJEL	OZNANJENJE

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
26	27	28
MAKSIMA	ŽAL. M. B.	JANEZ K.

NEDELJA CVETNA

(Mt 21, 1-9)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
29	30	31
CIRIL	KVIRIN	MODEST

2% KRISTVSOVAOPERINAS

MALI TRAVEN

SREDA	ČETRTEK	PETEK
1	2	3
HUGO	V. ČETRTEK	V. PETEK

Blagor mu, kdor je varen pred hudobnim jezikom, kdor ni izkusil njegove jeze in ne nosi njegovega jarma in ni zvezan z njegovimi vezmi (Sir 28, 10).

NEDELJA VELIKA NOČ JEZUS VSTANE OD MRTVIH (Mr 16, 1-7)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
4	5	6
V. SOBOTA	VINKO	V. PONEDELJ.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
7	8	9
HERMAN	ALBERT	TOMAŽ

NEDELJA BELA JEZUS SE PRIKAŽE APOSTOLOM (Jan 20, 19-31)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
10	11	12
EZEKIJEL	LEON	JULIJ

Boljše je malo po pravici kakor obilni prihodki po krivici (Preg 16, 8). — Kjer vidiš, da je mnogo rok, zaklepaj. Vse, kar izdaš, preštej in pretehtaj prejemke in izdatke vse zapiši (Sir 42, 7). — Z lačnim in potrebnim jej svoj kruh (Tob 4, 17). — Kdor govori laži, se pogubi in kriva priča ne bo brez kazni (Preg 18, 19). — Kjer pijanost kraljuje, ni skrivnosti (Preg 31, 4).

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
13	14	15
HERMENEGILD	JUSTIN	PETER

APRIL

Drevo se na drevo naslanja, a človek na človeka. — Kdor lahko z vedrom zajemlje, ne vpraša po korcu. — Nevoščljivec bi rad blagor drugemu z očmi uničil.

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
16	17	18
BERNARDA	RUDOLF	APOLONIJ

NEDELJA 2. POVELIKONOČNA JEZUS DOBRI PASTIR (Jan 10, 11-16)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
19	20	21
LEON	NEŽA	ANZELM

SREDA	ČETRTEK	PETEK
22	23	24
VARSTVO SV. J.	VOJTEH	JURIJ

NEDELJA 3. POVEL. JEZUS NAPOVE SVOJ ODHOD (Jan 16, 16-22)

Kdor denarja priženi, svojo voljo zaženi. — Bog ima tako dolgo šibo, da z njo vsakega doseže. — Dokler veš sam, ne ve nihče, če vesta dva, ve pol sveta, če vedo trije, ve ves svet. — Življenja razvaline so življenja novine. — Mirna vest je najboljša vzglavje. — Ne hvali dneva pred večerom. — Kdor hoče, da ga drugi spoštujejo, naj sam sebe spoštuje.

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
25	26	27
MARKO	MARCELIN	HOSANA

TOREK	SREDA	ČETRTEK
28	29	30
PAVEL	ROBERT	KATARINA

VELIKI TRAVEN

NEDELJA 4. POVEL

JEZUS OBLJUBI SV DUHA (Jan 16, 5-14)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
1	2	3
FILIP, JAKOB	ATANAZIJ	NAJD. KRIŽA

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
4	5	6
MONIKA	PIJ V.	LUCIJ

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
7	8	9
STANISLAV	MIHAEL	GREGOR

NEDELJA

MOČ MOLITVE (Jan 16, 23-30)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
10	11	12
IZIDOR	MAMERT	PANKRACIJ

SREDA	ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
13	14	15	16
SERVACIJ	VNEBOHOD	ZOFIJA	JANEZ N.

MAJ

NEDELJA 6. POVEL. O PRIČEVANJU SV. DUHA (Jan 15, 26—16. 4)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
17	18	19
PASHAL	ERIK	PETER C.

SREDA	ČETRTEK	PETEK
20	21	22
BERNARDIN	ANDREJ B.	EMIL

NEDELJA BINKOŠTNA O SV. DUHU IN LJUBEZNI (Jan 14, 23-31)

Moževa razumnost se spozna po njegovi potrpežljivosti (Preg 19, 11). — Več zaleže svarjenje modremu kakor sto palic bedaku (Preg 17, 18). — Človekovo srce si izmisli svojo pot, Gospod pa njegove stopinje vodi (Preg 16, 9). — Nikdar ne bodi modrejši, kakor je treba, da ne obnoriš (Preg 7, 17). — Kdor preprosto živi, bo srečen (Preg 28, 8).

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
23	24	25
JANEZ R.	POMOČ KRIST.	BINK. PONED.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
26	27	28
FILIP	BEDA Č.	AVGUŠTIN

NEDELJA SV. TROJICE JEZUS RAZPOŠLJE APOSTOLE (Mt 28, 18-20)

PRAZNIK DELA
(1. V.)
PRAZNIK ZMAGE
(15. V.)
ROJSTNI DAN
MARŠALA TITA
(25. V.)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
29	30	31
MAJDA	IVANA O.	M. SREDNICA

ROŽNIK

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
1	2	3
FELIKS	PETER	KLOTILDA

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
4	5	6
SV REŠ TELO	BONIFACIJ	NORBERT

NEDELJA 2. POBINK PRILIKA O VELIKI VEČERJI (Lk 14, 16-24)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
7	8	9
ROBERT	MEDARD	PRIMOŽ

SREDA	ČETRTEK	PETEK
10	11	12
MARJETA	BARNABA	SRCE JEZ.

NEDELJA 3. POBINK PRILIKA O IZGUBLJENI OVCI (Lk 15, 1-10)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
13	14	15
ANTON	BAZILIJ	VID

Bogu posojuje, kdor revežem daruje. — Potrpjenje je tista roža, ki je zasajena v božjem vrtu, pa jo nebeški Oče daje porrednim otrokom, da jih pokori.

JUNIJ

Bogatec je toliko zadovoljen s svojim bogastvom kakor siromak z beraštvom. — Kjer je mnogo besedi, je mnogo laži. — Bogastvo iz odrtije se kaj hitro razbije.

NEDELJA 4. POBINKOŠTNA ČUDEŽNI RIBJI LOV (Lk 5, 1-11)

TOREK	SREDA	ČETRTEK
16	17	18
FRANC R.	ADOLF	EFREM

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
19	20	21
JULIJANA	SILVERIJ	ALOJZIJ

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
22	23	24
AHACIJ	AGRIPINA	JANEZ KRST.

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
25	26	27
VILJEM	JANEZ	HEMA

NEDELJA 5. POBINK. O FARIZEJSKI PRAVIČNOSTI (Mt 5, 20-24)

Boljši je suh grizljaj z veseljem kakor polna hiša gostije s prezirom (Preg 17, 1). — Ne hvali se z jutrišnjim dnevom, ker ne veš, kaj ti prinese (Preg 29, 13).

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
28	29	30
IRENEJ	PETER, PAVEL	PAVEL

MALI SRPAN

SREDA	ČETRTEK	PETEK
1	2	3
REŠNJA KRI	OBISK. M. D.	LEON

Kadar zmanjka drv, ugasne ogenj; kadar odpraviš podpihovalca, ponehajo prepiri (Preg 27, 14). — Lenuh se zdi sebi modrejši od sedmih mož (Preg 28, 13).

NEDELJA 6. POBINK.

JEZUS NASITI 4000 MOŽ (Mr 8, 1-9)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
4	5	6
URH	CIRIL, METHOD	BOGOMILA

TOREK	SREDA	ČETRTEK
7	8	9
VILIBALD	EVGEN	TOMAŽ

NEDELJA 7. POBINK.

O LAŽNIVIH PREROKIH (Mt 7, 15-21)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
10	11	12
AMALIJA	OLGA	MOHOR

ZAČETEK
VSTAJE
SLOVENSKEGA
NARODA
(22. VII.)

PONEDELJEK	TOREK	SREDA	ČETRTEK
13	14	15	16
ANAKLET	BONAVENTURA	VLADIMIR	KARM. M. B.

JULIJ

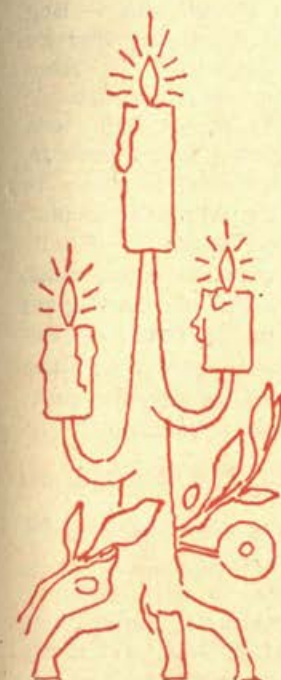
NEDELJA 8 POBINK

O KRIVICNEM OSKRBNIKU (Lk 16. 1-9)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
17	18	19
ALEŠ	KAMIL	VINCENC

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
20	21	22
MARJETA	DANILO	MAJDA

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
23	24	25
APOLINARIJ	KRISTINA	JAKOB

NEDELJA 9 POBINK

JEZUS JOKA NAD JERUZAL (Lk 19. 41-47)

Ni tisti siromak, ki nikoli nič ni imel, temveč tisti, ki je imel, pa izgubil. — Kdor preveč ožema, sčasoma namesto mleka kri ujema. — Veselo srce kodeljo prede. — Pametni se pri ognju ogreje, nesposmetni opeče. — Na sedem let vsaka reč prav pride. — Kogar hoče sreča končati, ga prej razvadi kakor neumna mati. — Drži se novega pota in starega prijatelja.

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
26	27	28
ANA	RUDOLF	VIKTOR

SREDA	ČETRTEK	PETEK
29	30	31
MARTA	JULITA	IGNACIJ

VELIKI SRPAN

NEDELJA 10. POBINK. O FARIZEJU IN CESTNINARJU (Lk 18, 9-14)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
1	2	3
VEZI SV. P.	ALFONZ	LIDIJA

Kadar konja lovijo, mu ovsa molijo, kadar ga pa ujemó, mu z bičem dado. — Bog ni dal enemu človeku vsega, dal je vsem vse. — Kdor naposodo prosi, zlata usta nosi; kdor vračuje, hrbet obračuje. — Na lesniki nikdar jabolko ne zraste. — Pezdir v tujem očesu vidiš, bruna na svoji glavi pa ne čutiš. — Po redni otroci pa slaba mačka naredijo pridno gospodinjo.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
4	5	6
DOMINIK	M. SNEŽNA	G. SPREMENJ.

NEDELJA 11. POBINK. JEZUS OZDRAVI GLUHONEM. (Mr 7, 31-37)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
7	8	9
KAJETAN	CIRIAK	VIANEJ

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
10	11	12
LAVRENCIJ	SUZANA	KLARA

NEDELJA 12. POBINK. O USMILJENEM SAMARIJANU (Lk 10, 23-37)

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA	NEDELJA
13	14	15	16
JANEZ B.	EVZEBIJ	VEL. SMAREN	ROK

AVGUST

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
17	18	19
HIACINT	HELENA	JANEZ ED.

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
20	21	22
BERNARD	IVANA	SRCE M.

NEDELJA 13. POBINK. JEZUS OZDRAVI 10 GOBAVIH (Lk 17, 11-19)

Kdor samo na veter gleda, nikdar ne seje, in kdor le na oblake pazi, nikoli ne žanje (Prid 11, 11). — Pojdi k mravlji, lenuh, in oglej si njene poti in uči se modrosti (Preg 6, 13). — Sladek je počitek delavcu, naj je malo ali veliko, ako je pa bogatin sit, ne more spati (Prid 5, 13). — V dobrih dneh ne pozablaj hudih in v hudih dneh ne pozablaj dobrih (Sir 11, 28).

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
23	24	25
FILIP B.	JERNEJ	LUDOVIK

SREDA	ČETRTEK	PETEK
26	27	28
CEFIRIN	JOŽEF K.	AVGUŠTIN

NEDELJA 14. POBINK. O BOŽJI PREVIDNOSTI (Mt 6, 24-33)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
29	30	31
OBGL. J. KRST.	ROZA	RAJKO

KIMAVEC

TOREK	SREDA	ČETRTEK
1	2	3
TILEN	ŠTEFAN	DOROTEJA

Ne hvali moža zaradi njegove lepote in ne zaničuj človeka zaradi njegovega obraza (Sir 10, 31). — Vsaka krivica je kakor na oba kraja oster meč (Sir 21, 3).

NEDELJA ANGELSKA JEZUS OBUDI MLADENIČA (Lk 7, 11-16)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
4	5	6
ROZALIJA	LAVRENCIJ	CAHARIJA

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
7	8	9
MARKO	MALI ŠMAREN	P. KLAVER

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
10	11	12
NIKOLAJ	PROT	IME MARIJE

NEDELJA 16. POBINK JEZUS OZDRAVI VODENIČNEGA (Lk 14, 1-11)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
13	14	15
NOTBURGA	POVIŠ. KRIŽA	ŽAL. M. B.

^vČloveško življenje ima dneve odštete (Sir 37, 30). — Pri vsakem svojem dejanju zvesto poslušaj svojo vest; tako se namreč izpolnjujejo zapovedi (Sir 33, 7).

SEPTEMBER

Ako kupuješ, česar ne potrebuješ, boš prodajal, kar potrebuješ. — Med pravico in krivico ni srede. — Noben dan ni tako dolg, da bi ne bilo večera.

SREDA	ČETRTEK	PETEK
16	17	18
LJUDMILA	LAMBERT	JOŽEF K.

NEDELJA 17. POBINK. O NAJVEČJI ZAPOVEDI (Mt 22, 35-46)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
19	20	21
JANUARIJ	EVSTAHIJ	MATEJ

TOREK	SREDA	ČETRTEK
22	23	24
TOMAŽ	LIN	M. REŠ. UJETN.

NEDELJA 18. POBINK. JEZUS OZDRAVI MRTVOUDNEGA (Mt 9, 1-8)

V premislekih bodi podoben polžu, v dejanjih ptici. — Človek se mora po ljudeh ravnati, ne ljudje po človeku. — Kdor je zdoma, ima eno misel; kdor je doma, jih ima sto. — Od mladega drevesa vejico še lahko odčesneš, od starega jo moraš odsekati. — Kjer se na mizi kroji pogača in na ognjišču pečenka obrača, je prijaznost trša kot kamen in kost.

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
25	26	27
PACIFIK	CIPRIJAN	KOZMA, DAM.

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
28	29	30
VENČESLAV	MIHAEL	HIERONIM

VINOTOK

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
1	2	3
REMIGIJ	ANGELI VAR.	TEREZIJA

Vse ima svoj čas in vse pod nebom ob svojem času preide (Prid 3, 1). — Ba-hač, ki obljube ne do-polni, je kakor oblak, ki dežja ne prinese (Preg 25, 14).

NEDELJA ROŽNOVENSKA PRILIKA O KRALJ. SVATBI (Mt 22, 1-14)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
4	5	6
FRANC A.	PLACID	BRUNON

SREDA	ČETRTEK	PETEK
7	8	9
ROŽN. M. B.	BRIGITA	JANEZ

NEDELJA ŽEGNANJSKA SIN KRALJ. URADNIKA (Jan 4, 46-53)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
10	11	12
FRANC B.	MAR. MATER.	MAKS

TOREK	SREDA	ČETRTEK	PETEK
13	14	15	16
EDVARD	KALIST	TEREZIJA A.	HEDVIKA

OKTOBER

NEDELJA MISIJSKA O TRDOSRČNEM HLAPCU (Mt 18, 23-35)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
17	18	19
MARJETA	LUKA	PETER A.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
20	21	22
JANEZ K.	URŠULA	SALOMA

NEDELJA KRISTUSA KRALJA BOŽJE KRALJESTVO (Jan 18, 33-37)

Laž in zvižaja pogineta, samo resnica in pravica ostaneta. — S čimer se človek pregreši, s tem ga Bog kaznuje. — Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikdar dolgo ne živi. — Sonce ne sme za goro iti, dokler človek svojemu sovražniku ne odpusti. — Starost ne pride sama. — Od žalosti ne moreš v zemljo, ne od radosti v nebesa. — Mravljinec nosi vse po malem, pa si nanosi cel kup. — Z lastnimi žulji je malokdo obogatel. — Grunt pravi: Obdeluj me, če ne, bom jaz tebe. — Bog zapre ena vrata, pa odpre stotera. — Kdor se na tujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša.

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
23	24	25
ROMAN	RAFAEL	DARIJA

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
26	27	28
EVARIST	SABINA	SIMON, JUDA

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
29	30	31
NARCIS	ALFONZ R.	VOLBENK

LISTOPAD

NEDELJA 23. POBINKOŠTNA

OSEM BLAGROV (Mt 5, 1-12)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
1	2	3
VSI SVETI	VERNE DUŠE	VIKTORIN

SREDA	ČETRTEK	PETEK
4	5	6
KAREL	CAHARIJA	LENART

Marsikdo je že dejal: Jaz sem ti prijatelj zvest — v potrebi pa je naredil iz dlani pest. — Bog je star gospodar. — Kdor s tujim denarjem hišo zida, kamenje na svoj grob nosi. — Hišnika spoznamo po strehi, voznika po konju. — Za krta ni treba plo-ta okrog vrta. — Se-stradan volk še ko-marje požira. — Ne-kateri človek je tako visok, kakor bi svet na njem stal.

NEDELJA ZAHVALNA PRILIKA O PŠENICI IN LJULJKI (Mt 13, 24-30)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
7	8	9
ENGELBERT	BOGOMIR	TEODOR

TOREK	SREDA	ČETRTEK
10	11	12
ANDREJ	MARTIN	MARTIN

NEDELJA 25. POBINK. PRILIKA O GORČIČNEM ZRNU (Mt 13, 31-35)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
13	14	15
STANISLAV	NIKOLAJ T.	LEOPOLD

Ti ha voda jézove de-re. — Kdor devet ro-kodelstev obenem o-pravlja, ne zna no-benega. — Dvema pastirjema volk laže ovco ukrade kakor enemu.

NOVEMBER

Bolje je srečati medvedko, ki so ji bili mladiči vzeti, kakor bedaka, ki se na svojo neumnost zanaša (Preg 17, 12). — Če je tvoj sovražnik lačen, daj mu jesti; če je žejen, daj mu piti, zakaj žerjavico boš nabral na njegovo glavo (Preg 28, 4). — Znamenje dobrega srca je vesel obraz (Sir 14, 2). — Konju bič, oslu uzda, neumnežu pa šiba po hrbtu (Preg 22, 3).

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
16	17	18
JEDRT	GREGOR	ODON

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
19	20	21
ELIZABETA	FELIKS	DAROV. M. D.

NEDELJA 26. POBINK. O RAZDEJANJU JERUZALEMA (Mt 24, 15-35)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
22	23	24
CECILJA	KLEMEN	JANEZ

SREDA	ČETRTEK	PETEK
25	26	27
KATARINA	SILVESTER	VIRGILIJ

NEDELJA 1. ADVENTNA O POSLEDNJI SODBI (Lk 21, 25-33)

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
28	29	30
GREGOR	SATURNIN	ANDREJ

OBLETNICA
ZASEDANJA
AVNOJ (29. XI.)

TOREK	SREDA	ČETRTEK
1	2	3
MARIJAN	BIBIJANA	KSAVER

Obrekovanje potare modrega in mu stre moč srca (Prid 7, 3). — Kdor da revežu, ne bo v potrebi; kdor zaničuje prosilca, bo trpel pomanjkanje (Preg 29, 5).

NEDELJA 2. ADVENT. JANEZOVA UČENCA PRI JEZUSU (Mt 11, 2-10)

PETEK	SOBOTA	NEDELJA
4	5	6
BARBARA	SABA	NIKOLAJ

PONEDELJEK	TOREK	SREDA
7	8	9
AMBROŽ	BREZMADEŽNA	PETER F.

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
10	11	12
LAVR. M. B.	DAMAZ	ALEKSANDER

NEDELJA 3. ADVENT. JANEZ PRIČUJE O KRISTUSU (Jan 1, 19-28)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK	SREDA
13	14	15	16
LUCIJA	OTILIJA	KONRAD	ALBINA

DECEMBER

DAN
JUGOSLOVANSKE
LJUDSKE
ARMADNE
(22. XII.)

ČETRTEK	PETEK	SOBOTA
17	18	19
LAZAR	GRACIJAN	URBAN

NEDELJA 4. ADVENTNA JANEZ PRIPRAVLJA POT (Lk 3, 1-6)

NEDELJA	PONEDELJEK	TOREK
20	21	22
EVGEN	TOMAŽ	DEMETRIJ

SREDA	ČETRTEK	PETEK
23	24	25
VIKTORIJA	ADAM, EVA	BOŽIČ

NEDELJA POBOŽIČNA SIMEON IN ANA (Lk 2, 33-40)

Hišni prag je najvišja planina. — Pomisli, preden kaj rečeš: tudi beseda človeka ubije. — Preveč še s kruhom ni dobro. — Več ljudi je pomrlo od jedi in pitja kakor od lakote in žeje. — Komur se sreča jahati pusti, ga nese, kamor jo krene. — Za siromakom vsak pes laja. — Dober glas gre v deveto vas, slab pa v deveto deželo. — Bog nikogar ne vleče za lase v nebesa.

SOBOTA	NEDELJA	PONEDELJEK
26	27	28
ŠTEFAN	JANEZ EV.	NEDOLŽ. OTR.

TOREK	SREDA	ČETRTEK
29	30	31
TOMAŽ	DAVID	SILVESTER

ABECEDNI IMENIK SVETNIKOV IN GODOV

Tu so našteti tisti godovi in tista imena svetnikov, ki so pri nas najbolj v navadi. Vseh ni, zlasti ni marsikaterega imena, ki ga ljudje po svoje krajšajo in oblikujejo. Če kak član naše Družbe želi pojasnila, naj se oglasi; radi mu bomo ustregli.

Večkrat pa želijo starši dati otroku ime, ki ga med svetniki ne najdemo. Ali imajo pravico? Opozarjamo najprej: skozi desetletja v Slovencih udo-

mačena imena so za nas najlepša in obenem značilna. Do tega spoznanja so prišli zlasti slovenski izobraženci. Če bi pa le kdo želel dati posebno ime, velja za katoličane: »želja svete Cerkve je, ne stroga zapoved, da starši dajejo otrokom imena svetnikov. Če pa starši izrecno žele dati drugo ime, naj se doda krščencu še ime katerega svetnika in se obe imeni zapišeta v krstno knjigo.«

Abdon (in Senen), muč., 30. jul.
Abraham, oče, 9. oktobra
Adalbert (Vojteh), škof, 23. apr.
Adam (in Eva), 24. decembra
Adelhajda (Ada), vd., 16. dec.
Adolf, škof, 11. februarja
Adolf, spoznavalec, 12. junija
Adolf, škof, 17. junija
Adon, škof, 16. decembra
Adrijan, muč., 8. septembra
Agapa, devica, muč., 5. marca
Agapa, dev., muč., 3. aprila
Agapit (Ljubo), muč., 18. avg.
Agapit, papež, 20. septembra
Agata (Doroslava), dev., 5. febr.
Agaton, papež, 10. januarja
Agaton, papež, 16. februarja
Agaton, mučenec, 7. decembra
Agej (in Ozej), prerok, 4. jul.
Agripina, dev., muč., 23. jan.
Ahacij (in tov.), muč., 22. jun.
Ahilej (in Nerij), muč., 12. maja
Alkila, mučenka, 20. maja
Alban (Belo), muč., 21. junija
Alberik, opat, 26. januarja
Albert, škof, muč., 8. aprila
Albert, spoznavalec, 7. avgusta
Albert Vel., spozn., 15. nov.
Albin (Belko), škof, 1. marca
Albina, dev., muč., 16. dec.
Albain, škof, 5. februarja
Albain, škof, 13. februarja
Aleksander (Saša), šk., 23. apr.
Aleksander, papež, muč., 3. maja
Aleksander, škof, 11. avgusta
Aleksander, muč., 26. avgusta
Aleksander, muč., 9. septembra
Aleksander Savli, 11. oktobra
Aleksander, muč., 17. oktobra
Aleksander, muč., 12. decembra
Aleksandra, muč., 20. marca
Aleksandra, d., muč., 18. maja
Aleš, spoznavalec, 17. julija
Alferij, opat, 12. aprila
Alfonz, škof, 23. januarja
Alfonz Ligv., škof, 2. avgusta
Alfonz Rodr., spozn., 30. okt.
Alfred, opat, 12. januarja
Alojzij Gonzaga, sp., 21. junija
Amadej, spozn., 30. marca
Amalija (Ljubica), 10. julija
Amand, škof, 6. februarja
Ambrozij, škof, c. uć., 7. dec.
Ambrozij Sien., bl., 20. marca
Ana Garzia, devica, 7. junija
Ana, mati Marije Dev., 26. jul.

Ana, prerokinja, 1. septembra
Anaklet, papež, 13. julija
Ananija, muč., 25. januarja
Ananija, muč., 1. decembra
Anastazij, mučenec, 22. jan.
Anastazij, papež, 27. aprila
Anastazij, mučenec, 21. avg.
Anastazij, mučenec, 7. sept.
Anastazija, mučenka, 15. aprila
Anastazija, devica, 14. avgusta
Anastazija, mučenka, 25. dec.
Andrej (Hrabroslov), 4. febr.
Andrej Bobola, muč., 21. maja
Andrej Avelin, spozn., 10. nov.
Andrej, apostol, 30. novembra
Angela Folinjska, vd., 4. jan.
Angela, devica, 10. maja
Angela Merici, dev., 31. maja
Angeli varuhi, 2. oktobra
Angelina, 21. julija
Angelus, spoznavalec, 12. apr.
Angelus, 30. oktobra
Anicet, papež, 17. aprila
Anter, papež, 3. januarja
Antija, muč., 18. aprila
Anton Puščavnik, 17. januarja
Anton Padovanski, 13. junija
Anton M. Zaharija, sp., 5. jul.
Anton in tov., muč., 15. dec.
Antonija Flor., vdova, 28. febr.
Antonija, mučenka, 1. marca
Antonija, dev., muč., 29. aprila
Antonija, devica, 27. oktobra
Antonin, opat, 14. februarja
Antonin, škof, 10. maja
Antonin, muč., 22. avgusta
Antonin, muč., 2. septembra
Antonin, škof, 31. oktobra
Anzelm, škof, c. uć., 21. apr.
Apolinarij, škof, 23. julija
Apolinarij, muč., 6. decembra
Apolonij, mučenec, 10. aprila
Apolonij, mučenec, 18. aprila
Apolonija, dev., muč., 9. febr.
Aristid, spozn., 31. avgusta
Arkadij, mučenec, 12. jan.
Atanazij, škof, c. uć., 2. maja
Atanazija, vdova, 14. avgusta
Avguštin, škof, 28. maja
Avguštin, škof, c. uć., 28. avg.
Avrea (Zlata), d., m., 19. julija
Avrea, mučenka, 24. avgusta
Avrea, devica, 4. oktobra
Avrelj, škof, 12. novembra
Avrelija, dev., 25. septembra
Avrelija, d., muč., 15. oktobra

Baldomir, spoz., 27. februarja
Baltazar (Boltežar), k., 6. jan.
Barbara, d., muč., 4. decembra
Barnaba, apostol, 11. junija
Bazilij, mučenec, 22. marca
Bazilij, škof, c. uć., 14. junija
Bazilij, muč., 28. novembra
Bazilisa (in Julijan), m., 9. jan.
Beata (Blažena), m., 8. marca
Beatrika, mučenka, 29. julija
Beda Čast., c. uć., 27. maja
Benedikt, opat, 21. marca
Benedikt Niger, sp., 4. aprila
Benedikt Jožef, sp., 16. aprila
Benedikt XI., papež, 7. julija
Benedikta, muč., 4. januarja
Benedikta, devica, 6. maja
Benedikta, d., m., 8. oktobra
Benigen, muč., 13. februarja
Benigen, muč., 1. novembra
Benjamin, mučenec, 31. marca
Benon, škof, 16. junija
Benvenut, škof, 22. marca
Bernard, škof, 12. marca
Bernard, spozn., 15. junija
Bernard, opat, 20. avgusta
Bernard Ofiški, sp., 26. avg.
Bernarda Lurška, d., 16. aprila
Bernardin Foški, 27. novembra
Bernardin Sienski, sp., 20. maja
Berta, vdova, 4. julija
Bertold, spozn., 29. marca
Bertram, škof, 3. julija
Bertrand, oglejski p., 6. junija
Bibijana, devica, muč., 2. dec.
Blanka, kraljica, 2. decembra
Blaž, škof, muč., 3. februarja
Blaženko (glej Makarij)
Bogdan (gl. Deodat in Matija)
Bogomil, škof, 10. junija
Bogomila, 6. julija
Bogomir (Bogo, Božo), š., 8. nov.
Bonaventura, š., c. uć., 14. jul.
Bonifacij, mučenec, 14. maja
Bonifacij, papež, 25. maja
Bonifacij, škof, muč., 5. junija
Bonifacij, papež, 25. oktobra
Boris, kralj, 2. maja
Božena (glej Natalija)
Božidar (glej Teodor)
Branimir, Branko (Francišek)
Breda (glej Friderika)
Brezm. spočetje M. D., 8. dec.
Brigita, devica, 1. februarja
Brigita, vdova, 8. oktobra
Bronislava, 7. septembra

Brunon, škof, 17. maja
 Brunon, spoznav., 6. oktobra
 Cecilija, devica, muč., 22. nov.
 Ceferin, papež, 26. avgusta
 Celerin, muč., 3. februarja
 Celestin, papež, 6. marca
 Celestin, papež, 19. maja
 Cezarij, mučenec, 1. novembra
 Ciprijan, š., m., 14. septembra
 Ciprijan (in Justina), 26. sept.
 Ciriak (Larg, Smaragd), 8. avg.
 Ciril Aleksand., škof, 9. febr.
 Ciril Jer., š., c. uč., 18. marca
 Ciril, diakon, 29. marca
 Ciril (in Metod), s. ap., 5. jul.
 Cirila, muč., 5. julija
 Cirila, devica, muč., 28. okt.
 Cita, devica, 27. aprila
 Cvetka (glej Terezija D. J.)
 Dalmacij, š., muč., 5. decembra
 Damaz, papež, 11. decembra
 Damijan, muč., 12. februarja
 Danijel (Dana, Danilo), 21. jul.
 Danijel (in tov.), muč., 10. okt.
 Danijel, spoz., 11. decembra
 Darij, mučenec, 19. decembra
 Darinka (gl. Darij ali Martina)
 David, kralj, 29. decembra
 Demetrij, mučenec, 9. aprila
 Demetrij, mučenec, 14. avgusta
 Demetrij, škof, muč., 10. nov.
 Demetrij (in tov.), m., 22. dec.
 Demetrija, devica, 21. junija
 Deodat (Bogdan), m., 8. nov.
 Deziderij (Željko), š., 23. maja
 Didak, spoz., 13. novembra
 Dinko (glej Dominik)
 Diogen, mučenec, 6. aprila
 Dionizij, mučenec, 8. februarja
 Dionizij, muč., 20. septembra
 Dionizij, š., muč., 9. oktobra
 Dionizija, mučenka, 12. dec.
 Dizma, desni razb., 25. marca
 Dominik (Vladimil), sp., 4. avg.
 Dominika, muč., 6. julija
 Domnij, mučenec, 11. aprila
 Domnin, mučenec, 1. oktobra
 Donat, mučenec, 7. aprila
 Donat, škof, m., 7. avgusta
 Donat, spoz., 29. oktobra
 Donata, mučenka, 17. julija
 Doroslava (glej Agata)
 Doroteja (Dora), d., m., 6. febr.
 Doroteja (in tov.), d., m., 3. sept.
 Dragotin, Drago, Draga (Karel)
 Dula, mučenka, 25. marca
 Dušan (glej Spiridion)
 Eberhard, škof, 23. junija
 Eberhard, škof, 28. novembra
 Edita, devica, 16. septembra
 Edmund, škof, 16. novembra
 Edmund, kr., m., 20. novembra
 Edmund (in tov.), m., 1. dec.
 Edvard, kralj, m., 18. marca
 Edvard, kralj, 13. oktobra

Edvin, kralj, 4. oktobra
 Efrem, cerkv. uč., 18. junija
 Egidij (Roger, Odorik), 28. jan.
 Egidij od sv. Jožefa, 7. febr.
 Egidij (Ilij, Tilen), opat, 1. sept.
 Eleonora, devica, 21. februarja
 Elevation, š., m., 20. februarja
 Elevation, mučenec, 18. aprila
 Elevation, papež, m., 26. maja
 Elija, prerok, 20. julija
 Elizabeta (Špela), kralj., 8. jul.
 Elizabeta, kralj., 19. novembra
 Elizej, prerok, 14. junija
 Ema, vdova, 19. aprila
 Emanuel, muč., 26. marca
 Emerencijsana, d., m., 23. jan.
 Emerik, sp., 5. novembra
 Emigdij, š., m., 9. avgusta
 Emil (Milan), m., 22. maja
 Emilij, mučenec, 28. maja
 Emilija (Milica), d., 17. avg.
 Emilijan (Milan), š., 11. sept.
 Emilijan, spozn., 11. oktobra
 Emilijana (Milena), d., 5. jan.
 Emilijana, muč., 30. junija
 Engelbert, škof, 7. novembra
 Erazem, škof, m., 2. junija
 Erazem, m., 25. novembra
 Erazma (s tov.), muč., 3. sept.
 Erik, kralj, 18. maja
 Ermin, mučenec, 27. aprila
 Ernest, škof, 12. januarja
 Ertruda (Erna), dev., 11. sept.
 Etbin, opat, 19. oktobra
 Eva (in Adam), p. st., 24. dec.
 Evald, mučenec, 3. oktobra
 Evarist I., pap., m., 26. okt.
 Evfemija (in t.), d., m., 3. sept.
 Evgenij, mučenec, 24. januarja
 Evgenij, mučenec, 20. marca
 Evgenij, škof, 2. maja
 Evgenij I., papež, 2. junija
 Evgenij, papež, 8. julija
 Evgenij, škof, 13. julija
 Evgenij (in Makarij), 20. dec.
 Evgenij, škof, 30. decembra
 Evgenija, devica, 25. dec.
 Evaldija, d., m., 12. februarja
 Evstahij (in tov.), m., 20. sept.
 Evstohija, dev., 13. februarja
 Evtihij, muč., 14. marca
 Evtihij, muč., 29. septembra
 Evtihij, muč., 11. decembra
 Evtihijan, papež, m., 8. dec.
 Evzebij, muč., 6. marca
 Evzebij, spozn., 14. avgusta
 Evzebij, škof, muč., 16. dec.
 Ezekijel, prerok, 10. aprila
 Fabij, mučenec, 31. julija
 Fabijan (in Seb.), m., 20. jan.
 Fabiola, vdova, 27. decembra
 Favst, mučenec, 16. julija
 Favsta, vdova, 19. decembra
 Favstin (in Jovita), m., 15. febr.
 Felicijan, škof, m., 24. jan.

Felicijan (in Prim.), m., 9. jun.
 Felicijan, škof, m., 20. okt.
 Felicita, muč., 7. marca
 Felicita s 7 sin., m., 10. julija
 Felicita, muč., 23. novembra
 Feliks Nol. (Srečko), s., 14. jan.
 Feliks IV., papež, 30. jan.
 Feliks, škof, 21. februarja
 Feliks, muč., 23. aprila
 Feliks, spoznavalec, 21. maja
 Feliks I., papež, m., 30. maja
 Feliks (in Fortunat), 11. jun.
 Feliks (in Nabor), m., 12. jul.
 Feliks II., papež, m., 29. jul.
 Feliks in Advakt, m., 30. avg.
 Feliks, muč., 24. oktobra
 Feliks, mučenec, 6. novembra
 Feliks Val., sp., 20. novembra
 Ferdinand, kralj, 30. maja
 Ferdinand, sp., 5. junija
 Fidelis Sigm., m., 24. aprila
 Fides (Vera), dev., m., 1. avg.
 Fides, devica, m., 6. oktobra
 Fidencij, muč., 27. septembra
 Filemon (in Apol.), 8. marca
 Filemon, mučenec, 21. marca
 Filemon (in tov.), m., 22. nov.
 Filip (in Jakob), ap., 1. maja
 Filip (Zdenko) Neri, 26. maja
 Filip Benicij, sp., 23. avgusta
 Filip, mučenec, 13. septembra
 Filip, škof, 22. oktobra
 Filemona, devica, 11. avgusta
 Firmin, škof, m., 25. septembra
 Firmin, škof, 11. oktobra
 Flavij, mučenec, 7. maja
 Flavijan, mučenec, 18. jan.
 Flavijan, škof, 23. avgusta
 Flavijana, devica, 5. oktobra
 Flor, mučenec, 18. avgusta
 Flor, muč., 22. decembra
 Flora (Cvetka), dev., 12. jun.
 Flora, dev., m., 24. novembra
 Florentin, škof, 16. oktobra
 Florentina, devica, 20. junija
 Florijan (Cvetko), m., 4. maja
 Fortunat, spoz., 1. junija
 Frančišek (Branimir, Branko)
 Saleški, škof, c. uč., 29. jan.
 Frančišek Kle, m., 17. febr.
 Frančišek Pavl., sp., 2. aprila
 Frančišek Hier., sp., 17. maja
 Frančišek Kar., sp., 4. junija
 Frančišek Regis, sp., 16. jun.
 Frančišek Solan, sp., 14. julija
 Frančišek Kald., sp., 13. sept.
 Frančišek Asiški, sp., 4. okt.
 Frančišek Borgia, sp., 10. okt.
 Frančišek Ksaverij, sp., 3. dec.
 Frančiška Rim., vd., 9. marca
 Frančiška Šant., vd., 21. avg.
 Friderik (Mirko), š., m., 18. jul.
 Fridolin, opat, 6. marca
 Fruktuoz, škof, m., 21. jan.
 Frumencij, škof, 27. oktobra

Gabrijel ž. M. b., sp., 27. febr.
 Gabrijel, nadangel, 24. marca
 Gal, opat, 16. oktobra
 Gaspar (Gašper), kralj, 6. jan.
 Gavdencij (Veselko), 14. okt.
 Gavdencij, škof, 25. oktobra
 Gaudioz, spoz., 7. marca
 Gaudioz, škof, 26. oktobra
 Gelazij, papež, 29. novembra
 Genovefa, devica, 3. januarja
 Gentilij, mučenec, 5. sept.
 Georgija, devica, 15. februarja
 Gerard, mučenec, 8. marca
 Gerard, škof, 26. aprila
 Gerard, škof, m., 24. sept.
 Gerard Majella, 16. oktobra
 German, škof, 12. maja
 Germana, devica, 15. junija
 Gervazij (in Protažij), 19. jun.
 Gizela, kraljica, op., 7. maja
 Glicerij, m., 21. decembra
 Gotfrid (Bogomir), šk., 8. nov.
 Gothard, škof, 4. maja
 Gorgonij, muč., 9. septembra
 Gorgonija, 9. decembra
 Gracijan, šk., 18. decembra
 Gregor X., papež, 10. januarja
 Gregorij, papež, 13. februarja
 Gregorij, papež, 17. februarja
 Gregorij N. (Budisl.), 9. marca
 Gregorij Vel., pap., 12. marca
 Gregorij Nacian., šk., 9. maja
 Gregorij, papež, 25. maja
 Gregorij, škof, 25. avgusta
 Gregorij Čud., škof, 17. nov.
 Gregorij, papež, 28. novembra
 Gvidon, opat, 31. marca
 Gvidon, spoz., 12. septembra

Habakuk, prerok, 15. junija
 Hadrijan III., papež, 8. julija
 Hadrijan, muč., 8. septembra
 Hedviga (Vika), 16. oktobra
 Helena (Jelka), dev., 22. maja
 Helena Švedska, m., 31. julija
 Helena, m. Konst. Vel., 18. avg.
 Helena, devica, 6. novembra
 Heliodor, škof, 3. julija
 Hema (Ema), vd., 27. junija
 Henrik Suzo, spozn., 2. marca
 Henrik, škof, 25. junija
 Henrik, cesar, sp., 15. julija
 Herbert, škof, 16. marca
 Herkulan, škof, 12. avgusta
 Herkulan, šk., m., 7. nov.
 Herman Jožef, sp., 7. aprila
 Hermenegild, muč., 13. aprila
 Hermes, muč., 4. januarja
 Hermes, muč., 28. avgusta
 Hermina, devica, 24. decembra
 Hieronim Emil., sp., 20. julija
 Hieronim, c. uč., 30. septembra
 Higin, papež, m., 11. januarja
 Hijacint, sp., 17. avgusta
 Hijacint (in Prot), m., 11. sept.
 Hijacinta, devica, 30. januarja

Hijacinta, devica, 6. februarja
 Hilarij (Radovan), c. u., 14. jan.
 Hilarij (in Tac.), m., 16. marca
 Hilarij, škof, 25. oktobra
 Hilarija, muč., 12. avgusta
 Hilarion, opat, 21. oktobra
 Hilda, 18. novembra
 Hildegarda, opat., 17. sept.
 Hipolit (in Kas.), m., 13. avg.
 Hipolit, škof, m., 22. avg.
 Honorij, škof, 30. septembra
 Hozana, bl., 27. aprila
 Hubert, škof, 3. novembra
 Hugolin (in t.), m., 13. okt.
 Hugon, škof, 1. aprila
 Hugon, opat, 29. aprila
 Hugon, škof, 10. avgusta
 Hugon, škof, 17. novembra
 Ida, devica, 13. aprila
 Ida, grofica, 4. septembra
 Ida, devica, 29. oktobra
 Ignacij (Ognjeslav), m., 1. febr.
 Ignacij Lojola, sp., 31. julija
 Ignacij, škof, 23. oktobra
 Illuminata, dev., 29. novembra
 Inocencij, papež, 22. junija
 Inocencij, papež, 28. julija
 Irena (Miroslava), d., 21. febr.
 Irena, dev., muč., 5. aprila
 Irena (s tov.), m., 18. sept.
 Irena, dev., m., 20. oktobra
 Irenej, škof, 5. maja
 Irenej, spoz., 28. junija
 Irenej, škof, m., 4. julija
 Irenej, škof, m., 15. decembra
 Ivana (Jana) Val., vd., 4. febr.
 Ivana, žena, 24. maja
 Ivana (Orleanska), d., 30. maja
 Ivana Franč. Šan., 21. avgusta
 Ivo, sp., 19. maja
 Izabela, kraljica, 4. januarja
 Izabela, devica, 31. avgusta
 Izaija, prerok, 6. julija
 Izidor, škof, m., 2. januarja
 Izidor, muč., 5. februarja
 Izidor, škof, c. uč., 4. aprila
 Izidor, kmet, sp., 10. maja
 Jakob (Radoslav) ml., 1. maja
 Jakob st., apostol, 25. julija
 Jakob, puščavnik, 6. avgusta
 Jakob, škof, 21. oktobra
 Jakob iz Marke, sp., 28. nov.
 Janez Zlatousti, šk., 27. jan.
 Janez Miloščinar, šk., 30. jan.
 Janez Bosko, sp., 31. januarja
 Janez de Brito, sp., 4. febr.
 Janez Matski, sp., 8. februarja
 Janez Jožef od Kr., 5. marca
 Janez od Boga, sp., 8. marca
 Janez Sarkander, bl., 17. mar.
 Janez Dam., c. uč., 27. marca
 Janez Kapistran, sp., 28. marca
 Janez Klimak, opat, 30. marca
 Janez Ev. p. Lat. vr., 6. maja
 Janez Avilski, sp., 10. maja

Janez Krst. d. la Salle, 15. maja
 Janez Nepomuk, sp. 16. maja
 Janez de Rossi, sp., 23. maja
 Janez, papež, muč., 27. maja
 Janez Fakund., sp., 12. junija
 Janez, muč., 23. junija
 Janez Krstnik, roj., 24. junija
 obglavljenje, 29. avgusta
 Janez (in Pavel), m., 26. junija
 Janez Gvalbert, opat, 12. jul.
 Janez Kolumbin, bl., 31. julija
 Janez Vianney, sp., 9. avg.
 Janez Berhmans, sp., 13. avg.
 Janez Eudes, sp., 19. avg.
 Janez, škof, 27. avgusta
 Janez Leonard, sp., 9. oktobra
 Janez Kentski, sp., 20. okt.
 Janez Gab. Perb., m., 7. nov.
 Janez od Križa, sp., 24. nov.
 Janez Evangelist, 27. dec.
 Januarij, škof, m., 19. sept.
 Jaroslav, 23. aprila
 Jedrt Brab., m., 17. marca
 Jedrt, dev., 16. novembra
 Jelisava (glej Elizabeta)
 Jeremija, prerok, 1. maja
 Jernej, škof, bl., 19. oktobra
 Jernej, apostol, 24. avgusta
 Joahim, oče Marije, 16. avg.
 Joel, prerok, 13. julija
 Jolanda, bl., 16. junija
 Jona, prerok, 21. septembra
 Jordan, sp., 15. februarja
 Jošt, opat, 16. junija
 Jozafat Kunčevič, m., 14. nov.
 Jožef iz Arimateje, 17. marca
 Jožef, ženin M. D., 19. marca
 Jožef Oriol, 23. marca
 Jožef Kal., sp., 27. avgusta
 Jožef Kupertin., sp., 18. sept.
 Judita, muč., 6. maja
 Jukund, škof, 14. novembra
 Jukunda, devica, 25. novembra
 Julij, sp., 31. januarja
 Julij, papež, 12. aprila
 Julij, mučenec, 1. julija
 Julij, muč., 19. avgusta
 Julij, muč., 20. decembra
 Julija, mučenka, 7. januarja
 Julija, devica, 8. aprila
 Julija, devica, 22. maja
 Julija, muč., 22. julija
 Julija, dev., m., 10. decembra
 Julijan (in Bazilisa), m., 9. jan.
 Julijan, škof, 27. januarja
 Julijan, škof, 28. januarja
 Julijan, muč., 13. februarja
 Julijan, muč., 19. februarja
 Julijan, škof, 8. marca
 Julijan, pušč., 18. oktobra
 Julijan, muč., 5. decembra
 Julijana, vdova, 7. februarja
 Julijana, dev., muč., 16. febr.
 Julijana Falk., dev., 19. jun.
 Julijana dev., muč., 17. avg.

Julita, mučenka, 30. julija
 Jurij, mučenec, 24. aprila
 Just, škof, 28. maja
 Just, mučenec, 14. julija
 Just, škof, 14. oktobra
 Just, mučenec, 18. oktobra
 Just, mučenec, 14. decembra
 Just, mučenec, 2. novembra
 Justa, mučenka, 14. maja
 Justa, mučenka, 15. julija
 Justin, mučenec, 14. aprila
 Justina, dev., muč., 26. sept.
 Justina, dev., muč., 30. nov.
 Juta, vdova, 13. januarja
 Juvencij, mučenec, 8. febr.
 Juvencij, mučenec, 1. junija
 Kajetan, spoznavalec, 7. avg.
 Kalist, mučenec, 16. aprila
 Kalist, škof, 17. avgusta
 Kalist, papež, muč., 14. okt.
 Kamil Lelijski, spozn., 18. jul.
 Kamil (in tov.), muč., 25. sept.
 Kancij (in tov.), muč., 31. maja
 Kandid, muč., 11. marca
 Kandid, mučenec, 3. oktobra
 Karel (Drag.) Bor., šk., 4. nov.
 Kastor, muč., 28. decembra
 Katarina Ricci, dev., 15. febr.
 Katarina Gen., 22. marca
 Katarina Švedska, 22. marca
 Katarina Sienska, dev., 30. apr.
 Katarina, dev., muč., 25. nov.
 Katarina Labouré, 31. dec.
 Kazimir, spoznavalec, 4. marca
 Klara (Jasna), dev., 12. avg.
 Klavdij, škof, 6. junija
 Klavdij, mučenec, 7. julija
 Klavdij, mučenec, 30. oktobra
 Klavdij (in Simforijan), 8. nov.
 Klemen M. Dvořak, 15. marca
 Klemen, papež, muč., 23. nov.
 Kleofa, muč., 25. septembra
 Klet (in Marcelin), šk., 26. apr.
 Klotilda, kraljica, 3. junija
 Klotilda, dev., muč., 23. okt.
 Knut, kralj, 19. januarja
 Koloman, mučenec, 13. okt.
 Kolumban, opat, 21. novembra
 Konrad Plac, pušč., 19. febr.
 Konrad, spozn., 21. aprila
 Konrad, škof, 26. novembra
 Konrad, spozn., 15. decembra
 Konstancija, dev., m., 19. sept.
 Konstantin, muč., 29. januarja
 Kordula, dev., muč., 22. okt.
 Kornelij, škof, 2. januarja
 Kornelij, muč., 14. septembra
 Korona, mučenka, 14. maja
 Kozma (in Dam.), m., 27. sept.
 Krispin, muč., 25. oktobra
 Krispin, škof, 19. novembra
 Krispin, muč., 5. decembra
 Kristijan, muč., 17. februarja
 Kristina, dev., muč., 13. marca
 Kristina, dev., muč., 24. julija

Kristina, devica, 24. oktobra
 Kristina, dekla, 15. decembra
 Kristof Milanski, 11. marca
 Kristof, mučenec, 25. julija
 Kristof, mučenec, 31. oktobra
 Krizancijan (in tov.), 17. febr.
 Krizant (in Darih), m., 25. okt.
 Krizogon, mučenec, 24. nov.
 Kunigunda, cesarica, 3. marca
 Kuno, spoznavalec, 1. junija
 Kutberg, škof, 20. marca
 Kvirin, muč., 30. marca
 Kvirin, škof, muč., 4. junija
 Ladislav, kralj, 27. junija
 Lambert, škof, 14. aprila
 Lambert, škof, muč., 17. sept.
 Larg (Ciriak in Sm.), 8. avg.
 Lavra, 17. junija
 Lavrencij, spozn., 22. julija
 Lavrencij, mučenec, 10. avg.
 Lavrencij Just, škof, 5. sept.
 Lazar, trž. muč., 13. aprila
 Lazar, škof, 17. decembra
 Lea, vdova, 22. marca
 Leander, škof, 27. februarja
 Leon, škof, 20. februarja
 Leon, mučenec, 14. marca
 Leon I., papež, c. uč., 11. aprila
 Leon IX., papež, 19. aprila
 Leon, škof, 22. aprila
 Leon III., papež, 12. junija
 Leon II., papež, 18. junija
 Leon, papež, 3. julija
 Leonard (Lenart), opat, 6. nov.
 Leonard Portom., sp., 17. nov.
 Leonida, mučenec, 22. aprila
 Leopold, vojvoda, sp., 15. nov.
 Liberij, škof, 30. decembra
 Liborij, škof, 23. julija
 Lidija, mučenka, 27. marca
 Lidija, vdova, 3. avgusta
 Lin, papež, muč., 23. avgusta
 Lioba (Ljuba), dev., 28. sept.
 Ljudmila, vdova, 16. sept.
 Longin, 2. maja
 Lucij, mučenec, 18. februarja
 Lucij, papež, muč., 4. marca
 Lucij, mučenec, 20. avgusta
 Lucij, mučenec, 19. oktobra
 Lucija, dev., muč., 25. junija
 Lucija, mučenka, 6. julija
 Lucija, mučenka, 16. sept.
 Lucija, dev., muč., 13. dec.
 Lucijan, mučenec, 7. januarja
 Lucijan, mučenec, 8. januarja
 Lucijan (in tov.), 26. oktobra
 Ludovik Tol., škof, 19. avg.
 Ludovik, kralj, 25. avgusta
 Ludovik Bert., spozn., 10. okt.
 Ludovika Maril., dev., 15. mar.
 Luka, evangelist, 18. oktobra
 Lukrecija, dev., muč., 23. nov.
 Macedonij, škof, 12. septembra
 Magdalena (Majda) P., 29. maja
 Magdalena, spokornica, 22. jul.

Makabejski bratje, 1. avgusta
 Makarij (Blaženko), 2. jan.
 Makarij, mučenec, 28. febr.
 Makarij, škof, 10. marca
 Makarij, škof, 20. junija
 Makarij (in Evg.), m., 20. dec.
 Maksencij, muč., 12. decembra
 Maksim, mučenec, 13. aprila
 Maksim, škof, 5. maja
 Maksim, škof, muč., 29. maja
 Maksima, muč., 26. marca
 Maksima, muč., 2. septembra
 Maksimijan, šk., muč., 3. okt.
 Maksimilijan, škof, 21. febr.
 Maksimilijan, šk., muč., 12. okt.
 Maksimin, škof, 15. decembra
 Mamert, škof, 11. maja
 Marcel, papež, muč., 16. jan.
 Marcel, mučenec, 19. febr.
 Marcel, mučenec, 29. junija
 Marcel, opat, 29. decembra
 Marcela, vdova, 31. januarja
 Marcelijan, mučenec, 18. jun.
 Marcelin, mučenec, 2. junija
 Marcelin, škof, 5. oktobra
 Marcelina, devica, 17. julija
 Marij (in tov.), muč., 19. jan.
 Marije blažene Device godovi:
 Zaroka z Jožefom, 23. jan.
 Očiščevanje (sveč.), 2. febr.
 Lurška M. b., 11. februarja
 Oznajenje M. D., 25. marca
 M. b. dobrega sveta, 26. apr.
 Kraljica apostolov, 16. maja
 Pomoč kristjanov, 24. maja
 Sredn. vseh milosti, 31. maja
 Marija, Mati m. b., 9. junija
 Obiskanje Marijino, 2. julija
 Marija, kraljica miru, 9. jul.
 Karmelska M. b., 16. julija
 Marija Snežna, 5. avgusta
 Vnebovzetje M. D., 15. avg.
 Srce Marijino, 22. avgusta
 Rojstvo Marije Dev., 8. sept.
 Ime Marijino, 12. sept.
 Žalostna Mati božja, petek
 po tihi nedelji in 15. sept.
 Rešiteljica jetnikov, 24. sept.
 Rožnovenska Kraljica, prvo
 ned. v oktobru in 7. nov.
 Materinstvo Marijino, 11. okt.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Marija, čud. svetinja, 27. nov.
 Brezm. spočetje, 8. dec.
 Lavretanska M. b., 10. dec.
 Marija Egiptska, 2. aprila
 Marija Kleofova, 9. aprila
 Marija Frančiška, dev., 6. okt.
 Marijan, mučenec, 17. januarja
 Marijan, spozn., 19. avgusta
 Marijan (in tov.), muč., 1. dec.
 Marin (in tov.), muč., 3. marca
 Marin, muč., 26. decembra
 Marjeta (Margareta), 28. jan.
 Marjeta Kort., spok., 22. febr.

Marjeta, kraljica, 10. junija
 Marjeta, dev., muč., 20. julija
 Marjeta Alakok, dev., 17. okt.
 Marko, evangelist, 25. aprila
 Marko (in Marcelijan), 18. jun.
 Marko (in tov.), muč., 7. sept.
 Marta (in tov.), muč., 19. jan.
 Marta, devica, 29. julija
 Martin (Davorin), škof, 11. nov.
 Martin, papež, muč., 12. nov.
 Martina, dev., muč., 30. jan.
 Matej, apostol, 21. septembra
 Matija (Bogdan), ap., 24. febr.
 Matilda devica, 26. februarja
 Matilda, kraljica, 14. marca
 Maver, opat, 15. januarja
 Mavricij (in tov.), m., 22. sept.
 Mavrilij, škof, 13. septembra
 Medard, škof, 8. junija
 Mehtilda, devica, 10. aprila
 Melanij, škof, 6. januarja
 Melanija, žena, 31. decembra
 Melecij, škof, 12. februarja
 Melhior, kralj, 6. januarja
 Melkiad, papež, muč., 10. dec.
 Menas, muč., 11. novembra
 Metod, škof, 14. junija
 Mihael, nadangel, 29. sept.
 njegovo prikazanje, 8. maja
 Miron, škof, 8. avgusta
 Miron, mučenec, 17. avgusta
 Miroslav (glej Friderik)
 Modest, škof, 24. februarja
 Modest, škof krški, 31. marca
 Mohor (in Fort.), muč., 12. jul.
 Mojzes, prerok, 4. septembra
 Monika, vdova, 4. maja
 Nada, 24. septembra
 Nahum, prerok, 1. decembra
 Najd. Štefana, prv. m., 3. avg.
 Narcis, škof, 29. oktobra
 Natalija (Božena), m., 27. jul.
 Natalija, spozn., 1. decembra
 Nazarij, muč., 12. junija
 Nazarij (in tov.), muč., 28. jul.
 Neolit, mučenec, 20. januarja
 Neonovi mučenci, 24. junija
 Nestor, mučenec, 26. februarja
 Neža (Janja), dev., m., 21. jan.
 Neža Praška, 2. marca
 Nicefor, patriarh, 13. marca
 Nikander, muč., 17. junija
 Nikarij, mučenec, 14. dec.
 Neža (Montep.), dev., 20. apr.
 Nikolaj (in tov.), muč., 9. jul.
 Nikolaj Tol., spozn., 10. sept.
 Nikolaj I., papež, 13. novembra
 Nikolaj Tavelič, muč., 14. nov.
 Nikolaj (Miklavž), škof, 6. dec.
 Nikomed, muč., 15. septembra
 Norbert, škof, 6. junija
 Notburga, dev., 13. septembra
 Obglavljen je J. Krst., 29. avg.
 Odilo, opat, 1. januarja
 Odon, opat, 18. novembra

Odorik (Rog. in Egid.), 28. jan.
 Ognjeslav (glej Ignacij)
 Olaf, kralj, 29. julija
 Olga, kneginja, 11. julija
 Oliva, devica, 3. junija
 Onezifor, muč., 6. septembra
 Onezim, muč., 16. februarja
 Orest, mučenec, 13. decembra
 Oskar, škof, 3. februarja
 Otilija, devica, 13. decembra
 Otmar, opat, 16. novembra
 Oton, mučenec, 16. januarja
 Oton, škof, 23. marca
 Oton, škof, 2. julija
 Ozej (in Agej), pr., 4. julija
 Ožbalt, kralj, muč., 5. avgusta
 Pacifik, spozn., 25. septembra
 Pahomij, opat, 9. maja
 Pamfilij, mučenec, 1. junija
 Pankracij, mučenec, 12. maja
 Panteleon, mučenec, 27. julija
 Pashal, spozn., 17. maja
 Pastor, mučenec, 29. marca
 Pastor, spoznavalec, 26. julija
 Patricij (Patrik), šk., 17. marca
 Patricija, devica, 25. avgusta
 Pavel, prvi pušč., 15. januarja
 Pavlovo spreobrnjen., 25. jan.
 Pavel, mučenec, 2. marca
 Pavel od Križa, spozn., 28. apr.
 Pavel, škof, 7. junija
 Pavel I., papež, 28. junija
 Pavla spomin, 30. junija
 Pavla, vdova, 26. januarja
 Pavla, dev., muč., 3. junija
 Pavla, dev., muč., 10. avgusta
 Pavlin, oglejski škof, 11. jan.
 Pavlin Nol., škof, 22. junija
 Pavlin, škof, 31. avgusta
 Pavlin, škof, 11. oktobra
 Pavlina, 14. marca
 Pavlina, muč., 6. junija
 Pavlina, devica, 2. decembra
 Pavlina, muč., 31. decembra
 Pelagija, muč., 23. marca
 Pelagija, mučenka, 11. julija
 Pelagija, spok., 8. oktobra
 Peregrin, spozn., 27. aprila
 Peregrin, mučenec, 13. junija
 Peregrin, spozn., 28. julija
 Perpetua (in Felicita), 6. marca
 Perpetua, žena, 4. avgusta
 Peter, škof, 9. januarja
 Peter Nol., spozn., 28. jan.
 Peter Dam., šk., c. uč., 23. febr.
 Peter Kanizij, c. uč., 27. aprila
 Peter, mučenec, 6. aprila
 Peter, mučenec, 29. aprila
 Peter Regalat, spozn., 13. maja
 Peter Celestin, pap., 19. maja
 Peter (in tov.), muč., 2. junija
 Peter Faber, spozn., 9. avg.
 Peter (in Pavel), ap., 29. jun.
 Peter Eymard, spozn., 3. avg.
 Peter Klaver, spozn., 9. sept.

Peter Alkant., spozn., 19. okt.
 Peter Aleks., muč., 26. nov.
 Peter Krizolog, c. uč., 4. dec.
 Peter Fourier, škof, 9. dec.
 Petra vezi, 1. avgusta
 Petrov stol (v Rimu), 18. jan.
 v Antiohiji, 22. februarja
 Petronij, škof, 6. septembra
 Petronila, devica, 31. maja
 Pij V., papež, 5. maja
 Pij I., papež, 11. julija
 Placid (in tov.), muč., 5. okt.
 Platon, menih, 4. aprila
 Plavt, muč., 29. septembra
 Polikarp, škof, muč., 26. jan.
 Poncijan, papež, muč., 19. nov.
 Potamijena, muč., 28. junija
 Prakseda, devica, 20. junija
 Prakseda, devica, 21. julija
 Primož (in Fel.), muč., 9. junija
 Priscila, žena, 16. januarja
 Priska, dev., muč., 18. jan.
 Prokonij spozn., 27. februarja
 Prot (in Hijacint), m., 11. sept.
 Protazij (in Gervazij), 19. jun.
 Ptolomej, škof, muč., 24. avg.
 Pudencijana, dev., 19. maja
 Pulherija, kraljica, 7. julija
 Pulherija, devica, 10. sept.
 Radegunda, kraljica, 13. avg.
 Rafael, nadangel, 24. oktobra
 Rajmund Penjafortske, 23. jan.
 Rajmund, spozn., 31. avgusta
 Rajner, spozn., 17. junija
 Rajner, škof, 30. decembra
 Rane sv. Franciška, 17. sept.
 Regina, dev., muč., 7. sept.
 Remigij, škof, 1. oktobra
 Renata, vdova, 22. maja
 Rihard, kralj, 7. februarja
 Rihard, škof, 3. aprila
 Robert, spozn., 17. aprila
 Robert, opat, 29. aprila
 Robert Bel., c. uč., 13. maja
 Robert, opat, 7. junija
 Roderik, muč., 13. marca
 Rok, spozn., 16. avgusta
 Roman, opat, 28. februarja
 Roman, opat, 22. maja
 Roman, mučenec, 9. avgusta
 Roman, škof, 23. oktobra
 Romana, devica, 23. februarja
 Romuald, opat, 7. februarja
 Roza Limanska, dev., 30. avg.
 Rozalija, devica, 4. septembra
 Rozina, vdova, 13. marca
 Rudolf, škof, 26. januarja
 Rudolf, mučenec, 17. aprila
 Rudolf (in tov.), muč., 27. jul.
 Ruf, muč., škof, 27. avgusta
 Ruf (in tov.), muč., 28. nov.
 Rulin, škof, 26. avgusta
 Rupert, škof, 27. marca
 Saba (Sava), muč., 12. aprila
 Saba, opat, 5. decembra

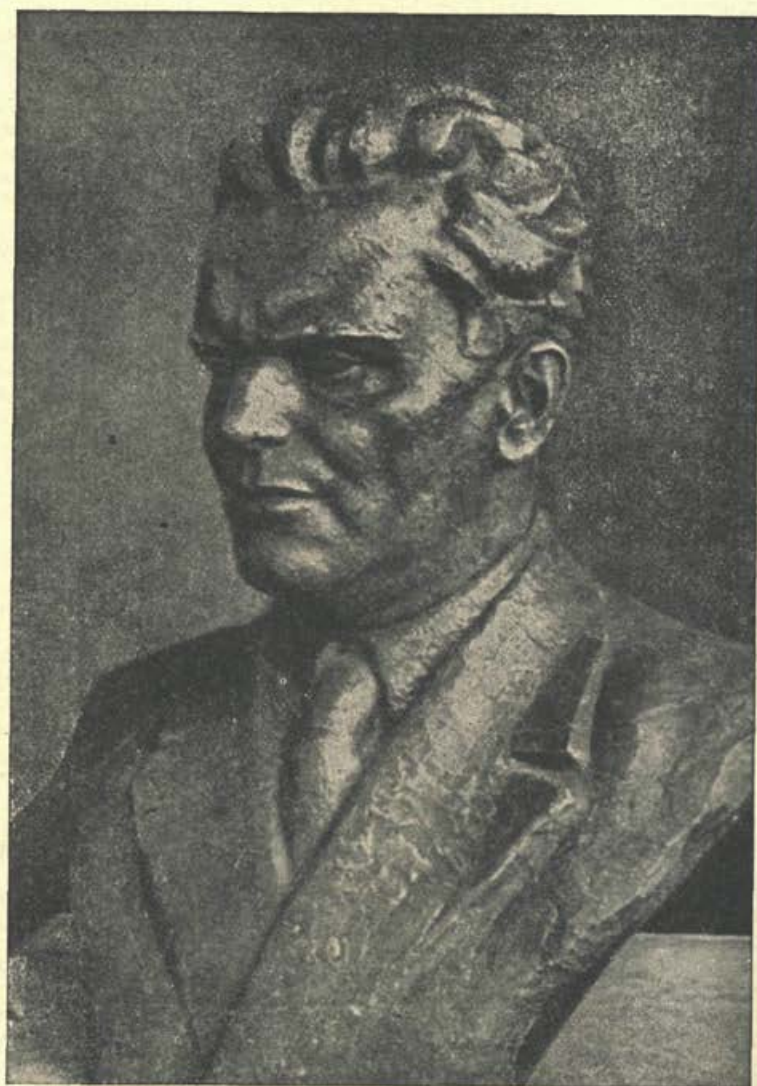

Sabina, muč., 29. avgusta
 Sabina, muč., 27. oktobra
 Sadot, šk., (in tov.), m., 20. febr.
 Saloma Mar., 22. oktobra
 Salomon, škof, 28. septembra
 Salvator, spozn., 18. marca
 Salvin, škof, 12. oktobra
 Samuel, prerok, 20. avgusta
 Saturnin, muč., 21. febr.
 Saturnin, muč., 29. novembra
 Savin, mučenec, 11. julija
 Sebastijan (Boštjan), 20. jan.
 Sedem bratov muč., 10. julija
 Sedem ustanovit., 12. februarja
 Sekunda, dev., muč., 10. jul.
 Senen (in Abdon), m., 30. jul.
 Serafin, spozn., 12. oktobra
 Serapion, škof, 21. marca
 Serena (Jasna), žena, 16. avg.
 Sergij, mučenec, 24. februarja
 Sergij, mučenec, 27. julija
 Sergij I., papež, 8. septembra
 Sergij, mučenec, 7. oktobra
 Servacij, škof, 13. maja
 Servul, spozn., 23. decembra
 Severin, opat, 8. januarja
 Severin, škof, 23. oktobra
 Severin, spozn., 1. novembra
 Severin, škof, 21. decembra
 Sholastika, dev., 10. februarja
 Sibila, dev., 17. avgusta
 Sidonij (Zdenko), škof, 23. avg.
 Sigismund (Žiga), m., 11. maja
 Sikst III., papež, 28. marca
 Sikst I., papež, 3. aprila
 Sikst II., papež, 6. avgusta
 Silverij, papež, 20. junija
 Silvester, opat, 26. novembra
 Silvester, papež, 31. decembra
 Simeon, škof, muč., 18. febr.
 Simeon, škof, 21. aprila
 Simeon, starček, 8. oktobra
 Simforijan (in Klavdij), 8. nov.
 Simforoza, muč., 18. julija
 Simon (in Juda), ap., 28. okt.
 Simon, deček, muč., 24. marca
 Simplicij, muč., 18. decembra
 Slavka (Slavko) glej Alojzij
 Smaragd (Cirijak in Larg),
 muč., 8. avgusta
 Sofonija, prerok, 3. decembra
 Sofronij, škof, 11. marca
 Sokrat, mučenec, 19. aprila
 Sonja (glej Zofija)
 Soter (in Gaj), p., m., 22. apr.
 Sotera, dev., muč., 10. febr.
 Spiridion (Dušan), op., 14. dec.
 Stanislav (Stanko), šk., 7. maja
 Stanislav Kostka, sp., 13. nov.
 Sulpicij, škof, 17. januarja
 Sulpicij, muč., 20. aprila
 Suzana (in Tibur.), m., 11. avg.
 Štefan, opat, 17. aprila
 Štefan, mučenec, 25. aprila
 Štefan, papež, muč., 2. avg.

Štefan, ogrski kralj, 2. sept.
 Štefan Pongrac, muč., 7. sept.
 Štefan, prvi mučenec, 26. dec.
 najdenje njegovo, 3. avg.
 Štirje kronani muč., 8. nov.
 Tarzicij, mučenec, 15. avgusta
 Tatjana (Tanja), muč., 12. jan.
 Tea, muč., 19. decembra
 Tekla, muč., 26. marca
 Tekla, dev., muč., 23. sept.
 Telesfor, papež, muč., 5. jan.
 Teobald, pušč., 1. julija
 Teodor (Božidar, Fedor), 7. jan.
 Teodor, muč., 15. aprila
 Teodor, muč., 9. novembra
 Teodora, muč., 13. marca
 Teodora, muč., 1. aprila
 Teodozija, devica, 2. aprila
 Teofil (Bogoljub), muč., 8. jan.
 Teofil, škof, 5. marca
 Teofil, spozn., 2. oktobra
 Teofil, mučenec, 3. novembra
 Teotim (in tov.), muč., 18. dec.
 Terezija Deteta Jez., 3. oktobra
 Terezija, devica, 15. oktobra
 Tertulin, muč., 4. avgusta
 Tiburcij (in tov.), muč., 14. apr.
 Tiburcij (in Suz.), m., 11. avg.
 Tician, škof, 3. marca
 Tilen (glej Egidij)
 Timotej, škof, 24. jan.
 Timotej, muč., 6. aprila
 Timotej, muč., 10. junija
 Timotej, muč., 22. avgusta
 Tit, škof, 6. februarja
 Tomaž Akv., c. uč., 7. marca
 Tomaž Tol., muč., 9. aprila
 Tomaž Moore, muč., 9. julija
 Tomaž Vilan., škof, 22. sept.
 Tomaž, škof, 3. oktobra
 Tomaž (Tomislav), ap., 21. dec.
 Tomaž, škof, muč., 29. dec.
 Trifon, muč., 10. novembra
 Trifun (in tov.), muč., 3. julija
 Ubald, škof, 16. maja
 Udalrik (glej Urh)
 Urban I., papež, 25. maja
 Urban, škof, 7. decembra
 Urban, papež, 19. decembra
 Urh, škof, 4. julija
 Uršula (in tov.), d., m., 21. okt.
 Valburga, dev., 25. februarja
 Valens, mučenec, 21. maja
 Valent, škof, 26. julija
 Valentin (Zdravko), šk., 7. jan.
 Valentin, muč., 14. februarja
 Valentin (in tov.), muč., 3. nov.
 Valentin, muč., 11. novembra
 Valentina, dev., 25. julija
 Valerij, škof, 29. januarja
 Valerija, muč., 28. aprila
 Valerija, muč., 5. junija
 Valerija, muč., 9. decembra
 Valerijan (in tov.), m., 14. apr.
 Valerijan, muč., 23. avgusta

Valerijan, spozn., 12. sept.
 Valerijan ogl., škof, 27. nov.
 Vekoslav (glej Alojzij)
 Venancij, škof, muč., 1. aprila
 Venancij, muč., 18. maja
 Venčeslav, knez, 28. septembra
 Vendelin, spozn., 20. oktobra
 Venefrida, dev., muč., 3. nov.
 Vera (glej Fides)
 Verena, devica, 1. septembra
 Veronika (Vera), dev., 13. jan.
 Veronika Jul., dev., 9. julija
 Veselko (glej Gavdencij)
 Vid (in tov.), muč., 15. junija
 Vigilij, škof, muč., 26. junija
 Vigilij, škof, 26. septembra
 Vika (glej Hedviga)
 Viktor (Zmagoslav), m., 22. jan.
 Viktor, spozn., 26. februarja
 Viktor, muč., 10. marca
 Viktor, muč., 8. maja
 Viktor, muč., 24. julija
 Viktor, papež, muč., 28. julija
 Viktor, škof, 23. avgusta
 Viktor, mučenec, 26. avgusta
 Viktor, papež, 16. oktobra
 Viktorija, dev., muč., 11. febr.
 Viktorija, muč., 17. novembra
 Viktorija, devica, 23. decembra
 Viktorin, muč., 25. februarja
 Viktorin, škof, 8. junija
 Viktorin, škof, muč., 2. nov.
 Vilibald, škof, 7. julija
 Vilibrord, škof, 7. novembra
 Viljem, škof, 10. januarja
 Viljem, pušč., 10. februarja
 Viljem, opat, 6. aprila
 Viljem, opat, 28. maja
 Viljem, škof, 8. junija
 Viljem, opat, 25. junija
 Vincencij (Vinko), m., 22. jan.
 Vincencij Fer., spozn. 5. aprila
 Vincencij, muč., 19. aprila
 Vincencij Pavl., spozn., 19. jul.
 Vincencij, muč., 24. julija
 Vincencij, muč., 27. oktobra
 Virgilij, muč., 13. septembra
 Virgilij, škof, 27. novembra
 Vital, muč., 14. februarja
 Vital, muč., 28. aprila
 Vital, muč., 4. novembra
 Vivina, devica, 17. decembra
 Vladimir, knez, 15. julija
 Vojslava, dev., 27. maja
 Vojteh (Adalbert), šk., 23. apr.
 Volbenk (Volfgang), šk., 31. okt.
 Zaharija, papež, 15. marca
 Zaharija, prerok, 6. septembra
 Zaharija (in Elizabeta), 5. nov.
 Zdenko (glej Filip ali Sidonij)
 Zenon, muč., 5. aprila
 Zofija (Sonja), muč., 15. maja
 Zofija (in tov.), muč., 18. sept.
 Zofija, vdova, 30. septembra
 Žiga (glej Sigismund)

MARŠAL JUGOSLAVIJE

Josip Broz-Tito

Ob stoletnici Družbe sv. Mohorja

Brez samohvale in pretiranega ponosa ugotavljamo, da imamo Slovenci v Družbi sv. Mohorja najstarejšo knjižno založbo, ki že celo stoletje z milijoni knjig vztrajno dviga izobrazbo našega naroda. Po pravici lahko trdimo, da je v primerjavi z velikimi kulturnimi narodi in našo številčno majhnostjo to edinstven dogodek na svetu. Spomnimo se časov, ko so bile ljudske šole skoraj izjema, velik odstotek ljudi nepismen in slovenska knjiga redkost. Tedaj so se v Celovcu zbrali možje, ki jih je bolela zaostalost našega ljudstva, in so s toplim srcem in bistrim umom pogumno sklenili ustanoviti knjižno družbo, ki naj prežene slovensko zaostalost in izобрази široke plasti našega naroda. Ustanovili so Družbo, „ki hoče umsko in srčno izobrazbo slovenskega ljudstva doseči z razširjanjem primernih verskih, leposlovnih in splošno koristnih knjig“. Tega načela ustanovnikov se je Mohorjeva trdno držala. Letošnja prva knjiga njene zgodovine in Bibliografija — popis vseh knjig, pisateljev in sodelavcev v sto letih — pričata, kdo so bili možje, ki so zamisel Družbe osnovali, in kateri so tisti, ki so namen take knjižne založbe potrdili in ji s svojim delom vdahnili življenje.

Ob stoletnici so mnogi prosvetni delavci Družbi čestitali in poslali za Koledar spomine na svoje prosvetno delo, na prve stike z Mohorjevo, tudi na dogodke iz svojega življenja, ali pa izvirne leposlovne črtice. Te čestitnike smo uvrstili na prve koledarske strani, jih opremili s fotografijami in dodali kratke preglede njihovega življenjskega prosvetnega dela.

Vse te in druge sotrudnike Družba toplo zahvaljuje in se obenem z Zgodovino in Bibliografijo hvaležno spominja vseh že umrlih, ki so v Družbi delali za prosvetni dvig našega naroda.

Naj poromajo, kakor že stoletje, tudi letošnje knjige med narod in mlada srca opozore na trud, žrtve in delo, ki so ga izvršili njihovi pradedje za izobrazbo slovenstva.

SAMO dobrih deset let mlajši od naše Družbe je monsignor Ivan Trinko, mož, s čigar imenom je združena usoda najzahodnejših naših rojakov, beneških Slovencev. Rojen je bil 25. januarja 1863 v Trčmunu, na jugozahodnem pobočju Matajurja. V osnovno šolo je hodil v Čedadu, gimnazijo je naredil v Vidmu. Že kot gimnazijec se je seznanil s tedanjim beneškoslovenskim pesnikom Petrom Podreko in spoznal nevarnost, ki preti Slovincem na narodnostni in jezikovni meji. Odločil se je za duhovniški poklic in za delo med ljudstvom. Že kot bogoslovec se je pridno oglašal po slovenskih listih in pisal pesmi. To je bilo že zdavnaj, še v letih, ko je Gregorčič izdal prvo knjigo svojih Poezij (1882). In kar pomeni Gregorčič kot pesnik za vso slovensko domovino, to je Trinko za Beneško Slovenijo: vodnik in buditelj svojega ljudstva. Posebno odločno se je zavzemal za jezikovne pravice svojih rojakov in posredoval glede njihovih kulturnih potreb. Beneški Slovenci vseh smeri in strank so se radi obračali nanj za pomoč in nasvet, podpiral je njihove prošnje in spremljal odposlanstva k cerkvenim in posvetnim oblastem, ko je bila zaradi narodnostno nestrpnih Italijanov v nevarnosti njegova ljubljena slovenščina. Razen narodnovzgojnega dela in poklicnih dolžnosti se je Trinko uveljavil vsestransko tudi kot pesnik in pisatelj, kot zgodovinar in modroslovec,

kot glasbenik in celo kot risar. Njegovih izvirnih spisov v slovenščini in italijanščini in njegovih prevodov slovenske književnosti v italijanščino je dolga vrsta. Med njimi ne smemo mimo njegovih prispevkov v Slovenskih večernicah že v letu 1887, v Mohorjevem koledarju in v Mladiki kakor tudi ne mimo njegovega sodelovanja pri goriški Mohorjevi družbi, kjer je leta 1929 izdal svojo zbirko mladinskih črtic »Naši paglavci«. Toda Trinko je še zdaj delaven. Lani je izdal za svoje rojake molitvenik, nekakšno svojo duhovno oporoko, pa mu italijanske oblasti niso dovolile, da bi ga dobili Slovenci v roke. Niti devetdesetletnemu starčku torej ni dano, da bi se veselil sadov svojega življenjskega prizadevanja za narodnostno in jezikovno enakopravnost beneških Slovencev, zato ni čudno, da mu je kaplja pelina kanila celo v njegov prirčni popis lastnega življenja, ki nam ga je poslal 1. februarja 1952 in ga podajamo svojim bralcem, hvaležni pisatelju za njegov dolgoletni trud na naši zahodni meji in želeč mu zdravja in moči, da bi dočakal, kar si s svojimi rojaki najbolj želi: resnične svobode in narodne enakopravnosti.

Moje življenje

Ivan Trinko

Dragi bralec, naj ti razjasnim, kako sem prišel do velike starosti, da se naučiš tudi ti dolgo živeti.

Rodil sem se leta 1863 od zdravih staršev in v zdravi družini na Trčmunu med zatiranimi beneškimi Slovenci. Začetne šole sem dovršil nekoliko doma, nekoliko v Čedadu. Potem sem stopil v gimnazijo in videmsko bogoslovje, kjer sem ostal po prvi sveti maši kot prefekt bogoslovcev in potem kot profesor modroslovja do zadnjih let. V tem času sem spoznal Slovence in njihovo slovstvo in se sam naučil slovenščine, za katero ni

med nami nobene šole, ampak so samo laške, da bi se Slovenci poitalijančili, kar se ne zgodi nikdar, čeravno nas laška krščanska demokracija na vse načine sili na to. Uboga »krščanska« laška demokracija!

Zdaj pa pridimo na moj način življenja. Najprej povem, da sem jedel prav malo, čeprav so me silili na to, da bi jedel več, doma in tudi v semenišču. To mi je jako koristilo, da sem se ohranil zdrav in trden. Omenim, da sem tudi kadil, kar mi je svetoval zdravnik. Pa sem kadil malo na dan in še zdaj po-

kadim po cigaro na dan in prav nič mi ne škoduje. Svetujem pa, naj nobeden ne kadi, ne da bi vprašal zdravnika.

Mimo tega sem se mnogo gibal in sprehajal. Ob počitnicah sem prehodil vse naše gore in najrajši sem šel, kjer je bilo najbolj težavno. Zapuščal sem vse dobre in lahke poti in se klatil po najbolj težavnih stezah in se moral često oprijemati korenin, grmov in skal, kjer ni bilo stezá, in večkrat sem bil v velikih nevarnostih in tudi večkrat sem padel, vedno brez škode.

Vsake jeseni sem šel večkrat vrh našega Matajurja. Preiskal sem vse jame, vse globeli in iskal kaj posebnega. Zbral sem precej zanimivih reči. V Trčmunski Veliki jami (o kateri sem jaz prvi pisal) sem dobil ostanke predpotopnih ljudi (trogloditov), ki so notri bivali. Vse to sem opisal in podal videmski znanstveni

akademiji in muzeju. Zbiral sem tudi redke rastline. Sploh sem se zanimal za vse, kar se mi je zdelo vredno tudi za beneško slovensko zgodovino.

Naposled je prišel vsemu konec. V Vidmu me je podrl z biciklom neroden južnoitalijanski vojak in mi zlomil nogo, kar vam nikakor ne želim. Zdravil sem se dolgo v bolnišnici, a ozdravil se nisem popolnoma. No, Bog me je popadel za nogo, da mu ne utečem, a On je neskončno dober in bi bila neskončna škoda oddaljiti se od Njega.

Ko se s svojo palico sprehajam po kaki lahki in ravni poti trčmunski, gledam na vse kraje, koder sem se nekaj vzpenjal, a kaj pomaga! Zdaj se neprestano vzpenjam po najvažnejši poti; po tisti, ki pelje v nebesa. Bog pomagaj meni in vsem, ki hodijo po isti poti, da pridemo srečno v večno domovino: Amen.

Ludvik Zorzut

Oj Matajur, oj Matajur...

*Oj Matajur, oj Matajur...
ustani, zrasti visokuò
pod toje višnjevo nebuò
črzej Kolovrat an čje črzej Mijo
an dol v Slovenj na Benečijo!*

*Oj Matajur, oj Matajur...
ku žamastih si gladkih lic,
srebrnih 'maš tarkaj uadic,
v čelè adnà lepuò te križa:
tečè, tečè brhkà Nadiža...*

*Oj Matajur, oj Matajur...
čje po stezàh okù tebe
hodjò puobiči an čečè,
ku seuke rdeči te z Marsina,
dišà ku pušac rožmarina!*

*Oj Matajur, oj Matajur...
si med Slovenj še mejni zid,
hledaš v Čedad an Kobarið!
Zvestuò na srjedi muoraš stati,
'dnegà jezika smo si brati!*

*Oj Matajur, oj Matajur...
dol s tojih hribov so paršle
hudè an bridke te ujskè.
Čje Langobardi sa, Avari?
Tu še Slovenj sa graničari.*

*Oj Matajur, oj Matajur...
čier v senožetih križ stoji
škropila je slovenska kri,
čier rožce je pobrala slana,
hrobišče tam je partizana.*

*Oj Matajur, oj Matajur...
ki buskaš an hrmiš čez Kern,
an toj »klubuk«, zaki je čern?
Meglà valjeze z Benečije
an tuču meljej toje štrije.*

*Oj Matajur, oj Matajur...
prežen' hudobe an temò,
le jasno si ravnáj glavò,
se ne bojmo mi hudih ur,
oj Matajur, oj Matajur!*

Andrej Sertel

Moj Korotan

*Po hudi vihri sonce spet posije,
iz virov usahljih voda znova lije,
po dolgi noči zopet zarja sine,
življenje spet zaraste razvaline.*

*Kdaj v času naša meja nam premine?
Nikdar! Globoke nje so korenine,
ne more tujec jih zruvati nam.
Kako si meni blizu, Korotan!*

*Tam polje naša kri po bratskih žilah
in naši bratje, padli, po gomilah
koroških spijo, ob deroči Dravi,
ki poje v slapih o junaški slavi,*

*o dnevih borbe, hude in krvave,
ki padla je za črto meje prave.
Ko kri prelita sad bo obrodila,
Koroška naša k nam se bo vrnila.*

PIČLO leto mlajši od Ivana Trinkca Zamejskega je Anton Hribar, ki je bil rojen 12. januarja 1864 v Malem Korinju nad Krko. V gimnazijo je hodil nekaj časa v Novem mestu, potem pa v Ljubljani, kjer je študiral tudi bogoslovje. Kot kaplan je služboval v raznih krajih (Vinica, Košana, Dobrova, Polhov Gradec, Smlednik), bil župni upravitelj in župnik na Gori pri Idriji, župnik v Št. Gotardu pri Moravčah in v Zalem logu nad Skofjo Loko, kjer še zdaj pase ovčice, pri tem pa se ukvarja tudi z rezljanjem kmečkih grčavk in čeder in še zmeraj rad svojim župljanom zakroži kako popevčico, kakor jih je pred šestdesetimi leti, ko je bil v desetletju 1888 do 1898 poleg Antona Medveda in Mihaela Opeke najplodovitejši pesnik v Domu in svetu. V tem času in še kasneje je pridno sodeloval tudi v Slovenskih večernicah in v Mohorjevem koledarju. Anton Hribar je pod vplivom osem let starejšega stanovskega tovariša Antona Aškercia začutil smisel zlasti za pripovedno pesništvo. Razen krajših pripovednih pesmi, ki jih je imenoval balade in romance, pa je pesnil tudi daljše pesnitve, na primer »Knez Ljudevit«, »Županova Minka« itd. V letih 1898 do 1899 je v dveh zvezkih izdal svoje izbrane pesmi pod naslovom »Popevčice milemu narodu«. Marsikaka njegova pesem, zlasti iz prve dobe, se je zaradi svoje naslonitve na domačo zgodovino, na narodne pripovedke, na legende ali sveto pismo ljudem prikupila,

ponatise njegovih najboljših epskih pesmi po raznih čitankah in cvetnikih (Slovenske balade in romance pri Mohorjevi družbi) pa so razširili njegovo ime med vse Slovence. Da predstavimo svojim bralcem pesnika v njegovi mladeniški moči, priobčujemo njegovo balado »Kumski romar« izpred šestdesetih let, obenem pa še nekaj njegovih priložnostnih popevčic, s katerimi vedri in vzgaja svoje župljane kot starček blizu devetdesetih let. Želimo mu, da bi urezal še nekatero grčavko in zakrožil še nekatero popevčico.

Anton Hribar Korinjski

Kumski romar

Na božjo pot na sveti Kum
prihaja od karpatskih šum
že mnoga leta romar mlad,
ko vzbuja vigred cvet livad;
obljubil se je bil v nezgodi
in redno k sveti Neži hodi.

A ni od štajerske strani
na kranjsko stran mostú, brvi:
zato ga ribič s štirskih tal
prevaža sem čez savski val.
Bogati romar od Karpatov
vsakrat našteje pet mu zlatov.

Čez Savo ribič spet vesla,
na Kranjsko romarja peljá;
pohlep pograbi mu srce,
po zlatih želje se vzbudé.
Pobije tujcu z veslom glavo,
ropa ga in vrže v Savo.

Že lega mrak čez božji svet,
zlato gre ribič v kočo štet;
ko vse prešteje, leže spat,
nekdo pa kliče ga spred vrat:
»Brž kvišku, ribič, hitro vstani,
prepelji me do kranjske stráni!«

Zdi ribiču se kakor sen,
pa vendar vstane, stopi ven.
Oj groza — tujec kliče tu,
ki trup leži mu v Save dnu:
»Ker mnogo me obljub še veže,
ti nosi me do svete Neže!«

In sede ribič s tujcem v čoln,
skrbi, strahu in groze poln,
vesla, ravna, ne ve, kako,
in mraz pretresa mu telo.
In ko na Kranjsko priveslata,
objame tujec ga krog vrata:

»Do polnoči če ne dospem
na Kum, te, ribič, v prah potrem!«
In ribič gre — je čvrst, krepak,
a mrtvi romar je težak.
In peša ribič, se spotika
in trese se ko trepetlika.

Visok je kumski breg in strm,
prijemlje ribič se za grm.
Čez ostre skale, rob in čer
ne nesel tujca bi vsakter;
zelo se krepki ribič muči,
oj groza, v temi in brez luči.

Polnoč naznanja glas zvonov,
polnočno uro, čas duhov;
donese tujca mož na Kum:
tu krog pa je mrmranje, šum —
v svetišče nese mrtvo truplo,
za vrati obstoji osuplo.

Pred svete Neže žrtvenik
pristopi čuden svečenik;
od zunaj pa pripevajo
in v božji hram privrevajo
neštete trume, vse neznane,
in molijo molitve zbrane.

Prišel je romar zadnjikrat
še ribiča pred kočo zvat.
In zadnjo silo, zadnjo moč
porabi ribič zadnjo noč...
Ko sta nazaj, se v Savo zgredi
iz čolna romar — ribič tudi.

Anton Hribar Korinjski

Svatovska

Ko je Bog Adáma ustvaril,
um in voljo mu podaril,
ni bil srečen revček v raji,
pa čeprav v najlepšem kraji.

Ko opazal je prirodo,
čutil čudno je usodo:
Jelen hodil je s košuto,
petelinček s svojo puto.
S kravo pasel se voliček
in s kobilico konjiček;
pa zazdehal je Adam:
Revček, jaz sem pa le sam.

In ta vzdih je slišal Bog,
pa da reši ga nadlog,
da Adámu trdno spanje,
in ko ima najlepše sanje,

vzame rebro mu iz strani,
iz njega Evo naredi
Vstani! Vzdrami se, Adam,
ker si tožil, da si sam,

glej, le-ta prelepa deva,
to je tvoja žena Eva.
In Adam ves presenečen
jo objame rajsko srečen,
in tako še d'nes Adámi
niso radi dolgo sami.
In tako še d'nes človeške Eve
niso rade samske reve.

Da resnico trdim zvesto,
glejte ženina, nevesto.
Bog je zakon blagoslovil
in mu varstvo zagotovil.

Anton Hribar Korinjski

Deklica in metuljček

Metuljček, metuljček,
kako si ti zal.
Oblekico kdo ti
je pisano dal?

Kako te veselo je
sonce in zrak
in v cvetkah pripravljen
ti med je sladak.

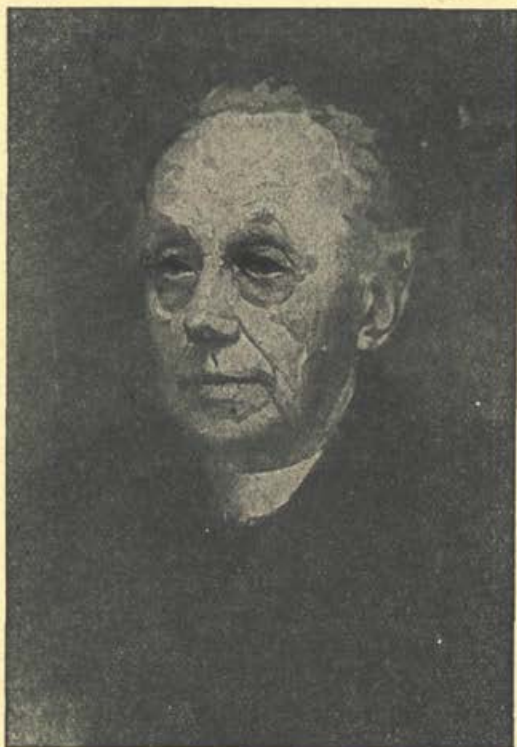
Le pusti, da primem
te z belo roko
in bliže pogledam
oblek'co zlató.

Ti, deklica, z mano
ravnati ne znaš,
če s prstki me primeš,
mi krilce končaš.

Jaz le nedotaknjen
sem svetel in zal,
ti, angelček, tudi,
glej, da se boš bal!

Metuljček odplava
od cveta na cvet,
najlepša podoba
nedolžnih deklet.

Gojmir A. Kos: Portret F. S. Finžgarja

O FINŽGARJU nam ni treba veliko pisati. Vsakdo ga pozna, če že ne osebno, pa vsaj po njegovih številnih povestih in knjigah. Pa vendarle povejmo o njem, da je bil rojen 9. februarja 1871 v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem, očetu krojaču in kajžarju, se šolal doma in v Radovljici in na ljubljanski gimnaziji. Kot kaplan je služboval po raznih težkih župnijah (Jesenice, Kočevje itd.), bil kurat v ljubljanski prisilni delavnici in župnik v Zelimljem, v Sori in v Trnovem. Povsod, kjer koli je bil in kamor koli je prišel, je bil v živem stiku z ljudmi. Bil je odprtih oči za težave, ki so jih trle, za njihovo veselje, pa tudi za napake, ki so s svojim pogubnim vplivom dušile zorenje lepe človeške skupnosti. Vse to je popisoval v svojih povestih in igrah in z njimi zvesto dopolnjeval poslanstvo učitelja in vzgojitelja svojega ljudstva. Z neizčrpnim pisateljskim darom že šestdeset let dela zlasti za ljudstvo, saj so njegovi spisi že dolgo najbolj brane slovenske knjige. Tudi pri Mohorjevi družbi sodeluje že nad pol stoletja. V Slovenskih večernicah, v Koledarju in v Mladiki so izšle povesti, ki so pravi biseri in ponos vse slovenske književnosti (Strici, Beli ženin, Življenje in smrt mohorske knjige, Prekvata ovca itd.). Ob Finžgarjevem pisateljskem delu pa ne smemo pozabiti na njegovo skrb za gmotno blaginjo ljudstva, ko je veliko storil za slovensko zadružništvo, in na njegovo verskovzgojno delo. In vso neutrudno pridnost

črpa iz spoštovanja in ljubezni do slovenskega ljudstva, ker bi mu rad za njegovo prizadevnost pomagal h koščku boljšega kruha, ki naj bi ga užival kot zrel in omikan kulturni narod, zavedajoč se svoje duhovne enakosti z večjimi in bogatejšimi narodi. Od tod Finžgarju misel na ognjevitost povest davnih dedov »Pod svobodnim soncem«, od tod njegov nepregledni tridesetletni napor v uredništvu ljudske založbe Mohorjeve družbe, od tod njegova dobra beseda za vsakega, še tako majhnega človeka, od tod njegovi topli orisi človeških usod. Da, Finžgar ima pri vsem svojem dejanju in nehanju pred očmi človeka in Slovenca, zato zna povsod zastaviti besedo, ki gre našim ljudem tako do srca. Naj nam ga Bog še dolgo živi!

Zgodba o dekletu

F. S. Finžgar

Kadar sem šel v zgodnji pomladi, zlasti pred veliko nočjo, skozi vasi, sem opazil na dvoriščih pred hišami klopi, stole in javorove mize in vse to so domača dekleta čistila, umivala in drgnila. Med vrati pa je stal gospodar, ves okapan od beleža, in si tlačil čedro. Ko sem ga ogovoril, mi je takoj pojasnil: »Kajne, kakšna razvlaka! Pospravljamo, pospravljamo! Pozimi se navleče in nanosi toliko nesnage v hišo, da si je treba zasukati rokave, če hočemo vse to pregnati.«

Koliko zim in let pa se je v moja predala natekalo vse polno potrebnih in

nepotrebnih pisanj. Zato velja tudi zame: »Pospravljam.« Ob tem opravljanju ima lep delež peč, a marsičemu se začudim. Tako sem se ustavil pri šopu zapisov: »Justina, načrt za zgodovinsko povest.« — Narodno blago: »Kako se zagovori strup kače.« — »Stare narodne večerne molitvice v pesmih.« — »Povest o zakleti grajski hčeri.« — Poseben ovitek ima naslov: **Z g o d b a o d e k l e t u**. Odprem in preberem. Vsa mi je že izginila iz spomina. Toda zgodba je taka, da sem jo sklenil povedati. Škoda bi bilo pozabe, škoda bi jo bilo vreči v peč. Takale je.

Na srednje veliki kmetiji, pri Rožančevih se je reklo, so imeli dva sina: Lukeža in Aleša. Ker je bil Lukež prvi in štiri leta starejši od Aleša, je kmetijo po stari kmečki pravici podedoval Luka, Aleša pa so dali v uk za kolarja. Mojster ga je na moč hvalil in rad imel. Ko so Lukežu izročili kmetijo, se je oženil. Aleš je bil tudi izučen in se je razgledoval, kako bi se spravil od doma in prišel pod svojo streho. Na semanju dan pri sosednji fari je v krčmi ob golažu trčil ob postavno dekle, ustvarjeno od obraza do nog lepo in prav. Ker je bil potisk za stole, je prisedel k mizi, kjer sta dekle in mati obedovali jarčjo obaro. Beseda je dala besedo, da je Aleš zvedel, kar je želel. Liza — tako je bilo dekletu ime — je bila edinka, mati pa vdova, ki je imela kajžo s svetom za eno do dveh krav in za dva prašička. Ko sta ženski zvedeli, da je Aleš kolar, kar zasut z delom, so nazadnje vsi hkrati odšli iz krčme. Aleša sta povabili s seboj na cvrtje, kjer je Aleš dal za bokal vina. Tako so se jim vezale misli in besede, da so morali prižgati luč, preden se je Aleš odtrgal od njiju. Posledica semnja, cvrtja in vina je bila hudo preprosta. Po preteku dobrega meseca so napravili pisma in postavili oklice. Brat Lukež je odbrenkal Alešu od očeta določeno doto in še voz bale mu je navrgel, ker je brata zares rad imel. Tako je začelo teči lepo življenje pri obeh bratih. Aleš ni samo kolaril, vse je znal: bil je obenem tesar, mizar, tudi krovec, če je tako naneslo. Ženski sta modro in varčno gospodinjili, Aleš je pa služil denar.

Toda med obema družinama, ki sta si bili dobri in v trdni ljubezni, je bil razloček. Lukeževa sta že leto za letom čakala, pričakala nista zaroda. Aleš se jima je smejal in se hudomušno bahal: »Pri nas pa vsako leto po dva: eden zgodaj pomladi, drugi pozno jeseni. Presneto, da mi bodo hišo raznesli.« Lukeža je časih ugriznila skrita zavist zaradi bratovega otroškega blagoslova. Pokazal je ni. Pet otrok, ki so skakali krog hiše in se podili po vrtu, se ga je vselej razveselilo. Ko so zagledali, da prihaja

stric peš ali v koleslju, so se vsi ti drob-ljanci usuli krog njega. Lovili so ga za roke, se mu obešali za žepe in čakali, kaj jim je prinesel. Nikoli ni prišel prazen. Stresel jim je na mizo iz košarice orehov, suhih krhljev in prav nazadnje odmotal zavojček sladkorčkov in strdenja. Ko so otroci imeli svoj veseli semenj, je Aleševa že postavila pred strica polič vina, klobaso in kruh. Potem so posedeli, dokler ni mrak začel priganjati strica domov. Pred odhodom je vprašal: »No, katera pojde z mano?« Vse — petero deklic je bilo, fanta nobenega — so se mu ponujale. Če je prišel s kolesljem, so deklice splezale na voz in se hotele z njim odpeljati. Večkrat je prišla z možem tudi žena Katra. Takrat je bila teta tista, ki je obdarovala otroke s pogačo; celo orehov štrukelj je vsak dobil. Ko sta po takem obisku Lukež in ona sedela zvečer sama, je začel on:

»Ali ni dolgčas pri nas, ko sva tako sama? Veš kaj, Katra, ali bi bila ti za to, da vzameva eno Aleševih za svojo? Kaj se ti zdi?« »Nič nisem zoper. Fantka bi rajši imela.« »Jaz tudi. Če ga ni, ga ni. Starava se in nazadnje utegne vse priti na tuje, ko tudi v tvojem sorodstvu nimajo razen edinega sina.« »Imaš prav. Kri je kri. Katero bi ti izbral?« »Zalka je najstarejša, v šolo hodi in zdi se mi zelo odprte glave. Nanjo mislim.« »Če bošta Aleševa zadovoljna? Pomeni se z njima.«

Naslednjo nedeljo je Lukež napregel in se potegnil k bratu. Ko so otroci odšli z darovi pred hišo na sonce, je Lukež Aleševima razodel svojo in žene željo. Brat je bil hitro zadovoljen, žena se je nekoliko upirala, a se le podala. Ko so Zalki povedali, da pojde s stricem, je od veselja zaploskala in splezala takoj v koleselj. S težavo so jo spravili z voza, da se je lepo preoblekla in poslovila, ko je stric napregel.

Pri Lukeževih so se čudili, da je Zalka tako hitro in lahko pozabila dom. Oprijela se je strica bolj ko tete. Kadar ni bila v šoli, je bila pri stricu. Če je šel na polje z vozom, je prisedla; če je krmil živino, je hodila za njim, božala kravice in telička; pri mizi je sedela vselej ob

stricu, nemirna ko živo srebro, in nikoli ji ni poteklo kramljanje. Stric pa je bil ves zaverovan vanjo. Nobene želje ji ni odbil. Ko mu je povedala, da pozna celo note in da je v šoli že po notah pela, se ji je zahotelo dobiti orgle, take, kakor jih imajo v šoli in nanje igra gospod učitelj.

»Le kaj si boš še izmislila?« jo je dokaj trdo zavrnila teta Katra. »Za kmečko dekle so grablje, golida za v hlev in kuha, ne pa orgle.«

Zalka se je namrdnila in proseče pogledala strica.

»Nič ne de, če še kaj drugega zna,« je potegnil stric z Zalko zoper ženo. Ves večer sta bila z ženo redkobesedna. Ko je Zalka zaspala, je rekel Lukež ženi: »Ali se ti ne zdi, da je pri nas, odkar imava Zalko, kakor bi luč v temi prižgal?«

»Zares je bolj kratkočasno. Toda, lju-bi moj, dekle razvajaš. To ni dobro. Trmasto oblastnost boš zredil. Saj te že zdaj kar krog prsta ovije. Kaj šele bo? Zalka raste kot konoplja in kar čez noč bo pod vrhom. In potlej? Pravi oče že izza mlada striže škodljive poganjke; če zamudi, je zamujeno in je škoda.«

»Katra, ne bodi čudna in ne uganjaj nepotrebne nevoščljivosti. Kadar bo treba, ji bom hitro pristrigel perutnice.«

Nekaj dni je poteklo po tem pogovoru. Zalka je izrabila vsako priložnost, kadar sta bila brez tete, in sanjala o orglah. Tako dolgo ni odlegla, da je stric neke nedelje stopil do učitelja in ga vprašal, ali je Zalka zares taka za petje, kakor se hvali. Učitelj je priznal, da ima res najboljši posluh v razredu. Vsako pesem, če jo le enkrat sliši, takoj ujame in zapoje. Celo pri harmoniju že hitro zadene pravo tipko. Stric Lukež je bil ves srečen, a pred ženo je molčal.

Ko je bil dober teden po tem pogovoru po opravi v mestu, je iztaknil star, majhen harmonij. Zvečer so vsi: Katra, obe dekli in hlapec z Zalko vred, debelo gledali, kak prečuden zaboj je gospodar pripeljal.

»Orgle!« je zavpila Zalka in kot nora skakala krog voza. Dekli in hlapec so se smejali, češ sedaj bomo vsak večer

plesali. Ne tako teta Katra. Vpričo družine ni hotela ziniti nobene. Z mrkim obrazom je odšla v hišo. Gospodar in hlapec sta dvignila orgle in jih odnesla v hišo. Zalka je pritisnila na tipke, orgle so se oglasile. Vsi so obstali krog njih, le Katre ni bilo iz kuhinje. Ko so se harmonija nagledali, so šli po opravkih, le gospodar je stopil do žene v kuhinjo: »Ali si huda?«

»Če te ne trka luna, potem ne vem, kaj ti je. Vsa vas ti bo norce kazala.« Jezna je postavila burkle v kot. »Dekle boš s takimi igračami spridil, da ti bo stavila še sive lase v glavo. Le dobro si zapomni!«

»Katra, ne spreumeš se prav. Zalka iz otroka naglo zori v dekle. Na muziko je vsa trda. Vsaka harmonika jo bo izvabila v družino med fante in dekleta. Ali jo boš ti lovila? Jaz je ne bom. Zato je bolj prav, da si sama doma gode, kakor da bi tiščala tja, kjer se ne bo nič prida naučila. Tako je, da veš.«

Katra ni črhnila besede. Ko se je mož obrnil proti vežnim durim, je malo prijazno rekla za njim: »Hitro spravi kolese, bo precej večerja.«

Pri večerji sta bili dekli s hlapčkom vred zelo zgovorni. Zalka je naglo použila večerjo in zopet brž k harmoniju. Gospodinja je zmetala žlice v prazno skledo: »Hitro pomijte; fant, napoji konja, potem molit, jutri bo zgodaj dan. Zalka, nehaj! Mene že ušesa bole od tega cviljenja.«

Nikoli, v že zadosti dolgem zakonskem življenju, nista Lukeževa tako molčela legla kakor ta večer. Katra ni mogla zaspati. Pod hodnično rjuho je mrmrala: »Prav so trdili že od nekdaj: le lastni oče vzgaja otroke prav, žlahta pa nikoli.«

2

Gospodar Lukež Rožanec je bil Zalkinega »cviljenja« pri harmoniju tako vesel, kakor ga je bila žena Katra žalostna. Toda prepirala se nista. Katra je potrpeala, Lukež se je potajil. Skrivši je stopil do učitelja — počitnice so bile — in ga poprosil, naj bi prišel in Zalko poučil orgljanja. Učitelj je res prišel. Domači so bili v košnji, Zalka se je učila,

namesto da bi bila prišla za grablje in šla k senu. »Zakuri in pripravi za kosilo!« ji je trdo ukazala Katra, zadela grablje in namesto Zalka odšla na travnik. Na Rožančevo družino je leglo nekaj mračnega. Nič se niso prepirali, a tiste ljubeznive prejšnje lepote ni bilo. Tudi Zalka ni bila več otrok. Razcvetala se je v najlepšo izmed vaških deklet. Zato tudi stric ni skoparil za njene obleke. V zakmašni je bila že taka, da so se vsi fantje ozirali za njo. Seveda je bilo Zalki to zelo všeč. Mikalo jo je, da bi šla mednje, ko so časih v sosednji hiši nekoliko poplesali. Če so gasilci priredili tombolo in jo zašpilili z veselim plesom, je Zalka poprosila strica, da bi šla z drugimi dekleti na veselico. »Ne in ne!« je vsako prošnjo stric strogo odbil. »Saj imaš harmonij, doma si zaigraj.«

Katra je bila modrejša in je možu poočitela, češ leta terjajo svoje. Dekle se mora razgledati in razvedriti. Ponudila se je, da bi šla tudi sama z njo.

»Le pojdi sama, z Zalko bova pa doma. Ali ne vidiš, da so vsi fantje nanjo kakor ose na medno hruško. Ali bi rada, da se zvadi s kakim potegonskim fantinom in nam nakoplje sramoto? Nikamor ne pojde!«

Katra ni rekla ne bev ne mev. Sama si je mislila svoje. Preveč je bila prebrisana, da bi ne opazila. »Glavo si dam sneti, če ni stari sivec sam zateleban v Zalko. Iz same ljubosumnosti jo pripira. Da ga le sram ni, dedca neumnega.«

Na koncu vasi si je pred kratkim pozidal lepo hišo trgovec Baričič. Ni bil domačin, prihajač je bil. Ustanovil je lepo trgovino, kjer so vaščani dobili prav vse, kar so potrebovali. Za pomočnico si ni najel dekleta iz vasi. Tam od Trsta nekje je bila doma Sabina, črnooka prodajalka. Ker je bila tujka, se ni družila ne z dekleti in ne s fanti na vasi. Pač pa sta z Zalko, ki je mnogo nakupovala, postali tesni prijateljici. Vsake nedelje sta posedali na klopci pod Rožančevo lipo in nikoli nista bili zgovorjeni. Sabina je Zalki povedala o svojem domu in ji pokazala fotografijo svojega brata Ivana. Zalka se ni mogla nagledati skuštranega, črnolasega fanta.

»Ali ti je všeč?« jo je vprašala Sabina.

»Daj mi fotografijo! Od nikogar je še nimam.«

»Le obdrži jo! Bratu bom pisala, da jo imaš ti. Toda ti mu moraš dati svojo.«

Zalka je skočila v hišo in prinesla Sabini svojo sliko.

»Samo tole imam. Pred štirimi leti je bila narejena. Danes sem že drugačna. Bratu ne bo nič všeč.«

Sabina je podržala sliko v roki in jo primerjala z Zalko.

»Seveda se ji pozna, da si bila tedaj še drobna deklica. Danes si pa že dekle, kar za v okvir. Brat je bo vesel, ko mu večkrat pišem, kakšna si.«

Tak je bil začetek. Zalka je fotografijo Ivana skrbno skrila pred stricem, a jo kajkrat skrivaj ogledovala. Sabinin brat, železniški sprevodnik, se je Zalki za podarjeno sliko ljubeznivo zahvalil. Pisma pa ni poslal Zalki, ampak sestri, ki je Zalki svetovala, naj se še ona zahvali Ivanu. Zalka je ponoči sestavljala prvo pismo v svojem življenju, ki je bilo namenjeno fantu. Trikrat ga je začela, trikrat raztrgala in začela pisati vnovič. Vsa nemirna je bila. Pred njo je ležala slika tujega fanta. V srcu se ji je budilo čustvo, ki ga dotlej ni poznala. Lica so ji gorela, srce utripalo z neznanško močjo. Bala se je sama sebe in strica. Nič ni umela zakaj. A zdelo se ji je, da je kakor tatica, da greši zoper strica, ki ji je tako dober. Blizu polnoči je v trudu in strahu pismo dopisala in ga naslednji dan izročila Sabini. Ta je k Zalkinemu pismu dodala svoje. Bratu je natančno opisala Zalko, povedala mu, da je pri stricu, ki je brez otrok, in bo bržkone podedovala njegovo lepo posestvo. Ni pretekel teden, ko je Sabina v trgovini stisnila Zalki v roke bratovo pismo. Na podstrežje ga je šla Zalka prebirat. Pismo se ji je zdelo prelepa pesem. Trikrat ga je prebrala in še se ji je zdelo, da ni dovolj. Ivan jo je lepo prosil, naj mu še piše. Njeno podobico nosi vedno s seboj in bo porabil prvo priložnost, da jo obišče. Zalka je bila ob svoji mladi ljubezni vsa srečna. Pismo je skrila v harmonij, igrala nanj vesele pesmi in se z njimi pogovarjala z Ivanom. Takoj mu

je odpisala. Pero se ji ni več zatikalo. Pismo je bilo dolgo, tako dolgo, da je bil papir premajhen. Resno pa je Ivana poučila, da je na dom ne sme priti obiskat, ker bi ne bilo po volji strogemu stricu. Tako so pisma prihajala in odhajala. V zadnjem ji je Ivan sporočil, da ima dopust in da se pripelje na postajo N. ob tej in tej uri. Tam naj ga počaka. Spoznala ga bo po rdečem kraškem nageljnu v gumbnici.

Do postaje v mestu ni bilo daleč. Toda kako naj se Zalka stricu izmuzne? Vse si je že premislila in što vzrokov izmislila, ki bi ji pomagali. Nazadnje se je oklenila laži, da jo tako čudno boli nekje v drobu, da mora vprašati zdravnika. Nedeljo si je določila za prošnjo, ko hosta s stricem sama. Toda sreča ji je bila drugače na roko. V nedeljo je stric dobil poziv, naj plača pri davčnem uradu davke. Pri obedu je nekam slabe volje povedal, da mora v mesto na davkarijo. »Stric, ponesem tisti denar jaz. Saj si moram tudi nekaj kupiti. Pri Baričiču nisem dobila.« »Ali res nimajo?«

»Sabina mi je povedala, saj sem jo vprašala.«

»Dobro, pa pojdeš. Kar jutri se naravnaj.«

Zalka bi bila najrajši od veselja do stropa poskočila. Vse nedeljsko popoldne je harmonij igral same poskočnice. Zalka je težko čakala Sabine, da bi ji razodela svojo srečo.

»Škoda,« je žalostno rekla Sabina, »da ne morem s teboj. Gospodar se nocoj odpelje v Trst, ne smem niti za trenutek iz štacune.«

Zjutraj se je Zalka podvizala od doma dosti prerano. Celo uro prezgodaj je že prišla v mesto. Rada bi bila šla takoj plačat davščino, a si ni upala. Če bo v uradu mnogo ljudi, ga utegnem zamuditi. Zato je šla takoj na postajo, posedala tam, hodila po peščenih poti ob tiri in mislila na Ivana. Ura se je vlekla kakor večnost. Nazadnje je vlak imel še četrt ure zamude. Zalki je bilo kakor listu na trepetliki, ki je ob postaji drhtel v jutranji sapici.

Vlak je prižvižgal. Potniki so se usuli iz voz. Zalka je napeto gledala vanje.

Slednjič se je prikazala črna, skodrana glava, ki jo je nosil fant z nageljnom v gumbnici. Nenavadno majhen fant, prav nič take rasti, kakor jih je videla v domači fari. Zalka je nekam plaho stopila proti njemu.

»Glej, zares si prišla!« ji je fant močno stisnil roko. Zalka je bila za pol glave višja od njega. V njej se je vsa tista umišljena in pričakovana postavnost le od daleč ljubljenege fanta kar podirala.

»Kam greva?« jo je vprašal in jo skušal prijeti za roko, kakor je časih videla gosposki par. Hitro mu je umaknila roko. »V gostilno h Grozdku pojdeva. Gotovo si lačen.« Zalka je naglo stopala, da jo je Ivan komaj dohajal. V gostilni sta sedla k mizici, drugi gostje so posedli ob dolgi mizi. Zalki se je zdelo, da jo vsi gledajo in si pomežikujejo. Razen s stricem še ni bila nikoli z nobenim moškim v krčmi. Najrajši bi bila priprici zbežala. Pogovor med njo in Ivanom se kar ni hotel razpresti. Ivan ji je pripovedoval o domu, o službi na železnici in o bratu, ki je pri vojaki. Njegov govor je bil za Zalko neznano narečje. Govoril je naglo — Zalka bi bila rada rekla: ne drdraj tako — v govoru se je spotikal. Jecljal je. V Zalki, ki je bila vajena domačih, visokoraslih fantov, se je vse sesulo. Ko sta v naglici použila telečja jetra, je Zalka hotela plačati. Ivan ni pustil. Povedala mu je, da mora na davkarijo. Ivan jo je zvesto spremil, čeprav mu je branila. Bala se je, da bi je kdo iz domače vasi ne videl s tujim fantom in obesil to stricu. V uradu je bilo dokaj ljudi. Zalka je zadovoljno potrpečala, preden je prišla na vrsto. Ivan jo je zvesto čakal pred vrati. »Pojdiva sedaj na sprehod kam iz mesta,« jo je vabil. »Ne utegnem. Moram še v trgovino.« Ivan jo je spremil tja in spet čakal, čeprav se je Zalka dolgo obirala.

»Mnogo opravkov imaš,« je obžaloval Ivan, ko je že zazvonilo poldan. »Sedaj pojdiva kositi!«

»Ne zameri mi. Ne pojdem, ker me obed čaka doma. Kar posloviva se.«

»Če je tako, te pospremim do doma in obiščem do večernega vlaka tudi Sabino.«

»Do pol poti me le spremi, dalje nikar. Ljudje me poznajo in gorje se ga mi, če bi kdo kaj natvezel stricu.«

Zalka je zavila na peš pot. Bala se je ljudi. Ivan ji je začel pripovedovati o svoji službi, da je stalna in dobro plačana. Dekleta v domači vasi ga imajo vse rade, dve ga pa lovita, da se ju komaj otepa. Poslej pa bo vse zaman, ko je njo videl in spoznal. Zalka mu ni nič odgovarjala. Taka samohvala se ji je zdela grda. Ko je Ivan začel rahlo tipati, ali jo ima stric zares rad in za svojo, da ji bo izročil tudi domačijo, se je Zalki taka radovednost zazdela surovost. Ko je opazila nekaj ljudi, ki so se jima bližali, se je okrenila k Ivanu, mu ponudila roko v slovo in se izgovorila: »Glej, Ivan, tamle gredo ljudje iz naše vasi. Ločiti se morava. Zaostani in če pojdeš k Sabini, ne pokaži se nič pri nas. Zbogom!«

Ivan je obstal kakor vkopan, Zalka je že odbrzela dalje. Šla je kakor z vetrom, srečno nesrečna ob razočaranju, ki ga je doživela.

3

Ko ni bilo tisti dan posebnega dela na polju, je Katra velela veliki dekli, naj gre v zelnik in obere gosenice na zelju, mali dekli pa je ukazala, naj omije in očisti pod v hiši. Lukež je sam znosil stole iz sobe, mizo sta odnesla z deklo v vežo. Za napotje pri čiščenju je bil le še harmonij. Tega je Lukež sam odmaknil od stene. Tedaj je izza harmonija padel šop pisem. Lukež jih je naglo pobral in si jih vtaknil v žep. Potem je naročil dekli, naj ga pokliče, ko bo pod omila, da harmonij primakne spet k steni. Stric Lukež je nato hitro zginil iz hiše in se skril na koncu vrta za bezgov grm in sedel tam na klopce. Roke so se mu tresle, ko je razmotaval z rdečo nitjo povezana pisma. Vsa so bila od Ivana. V stricu je jeza čedalje bolj kipela. Ko je prebral zadnje pismo, kjer je zvedel za zmenek Zalko z Ivanom v mestu, je zaškripal z zobmi. V njem je zavrelo. Prvi hip se je odločil, da pri priči napreže koleselj in se odpelje v mesto, tam Zalko zaloti s fantom in jo vpričo njega oklofuta, tujega zapeljivca pa požene

kakor psa, da se pobere, od koder je prišel. Naglo je vstal s klopce in šel v hlev h konju. Preden ga je okomatal, si je premislil. »Ne pojdem. Preveč ljudi bi videlo. Sramota bo zanjo in zame.« Snel je konju komat in se skušal potajiti. Mali dekli, ki je za harmonijem že očistila pod, je pomagal nesti mizo v sobo, harmonij je primaknil k steni, potem je odšel v skedenj, vzel metlo in zamahnil z njo nekajkrat po podu, kjer so bile raztresene bilke slame. Metlo je ježno vrgel v kot, šel v hlev, v vozarnico in si dal povsod opravka čisto po nepotrebnem. Saj je bilo vse v redu. Toda v Lukežu je vrelo. Pred Katro se je umikal. Nazadnje se je izgubil na vas v krčmo. Krčmarica se je na moč začudila: »No, ljubi sosed, kaj bo dobrega?«

»Imaš kaj stare slivovke? Tako me črviči, da si je moram privoščiti.«

»Imam, imam! Je res samo za zdravilo. Nikomur drugemu je ne dam. Kar sedi. Precej je prinesem.«

Lukež je sedel in bil vesel, da si je izmislil tak izgovor. Saj ga še ob nedeljah ni zlepa videla krčma. Krčmarica je prinesla zaprašeno zelenko žganja. Šele na mizi je opazila prah na steklenki in jo naglo obrisala s predpasnikom.

»Vidiš prah? To je najboljši dokaz, da nobenemu drugemu ni na voljo. Le sam si toči po mili volji,« je postavila kozarčič predenj. Lukež si je takoj natočil in v dušku izpil.

»Dobra je. Ta me pozdravi. Še enega bom.« »Deset, če hočeš! Ta ni za pijanost, le za zdravje jo skrivam.«

Krčmarica je prisledla, Lukež si je nalivek in trdil, da ga strahotno lepo greje in da mu je že odleglo. Potem sta se pomenila o gospodarstvu, kako kažejo pridelki na polju in tudi o davkih, da jim pri gosposki nikoli ni dovolj. Nazadnje je krčmarica omenila tudi Zalko in pristavila, da ga ni daleč naokoli dekleta tako zalega in pridnega. Ob tem je Lukež/obmolknil, zamahnil z roko in dodal: »Pred nočjo ne moremo dneva hvaliti.« Spet je segel po zelenki in si natočil.

»Kako sem vesela, da se ti tako prilega. Le še si ga privošči. Ali te še črviči?«

»Kar toplo mi je postalo. Odleglo mi je.«

Krčmarka mu je hitro natočila, Lukež je pil, dokler ni pri zadnjem kozarčku priznal: »Ne več. Čutim jo. Prijema se me. Sedaj račun!«

»Kaj pa še! Zdravila računajo le v lekarnah. Da ti je pomagala, vidim. Nekaj nabrskan si prišel, sedaj si že boljše volje.«

»Saj veš, če človeka kaj boli, je ves mrčezen. Če nočeš, pa zahvaljena. Ako mi slive obrode, nakuham slivovke in ti jo vrnem.«

»Ne bodi tako tenek! Nazadnje porčeš, naj dolg s kredo v dimnik napišem.«

Lukež je vstal. Pri vratih ga je nekoliko zaneslo, da se je ujel za podboj, potem pa krepko odkoračil proti domu.

Družina je bila že zbrana za obed.

»Kje si se pa motovilil, da te nismo mogli priklicati,« ga je vprašala Katra.

»Ščipalo me je, pa sem šel pit ter se zasedel.«

Ko so že zajemali, je Lukež vprašal po Zalki.

»Ni je še. Vsak čas mora priti. Morda je bilo pri davkariji preveč ljudi in se je zakasnila,« mu je mirno obrazložila Katra.

Po jedi so se vsi naglo razkropili vsak po svojem delu. Lukež se je kratko izprehodil po sobi, potem se zleknil na klop pri peči. Ni zaspal. Kako neki, ko je v njem vse kipelo, da je stiskal pesti in tiho grozil Zalki, da jo zdrobi kakor mlinec.

Dobre pol ure po obedu je prišla Zalka, vsa rdeča in židane volje. Katra je postavila prednjo obed, Zalka je pokazala, kaj si je kupila v mestu, stricu pa izročila davčno knjižico. Potem se je preoblekla in naglo pojedla. Med jedjo je stricu pripovedovala, da je bilo mnogo ljudi, iz vasi ni bilo nikogar in tudi sicer nikogar, da bi ga poznala.

Tedaj je stric planil od peči, skočil proti Zalki, s pestjo treščil po mizi in besen zakričal:

»Lažeš! Lažnivka! Smrklja, pa že vlačuga, candra!« Vsako besedo posebej je pribil na mizo s pestjo. Tedaj je šinila

tudi Zalka kvišku in zakričala: »Ni res! Nisem vlačuga! To je laž!«

Tedaj je stric potegnil iz žepa Ivanovo pismo, vabilo, da se snideta. Poleg tega pisma je zmetal prednjo vsa druga. »Črno na belem stoji tu, da si vlačuga, vlačuga, fej te bodi!«

Zalka je prebledela. A mirna vest ji je dala moči. Stopila je pred strica in kriknila: »Nič ne lažem! Lažete vi, ko me zmerjate z vlačugo. Sram vas bodi!«

»To imam za plačilo za vse dobrote! Vlačuga, vlačuga! Pokažem ti!«

Stric se je tresel, ves razbesnel, sline so mu letele ob krikih iz ust. Pograbil je bičevnik, ki je stal v kotu za vrati in začel Zalko biti, noro, divje, kamor koli je padlo. Zalka je udarce lovila z rokami. Stric je divjal in udarjal. Ubogo dekle je rjulo od bolečin.

Katra je zaslišala, pritekla v sobo, se pognala v moža, mu izvila bičevnik, ga prelomila, vrgla pod peč, moža pa sunila v prsi, da se je opotekel na klop. »Zateleban! norec!« mu je kriknila, Zalko dvignila s tal, kamor se je bila sesedla, in jo odpeljala v kamro, vrata zaklenila in si dela ključ v žep. Potem je stopila k možu: »Ali te je sam rogati obsedel? Saj vem, da že dlje časa noriš in sam ne veš zakaj. Da te sivca ne sreča pamet.«

Mož jo je pogledal s krvavo podplutimi očmi in sunil prednjo Ivanovo pismo.

Katra ga je bežno preletela, ga vrgla nazaj in razsodila: »Bedak, ali ne veš, da leta svoje terjajo? Dekletu si zabranil vsako pošteno družbo ob mojem spremstvu, zato mladost seže čez deveto goro. Prav ti je. Ob pamet si.«

Mož ji ni ugovarjal. Omahovaje je molče odšel skozi vrata, se zavlekel na senik in zaril v seno. Najprej se je razjokal, potem ga je objel trd spanec, dokler ga ni Katra poiskala in zbudila šele po večerji.

Teta Katra je presedela skoro vse popoldne v kamri pri Zalki, jo ljubo tolažila in ji devala hladne obkladke na temne podplutbe, kamor so padali udarci. Zalka je teti do pičice po pravici vse zaupala in povedala, kako je bila ob Ivanu razočarana in je zato vsa vesela pritekla domov. Doma pa ta strahota!

Nikoli več ne morem pogledati stricu v obraz. Katra ji je skušala dopovedati, da je na svetu vse polno norih nesreč, a jih moramo pretrpeti in pozabiti. Vse lepe besede niso zalegle. Zalka je imela en sam odgovor: »Ne morem, ne morem!«

»Veš, Zalka, stric je že take narave. Dober, da nič boljših, a strašno podvržen ljubosumju. Ko sva bila midva že dogovorjena, je za mano kljub temu še pritiskal sosedov fant. Lukež ga je osledil, ga počakal ponoči in ga tako neusmiljeno premikastil, da so samo prošnje in denar ovrle tožbo. Tak je.«

Zalka je drugi dan hotela iz postelje. Katra ji ni dovolila. Pred družino je zakrivala ves pobjo in trdila, da je Zalka bolna. Lukež pa je ves zgubljen taval krog hiše, po hlevu, po skednju. Raznega dela se je lotil, nobenega dokončal. S Katro nista govorila, le mimogrede kako besedico. Zalke ves teden ni bilo k skupni mizi. Jedla je pri teti v kuhinji. Teta je poslom pravila, da ji posebej kaj skuha, ko ne sme jesti še vsega od kraja.

Ko je teta osmi dan zjutraj stopila v Zalkino izbico, je bila postelja prazna. Zalke nikjer. »Kje je Zalka?« je zašumelo med vsemi člani družine. Nihče ni nič vedel, le to so gonili: »Noč jo je vzela.«

Stric Lukež je bil razburjen, da mu je trepetalo vse osrčje. Vsem pa je prikrival silni nemir in jim skušal dopovedati, da je Zalka šla domov, k Aleševim, nikamor drugam. Takoj je velel hlapcu, da napreže; Katro je preprosil, da se je odpeljala na Zalkin dom. Do kosila se je žena že vrnila — sama, brez Zalke, ki je ni našla pri Aleševih. Po kosilu je sedel Lukež sam v koleselj in gnal konja v diru v mesto. Tudi od tam se je vrnil prazen; nihče mu ni mogel povedati, da bi jo bil kje videl.

Na tako srečno družino je legla mračna skrb in žalost. Katri so tiho tekle solze, posli so se spogledovali in nič rekli. Teta pa je zvečer vsa prežaljena počitala možu: »Sedaj imamo dovolj! Vsega si kriv ti! Če je ni nikjer, kaj, če je šla iz obupa v vodo, v smrt?« In je na glas zajokala. Mož se je sesedel na klop, stisnil glavo med dlani in zahlipal.

Zalka se je po tem blaznem stričevem divjanju vsa zakrknila. Tetine prošnje in tolažbe, da je stricu tudi hudo, niso nič zalegle. Telesne bolečine je krepko telo hitro prebolelo. Toda ranjen je bil njen deklški ponos, krivično kaznovana njena mirna vest, ko je bilo vse skupaj prazna sanja, ki je ob srečanju z Ivanom kot rahla meglica izpuhtela v nič. Vse tetine ljube besede so odletele ob njeni srčni bolečini v prazno. Ena in edina misel je kričala v njej: »Proč, proč, kamor kolik! — In kam? Pri stricu ne ostane, če bi jo v svilo oblačili in s cekini plačevali. Ne more. In da bi se vrnila domov? Vedela je, da bi jo oče in mati sprejela z odprtimi rokami. Toda prevelika bi bila sramota zanjo in zanju. Ne more, ne more! Zato mora stran, daleč daleč, da je ne bo nihče izsledil. Zalka je začela skrivaj zbirati najpotrebnejšo obleko in perilo. Sveženj je skrivala pod posteljo. V škatlici je imela shranjenih pet goldinarjev, tetinih darov ob godovih. Dognala je, da odhaja po polnoči mešani vlak od postaje v mestu proti Ljubljani. Mešanec, takrat zelo v prometu, je imel po en voz za ljudi, vsa kača vagonov je bil tovor. Na vsaki večji postaji se je dolgo mudil, a vožnja je bila poceni, zato potniki redno samo revni ljudje. Ta vlak si je izbrala Zalka. Ponoči se je neslišno iztihatapila iz hiše in pogumno odšla proti mestu. Sama sebi se je čudila, da je ni bilo nič strah noči in samotne poti. V mestu ni vstopil noben potnik. V redko zasedenem vozu je dremalo nekaj revnih žensk. Zalka se je stisnila v kot voza in po dolgih urah pridremala v Ljubljano. Zamikalo jo je, da bi vprašala za službo že v Ljubljani. Premislila se je. Ko je zvedela, da odpelje mešanec že čez eno uro proti Reki, se je odločila in si kupila vozovnico.

Tesno ji je postalo v srcu, ko se je vlak premaknil in jo odpeljal v tuji svet. Ves dan in še prihodnjo noč se je vozila, preden je v jutru zagledala morje. Prvič v življenju ga je videla. Obstala je pri oknu, pozabila na svojo nesrečo in se zazrla v širno vodno planjavo. Videla je velikanske barke, ki so rezale

peneče se brazde po morju, opazovala čolne, ki so se kakor drobne igrače zibali po vodi. A kmalu se je voz s sunkom ustavil. Zalka je bila na Reki. Izstopila je. Zajel jo je ograbek ljudi, ki so vsi hiteli vsak v svojo smer. Težki vozovi so ropotali proti skladišču, vrišč se je razlegal od vseh plati, vmes se je oglašalo debelo tuljenje velikih ladij. Zalka je bila čisto izgubljena. Vsa trda je bila od dolge vožnje. Ko je opazila, da v morje segajo dolgi hodniki — nasipi — je šla po prvem prav do konca. Tam je iz njega molela skala. Zalka je sedla nanjo. Iz svežnja je vzela zadnji košček kruha, ki si ga je bila za popotnjo vzela doma iz shrambe, in si ga privoščila za zajtrk. Občudovala je morje, ki je gnalo drobne valove in pljuskalo ob skalo. Opazila je košček lesa, ki se je prizibal prav do nasipa, a prvi val ga je potegnil nazaj in je spet samotni in nemiren trepetal na vodi. »Kakor jaz v nemirnem mestu!« je pomislila Zalka, vzela sveženj in se napotila v mesto. Lačnost se je začela oglašati. Že dan in dve noči ni užila nič gorkega. Oprezovala je po preprosti gostilni. V gosposke hotele si ni upala. V ozki ulici je našla krčmo. Od sonca ožgani mornarji so sedeli v njej; hrupno so se pogovarjali in k obari prilivali čašice žganja. Krčmar z rdečim fesom jo je vprašal, kaj želi. Kakor pomorščakov tudi njega ni nič razumela. Z roko je pokazala na prazno skodelico. Mož s fesom jo je razumel in hitro postavil prednjo tople obare in krožnik s tremi žemljami. Lačni popotniki se je jed prilegala, kakor doma na sam semanji dan nobena bolj. Podrobila si je dve žemlji, tretjo si shranila v torbico. Ko se ji je približal sivobrkat krčmar, je položila predenj srebrn goldinar in s prsti pokazala, da je pojedla tri žemlje. Krčmar ji je naštel za osemdeset krajcarjev drobiža in jo po laško vljudno zahvalil. Zalka se je okrepčana poslovila. Ko je v bližnji cerkvi sv. Vida zazvonilo poldne, je Zalka odšla proti starinski cerkvi in stopila vanjo. Nobe-nega človeka ni bilo v njej. Mračna je bila; Zalki se je zdelo vse čudno tuje. Saj ni mogla vedeti, da je bila starinska

stavba sezidana že v štirinajstem stoletju. Sedla je v klop in se zagledala v večno luč, ki je mirno žarela skozi rdeče steklo. Začela se je priporočati svetemu Vidu, mlademu mučencu, ki je stal v kotlu, obdanem z ognjem. Počasi je omagala, glavo je naslonila na klop in zaspala. Ko se je prebudila, se ji je zadelo, da je zelo pogumna. Šla je iz cerkve in nastopila svoj križev pot — trkanje od hiše do hiše in prošnje za službo. Palač se je ogibala. Oglašala se je le v meščanskih hišah. Sama ni vedela, kje in kolikokrat je poskusila. Toda povsod so jo v tujem jeziku hladno zavrnili. Prihajal je večer. Ko je šla mimo pekarne, si je kupila pet žemelj. Za večerjo, si je mislila. Odšla je spet k morju in po dolgem nasipu prav do konca. Brala je napis: Molo Maria Theresia. Iz šole se je spomnila, da je bila ta žena nekaj cesarica. Na koncu dolgega nasipa pa je obstala, sedla kar na tla in gledala, kako tone sonce v morje. Jedla je žemlje za večerjo. Sonce se je pogreznilo v širno ravan, razlilo zlate žarke po vodi in ti so jo prebudili iz sanj in jo vprašali: »Kam ponoči?« Zalka se je spomnila popoldanske poti in resno jo je zaskrbelo: »Kje bi dobila prenočišče?« Gotovo je drago, njena dva, že ne več cela goldinarja bi prehitro skopnela. Premišljevala je. Kakor bi ji bil tisti mladi svetnik v velikem oltarju vdihnil misel: »Kar tja pojdem in v cerkvi pri njem prenočim.« Šla je. V cerkvi je molilo nekaj ženic. Zalka se je odmaknila od njih in sedla v stranski kapeli v klop. Počasi so žene druga za drugo odšle, ostala je sama. Skrila se je pod klop. Cerkovnik je prišel zvonit večno luč. Potem je odšel — v vratih je zaškrtal ključ. Zalka je bila zaklenjena. Splazila se je izpod klopi, si dela sveženj pod glavo, se zleknila na klopi in trudna od tekanja po mestu kmalu zaspala. Šele zvon k jutranji maši jo je zbudil. Naglo se je skrila pod klop, da bi je cerkovnik, ki je hodil po cerkvi, ne opazil. Ko so prihajale v cerkev stare ženice, je previdno sedla spet v klop. Počutila se je okrepčano in posedela še med dvema mašama, potem je hotela oditi. Zelo odveč

ji je bil sveženj. Zato ga je varno skrila za klop. Nato je odšla. Poiskala je gostilnico, kjer je prejšnji dan južinala obaro. Gostov ni bilo kaj prida, krčmar ji je ponudil veliko skodelo bele kave. Podrobila je vanjo tri žemlje, se dobro podprla za ves dan, plačala in odšla spet na bridko pot za službo. Prehodila je razne ulice, trkala, se ponujala — povsod so jo hitro odpravili. Opoldne je zašla na kratek pomol, na tistega s skalo na koncu. Sedla je, poiskala v torbici od zadnjih treh dve žemlji in s tem revnim kosilom opravila. Preštelala je ves drobiž in se v skrbih zatopila v misli: »Kaj bo z menoj? Dva dni že iščem zaman!« Poskusila je že nekaj kratov potoma, ustavila preprosto žensko in vprašala, kje bi dobila kako službo. Vsaka je zganila z rameni, odkimala in odšla dalje. Tudi domov so ji poletele misli. Če bi se vrnila, bi jo teta Katra pokropila s solzami veselja. Toda stric? O, ne morem, ne morem! Poleg vse zagrenjenosti se je zagrizla vanjo trma. In trmo je podprlo spoznanje, da nima več denarja za vožnjo. To je budilo v njej obup. Z vso silo se ga je hotela otresti, vstala je in odšla vnovič z iskrico upanja od hiše do hiše. Brez uspeha. Zvest ji je ostal sveti Vid. Pri njem se je spet skrila in prenočila. Tako še tretji in četrty dan. Ta dan že ni imela niti za kavo, bila je tešč. Vsa strta, obupana in potoglava je vzela sveženj in se z njim napotila proti postaji, od tam k tisti skali na koncu kratkega pomola. Od lačnosti se ji je delala tema pred očmi. Noge so se ji šibile. Eno samo suho žemljico je še imela, denarja nič več. Zadnjo desetico je v cerkvi za božji denar spustila v pušico sv. Vidu: »Za popotnico v večnost ali za rešitev, kakor je tvoja volja, ljubi svetniček.« Tako je molila za slovo. Na skali je použila trdo žemljico in še od te je vrgla nekaj drobtin ribicam v morje. Potem se je stisnila v dve gube in gledala plivkajoče morje. Zazdelo se ji je, da jo ljubo vabi, kar vleče k sebi. Vse moči so jo zapustile, zgubljena je v mislih tonila in se pogrezala v globino.

Tistega dne je šla nakupovat po cesti tik mola Slovenka, kuharica Marijana.

Ozrla se je proti dekletu in se takoj domislila: »Spet ena, ki ne ve kam.« Ko se je vračala z nakupljeno zelenjavo, je Zalka še vedno nepremično zrla v morje. Marijani se je zasmilila. Stopila je po nasipu do nje. Prijela jo je za roko: »No, punčka, ali pojdemo v morje?« Zalka se je počasi okrenila in jo zbegano pogledala. Potem je plaho potrdila: »V morje, da. Nimam kam drugam.«

»Ne govori tako, ubožica! Pogum in z mano! Tudi zate je dovolj prostora na svetu.« Dvignila jo je k sebi. Zalka se je Marijane oklenila, še vedno plašna in zbegana. »Vzemi sveženjček in pojdiva.«

»Tako sem lačna, da se vsa tresem,« je obupana izjedljala.

»Zato pojdeva najprej jest.« Marijana jo je vodila kot otroka in jo trdo držala za roko. Resno se je bala, da ji zdrkne s pomola v morje. V prvo gostilno jo je peljala in ji naročila juho z makaroni in dodala četrty tinto bige. Zalka je prestradana hlastno jedla, a z levico se držala Marijane v strahu, da se ne potopi v morje. Tako je bila sirota vsa zbegana od obupnega sklepa.

Ko je pojedla, ji je oblila lica rdečica.

»Ah, kako je bilo dobro! Stokrat vam Bog plačaj!«

Marijana je plačala kosilce in Zalko vzela s seboj. Pred hišo jo je opozorila: »Poglej številko, da me dobiš. Tukaj sem v službi. Pojdi z mano.«

V kuhinji je naglo podkurila. »Hiteti moram, ker sem se s tabo zamudila.«

Zalka ji je ročno pomagala in ji povedala, kako se je kar na slepo odpe-ljala iskat službo v mestu. O stricu je vse zamolčala.

Marijana se ji je dobrohotno smejala: »Oh, ta naša dekleta, norice neumne! Če nimaš že prej preskrbljene službe, ne hodi z doma! Mesto je mesto. Koliko hudega dožive slovenska dekleta! —«

Potem je Marijana Zalko poučila: »Nekaj malega le posedi pri meni. Potem pojdi po mestu. Moj gospodar in gospodinja sta poštena in dobra. Toda pri meni bi te ne strpela. Ob dveh popoldne odideta spet v svojo trgovino, tedaj pa se vrni k meni. Še enkrat si dobro oglej in zapomni ulico in številko. Službo ti že

jaz poiščem in dotlej te bom pri sebi skrivala. Marijana je prišla Zalko za roko in ji pokazala tik kuhinje temno shrambo, kjer je razen druge obrabljene ropotije stala dolga košara.

»Vidiš, Zalka, tu bo tvoja skrivalnica. Košara je dosti velika, da tudi prenočiš lahko v njej. Svoj sveženj kar koj spusti vanjo in pred drugo uro se ne vrni. Obed ti prihranim. Nič ne hodi v krčmo!«

»Saj bi ne mogla iti, ki nimam niti vinarja več.« »Oj, ve maloumne deklice! Takele ste!«

Zalka je odšla in šla nekajkrat gor in dol po ulici, da si je dodobra ogledala hišo in številko. Potem je šla njena pot naravnost v cerkev sv. Vida. Z otroško preprosto vero je pokleknila pred oltar mladeniča mučenika sv. Vida in ga toplo zahvaljevala. Nihče na svetu bi ji ne bil izpodkopal trdnega prepričanja, da ji je prav sv. Vid, ki mu je podarila zadnjo desetico — res svetopisemski dar uboge vdove — pripeljal dobro Slovenko Marijano in jo otel smrti. Vesela je potem odšla k morju, ki jo je tako zapeljivo vabilo v svoj grob, in kakor v zmagi mu je celo zapretila: »Oj, ti zapeljivec!«

Po drugi uri je Zalka boječe potrkala na vrata pri Marijani. Ta ji je dala pripravljeni obedek, hitro pospravila in jo potem povabila: »Bog daj srečo! Sedaj pojdiva takoj za službo!«

Na Sušaku je Marijana pustila Zalko na ulici, sama pa stopila k znani družini. Zalki je utripalo srce v strahu, da jo naglo odslove, kakor je njo toliko hiš na Reki. Toda Marijana se je kmalu vrnila in z njo gospa. Ta je premerila Zalko od nog do glave in se ji z bistrim pogledom zazrla v lice. Nasmehnila se ji je, ji segla v roko in velela: »Pridi jutri dopoldne in boš naša. Nič se ne boj!«

Zalki je trepetala roka od srečnega razburjenja. Gospa se ji je ljubko nasmejala, jo celo pogladila z dlanjo po razcvelih licih, se obrnila k Marijani in tiše razsodila: »Saj je še cel otrok!«

Nato sta se poslovili od gospe in odšli po mestu. Marijana ni bila nič manj srečna kot Zalka. Zavila je v prvo slaščičarno in naročila sladoleda in piškotov. Zalka je prvič v življenju okušala sladoled, Marijana pa ji je govorila in jo poučevala, kakor bi je bolje ne mogla nobena mati.

V nedeljo po prvem tednu službe je Zalka obiskala Marijano. Planila je k njej, ovila ji roke krog vratu in se od veselja razjokala: »Oj, moja mamica, moja rešiteljica! Kako me imajo radi!«

Marijana je bila ganjena, da je segla po robec in si otrla solzo.

»Hvala Bogu!«

»In svetemu Vidu, ki vas je pripeljal, da ste me rešili obupne smrti.«

Severin Šali

Iz „Speva rodni besedi“

Naj hvalnico pojem — hvalnico rodni besedi!
Svetim glasovom naše zemlje in rodov...
O, rodna beseda — vino vinogradov starih,
ki si zorelo v soncu rastočih vekov;
kot grozde te trgam. Omamna, ko v čarih
napojev ljubezni srce mi in misel pojiš!
Povsodi te slišim — iz vej tisočletnih
ko roji čebel nam rojiš
in iz sadik mladoletnih
nam z vonjem pomladi dehtiš...

O, rodna beseda — zvonjenje zvonov
na praznik, ko sonce presije naravo;
od težkih stoletij ožarjena s slavo
pretakaš se zvonka ko voda slapov;
si tiha in vdana, ko mater daritev,
globoka in tajna, ko bridka molitev,
bučeca in silna ko piši vetrov!
Vse, kar moj rod čuti, doživlja, kar sanja,
kar um si zamisli, kar misel spočne,
kar skozi čase v nas raste, poganja,

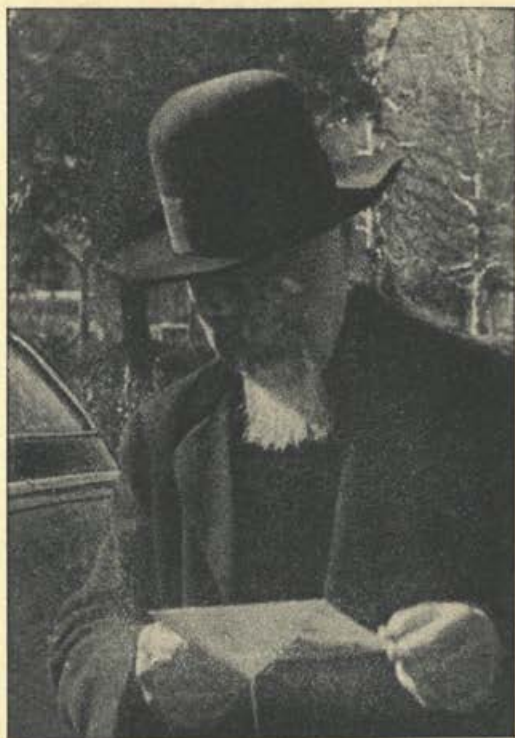
vse v tvojih glasovih se nam razcvete.
Iz pesmi nam poješ ko strune srebrne,
v šepetih ljubezni tvoj glas nas pretrne;
otrok te nabira ko zvončke spomladi,
mislec rasteš kot skalnati skladi,
ki nanje opira se daljno obzorje.
Ratarju si klenu, ko žito na njivi,
v uporih in bojih si hrula ko morje,
tesnobo teptanih razbil je tvoj grom...

O, rodna beseda — vinogradov starih žlahtnina!
Nekoč na piščalko sem pel te na paši,
po njivah, za logom —
zdaj bučal bi v svet te s fanfaro in rogom;
kot vihra čez doli in hribe bi planil,
da svetu bi tvojo lepoto oznanil!

O, rodna beseda — po tebi smo živi;
vekovne in čase si z glasom pretkala,
ta zemlja s teboj nam je eno postala:
naš dom!

UNIVERZE profesor, akademik, arhitekt Joža Plečnik je bil rojen 23. januarja 1872 v Ljubljani. Palače, cerkve, spomeniki, ureditveni načrti za mesta in slovite graščine, veliki, do umetnine natančno izdelani načrti, a še ne izvršeni (n. pr. za naš slovenski parlament), vse to od Dunaja skozi Prago in po vsej Jugoslaviji je njegovo velikansko umetniško življenjsko delo. Razen tega pa se nikoli ni branil drobnega dela za lepo knjigo, za sakralno posodico, za prezidavo stare cerkve, za nove kapelice, za vrtno utico — za vse, kar more buditi v človeku spoštovanje do lepote. In tako nam je tudi ljubo ustregel in opremil naš Koledar ob stoletnici Mohorjeve družbe. Čeprav mojster, kakor ga ni bilo doslej med nami, pa ni bil in noče biti pri številnih svojih vseučiliških učencih bobneč govornik. Ljubi, predragi očka jim je, bolj prijatelj ko učitelj. Ker jih ljubi, ljubijo tudi njega vsi. Dobro poznajo, spoštujejo in občudujejo njegove umetnine, toda prva in največja pa je ljubezen do njega in do njegove življenjske modrosti, ki jih uči lepote in resnice in jih vzgaja za resnično dobre ljudi. Nekaj takih utrinkov iz dobe tik pred drugo svetovno vojno (1938 do 1940) duševnega in srčnega vzgojitelja Joža Plečnika naj navedemo. Njegovi slušatelji si jih vestno zapisujejo za vodilo skozi prihodnje življenje.

Utrinki

Jože Plečnik

Samo delo vas bo rešilo. Grki nikdar ne bodo umrli, ker so ustvarili neumrljiva dela, pa če danes vse pobijejo.

Vsem pa in vam tudi povem: če bi ne delal, bi ne rastel. Rastel pa sem, to vem.

Vedite pa, da boste napravili le takrat nekaj, kadar boste delali kot otroci.

Dobrega delavca častim vsaj toliko kot velikega gospoda.

Pot je dolga! Delajte veliko!

Arhitektura prične in konča s kamnom.

Ne iščite sreče zunaj. Srečen si le, če se poglobiš vase.

Čim bolj živite zase, tem bolj živite drugim.

Najlepše je, ako človek lahko reče: Jaz sem naredil, kar sem mogel in kar sem znal. Imam čisto vest, in vse drugo mi nič mar.

Poštenost je tudi to, da imate za svoj poklic zadosti znanja in srčne kulture, da ga morete opravljati v korist človeštvu.

Potrebno je toliko kulture, da se ne ubije natura, to se mora vagati.

Stare stvari so vedno divje lepe zame. Če položim tram, je to občutek, viden skoz in skoz, kakor kristal. Če pa v cementno kašo vložim železno palico, imam občutek, da to ni čista konstrukcija.

Čista kljuka na vratih izraža jasno občutek za čistoto v ženskem svetu.

Stvari, ki pridejo s človeškim telesom v dotiko, je strašno težko narediti.

Bodite dobri apostoli resnice in lepote!

Kar se tiče arhitekture, je pa tako: mi govorimo in se izražamo kakor kmetje pred tisoč in dva tisoč leti. Uporabljamo iste izraze. Tu ni originalnosti.

Vi ste v kotlu, v katerem vre. To je današnji čas. Ker ste že notri in ste mladi, se morate v tem vrenju obdržati.

Imate veliko narodno nalogo, delati zase in za prihodnje rodove.

Gospodariti je treba tako, da si pri-gospodarite shrambo jedil za starost. Več ni treba.

Ni važno, kakšen naslov imate, ali ste doktor ali inženir. To je postransko. Važno je, da postanete človek.

Danes je blazen čas. Vse je zindustri-
alizirano. Od strojev imajo nekateri ko-
risti, seveda ne vsi, drugi so zopet sužnji
strojev. Mislite o teh stvareh.

Blagor vam, ki ste mladi, nov svet
vstaja pred vami.

Danes naredijo stavbo, ki ustreza
vsem potrebam človeka, toda to ni arhi-
tektura, to je inženirstvo.

Arhitektura, to je zelo stroga gospa,
ki zahteva popoln red in disciplino. V
tem je velika filozofija. Ima pa to do-
broto, da je trajno, kar naredite, da se
vidi.

Jaz se pred vsakim delom tresem,
potem ko sem v njem, že gre.

Kadar kaj začnete delati, morate biti
pijani, pa ne od alkohola. Treba je pre-
misliti in potem narediti.

Moje prepričanje je, da so delavske
naselbine sramota; delavci niso kasta, ki
bi jo bilo treba spraviti v ločene kolo-
nije. Naj vidi meščan, kaj dela delavec,
in delavec naj vidi, kaj dela meščan.

Delajte domače naloge, kajti majhne
naloge dajejo dostikrat pobude za velike
stviri.

Samo duševni boj nas ohranja mlade.
Star sem že, pa sem še mlad, ne znam
plesati, pa venomer plešem.

Postal sem nezaupljiv sam do sebe.
Kaj je prav, kaj je prav? Kdo to ve?

Arhitektura je zmrzla muzika, so
rekli stari. Drugi toni preidejo, ta pa
ostane.

V vsem, kar je človek ustvaril, naj
bo muzika — predvsem pa v arhitekturi
naj zveni človeški glas — vesel glas —
mogoče glas žene — glas moža.

Če gledam baročno arhitekturo, mi
je, kakor da bi poslušal Mozarta ali
Beethovna.

Veste, z nami je tako: Pisatelje be-
rejo, ko še žive, po smrti pa sunejo nji-
hove stvari v pozabljenje. Arhitekta pa
vse življenje brcajo, po smrti pa obču-
dujejo njegovo delo. Seveda, če je kaj
dobrega naredil.

Dobro je, da človek ve, kako se kaj
dela, potem lahko odpušča drugim.

Dobim naročilo, naj naredim kelih.
Mora imeti objemko za tekočino, mora
imeti vrat in stojalo. Velikost je tudi
omejena. Lahko pa dam nekaj kamenč-
kov več ali manj. Pa naredite kaj origi-
nalnega! Zato glejte na to, da stvar služi
svojemu namenu.

Če sem povedal kaj žalega, mi opro-
stite, če sem pa kaj prav povedal, si
vzemite k srcu.

Leopold Stanek

Pomladne pesmi

I

V času breskovega cveta,
draga, k sebi me povabi:
noč v vonjave bo odeta,
ki otmeva jih pozabi.

Da omame kratkotrajne,
ki so tebi, meni ljube,
večne rešiva pogube,
k tebi najdem poti tajne.

Morda jutri že nalivi
rahle sperejo cvetove.
Ktera moč v praznini sivi
nama jih nazaj pozove?

V času breskovega cveta
med gorice me povabi:
v meni skrita vez obeta,
da otmeva hip pozabi.

II

Polna poljana cvetov,
polna lepot in omame,
vsak dan pijani domov
vračajo roji se v hrame.

Sleherni cvet se v opoj
vsakemu gostu ponudi,
snubi in ljubi ga roj,
dókler napoj ga ne utruji.

Jaz sem le skromen tvoj gost,
zadnji, ki rad bi natočil
tvojih lepot si sladkost —
pótlej bi s tabo prenočil.

III

Fant je šel skoz log
s svojo žalostjo.
Ustavil ga je glog,
ranil mu rokó.

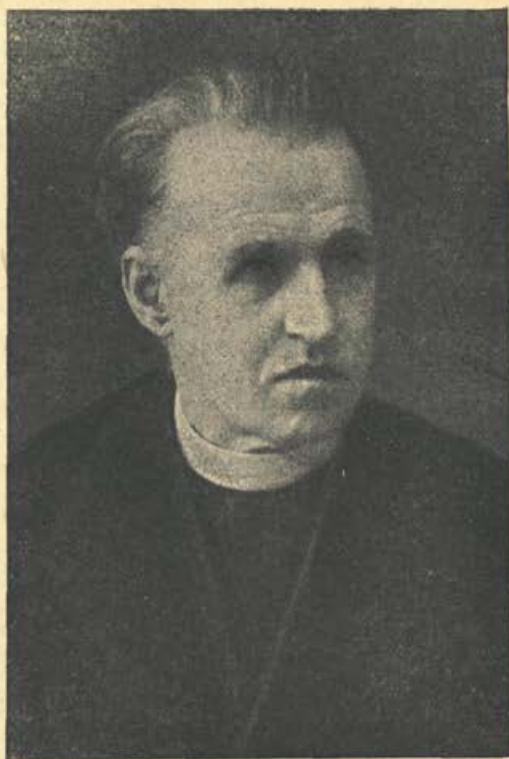
»Kaj so ti oči
žalostne, povej!«
»Meni se mudi,
pusti me naprej!«

»Ne spustim te več,
da zagledaš cvet,
beli cvet popred —
od krvi rdeč.

Dokler cvet in kri
gleda ti oko,
naj se z žalostjo
srcu ne mudi!«

POTOPISCA Janka Mlakarja poznajo vsi hribi ne le pri nas, temveč tudi daleč tja proti zahodu in severu v italijanskih, avstrijskih, švicarskih in francoskih Alpah, saj jih je vse kdo ve kolikokrat obhodil. Poznajo ga pa tudi širom po Sloveniji mnogi ljudje, saj jih je toliko zabaval s svojimi predavanji, zato je prav, če povemo nekaj besed o njem. Rojen je bil 25. junija 1874 v Zeleznikih, hodil v ljudsko šolo in v gimnazijo v Ljubljani in pel leta 1897 novo mašo. Kaplanoval je v Postojni, potem pa dolga leta služboval v Ljubljani kot katehet in profesor verouka. Leta 1931 je izdal *Katoliški verouk za četrty razred srednjih in meščanskih šol*, že veliko prej pa se je uveljavil kot potopisec in priljubljen podlistkar. Večino svojih planinskih spisov je priobčil v *Planinskem Vestniku* in jih pozneje izdal ponatisnjene v treh debelih knjigah. Mlakar je verjetno prvi izmed slovenskih turistov, ki je bil na najvišjih gorah v Tirolah in v Švici, zato so bili njegovi planinski potopisi vsebinsko privlačni, še posebej pa so se priljubili zaradi hudomušno šegave žilice, s katero zna Mlakar vse zasukati na veselo in smešno plat. Tudi v Slovenskih večernicah, v *Koledarju* in v *Mladiki* je pridno sodeloval in mohorjani so se nemalo presmejali zlasti ob Trebušnikovih dogodivščinah. Razen potopisov in humorističnih spisov je Mlakar pisal tudi igre, predvsem za dekleške odre, in povesti. V zajetni knjigi pa je izdal tudi svoje *Spomine*, ki so poprej izhajali v dijaškem listu *Mentorju*. Prepričani smo, da se bodo naši bralci razveselili, ko bodo spet srečali starega znanca, in da mu bodo z uredništvom vred želeli še dosti sape, da mu ne bo treba samo od daleč gledati in se spominjati, kaj vse je včasih prelezel, temveč da si pojde včasih lahko tudi od blizu še obnavljat svoje nekdanje uspešne ture.

Moja zadnja tura na Triglav

Janko Mlakar

Odkar sem se kot dijak v letu 1893 seznanil s »snežnikov kranjskih sivim poglavarjem«, sem ga potem vsako leto vsaj enkrat obiskal. Obiski so bili sicer večkrat mokri kot suhi, vendar me niso odvrnili od njih ne sneg ne dež ne toča ne habje pšeno. Nekaj sta mi jih preprečili edinole obe vojni vihri.

V majniku lanskega leta sem imel pri svojem šolskem tovarišu Westru, ki stanuje nekoliko bliže nebes kakor jaz, nekaj opraviti. Ko sem pustil zadnjo, 84. stopnico za seboj, se mi je zgodilo nekaj nenavadnega. Prišel sem ob sapo. Ker so Westrova vrata, čeprav sem večkrat pozvonil, ostala zaprta, sem sedel na okno in začel premišljevat, kaj neki pomeni to, da so mi stopnice vzele sapo. Sad tega premišljevanja je bil sklep, da se poleti poslovim od Triglava.

Svoje dni sem hodil na Triglav večinoma sam. Zadnja leta si pa rad poiščem družbo, in sicer tako, v kateri je kaka usmiljena duša, da mi pomaga nositi. Zato sem se tudi lani ozrl po pripravniki tovarišiji in res kmalu dobil »nosača«, pa takega v krilu. Neka deklica, po imenu Anica, me je že večkrat prosila, naj jo vzamem s seboj, kadar pojdem na Triglav. Ponudila se je tudi, da mi bo rada »nosila«.

Sedaj mi je manjkal še tretji, kajti trije so najboljša družba v gorah. Če se eden ponesreči, ostaneta še dva cela. Prvi leti v dolino po reševalce, drugi pa dela medtem ponesrečencu kratek čas. Zato sem povabil za tretjega prijatelja Poldeta, ki mi je velik dobrotnik. Sicer marsikdo nima za dobroto, če mu kdo kaj vzame, jaz pa imam. Polde mi je

namreč vzel iz oči leče in mi priskrbel take za na nos. S tem mi je rešil vid, ki je bil že tako slab, da je bila Ljubljana zame vedno v megli, ne samo včasih kakor za druge.

Z vabilom sem se mu hotel oddolžiti za njegovo veliko dobroto. Polde ga sicer ni sprejel z »največjim veseljem«, sprejel ga je pa le. Danes bi se seveda, vsaj tako se mi zdi, za tako »oddolžitev« zahvalil...

Bilo je prav lepo megleno jutro, ko smo v ponedeljek v zadnjem tednu meseca avgusta zavili iz Stare Fužine mimo cerkve sv. Pavla proti Blatcem. Name-ravali smo namreč priti še do večera čez Uskovnico in Velo polje v Planiko. Pot na Blatca je sicer popravljena, vendar ji nihče ne more očitati, da je gladka in zložna. Vsakega, kdor se je jezil nad strmino in debelim kamenjem, ki se mu je valilo pod nogami, sem s tem tolažil, da je to najgrši del vsega pota na Triglav.

Ko smo prišli iz megle in se nam je na ostrem ovinku odprl pogled na Triglav, ki se od tod pokaže v vsem svojem veličastvu, mi je pošla sapa kakor tam pred Westrovimi vrati. Že sem hotel prositi za kratek oddih, ko me je prehitel Polde.

»Kaj pa,« je rekel, »če bi nekoliko postali, da bi pokadil cigareto?«

Ker je Polde večkrat čutil potrebo po cigaretah, sem prišel tako do potrebnih oddihov, ne da bi se bil izdal, kako mi v strmini pohaja sapa. Zato me je Anica kar občudovala.

»Gospod profesor,« se je oglasila za menoj, ko se je pred nami razgrnila planina Uskovnica, »vam se pa leta prav nič ne poznajo. Hodite kakor mladenič. Jaz se pa takoj upeham in vselej komaj čakam, da prižge gospod doktor svojo cigareto in se lahko oddahnem. Ali bi ne bilo dobro, če bi tukaj nekoliko počili in jedli? Meni bi se prav prileglo. Seveda, če bi bili vi sami, bi gotovo dirkali noter do Planike, ne da bi se kje ustavili.«

»To pač ne,« sem se izvijal, ker nisem hotel z resnico na dan. »Vendar mislim, da je bolje, če gremo še naprej do Čiprij, kjer bomo lahko pri studencu dalj časa počivali in urejali svoje notranje zadeve.«

Pa ni moja obveljala, ker je dobila Anica pomoč z neba. Komaj smo prišli do zadnjih senikov, je že začelo kapljati. Vreme se je docela skazilo in dan ni dal tega, kar je jutro obetalo. Kriv sem bil seveda jaz in kar slišal sem Fužinarje, kako so se menili: »Ni čudno, da se je tko nardívo. Mvakar je šov na Trgvòv, pa mora biti dež.«

Bilo je še pred prvo svetovno vojno, ko me je neki Fužinar pri jezeru ogoril: »Gospod profesor, kdaj boste šli na Triglav? Suša že precej pritiska, pa bi bil dež zelo potreben.«

Kolikor mi je znano, so v Fužini še danes tega mnjenja, da je vselej dež, kadar grem na Triglav.

Ker so bile kaplje vedno gostejše in debelejše, smo si poiskali zavetišče v bližnjem seniku, v katerega je bilo treba splezati skoz lino visoko pod slemenom. Če bi bil sam, bi bil ostal pod kapom.

Leta 1945 sem v knjižnici Prosветne zveze lezel po lestvi do najvišje police po neko knjigo, pa sva oba zletela na tla, lestev in jaz. Lestvi se ni nič zgodilo, meni se je pa zlomila desna noga v kolku. Pravijo, da se narava človeku, ki mu je kaj odrekla, oddolži s tem, da mu dá kaj drugega. Tako imajo na primer slepci veliko bolj razvit tip kakor tisti, ki vidijo. Meni je šla zlomljena noga nekoliko vkup kakor srajca pri prvem pranju, zato imam pa levo toliko daljšo. Tako se je torej tudi meni narava oddolžila, kar mi pa na Uskovnici ni dosti pomagalo. Sicer sem skušal priplezati do odprtine pod slemenom, pa je ostalo pri poskusu. Zato je Anica zlezla v senik in me povlekla za roke kvišku, Polde me je pa spodaj potiskal. Ker je pa svoje moči preveč razvil, sem z glavo priletel v seno, a to pot se mi ni nič zlomilo.

Z vsiljenim počivanjem v seniku smo se slednjič vsi trije sprijaznili. Bilo je res prijetno. Zunaj je lilo, mi smo se pa pod varno streho pogovarjali in pridno urejali svoje notranje zadeve. To je trajalo kako uro. Dež je namreč polagoma ponehal in skozi oblake je začelo siliti sonce. Pobrali smo svoje stvari in šli dalje. Pri studencu na Čiprju se spočiti in nasičeni nismo mudili in prav smo

storili. Sonce se je zopet skrilo in vse je kazalo, da bo prišla iz oblakov druga pomnožena »izdaja«, ki se je naznanjala z votlim grmenjem. Ko smo prišli na Preval, je na Hribercah že začelo deževati. Sedaj je šlo le za to, kdo bo prej v Vodnikovi koči, nevihta ali mi. »Zgubila« je nevihta. Ulilo se je prav takrat, ko smo sedli v Vodnikovi koči za mizo.

Med tistimi, ki so vedrili, je bilo tudi nekaj znancev, letoviščarjev iz Bohinja. Bili so pri najhujšem »delu«. Zlasti mladina je bila tako pridna, da jim je gospod Ostroga, ki je menda prevzel vlogo vodnika, komaj sproti rezal in mazal.

Ker se je nevihta polagoma razvila v navaden dež, sem se že bal, da bomo morali v koči prenočiti. Pa ni bilo treba. Čez kaki dve uri se je zvedrilo in gospod Ostroga se je s svojimi takoj odpravil dalje. Tudi mi se nismo več dolgo mudili. Ker smo med potjo zvedeli, da je Planika že zasedena, medtem ko je na Kredarici še dosti prostora, smo opustili prvotni načrt in sklenili, da prenočimo v Triglavskem domu.

Na Konjski planini nas je sprejel krivec, ki je bil prav strupeno mrzel in se nas je vso pot trdovratno držal. Hodili smo poldrugo uro. Poldetu in Anici je namreč tu in tam pošla sapa, zato smo morali večkrat nekoliko postati. Tudi meni je vselej takrat zmanjkalo, menda iz — golega tovarištva. Ker smo precej pozno zapustili Vodnikovo kočo, smo prišli na Kredarico, ko je bila že trda noč, in vsi premraženi. Zato smo pa imeli toliko večji užitek, ko smo sedeli v obednici pri gorki peči in srebali vroč čaj. Čez noč se vreme ni nič zboljšalo. Brili so menda vsi vetrovi, pa se kljub temu megla, ki je vse gore pokrivala, ni nikamor premaknila. Čakali smo na zboljšanje do devetih, potem pa odšli v Mojstrano, in sicer skozi Kot, kamor smo imeli veliko bliže kakor skozi Krmo.

»Če nekoliko hitreje stopimo, smo lahko v petih urah na postaji,« sem rekel Poldetu, pa sem se motil. Pozabil sem na to, da mi je 72 let, da so žeblji na čevljih za drsanje, ne pa za v gore, da imam eno nogo krajšo, drugo pa daljšo in da segajo snežišča skoraj noter do studenca. Vse

to je pripomoglo, da nismo prišli v Mojstrano v petih urah, temveč krog pete popoldne. Če bi ne bili, ko smo prišli v dolino, »nekoliko hitreje stopili«, bi bili gotovo zamudili popoldanski vlak.

Steza na Rež je bila kopna, na severni strani pa še vsa v snegu. Pred Staničevim domom smo samo toliko postali, da je Polde pokadil cigareto, Anica se pa — oddahnila.

Staničev dom se je včasih imenoval Deschmannhaus, še poprej pa Deschmannhütte. Da se je kočja povišala v dom, je pripomogel Johannes Mlakar, profesor v Celovcu, s svojo zapuščino. Zato so dali obednici ime »Johannes Mlakarstube« in vdělali v steno ploščo s tem napisom.

Ko sem to zvedel, sem stopil nekega dne s Kredarice dol v Deschmannhaus. Tam sem naročil četrt pristnega tirolskega specialnega, ki mi ga je postavila na mizo prav tako pristna Tirolka Anna Windmoser. Ko sem vino izpil, sem zapisal v knjigo »Johannes Mlakar, Professor« in odšel. Kaj so rekli nemški turisti, ko so brali, da je prišel njihov mecen z onega sveta gledat svojo sobo, nisem nikdar zvedel.

Ko se je iz Poldetove cigarete naredil čik in ugasnil v bližnjem snegu, smo se spustili po prvem snežišču navzdol. Hodili smo po snegu in v megli skoraj do studenca, kjer se je oboje nehalo. Kako sem hodil, če se more pri tistem drsanju po snežiščih, katerih ni bilo ne konca ne kraja, sploh govoriti o hoji, ne bom opisoval. Naj zadostuje, če povem, da je pri tem trpel največ tisti del telesa, ki za hojo ni posebno pripraven. Če sem se le nekoliko hitreje prestopil, sem že sedel. Če bi bil sneg vsaj mehak, pa je bil trd kakor poprtnik, ki ga o božiču spečejo in o svečnici pojedjo. Ker sem tudi na kopnem tu in tam prišel z materjo zemljo v tesen, pa neprijeten stik, sem bil prav vesel, ko sem stopil v Kotu na kolovoz, ki je res prava sprehodna pot. Ko sem jo Poldetu tako pohvalil, me je pogledal in rekel: »Sprehodna pot? No, tudi jaz bi bil z njo prav zadovoljen, če bi stala kje ob nji gostilna, v kateri bi dobil vrček piva in zrezek in bi na cesti čakal fijakar, ki bi me potegnil v

Mojstrano na postajo.« Iz glasu pa, s katerim je govoril, sem takoj spoznal, da sploh z vso turo ni bil zadovoljen.

Ko je potem zvečer v Bohinju v krogu svoje družine pripovedoval, kako smo hodili, je sklenil svoje »predavanje« takole: »Prihodnje leto bo moja najdaljša tura od doma do jezera in nazaj. Mlakarju bom pa rekel, naj hodi na Rudnico (946 m), Triglav in druge gore naj pa pusti v miru.«

Ko sem se jeseni vrnil iz Bohinja v Ljubljano, sem, kar se tiče sape, zelo napredoval. Da mi je zmanjka, mi ni treba hoditi pred Westrova vrata, ker mi včasih poide že pred mojimi, čeprav

stanujem v prvem nadstropju. Nekdo mi je svetoval, naj grem na rentgen. Ubogal sem ga in zvedel, da je pomanjkanje sape posledica razširjenega srca.

Nedavno sem srečal na vogalu Stritarjeve ulice, tam, kjer električna čaka na ljudi, neko Jožo, svojo bivšo učenko. Prašala me je, kako je z zdravjem.

»Bolj slabo. Imam razširjeno srce.«

»Oh, to ni nič hudega,« me je skušala potolažiti. »Meni je nekdo rekel, da je moje srce kakor svoj čas Magistrov avtobus, ki ni bil nikdar tako poln, da bi še kdo ne mogel vanj.«

Kljub tej tolažbi pa mislim, da storim bolje, če ubogam Poldeta...

France Borko

Le od kod zdaj nama to? ...

Kaj še pomniš ure, leta, dekle moje,
ko sem zlagal ti ljubezni stihe
in pošiljal z njimi iz samote tihe
lepo pozdravljenje? ... Zdaj srce
mi več ne poje.

Zdaj si zidam hišo, rad imel bi sadni vrt,
v vinskem vrhu kakšen čeden plug goric,
žal se v svoji oporoki ni me spomnil stric,
bogme, hotel v blagoslovu zemlje
bi pozabiti na smrt!

Kje zdaj tisti zlati mi »nekoč« je,
ko sem želel, dekle, te v naročje
in obetal, da te vzamem si za ženo
in da z dušo in telesom bova eno ...

Resda, časi so kot morje spremenljivi!
Z moje glave padajo lasje že sivi,
k tebi, ki bila si roža mi mogota,
zdaj so zapuščena in zarasla pota.

O, saj tudi ti si vsa drugačna!
Včasih klicala odhajajočemu si mi na pragu:
»Ljubček, srečno!« Toda zdaj podiš me
kot berača:
»Pusti me in pojdi k vragu!«

Prav iz vsega čutim, da sem briga ti deveta,
ljubša ti je čaša muškatelca, cigareta.
Dekle moje, kaj se z nama je zgodilo,
da ni več takó,
kakor v dnevih moje pesmi je biló?

Glej, zakaj vendar goriyo zvezde v noč kot prej,
lastovke še zmeraj gnezda si pletó za maj,
žito nam zori za kruh takisto kot nekda,
ko drug drugega osrečevala sva brez mej?

Bog, kaj z nama se je le zgodilo,
le od kod zdaj nama z drago to,
da ni več tako? ...
Ni nemara najini ljubezni odzvonilo
žalostno slovo?

Anton Hribar Korinjski

Pogovor

Hči

Mama, glejte petelinčka,
tega pridnega družinčka!
Poje in po vrtu hodi,
putke vse za sabo vodi,
izgrebava jim črvičke,
išče travnate jim tičke.
Ko kaj najde, brž pokliče
putke naše nad črvičke.
Če si kljunček kaj umaže,
pridno briše ga ob važe.
Ves je svetel prek telesa,
srpki in repu so peresa!

Pujsek pa tam v blatu rije
blaten, nič se ne umije;
v zemlji brba, travo muli,
poje nič ne, rjunka, kruli.
Ves umazanih je tacek,
več ni pujsek, on je pacek!

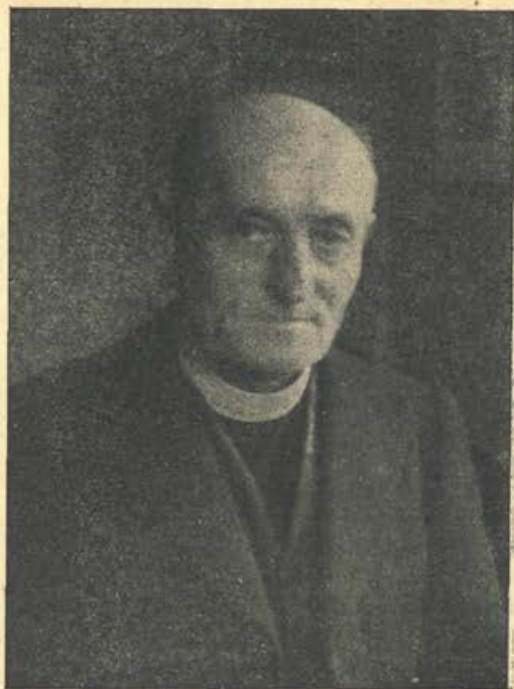
Mati

Več je vreden kot petelin
pujsek, več kot suknjič Spelin.
Če mu mesto kljuna rilček,
mesto krivcev rep je šilček,
naj le rije, ko se pase,

pa se debeli in rase.
Kadar čas ga bo zaklati,
dal nam bo plečeta, gnjati,
pa mesa velike teže
in zabele polne deže.
Lep petelin je, ne rečem,
toda enkrat vsega spečem,
z žgancev pa imaš pobirke
celo leto in ocvirke.
Kje pa so šele klobase,
ki tako jih voliš zase!
Vsak koristi nam po svoje:
Pujs da špeh, petelin poje.

KAKOR je Ivan Trinko nerazdružno povezan z našo zahodno mejo, tako ne moremo nikdar pomisliti na našo severno mejo, ne da bi se spomnili na pisatelja Meška. Rojen je bil 28. oktobra 1874 v Ključarovcih pri Sv. Tomažu nad Ormožem. Šolal se je doma, v Ptuj in v Celju, kjer je začel pisati. V semenišču je bil v Mariboru in v Celovcu, tedaj že priznan pisatelj. Kot kaplan in župni upravitelj je služboval večinoma po Koroškem (Škocijan pri Klopinskem jezeru, Žabnice, Višarje, Grebincijski kloster nad Velikovcem, Kneža nad Trgom, Št. Danijel nad Prevaljami). Leta 1906 je dobil župnijo Marija na Zilji pri Beljaku. Med prvo svetovno vojno so ga obdolžili veleizdaje in zaprli. Ker so se po vojni narodnostne razmere še bolj zaostriale, je leta 1919 prišel v domovino in po nekaj drugih službah dobil župnijo Sele pri Slovenjem Gradcu. Ves ta čas je veliko pisal, pesmi in krajše črtice, pa tudi daljše povesti. Ljudem so se priljubile njegove lirične, mehke slike zlasti iz knjige *Ob tihih večerih in Mir božji*. Značilno za Meška pisatelja je njegovo tenkočutno dojetje manjše drobnih duševnih prehodov. Njegovi junaki so večinoma ljudje srca in čustveno pobarvanih doživetij, slikani z rahlo otožnostjo in zasanjanostjo. Meško zna v človeku odkriti toliko dobrote in hotenja po boljšem, da bralca nehotе pritegne s svojo srčno plemenitostjo in ga pridobi za svoje ideale, ki so mu razen socialne pravičnosti zlasti vprašanja domovine in narodnosti. Kot velikega mojstra peresa so ga izmed slovenskih pisateljev mogoče največ prevajali v vse evropske jezike, s svojim nadpetdesetletnim sodelovanjem pri Mohorjevi družbi pa je prišel v sleherno slovensko hišo. Sodeloval je pri Slovenskih večernicah, v Koledarju in v Mladiki, zlasti pa je ogrel s svojimi mladinskimi spisi (*Mladim srcem*). V drugi svetovni vojni je bil preganjan in je s svojim narodom vred prehodil bradek križev pot. Zdaž župnikuje v svojih Selah in še zmeraj pridno piše. Želimo mu zdravja in moči, da bi dokončal svoje spomine, saj bodo dovršen kos naše narodnostne zgodovine z obrobnege severnega ozemlja.

Pot iz četniškega ujetništva

Ksaver Meško

Tretjo adventno nedeljo, 14. decembra 1941, sem odpotoval iz Sjetline, izpuščen iz četniškega ujetništva.

Sjetlina je prijazna vas v kotlini bosenskih gor nad Sarajevom; železnica iz Sarajeva proti Višegradu, mestecu ob srbski meji, je speljana po hribu nad vasjo. Več tovarn za lesne izdelke, kakor zunanost kaže, iz novejšje dobe, je v vasi. Teda j niso delali v njih, zapuščene so stale, deloma poškodovane, okna skoraj vsa razbita; v večernem mraku so naredile name grozljiv vtis mrličev. Tja so nas, štiri rodovine, mene in mlado Hrvatinja s Pal, katere mož je bil Slovenec, a teda j v ujetništvu v Nemčiji, privedli četniki. Zajeli so nas po večdnevni h bojih med Hrvati in četniki na Palah, drugi

železnični postaji nad Sarajevom. Leseni samostan pa so nam požgali.

V Sjetlini je bilo glavno poveljništvo srbskih četnikov, ki jih je bilo baje trideset tisoč. Hoteli so »Nezavisni Hrvatski« iztrgati Bosno in jo pridružiti Srbiji. Pod kolo teh krvavih dogodkov smo prišli tudi mi.

Seveda smo bili po vojaško zaslišani, da si zelo taktno, kar moram hvaležno priznati.

Kako dolgo sem že v Bosni? — Nekaj nad dva meseca. — Kako sem prišel na Pale? (Pale so lepa vasica v gorski kotlini, 900 m nad morjem, med krasnimi smrekovimi gozdovi, zdravilišče za bolne na pljučih.) — Nadškof sarajevski me je poslal tja za dušnega pastirja katoliča-

nov, ki jih je res malo, večina je pravoslavna in muslimanska. — Če sem kaj delal proti četnikom? — Kako, ko sem pa tujec v deželi, gost. Nimam pravice, pa tudi ne volje, vmešavati se v spore domačinov. Že navaden takt zahteva to od tujca. —

Tedaj tudi mi nimamo nič proti vam. Vas tudi spoštujemo kot slovenskega kulturnega delavca. Prosti ste. Kam želite iti? — Najrajši v domovino, v Slovenijo. — Toda kako? Na ozemlju proti Sarajevu so boji. Tja ni mogoče. Edina pot bi bila skozi Beograd. — Ni sicer najkrajša, a če druge ni, prosim, da smem iti po ti.

Tako so mi dali odpustnico, naročili v nji, naj mi oblasti na poti pomagajo, da srečno pridem v Beograd. Za spremljevalca so mi določili slovenskega četnika Milka, bivšega učitelja iz Maribora, stasitega tridesetletnega možaka. Med potjo mi je zaupal, kako je prišel med četnike. Da me je spremljal ta neustrašeni in inteligentni mladenič, je bila zame velika sreča. Brez njega menda ne bi nikdar videl ne Beograda, ne več domovine. Pridružil se nama je srbski dijak, sedemnajstletni Dušan. Prišel je obiskat očeta, v Jugoslaviji orožniškega komandirja, zdaj četnika in strojepisca pri glavnem poveljništvu. Zdaj se je vračal v Srbijo. Bil je ljubezniv dečko.

Tako smo šli, vedno po železnici, najbližji poti. In skoraj vso pot ob Drini. Čudovita voda, čista kakor kristal, da se je daleč gori s proge videlo dno. A zame — spremljevalca se nista nič zmenila zanjo — je bila kar strašna; privlačevala me je z nekako demonsko močjo. Tako sem hodil večinoma na nasprotni strani železničnega tira, samo da nisem videl dol v vodo. Ko mi je pa bilo, če sem se le ozrl vanjo, da me bo zdaj in zdaj potegnila v globino. Tu sem pravilno umeval ljudsko vero o povodnih vilah, kako zvabijo človeka v svoj kristalni dom.

Železnica je bila zelo poškodovana, razdrta, tirnice iztrgane, pometane pod tir, postaje razbite, brez streh, okna pobita, mostovi skoraj vsi podrti. Kaka ozka deska, morda dve sta bili položeni počez, zibajoči se, oledeneli, globoko

spodaj pa je šumela Drina ali kak gorski pritok. Obupni poti so bili to čez guga-joče se deske. Globoko sem si vsakikrat oddahnil, ko sem srečno prišel čez.

Ljudje, ki smo se z njimi na poti srečali ali sešli, so bili večinoma prav prijazni. Rad se spominjam starca v četniški pisarni v Mešičih (velika postaja Mešiči—Rogatica). Prenočevali smo prvo noč v tisti pisarni, v vsi vasi ni bilo mogoče dobiti prenočišča. Milko in Dušan sta legla na svoje koce. Jaz nisem imel ničesar, na kar bi bil legel, in sem sedel na stolu ob železni peči. Na skromnem skladu drv ob gašperčku je sedel sivolas mož z dolgimi belimi brki, prav kakor vidimo stare Srbe v podobah. Prilagal je drva v peč, spregovoril ni. Opolnoči vstane Milko in mi pravi: »Zdaj ležite vi.« Branil sem se in mislil: »Mladina rajši spi, naj le leži.« Zdaj spregovori očanec in mi prijazno pravi: »Lezi, lezi! Pot do Višegrada jutri bo dolga in težavna. Nisi več mladič kakor ta, ne zdržiš, ako se ne odpočiješ.« Legel sem, bil starčku hvaležen za dobro besedo.

Precej neprijetno je bilo zame na teh potih, ker sta spremljevalca, oba mlada, čvrsto stopala. Že v Sjetlini mi je rekel Milko: »Hodili bomo z vojaškim korakom.« Bil je zelo velik, delal res tudi velike korake. Dušan mu je krepko sledil. Jaz sem večkrat zaostal. Pa spet pohitel, da bi razdalja med nami ne bila prevelika. Pa mi je ob kaki polzki tirnici spodrsnilo, zadel sem ob kak prag, padel. Na srečo si nič zlomil, hitro vstal. A noge sem si pod kolenom vse ranil, so mi jih pozneje v Beogradu obvezali.

Huje je bilo v predorih. Od Sarajeva do Višegrada jih je menda čez sto, nekateri občutno dolgi. Hoditi skozi te temne luknje ni bila šala. In še Milko je pred enim jezno zarenčal: »Spet tunel. Da bi ga hudič vzell!« Jaz pa sem vzdihnil: »Ali ga vsaj razsvetlil. Saj ognja ima dovolj.« Ko že nisem videl več kam stopiti in sem se spotikal ob tirnice in prage, me je Milko prijel za roko in me vodil kakor mati otroka. Najnerodneje je bilo v tistem, ki smo prišli vanj v mraku drugega dne: ves je bil v ledu, voda je morala nekako pronicati vanj.

Drina je zunaj pošastno šumela. Oprijemaje se zidu smo previdno lezli dalje. Kar je Milko, ki je bil sicer zelo molčeč, iz teme spregovoril — morda je naju nameraval raztresti, morda je bil že sam vsega nejevoljen, saj je bilo težav že dovolj, mogoče je bil v kakem takem mrzličnem razpoloženju kakor na smrt obsojeni, ki zbija še šale, preden ga odvedejo na morišče. »Kadar prilezemo skozi predor,« nama je govoril, »morda vsi trije štrbunknemo v Drino, saj slišita, kako grozeče zunaj šumi. Zato se zdaj lepo prijateljsko poslovimo. Pokrižaj se, Dušan, če se znaš.« — »Saj nisem Jud, da bi se ne znal,« je mrmral Dušan nekje iz tiste egiptovske teme. Pa smo vendar brez hujše nesreče prilezli iz teme na železni most pred predorom.

Ko smo drugi večer pozno ponoči z oddelkom četnikov, ki so se vračali iz Bosne, ker je bilo glavno tam opravljeno, prišli v Višegrad, so nas laški vojaki, ker so imeli mesto in okolico tedaj Italijani zasedeno, prijeli in zaprli v bivši hrvatski hotel. Kakih dve sto četnikov, moških in žensk, je že bilo tam, v veliki gostilniški sobi. Večinoma so že ležali križem po tleh. Hudo utrujeni smo bili tudi mi. Kam leči? Iskali smo. Pa mi pravi mlajši mož: »Tu ob strani bi še bilo malo prostora. Izvolite!« »Saj ga ni!« zadirčno odbije sosed in se še bolj razkorači. Naposled mi razgrne Milko svoj koc tik ob vratih, kamor pa nihče ni maral leči. Seveda s spanjem ni bilo nič: hodili so ven in noter vso noč in je vsakokrat ledeno zapihalo po meni. In vršalo je po sobi vso noč kakor v čebelnem panju, preden roji. Delovala je rakija. In kako so nekateri govorili, morda nalašč, če so vedeli, da je katoliški duhovnik med njimi. Ne bi rad doživel druge take noči!

Ob kakih desetih drugi dan so nas italijanski vojaki spremili na postajo in nas spravili v vlak. Peljal nas je kakih deset minut ali četrť ure do razrušenega železnega mosta. Tam smo izstopili, šli čez most, bili smo menda v Srbiji. Vse je hitelo naprej. Mi trije smo šli sami zase, bolj počasi, molče po res slikoviti po-

krajini in prišli do prve železnične postaje, menda Vardište. Pa pravi Milko: »Pojdimo povprašat, mogoče vozi tu kak vlak.«

Pred postajo stoji straža, četnik s puško na rami. Zahteva izkaznice. Precej dolgo prebira mojo, me premeri z očmi in pravi: »Vi ste frater?« (Duhovniku res nisem bil podoben. Vrhno suknjo so mi četniki med potjo slekli in sem nosil zdaj Milkovo, kratko rjavo, meni precej preveliko. Klobuka iz samostana nisem utegnil vzeti, na poti mi je podaril svojega obnošenega kmet velikan, da mi je vedno silil čez ušesa; obrit že tudi nisem bil čez teden dni.) — »Da, katoliški duhovnik.« — Prav tedaj stopi na prag postaje visok, mlad gospod, lep, skrbno obrit. Po obrazu in črni obleki, čeprav ni bil v talarju, sem takoj sodil, da je duhovnik. — »Svečenik ste?« me vljudno vpraša. — »Da, katoliški.« — »Jaz pa pravoslavni. Izvolite vstopiti in si malo odpočiti.« — Vede me v pisarno, bil je najbrž sin ali brat postajnega načelnika. Dva gospoda sta sedela v pisarni, eden v civilni obleki, drugi, mlajši, v železničarski uniformi. Predstavi me kot katoliškega duhovnika, ne z imenom, ter me prijazno vpraša: »Morda še niste imeli kosila?« — Malo nerodno mi je bilo, a povedal sem po pravici: »Tešč sem še danes.« — Ura je bila okoli dveh. — »Takoj pogledam, če bi še kje kaj bilo. Oprostite za trenutek.«

Čez nekaj časa se vrne in prinese velik kos tople koruzne pogače in dve čebuli. — »Oprostite, drugega ni. Morda izvolite to?« — Hvaležno sem sprejel. Še bolj ko njegov dar me je veselila njegova prijaznost. Rad bi se bil še kaj pogovoril z njim, a spremljevalca sta zunaj čakala. Kje je njegova župnija, sem še vprašal. — »V Bosni spodaj.« »Nevarno!« »Krvava dežela!« sem pomislil, rekel nič, da bi ne bilo kaj napak.

Bog ve, ali blagi gospod še živi. Ali je tudi padel v tisti apokaliptični zmedi, ko so morali v smrt krivi in nedolžni. Dostikrat pa s hvaležnostjo mislim nanj. Saj je bilo najino srečanje najlepše na tej poti!

NEKATERIM pisateljem dovolijo življenjske razmere, da pišejo dolga leta, drugi pa razmeroma zgodaj utihnejo. Tak je tudi Pavel Perko, ki je bil rojen 22. januarja 1877 v Poljanah nad Skofjo Loko. Ljudsko šolo je obiskoval doma in v Skofji Loki, gimnazijo in bogoslovje v Ljubljani. Kaplanoval je v Skocijanu pri Mokronogu, na Raki, v Kranjski gori in v Zireh. Župnik je bil v Češnjicah v Črnem grabnu pri Tuhinju, zdaj pa živi na Muljavi pri Št. Vidu na Dolenjskem. Pisati je začel dokaj zgodaj, najbolj plodovita pa so bila leta v bogoslovju in prva doba na Češnjicah, dokler ni prišla prva svetovna vojna. Pridno je sodeloval tudi v Slovenskih večernicah in v Mohorjevem koledarju. Najdaljša njegova povest tu je bila »Rotijin Blaže« (1903); bila je zelo všeč jezikoslovcu dr. Brezniku. V Vrtnu je izšla značilna drobna slika »Janez Medja«, o kateri je urednik Volc rekel, da je kabinetna slika. Razen daljših povesti v Domu in svetu in raznega drobiža po vseh listih moramo omeniti še Perkove književne ocene, ki jih je štiri leta pisal v Čas pod naslovom Leposlovne novosti. Perkove črtice so pisane toplo in pristno, v njih ni iskanih izrednosti, temveč so prikazane vsakdanje malenkosti na naših ljudeh, zlasti kmečkih. Pisatelj je dobro prislul ljudstvu, ker mu je ostal v jeziku

in miselnosti zvest, zlasti pa se to kaže v vedrini, ki je prijetna odlika večine njegovih spisov. Saj zna celo iz največjega trpljenja pokazati pot k rešitvi in tudi najtežje notranje boje oplemenititi s svetlim žarkom zatajevanja, odpovedi in očiščenja. Tudi na stara leta kljub dolgemu molku čutimo, da ima vse svoje pisateljske vrline še dobro v oblasti, zato ga v imenu mohorjanov vabimo, naj se nam kmalu spet kaj oglasi.

Martin Orehek pred sodiščem

Pavel Perko

Saj me poznate. Martin Orehek sem; tisti, ki mu je ono leto oče umrl in ste vi obravnavo po njem vodili. Sedaj boste pa moj sodnik. Ubil sem jo. Kajn sem in kazen zaslužim. Pa da boste vedeli prav presoditi, naj vam povem vse po vrsti, kako se je dogodilo.

Oženil sem se bil pred dobrim letom. Vzel sem Alenko, tisto iz Podbrda, ki pravijo, da v njeni rodbini že od nekdaj ni bilo vse prav, saj veste: božjast! Pa sem jo vendarle vzel, ker sem jo imel rad in ker je bila do tistikrat popolnoma zdrava.

Eno leto sva živela v največji zastopnosti. Po dobrem letu je prišel na svet deček, ki smo ga krstili za Aleša. In tukaj, sodnik, se je začelo... Sedaj vam bom pripovedoval žalostne stvari.

Ko je bil otrok še čisto majhen, je hodila pomagat Trebeška Micono. Tudi

ob rojstvu je bila zraven. Ko je prišla iz sobe, kjer je ležala Alenka, je s skrbjo povedala: »Ne vem, kako bo, streslo jo je.«

»Streslo —?!«

Zazvenelo mi je po ušesih, ko da mi je nekdo na glas zaklical: božjast.

Planil sem v sobo in se zgrudil na kolena poleg postelje. In prav tedaj jo je zopet napadlo. Z grozo sem čutil, kako so se njeni prsti kakor klešče oklenili moje desnice, obraz pa se je spačil v bolečinah. —

Z Micono sva se dogovorila, da bova molčala o tem, ker da je bilo morebiti le mimogrede; porodni krči ali kaj takega.

Pa ni bilo tako. Bila je prava božjast, ki se je po tistem ponovila še večkrat. Hudo je bilo. Najprej ji je spačilo obraz, potem ji je zavrtelo oči. Roke so se ji skrčile v pesti in bile okrog sebe. Gnala

je nerazumljive besede, zvijala se, dvigala se v postelji in zopet padala nazaj.

»Sključilo jo bo,« je uganila Micono in pripovedovala o neki Jernajki, ki da jo je bila božjast po prvem porodu popolnoma ohromila in so jo morali potem pitati in prekladati prav do njene smrti.

Ali naj bo z Alenko tudi tako? Sodnik, takrat me je prvič obšla želja, da bi jo vzelo poprej, da bi ji bilo prihranjeno trpljenje. Bogu bodi potoženo, želel sem ji smrt. A takoj po tistem mi je prišla lepa misel, ki mi je rekla: »Vzel si jo, imeti jo moraš tako, kakršna je! Vsak nekaj bremena bova nosila. V skupnosti se prenese več. Morebiti pa le ne bo tako, kot je bilo z Jernajko.«

Pa je bilo. Naj vam povem, kako je šlo po vrsti.

Neki dan je bila pri jasnosti in nekam dobre volje. Igrala se je z Alešem in mu v šali pretila s prstom. Kaj zapazim? Kazalec na desni roki ji je bil skrivljen. Smešno je bilo videti, kako je s skrivljenim prstom pretila otroku... Pogledam bliže, primem jo za roko, res: kazalec se ni vpregnil. Pa tudi sosednji prsti so bili že trdi...

Molčal sem, da ne zbegam Alenke, in še vedno upal, da ne bo tako hudo, ker zadnje čase jo je le poredko napadalo in tudi napadi niso bili tako hudi kot izprva.

Nekega dne sedi Alenka na postelji in hoče vzeti Aleša k sebi. Roko steguje po njem — ne more. Pomaga si z drugo roko — ne gre. Roki sta se ji bili strdili v zapestju in se ji zakrivili naznotraj...

»Alenka, poskusi! Morebiti bo šlo.«

Pomagam ji, roka ji je trda ko grča, ne vpregne se.

»Ne morem! Ne morem!«

Potem pa vam zajoka tako glasno in tako milo kakor otrok... Sodnik, tega joka nisem mogel prenesti. Zatisnil sem si ušesa in butnil ven in od tu v gozd. Prišlo mi je, da bi splezal na bukev, privezal srobot na vejo in si ga zadrnil za vrat. A kaj bo potem z revo Alenko? In z Alešem? Ta misel je zmagala, da sem šel zopet domov.

Tisti večer nisem mogel zaspati. Alenka in Aleš sta spala, jaz pa sem bil kakor

v omotici. Vroče je bilo, zato so bila vrata iz sobe v vežo odprta. Luna je sijala skozi odprtino v veži in tam v kotu se je nekaj zasvetlikalo. Bila je sekira. Postavljena je bila pokonci kot po navadi in je ostrina molela izmed druge šare in ropotije. Na to ostrino je padal lunin žarek in se je svetloba odbijala prav noter v sobo. Gledam, gledam: ostrina sekire je bila krvava... Dvignem se na postelji: res, krvava! In kar sama po sebi mi je prišla misel: »Kaj, ko bi zamahnil!« Skoraj niti čutila ne bo v spanju. Pa bo konec njenega trpljenja...

Tudi to pot sem se premagal. Obrnil sem se v steno in si z rokami zatisnil oči, da bi me ne motilo tisto rdeče.

Drugi dan sem zanesel sekiro pod streho in jo zataknil v sleme, da mi je bila izpred oči. Vrata, ki držijo pod streho, sem zadela s tem, da sem prislonil nanje velik zaboj in ga napolnil z razno šaro, da je bil težak in bi ga ob napadu božjasti skoraj niti premakniti ne mogel, tako da bi me prej iztreznilo, preden bi se moglo zgoditi kaj hudega. Tudi sem imel za to priliko pripravljen načrt, kako da bom zbežal skozi duri, ki držijo na zgornjo stran. Tam je cesta in po cesti se po nekaj korakih pride do Trebeža, kjer moram poloputati na spodnje okno. Tu je Miconina sobica, in sva zmenjena, da naj pridem klicat, kadar bi bilo potreba pomoči. Tako bom ušel izkušnjavi... Saj veste, človek nikdar ni varen in je prav, da se vnaprej zavaruje... Sodnik, jaz sem človek, ki mi gre vsaka stvar zelo do srca in moram vse prav do konca in na podrobno premisliti, kako in kaj. Sele potem sem miren.

In res sem bil potem miren. Celo potem, ko sem videl, da božjast Alenki izpodvija tudi noge, in sem moral vedeti, da bo reva vse življenje priklenjena na posteljo! Tudi sama je že to vedela; kako ne bi! Pa ni več ne jokala ne tarnala. Čisto se je bila vdala in le to je želela, da bi bil Aleš zdrav, ker ona — je rekla — tako ne bo dolgo. Njena prečudna potrpežljivost me je ganila, da sem ji z veseljem stregel, prinašal in odnašal od nje; sam sem kuhal in opravljal vsa

gospodinjska dela. Božjast jo je napadala bolj poredko, a zato — se mi je zdelo — huje kot poprej. Kadar jo je napadlo zelo hudo in ni hotelo nehati, tedaj — sodnik — sem čutil, kako tudi meni sili kri v glavo in me napada misel ko tisto noč — saj veste: sekira...

In tako je prišlo do tega, česar sem se najbolj bal. To je bilo snoči. Sedel sem pri mizi in nekaj bral iz knjige. Alenka in Aleš sta spala, tudi sam sem mislil, da pojdem spat. Tedaj pa jo napade kakor še nikdar. Trese se, zvija roke, tišči pene, skuša vstati in pada nazaj, ječi, hrope, oko se ji vrti, pogled je mrtvaški...

Tedaj pa je prišlo nadme tisto — saj veste! Zmračilo se mi je pred očmi in sem v temi videl vse rdeče. Sekira! Nekaj me je potegnilo v vežo, da bi ubežal skozi gornja vrata. A glejte: bilo je, kakor da je namenjeno. Tisti zaboj, ki je vedno ležal ob stopnicah za na podstreho — tisti zaboj leži tik ob zgornjih vratih in mi brani, da ne morem ven. Vhod pod streho pa je prost... Skočim po stopnicah pod streho, sekira je še vedno zataknjena v sleme. Zgrabim, stečem po stopnicah dol in že stojim pred njo, pred Alenko. Dvignem visoko, zamahnem z vso močjo in kri je brizgnila in jo polila po obrazu, povsod... Grozno je bilo, sodnik! Poprej sem mislil, da ji bom s tem napravil dobro delo, ker jo bom rešil trpljenja. Zdaj pa sem se zavedel, da sem Kajn. Vržem sekiro po tleh — vsa je bila krvava! Celo ročaj! Bežim kakor Kajn, ki pravijo, da ni nikjer pokoja našel. Meni pa je nekaj reklo, da moram do svetne pravice, da mi izbriše krvave madeže. Sam ne vem, kako in kaj: preden se je zdanilo, sem potrkal na vrata stražnice in se zatožil. Zdaj sem tukaj. Sodili me boste pravično in po zasluženju. Potem pa upam, da bo izginilo izpred oči tisto rdeče: tista sekira in tiste krvave kaplje, ki se je drže. Ker to je grozno, sodnik!

Sodnik ga je poslušal do konca, potem pa stopil k njemu in mu položil roko na ramo:

»Slišite, Martin Orehek, saj je niste ubili.«

»Ubil, ubil! S sekiro! S tisto krvavo!«

»Ne, ne! Sekire niti v rokah niste imeli, ker v sobi sploh nismo našli sekire. Ko boste šli še danes domov, boste videli, da je vhod pod streho še vedno zadelan, in sekiro boste našli zataknjeno v sleme, kakor ste jo bili zataknili. Za hip se vam je bilo zmračilo in se vam zdi, da je bilo res vse tako, kakor ste povedali.«

»V resnici, v resnici! Ubil sem jo in tako je bilo, kot sem povedal. Zato je pa sedaj vse rdeče, kamor pogledam. Verjemite mi, da sem Kajn!«

»Čakajte, Martin Orehek! Ali se spominjate, da ste bežali iz hiše skozi zgornja vrata?«

»Ne, saj nisem mogel, ker —«

»Mislite, da je bil zaboj napoti. Tudi to se vam le zdi.«

»Nemogoče, sodnik! Saj vse dobro vem...«

»Ne veste ne! Martin Orehek, ali veste, da ste bežali mimo Trebeža in z vso močjo udarili po naoknicah, kjer spi Micono, in ste zaklicali: Ubil sem jo!«

»Ne! Tega ne vem!«

»Micono pa je sklicala ljudi in so šli in našli Alenko na postelji, živo in brez kake rane. Božjast jo je bila popustila, a reva je ležala vsa oslABLJENA do jutra. To jutro pa je umrla.«

»Umrla?! In jaz je nisem ubil, pravite. Če je to res — o!«

Pretreslo ga je, da je zajokal. Mračnost in omotica sta se umikali. Resničnost je vstajala iz teme in tisto rdeče je ginilo v daljavo... Ko mu je sodnik omenil Aleša, ki da je sedaj sirota po materi in potreben njegove očetovske pomoči — tedaj mu je šlo preko obraza veselo spoznanje in zavest:

»Aleš še živi! On mi je ostal po Alenki! Da, skrbel bom zanj, kot bi bil skrbel tudi za Alenko, ako bi bila še pri življenju... Sodnik, potolažili ste me in sedaj je izginilo izpred oči tisto rdeče... — O!«

Opotekaje se je odšel iz dvorane.

KAKO v ovinkih in klancih, trnova in kotanjasta je bila nekdanj pot ubožnega slovenskega kmečkemu sinu do lažjega kruha, nam je lepo popisal Ivan Zorec v svojih spominih »Iz nižav in težav«, ki so žal ostali nedokončani. Ivan Zorec je bil rojen 25. julija 1880 v Malem Gabru št. 7 pri Št. Vidu na Dolenjskem, očetu kmečkemu dninarju. Oče je po rojstvu peterih otrok odšel v Ameriko in od tam poslal težko privarčevani denar, da so kupili majhno hišo v Stični, kamor se je potem družina preselila. Mali Nane je odšel v šole v Novo mesto, kjer je spoznal pisatelja Janeza Trdina in dr. Frana Detela ter pesnika Dragotina Ketteja. Toda zaradi raznih dijaških porednosti je moral v Ljubljano, kjer se je, kakor sam pravi, prav zgodaj začel ubadati z literarnim peresom. V svojem poklicu kot železniški uradnik se je povzpел nazadnje do višjega kontrolorja pri železniški direkciji, kot pisatelj pa se je odlikoval zlasti z izrednim posluhom za neizčrpno bogastvo naše dolensščine. Ne da bi ponavljali podrobno naštevane njegovih leposlovnih del, se moramo ustaviti prav pri njegovem jeziku, ki se ves iskri od izvirnih ljudskih podob, lepih besed, posrečenih primer in jedrnatih izrekov, da vzbuja v dobi časnikarske plehkosti in površnosti pravo zakladnico dolenske govornice in lep napotek pisateljem. Ko bereš Zorčev jezik, ti je praznično pri duši, če imaš le še količkaj stika s slovenskim kmečkim svetom in njegovo zdravo modrostjo. In kakor se je mladi dijak Zorec na svoji težavni poti do kruha v svoji siromaščini spotikal, »padal, pa vendar vstajal in vztrajal«, ker je bila »ljubezen do matere in do slovenske knjige njegova moč«, tako smo trdno prepričani, da nam bo zreli pisatelj Zorec iz iste dvojne ljubezni nadaljeval svoje spomine in se z njimi oddolžil slovenski književnosti.

Iz mojega življenja

Ivan Zorec

Z literarnim peresom sem se prav zgodaj začel ubadati, najprej v »Vrtcu«, potem s podlistki v tedniku »Gorenjec« in še v drugih listih. Pravega mentorja in svetovalca ali vodja nisem imel nobenega, morda tudi zato ne, ker sem zaradi šolske oblasti z izmišljenim imenom skrival tisto nedolžno, po šolskem disciplinarnem redu pa vendarle težko dopustno podlistkarjenje.

A kolesnice na življenjski poti so mi kmalu začele vegati; uravnal sem jih le z veliko muko in pretrpel dosti pomanjkanja, da mi je skoraj vsako čisto literarno delovanje škrovalo v hudih skrbah in v veliki revščini. A čas je tekel in me dotekel, ko se mi je bilo spoprijeti z bojem za vsakdanji kruhek, da bi postal uradnik ali »gosposki hlapec«, kakor so rekli moja rajna mama — Bog jim daj

dobro in vsega nebeškega veselja, saj jim je tukaj bilo v delež zgolj veliko veliko trpljenje. Ni mi bilo lahko. Slovence so v tistih časih povsod odrivali. Nazadnje pa sem le postal tintomazec v nekem osrednjem uradu velikega državnega gospodarskega podjetja. Pa komaj sem se tu dobro ugreel in si urezal samo še prav tenko rezino lastnega kruha, sem si brž nateknil zakonski jarem in kmalu tudi spoznal »das glänzende Elend« — uradniško bedo, ki me pokori že hudih petdeset let.

Tisti urad je bil v Trstu, torej na periferiji — na obrobju slovenske kulture. Ko sem se pa ondi nekako utrdil, mi je spet utripnila žilica, ki peresarjem nikoli ne da miru. Plaho sem prijel za pero in začel pisati najprej strokovne članke, kasneje pa že tudi kaj malega

leposlovnega v »Narodnem delavcu«, v »Eдинosti«, v »Slovanu«, v »Slovenskem Narodu«, v »Domoljubu« in kaj vem kje povsod še.

Medtem sem za nekaj časa postal še urednik »Narodnega delavca« in »Glasila Društva jugoslovanskih železniških uradnikov«, vendar teh listov nisem samo urejal, ampak sem vanju tudi pisal največ sam; obenem sem bil v delavskem društvu in v odboru »Slovenskega gledališča« predsednik in tako imenovani intendant.

Potlej sem nevarno zbolel; posledice tiste hude bolezni so mi ostale in me spodnašajo še zdaj.

Še malo, pa je po nas udarila prva svetovna vojna. Na svoj ples je poklicala tudi mene, čeprav me po nekih mojih uradnih privilegijih pravzaprav ne bi bila ravno morala. Ker pa sta se me neizbrisno držala huda vzdevka »der windische Heiland« — slovenski odrešenik — in »der jugoslawische Vicekönig« — jugoslovanski podkralj — sem le moral opasati bridko sabljo in z njo žvenketati do vojnega konca.

Po vojni sem prišel v Ljubljano in se kmalu pridružil »tropu, ki se trudi...«. Milan Pugelj me je povabil, da bi pisal v »Ljubljanski Zvon«. Napisal sem nekaj kmečkih in potopisnih novel, po vabilu urednika dr. Josipa Debevca pa za »Dom in Svet« tudi nekaj kmečkih novel. Nekatero kmečko novelo sem po Pugljevem nasvetu odbral in z imenom »Pomenki« izdal leta 1921.

Obenem sem v »Ilustrovani tednik« za vsako številko sproti pisal večjo novelo »Zmote in konec gospodične Pavle«, ki jo je list leta 1921 ponatisnil in v posebni knjigi izdal; leta 1923 pa mi je Blasnik tiskal in založil »Zeleni kader«.

Kolesnice mi zdaj niso več vegale, tekle so, včasih malo škripale, a tekle, kakor sem jih redal. Nekaj me je sicer hromila stara bolezen in me pošiljala v klimatično zdravilišče, pa sem jo vselej vsaj toliko dopestoval, da sem postal spet »za kaj«.

Leta 1928 sva se z Mohorjevim urednikom Finžgarjem zmenila »za kako večerniško povest«. Hitro sem napisal

»Domačijo ob Temenici« in prvič v večjo povest postavil možatega Trlepa, z vsemi koreninami vraslega v domači zemlji. Že drugo leto (1929) je izšla v Večernicah Mohorjeve družbe. Kar sem dotehmal pisal, se mi je zdaj zdelo, če izvzamem morda »Pomenke«, le ubogo ali pa kar slabo, posebno »Zmote in konec gospodične Pavle« in »Zeleni kader«. Z »Domačijo ob Temenici« sem, tako se mi je zdelo, res postal, kar mi je dobri profesor Martin Karlin že v šoli prerokoval, namreč pisatelj.

V tistih letih sem dosti obiskoval svojo mamo, ki so »na kotu« našega domka živeli v Stični. Včasih sva stopila v veliko stiško cerkev, ki »ima dvanajst oltarjev« in je »ni bolj sloveče v vsej naši škofiji«. Pravili so mi razne pravljice o »tehle naših menihih« in mi napominjali, »da je bil tamle na Muljavi doma prebito bister človek, ki je tudi o njih (menihih) znal nekaj napisati — pozabila sem že«. — »Jurij Kozjak, slovenski janičar«, sem pomagal njihovemu, skoraj štiriinosemdesetletnemu spominu. »Aha, aha!« so poprijeli in me poredno pogledali: »Kaj pa ti, ali ne bi bil zatorej?« Malo sitno mi je postalo. »Pravijo — tale učenik mi je oni dan dopovedoval, da si tič za take reči.« — »Ko bi le res bil,« sem se branil. — »Če on pravi, da si, potlej si, pa je!« so me držali. »Dokaži, da si res!«

Tisti mamin opomin mi je zazvenel v ušesih, ko sem kmalu po tistem v »Slovincu« bral razpis nagrade za večjo zgodovinsko povest, ki bi izhajala v njegovem podlistku.

Nisem mislil tekmovati, rok za oddajo rokopisa je bil prekratek, pa tudi sicer mi ni bilo, da bi tako povest, če bi jo pač napisal, trosil kar v kakem minljivem podlistku. Ali misel, da bi se lotil zgodovinske povesti, je tisti razpis sprožil v meni. Misel me ni več izpustila. Povest naj bo z Dolenjskega. Lotil bi se kar stiškega samostana, v katerega gospodščino je spadal velik del Dolenjskega, in res sem se prècej odločil. Mama so mi medtem že umrli. Zdaj je šinilo skozme: »Mami za spomin jo napišem.«

Zaril sem se v razne knjige, da bi spoznal domačo zgodovino, še prav posebej zgodovino našega kmečkega človeka. Knjige sta mi posojala dr. Jože Rus in dr. Joža Glonar, oba knjižničarja v državni študijski knjižnici. Ko sem snov nekoliko bolj spoznal, sem videl, da povesti, ki se je v meni že grela, ne spravim v eno samo knjigo, a misli, da bi jo pisal za meščane, sem se že ves čas otresal; bero naj jo naši kmečki ljudje. Zato sem spet zdrsnil do urednika Finžgarja in mu vse razpovedal. Močno me je pohvalil in mi svetoval, naj vse dobro premislim in naj se odločim kar za več knjig... Saj da sem se že in da bi mi vsaj tetralogija (štiri knjige) komaj zadostovala, sem se mu zaupal.

»Kar nemudoma zavijaj rokave, sedi in se po ničemer ne daj nič motiti, pa jih napišeš, da jih bomo vsi radi brali!« se mi je spodbudno nasmehnil.

In sem se lotil. Že lep čas sem mislil, da sem tako poln povesti, da bo kar brizgala iz mene in da je še dohajati ne bom mogel. Zdaj sva se pa le gledala:

papir na mizi mene, jaz za mizo pa ves nemiren njega. Tako je minil večer, s peresa pa mi ni kanila še nobena beseda. Že od nekdaj mi je bilo najteže zapisati prvi stavek; tudi v najpreprostejšem spisku. In pisal sem zmerom le ponoči, ker sem podnevi opravljal službo »gospoškega hlapca«.

Neki večer sem se vendarle našel in sem, čeprav pišem le počasi, skoraj težko, kmalu napisal »Belih menihov« prvi del in ga nesel na rešeto k uredniku Finžgarju.

Tako je »Belih menihov« prvi del »Ustanovitev samostana« izšel v Večernicah leta 1932; za njim drugi del, »Stiški svobodnjak«, leta 1934; tretji del, »Stiški tlačan«, leta 1935, četrti in zadnji del, »Izgnaniki«, pa leta 1937.

Za konec naj še zapišem, da sem potlej v »Mladiki« priobčeval svoje mladostne, posebno pa šolske spomine in da jih je leta 1938 Mohorjeva knjižnica ponatisnila in izdala v knjigi z imenom »Iz nižav in težav«.

Stana Vinšek

Narodna

Deklica mlada šla cvetje je brat
v gozd, kjer v samoti stoji stari grad.
Cvetje iskala,
cvetje je brala,
kar pred njo sine zaklad.

Dekle začudeno v jamo strmi,
kjer ob lobanji zaklad se blešči:
zlato uhani,
bisleri izbrani,
v soncu cekin zažari.

Dekle ne ve, če bedi ali spi,
kakor zakleta ne trene z očmi.
Kar iz doline,
izpod razvaline,
dragega glas zadoni.

Dekle pri priči pozabi zaklad,
saj jo poklical njen fantič je mlad!
Glasno zakliče,
da ga prikliče,
ko jo prišel je iskat.

Deklica našla je v gori zaklad,
srečna s predragim zdaj gre ga iskat.
Toda nevesta,
ne najde več mesta —
skril se zaklad je bogat.

Ko pa se vračata pozno pod noč,
dekle veselo dé fantu gredoč:
»Mar mi zaklada,
da sem le mlada,
da le tvoj nosim obroč!«

V luninem svitu stoji stari grad,
v zemljo udrl se bogat je zaklad.
A oba mlada
imata se rada,
njima ljubezen je bogat zaklad.

PISATELJ dr. Ivan Pregelj je star znaneec mohorjanov, saj so v Koledarjih, Slovenskih večernicah, v Mladiki in posebej v knjigah izhajale njegove številne črtice in povesti (Blagovestnika, Mlada Breda, Peter Pavel Glavar, Umreti nočejo, Božji mejniki, Peter Markovič itd.). Rojen je bil 27. oktobra 1883 pri Sv. Luciji na Tolminskem. Zgodaj je osirotel, a dobil v župniku Fabijanu dobrega skrbnika. V srednjo šolo je hodil v Gorici, v visoke šole pa na Dunaju, kjer je študiral slovensko in germansko jezikoslovje. Kot profesor je služboval v Kranju in v Ljubljani, kot pisatelj pa je s svojimi vsaj tridesetimi samostojnimi knjigami in številnimi črticami in povestmi po listih in revijah spregovoril in se seznanil s slehernim Slovincem in v prevodih segel tudi čez ozke slovenske meje. Razen leposlovnih del je pisal še duhovite ocene in razgledane strokovne članke (književna teorija) in zaradi velikega besednega zaklada sodeloval pri slovarju in sam veliko prevajal. Snov za svoje povesti in romane je Pregelj rad črpal iz domače zgodovine, zlasti je v svojih Tolmincih oživil punt goriških tlačanov, v svojih številnih delih iz luteranskih časov pa edinstveno v slovenski književnosti prikazal boje človeškega srca, razkol med mesom in duhom in rast skozi trpljenje do duhovnega očiščenja. In še ena bolečina je brez nehanja skelela: njegova rodna Tolminska je bila

odtrgana od narodnega telesa in podjarmljena tujcu. Iz te bolečine niso zrasle samo njegove izrazito koroške, primorske in istrske povesti, temveč je z njo kakor z grenkim pelinom prepojeno domala vse njegovo ustvarjanje. Mojstru slovenske besede želimo, da bi nam še bajal in nam do kraja lepoto in bolečino življenja odkril.

Glosa vnuku

Ivan Pregelj

Postaral sem se — ob meni pa žubori mladost kakor tolminskih vodá popevka. Iz vprašanja v vprašanje skaklja in ime ji je — Vasko, moj vnuk. In ko tipljem v besedo vnuk, se mi zdi, da sem sredi svoje mračne otroške izbe. Bajajoči glas moje stare matere Ane hoče s trudno uspavanko prevpiti bridkost svoje ljubezni. Bolnim vnukom Ivancu, Francetu, Petičku poje in vidi, kako jim bo poslej.

»Pravljico,« slišim ob sebi, »pravljico, stari ata!« Pa mi je, kot da ne vidim pred seboj obrazka, ki se mi prikupno nasmih, in ne čutim sočnega telesca, ki vame uporno tišči. »Pravljico!« čujem sebe, ki iz vročične dremotnosti sitnarim, ko mi ni prav ne jed ne postelja ne vročina ne hlad in hočem, hočem, dokler ne razmajem iz molka hripavo ubitega glasu stari materi, ki sirota bedi ob meni

bolniku in me slednjič povede v spanec in sanje s pravljico, da bom šel v šole.

Vasko, pravljice hočeš od mene! — Povedal bi ti jo, tisto o nerodnem, nesrečnem popotnem iz Komende, ki je vse življenje le svojo Penelopo želel, valil skale s poti k njej, prišel, dosegel, kar je hotel in videl v svoji želji, in naposled ob uljnaku in čebelah spoznal, da je skrivnost vsega življenja ljubezen, ki sama sebe ne vidi. Lej, prav takšen fantiček je bil nekoč ko ti, prav tako lep in zdrav, le ljubezni ni toliko užil, kot je pozoblješ ti že za zajtrk na svojem kruhu. Skale valiti s svoje poti pa se le uči od njega!

Če bi povedal pravljico o nekom drugem, bi ji bilo »Runje« ime. Deš: »Kaj pa so to runje?« In če rečem: »Bridkost davnih dni in začetek zdravnika Muz-

nika«, več toliko kot prej in je bolje, da še ne veš. Saj tega bi ti ne pravil in bi rajši kratko odrezal: »Ko dorasteš, povem vse.« A je iz Muznika tudi vame zašla pesem, ki mi odpeva: »Ena ura je skrita, mor'bit' lih nocoj...« Vse dni poje in ne zamre. Nisem hotel tega. O Tonetu s Stopca sem hotel govoriti, ki se je zdravja v rožah iskati pri očetu Maticu učil, se ob vojaškem bobnu smrti v oči gledati vadi, da ga potlej več strah ni bilo in je pametno, a ne lepo s hripavim glasom zapel, da je zdravje veselje, in kljub temu prekasno, sebi v bridkost, doumel, da ni videl, kjer bi bil moral videti.

Še bi povedal o mali Luciji, ki so ji bile češnje najboljše na svetu in ji je bila ljubezen zrela sočna češnja in je ni strpelo, da bi ne vgriznila vanjo. Pa ji je ogrenila usta, da je do zadnjega trpela v eno samo misel. In še bi vedel o Petru Markoviču, Uskoku, ki je imel mlad obraz in sive lase in so verjeli, da mu je moč iz las. Fantiček, kot si ti, ga je vzljubil. Lej, tudi tebi bi bil Peter zapel: »Tičica nebeška.« A je izgubil oči, ker je sovražil preveč, in je vdano sprejel temo in našel v njej sonce.

Pravljic, pravljic še preveč, kot je prav in se spodobi, in vendar nobene zate, Vasko! Ščurkov skedenj, pač, ta bi ti bil pogodu: orehova lupinica, ki se okrog paličice vrti in drgne, drgne svoj napev kot kolovrat. Pa tudi možiček iz lesa, ki mu vrvca smešne ude privzdiguje, bi ti bil všeč. Vsem svojim sem jih delal, od prvega pa tja do zadnje, ki punčk ni hotela. Vsem sem jih rezljal, ker sem premalo besed zanje imel in nežnosti sredi tolminskih drč vajen nisem bil. Tudi tebi bi ga, a mi je bolezen v roko zašla in si ti ostal brez ščurkovega skednja.

»Pravljico!« slišim, zahteva tvoj glasek, ko hodim na sprehodih in ti berem rože, ki jih ob sobotah od mene dobiš. Hodim in vame baja pravljica o fantičku, ki je kot popje na drevju pognal neke pomladi in so mu dali ime Vasko. Grizel je rad v rdeča jabolka in njegova lička so jim bila podobna. Rad je smukal zrelo klasje in njegovi lasi so se navzeli nji-

hovega zlata. Rad je čofotal po potočku in njegov pogled je bil bister, kot so hribovske vode. Rad je čenčal. Hotel je vedeti, kdo je nalil morje, čemu je sonce obešeno na nebu in ne na drevju; ni verjel, da ogenj peče, dokler mu ni prsta plamen obliznil. Nič ga ni bilo strah, še dežja in nevihte ne. Vasko se je smejal. Vsemu se je nasmihal. Pa ga je mama stiskala k sebi in je bil njeno sončece. Oče je umolknil ob njem in se je pijan zavedel svoje zablode in je sklenil: »Ne bom več pil.«

Nekega dne se je stemnilo nebo. Zabredla je vanj grda pošast. Riba faronika! Strašen gobec je imela, še strašnejši rep. Zamahnila je z njim in ljudje so zastokali njeno ime, ki je spočelo gorje in je rodilo smrt. Vojna! Zavzdihnila je Vaskova mama in stisnila k sebi otroka, oče pa se je napil in je dva dni in dve noči potoglavil iz brega v breg, iz gozda v gozd. Le Vasko se je nasmihal kot prej in se igral s fizižlčki: češnjevordče je vkup dajal, pisane njim nasproti in o vseh je verjel, da so vojaki. Besnela je riba faronika, pljuskało je nebo pod udarci njenega repa, dokler ni njena plavut oplazila hiše, kjer je spal Vasko, in so zažvenketala stekla. Nič več ni vstal Vasko, le starčevsko je dozorel preko noči v besedo: »Mama, umrl bom.« In je umrl. Mama pa ni verjela, ni hotela verjeti. Sonce ne umre, sonce le zaide in zopet vzide.

Pa je bilo nekega dne nebo spet spokojno kot morje, ki se je izdivjalo po hudi noči. Zrastlo je dekletce in Vaskova mama, ki je še vedno Vaska čakala, je menila: »Vaska naj bo, dokler on ne pride nazaj.« Pa je nista ne mama ne oče mogla tako klicati in je ostala brez imena in brez sonca in si išče ime in sonce še danes.

Vasko se ni vrnil, a riba faronika se je vrnila. Stokrat grša, stokrat ostudnejša je bila kot prvič. Besnela je iz leta v leto, zastrupljala je srca in pamet, blodila kri in dih ljudem, da so blazneli in niso bili več ljudje. Pa se je slednjič v svoji ihti le pregnala in je nebo zopet pelo o pomladi in je vnovič vzbrstel fantiček in je dobil ime Vasko. In prav kot

v onem prvem je sonce v njem in mama, ki že ni več verjela, na starost verjame. Smehlja se mu z očetom, ko Vasko vprašuje, kaj mu bo povedala vrbova mačica, kaj pravi divji kostanj. Smehljata se oba, ko dvigne Vasko pohojeno marjetico, jo poljubi in zatrdi, da je on ne bo nikdar pohodil. Dobro se jima zdi, ko uzre Vasko mesec in zaprosi: »Stari ata, dvigni me, da bom lučko upihnil.«

To je tvoja pravljica, Vasko, o treh otrocih istega imena in to je pravljica mojih osehljih dni in njeno ime je: »Živeti je lepo.« In veruješ vanjo ti, Vasko, ki si na začetku, in jaz, ki sem na kraju. In je to beseda vseh otrok sonca in je be-

sesta zdravja, v katerem se še bridkost prelomi in ihtava jeza spase. Pa bi mi rekel, Vasko, če bi že umel, kot še ne umeješ, in bi mi rekli drugi, ki slišijo in vedo najti v besedo: »Dedec stari, otročji postaja ob vnuku. Tam vidi lepo, kjer ni.« Pa bom segel po starega Muznika besedi: »Kakor sonce, major in ocasu, večje in lepše je življenje, kadar zahaja.« Saj te sredi dneva oči zaskele, če ga hočeš s pogledom objeti. Pa bom še naprej dejal, da je najvišja slast na zemlji hoditi, truden biti pa priti in počivati in da le tisti v smrti trpi, ki je svoje življenje na svetu ubil, da dozorelo ni in odpadlo kot zrel sad.

Jelica L. Jelič

Ljubezen

Sredi polja in zelenja
bela hišica stoji,
v njej dekle prebiva mlado,
ki za ljubim koprni.

Ni ji mar vesele družbe
ne zakladov ne blaga,
z zvestim srcem vedno misli
le na fanta ljubega.

Ptičice pojo ji v jutro,
rožice dehté v večer —
Zadnjič, ko je pismo brala,
se oglasil je skovir.

Mrzlo v srcu jo je zbodlo,
sólze so v oči prišle:
»Ptič nesrečni, tiho bodi,
fant moj ljubi me nad vse!«

Pa prišlo je drugo pismo —
ptič imel je prav:
»Nič ne maraj, name zabi,
jaz sem drugo si izbral!«

Leopold Stanek

Ljudska knjiga govori

Iz tebe, ljudstvo, sem izšla v potrebi:
za um, srce in tebi v ogledalo,
da v meni vselej bi stvari spoznalo,
na zemlji kar jih je in kar na nebi.

Stoletje! Kje sta dedek in starica,
ki v zibel jima rojenice vile
moj prvi žlahtni dar so poklonile?
Sta živa še — so vedra njuna lica?

Vse ljudske radosti in bolečine,
solzá, krvi so časi v meni zbrani,
ko stala sem zvestó ob tvoji strani
in lajšala s tolažbo ti spomine.

Glej, vsaka živa stvar se rada vrača
pod toplo varstvo rojstne domačije,
tako se tudi tvoj odmev spočije
le tam, kjer sprejmejo ga tla domača.

Med nama danes treba ni srednika!
Odveč si tu, pravdač moj krivogledi,
v pogledu tvojem, v moji nê besedi,
usodna zmota je, ki ost ti mika.

Od koder sem izšla, tja se mi toži,
z očancem, gospodarjem besedujem,
kako življenje gre doma, na tujem,
v rokah deklet mi je kot vrtni roži.

Na staro mizo me ob kruh denite,
kjer pod golobom se družina zbira;
da združi nas ljubezen, up in vera,
ob knjigo presno šibo položite!

SESTNAJST zajetnih snopičev »Zgodovine slovenskega naroda«, vezanih v dve debeli knjigi z okrog 2300 stranmi, je ponos naše založbe in priljubljeno branje številnih mohorjanov, saj so se iz njih temeljito poučili o naši preteklosti vse do najnovejše dobe, ki jo je za dr. Josipom Grudnom v nad tisoč strani obsegajoči knjigi obdelal dr. Josip Mal. Njegovi članki pa so raztreseni tudi po drugih izdajah Mohorjeve družbe, zato je prav, da se seznanimo v glavnih obrisih z njegovim življenjepisom. Rojen je bil 22. decembra 1884 na Pretržu (Peče pri Moravčah), študiral gimnazijo v Ljubljani, na dunajski univerzi pa zgodovino, zemljepis in umetnostno zgodovino. Služboval je v kranjskem deželnem muzeju v Ljubljani in bil v letih 1924—1945 ravnatelj Narodnega muzeja, od leta 1950 dalje pa je ravnatelj Mestnega muzeja v Ljubljani. Razen tega je v letih 1926 do 1945 urejal Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, uredil zbornik Slovenci v desetletju 1918—1928 in napisal nad 120 znanstvenih razprav in člankov, objavljenih v samostojnih knjigah in po raznih listih, ter nad 300 raznih kritik in poročil. Dr. Josip Mal je v svojih zgodovinskih razpravah posegal na najbolj različna področja svoje stroke in obravnaval tako rekoč vse dobe slovenske zgodovine od njenih prvih začetkov, črpanih zgolj iz bajeslovnih preostankov, pa do najnovejše dobe. Vsak njegov spis odlikuje množica stvarnih podatkov in navedb, ki bralcu omogočajo vsestranski pogled in pisatelju zanimivo in razgibano pripovedovanje, zato moramo občudovati Malovo pridnost, kajti že za kratek zgodovinski spis mora — kakor bomo zvedeli iz njegovega članka — predelati cele kupe gradiva in ga mogoče najprej šele odkriti in najti v pozabljenih arhivih. Bralci Malove »Zgodovine slovenskega naroda« pa si želimo, da bi napisal tudi kratko, priročno slovensko zgodovino s preglednim prerezom skozi vso njeno dobo.

Po stezah zgodovinarja

Josip Mal

»Očetov naših imenitna dela, kar jih nekdanjih časov zgodba hrani«, vse to je po Prešernovih besedah naše ljudstvo z veseljem bralo in poslušalo. Tej radovednosti je tudi naša ljudska Mohorjeva družba želela zadostiti in ustreči. Razen mnogih zgodovinskih člankov, svetovnopoličnih pregledov, potopisov, življenjepisov in obsežnejših opisov dežel in narodov je izdala Staretovo »Občno zgodovino«, ki je že zdavnaj pošla in je imela v načrtu, da jo nadomesti z novo, še temeljitejšo, katere en zvezek (Stari Grki) je izšel tik pred drugo svetovno vojno. V 16 zvezkih je izšla bogato ilustrirana »Zgodovina slovenskega naroda«, ki je v posameznih snopičih prav tako že razprodana. Poleg »Pregleda občne zgodovine« je Družba za spoznavanje

naše domovine izdala še knjige »Kako smo se zedinili«, »Zgodovino Srbov«, »Oris zgodovine Jugoslovancev« in »Naše morje«. Vsa ta dela so našla polno hvaležnih bralcev, podobno kakor tudi zgodovinska zgodba o Miklovi Zali, ki doživlja vedno nove ponatise.

Pri takem zanimanju za zgodovino naj odprem vrata v delavnico zgodovinarja — raziskovalca, ki na podlagi prvotnih virov skuša priti do novih dognanj in spoznanj in mu ni cilj in namen, da iz desetih knjig napiše eno novo.

Kako naj bo pisana zgodovina?

Razmeroma pozno, šele komaj v sredi tako imenovanega novega veka, je prodrlo načelo, da bodi zgodovina pisana vzročno — stvarno. To se pravi: zgo-

vina naj pokaže razmere tako, kakor in kako so se razvijale in nastajale, ne pa da zgolj ugotavlja, kako je bilo; z opisom dogodkov je treba odkrivati tudi vzroke dogajanj ter raziskovati stvarne in duhovne pogoje za razvoj človeškega rodu in njegovih ustanov.

Ta način je čisto drugačen od načina srednjeveških zgodovinopiscev, ki so dogodke kar nizali drugega na drugega, brez notranje zveze, brez resnejšega prizadevanja, da bi podali globlje vzroke za razvoj dogodkov. Vse je bilo bolj zunanje in tudi brez presodnega raziskavanja, ali so viri, ki so jih prepisovali drug od drugega, tudi res zanesljivi in resnični.

Vsak kronist in letopisec je razen tega videl predvsem le dogodke, ki so zanimali ali se kakor koli tikali njega samega, njegovega stanu ali pa njegovih zaščitnikov in dobrotnikov. Tako so na primer podrobneje opisani dogodki, ki so se tikali samostana ali reda, ki mu je letopisec pripadal; prav tako so večinoma nekoliko gostobesedneje, zato pa čisto tudi bolj pristransko prikazana dela deželnega kneza ali samostanskega dobrotnika, medtem ko so dela njihovih nasprotnikov ali podcenjevali ali pa sploh zamolčali.

Za sodobno zgodovinopisje je velikanskega pomena spoznanje, da je treba dogajanje in nastajanje v zgodovini iz nje same raziskovati, razlagati in presojudati. In vse to na podlagi natančno ocenjenih prvotnih virov kot izdelkov svojega časa, ki nosijo tudi sami pečat lastne dobe in posebnih pogojev in razmer, v katerih so nastali. Zgodovinar hoče priti do dna vsem pojavom človekovega življenja: preučuje njegov jezik, njegovo slovstvo, umetnost, vero, gospodarstvo, družbo — vse pod vidikom nastajanja.

Tako so bile panoge človekovega delovanja in uveljavljanja deležne posebnega raziskovanja, razvile so se samostojne vede, ki so skušale do vseh podrobnosti poglobiti spoznavanje razmer v preteklosti. Kdor hoče danes pisati zgodovino naroda, mora obvladati in poznati vse te posamezne panoge. Kajti

pomesti je treba z naziranjem, da je bistvo zgodovine opisovanje zgolj političnih, torej zunanjih dogodkov v državi. To je le en del, medtem ko je treba v opis dogajanja pritegniti vse obsežnejši življenjski krog. Naziranje o izključni vrednosti in veljavnosti državne zgodovine se mora nehati posebej še med Slovenci, ki nam tako radi zatrjujejo, da smo narod brez zgodovine. Zgodovine vendar ne delajo samo vladarji in vojske!

Nasproti tem, ki gledajo le na državno zgodovino, je treba poudariti, da je še mnogo zanimiveje raziskovati in vedeti, kako se je narod, dolga stoletja vključen v tujo državo, ki je zanemarjala njegov razvoj ali pa mu celo nasprotovala, ovirala in zatirala vsak njegov boj za gospodarski in narodni napredek, kako se je torej tak narod kljub svoji odvisnosti dvigal in se končno osamosvojil.

Tudi tak državno nesamostojen narod je živel svoje lastno življenje: treba je raziskovati vse gmotne pogoje njegovega žitja, njegove gospodarske razmere, njegove pridobitvene in tudi druge vire, ki soodločajo v narodovi moči, predvsem pa je treba paziti na duhovni razvoj, na izobrazbo, slovstvo, pravo, modroslovje, veroslovje, vzgojo in umetnost. Razen za deželo in ljudi se moraš zanimati tudi za socialna in duhovna gibanja, smeri in tokove. Vse to so deli večje celote; za poznanje le-teh je treba prodreti pod površino dogodkov in naprav, ki so odločilni za potek in oblikovanje življenja posameznika kakor tudi skupnosti. Prav narodna skupnost je sila, ki deluje, snuje, poganja in oblikuje. Na vse to država večinoma ne more tako neposredno vplivati, ali pa je celo popolnoma neodvisno od nje. Zato razumemo, da nimajo prav tisti, ki imajo za poglavitno nalogo zgodovine, da raziskuje prvenstveno ali celo izključno le državo in njen politični razvoj. Saj po vsem tem, na kar sem pravkar opozoril, zgodovina sploh ne more biti drugega kot kulturna v širšem pomenu in ne le ozkosrčna in po vsebini omejena politična vladarska zgodovina. Jedro in bistvo kulturne zgodovine je prav v nepolitičnem, usmerjena je manj na zu-

nanji potek stvari ter bolj na notranje bistvo naroda in posameznika ter ljudske duševnosti. Ukvarja se tudi s predmeti in starinami zasebnega dnevnega in domačega hišnega in poklicnega življenja, kot so stanovanje, obleka, hrana, orodje, družabno življenje, prometna sredstva itd., kar vse je važno za kulturni razvoj.

Kulturna zgodovina se v tem na široko stika z nalogami muzejske znanosti, ki zbira in študira tudi navade in običaje, in to ne višjih plasti, marveč prav zaostalega dela prebivalstva. V svojih »Slovenskih mitoloških starinah« sem dokazal, kako so navade in običaji tesno povezani z notranjim bistvom in čustvovanjem našega človeka, da torej niso babjeverna preproščina, marveč važna in značilna ostalina in usedlina stare kulture.

O zgodovinarjevih oporah

1. V prvo vrsto bi postavil pisane, literarne vire. Razen listin spadajo sem predvsem viri, napisani prav z namenom, da opisujejo sodobne in minule dogodke, tako n. pr. farne, šolske, občinske, družinske, samostanske kronike, letopisi, življenjepisi, letaki in razna tiskana poročila (kot so n. pr. pri nas tako imenovani »turški glasi« iz 16. stoletja). Za drugo naj navedem kot primer »Celjsko kroniko« ali pa delo opata Janeza Vetrinjskega (*Liber certarum historiarum*) ali Ulrika Lichtensteinskega »Frauenbuch« in »Frauendienst« ter Otokarjevo »Štajersko rimano kroniko«. Tudi tako skop vir, kot so tako imenovani »Brižinski spomeniki«, nam more mnogo povedati glede razvoja našega jezika in njegovih odnosov do praslavianščine, ne glede na to, da nam posredno povzroči svojega nastanka govori tudi o kulturnih razmerah in odnosih. Tudi v epih in narodnih pesmih se zrcalijo razmere dobe, v kateri so pesnitve nastale.

Za novejši čas imamo seveda v pismih, dnevnikih, spominih, zapisnikih zakonodajnih zborov, inventarjih, dalje v korespondenci državnikov, politikov, gospodarstvenikov itd., v njihovih spisih

o sodobnih vprašanjih, v časopisju, zlasti pa še v pismenem poslovanju uradov, ki se shranjuje in kopiči v registraturah, virov za spoznavanje te dobe na pretek. Pa kljub obilnosti gradiva bo mogel zgodovinar s pridom pritegniti še opis socialnih in družabnih razmer ter dušeslovno razčlenitev človeka iz tako imenovanih časovnih romanov, kakor so nam za prejšnjo dobo zanimiv in zaželen opis dobe, ljudi in razmer razni potopisi tujcev in domačinov, ki sem jih n. pr. mogel s pridom uporabiti v svoji »Zgodovini slovenskega naroda«. Značilni za mnenje širših plasti o posameznih javnih in kulturnih delavcih in za sodbo javnosti o vladajočih razmerah so pogosto tudi razni satirični, zabavni in šaljivi listi. Ti neredko predstavljajo in obnavljajo sodbo ljudstva neodvisno od oblastnikov in urednikov časopisa ter so le dokaz, s kako malo modrosti se dá včasih vladati svet.

2. Nepogrešljivi zgodovinski viri so nastali iz delovanja cerkvenih krogov. Samostani so v svojih rokopisih ohranjali in razvijali znanost in slovstvo, pri cerkvah in farah so nastale prve šole, kjer so bili še dolgo v 19. stoletju edini učitelji in pospeševalci našega šolstva.

Naravno je, da cerkveni krogi pri svojih slovstvenih podjetjih niso nameravali pisati za poznejše rodove zgodovinskih virov. Imeli so predvsem bogoslužne in k pobožnosti spodbujajoče in navajajoče namene. (Primeri tudi nastanek »Brižinskih spomenikov«!) Kot pobožen zgled so bili napisani tudi razni življenjepisi svetnikov in mučencev, toda morejo nam biti kljub temu vir za spoznavanje takratnih razmer, če odluščimo vse legendarno in vse kasnejše priveske in dostavke.

Važnejši vir od tega so razni zapisniki cerkvenih zborov. Po njih spoznamo cerkvene, upravne in moralne razmere (ko grajajo razne pregrehe, poganke navade, razvade, malikovanja in zablode ter jih skušajo odpraviti). Vendar je treba biti previden pri sklepanju, ker so odredbe včasih kar nerazsodno prevzeli med sklepe kasnejših zborov.

Seznami starih knjižnic so nam živ dokaz duševnega življenja, osmrtnice in koledarji samostanov pa nam pripovedujejo o bratovščinski organizaciji molitve za duhovno pomoč po smrti. V njih se nam je ohranila množica imen (tudi slovenskih iz 9. in 10. stoletja), ki se dajo često strniti z zgodovinskimi osebnostmi v listinah in drugih virih. Edino tod izvemo za njih smrti dan ali za njihove zveze z določenimi samostani.

Važen vir za spoznavanje krajevnih razmer so tudi cerkvene matice. Te so se zlasti udomačile v dobi protestantov, ko je moral župnik ob ženitvah in smrtih vedeti, kdo se je oprijel Lutrovih nauk in kdo ne. Tridentinski cerkveni zbor (1545—1563) je matične knjige kar ukazal. Ni šlo takoj povsod, toda izza konca 17. stoletja imajo naše cerkve vedno pogostejše popolno zbirko cerkvenih matic.

Le-te so važne za razna življenjepisna in rodoslovna raziskavanja, za študij gibanja prebivalstva, za gospodarski vzpon in propad posameznih družin. Večkrat se dá dokazati, kako dolgo cvete kak rod, ki potem gmotno nazaduje, nasprotno se pa revne družine dvignejo do blaginje. Včasih so pristavljali imenom še pripombe, ki so nam danes zgodovinski vir, n. pr. o vzrokih smrti, o kužnih boleznih, o nezgodah, elementarnih nesrečah, o vojnah itd.

Iz novejše dobe bi bilo treba med cerkvenimi knjigami omeniti še oznanilne knjige, ki so nekak tednik župnijskih opravil, pa tudi za krajevnega zgodovinarja je v njih dovolj zanimivega. Iz župnikovega pouka, graje in svaril (n. pr. v revolucionarnem letu 1848) spoznavamo naziranje preprostega ljudstva o perečih vprašanjih, izvemo pa tudi za njegove navade in razvade.

3. Pristen preostanek neposredno govoreče preteklosti so umetnostno-zgodovinski viri, kot so spomeniki starega stavbarstva in slikarstva, ki nam kažejo tudi na izvor ali vpliv tujih narodov. Poleg arheoloških izkopnin so važen vir nagrobniki s svojimi napisi, dalje lesorezi, bakrorezi in miniature, v katerih srečamo neredko upodobljen izrez iz takratnega življenja, ki govori

bolj živo, neposredno in nepokvarjeno kot kateri koli besedni opis.

Kmetovo življenje je predmet tudi srednjeveškim slikam na presni omet, kjer naletimo tudi na drugače zanimive kulturnozgodovinske posameznosti (prim. Crngrob, Sv. Primož nad Kamnikom in drugje). Tudi na oltarnih slikah so pogosto dogodki krajevnega zanimanja (n. pr. kako sv. Miklavž rešuje brodolomce na Savi, kjer je prikazan način plovbe po reki navzgor z živinsko vprego).

Ne smemo dalje pozabiti na podobe na pečatih, ki so zanimivi zaradi rodoslovja, pa tudi zaradi noše in obrazov. Zanimivi so spominski albumi s slikami in spominskimi verzi. V ilustracijo zgodovinskih dogodkov so seve dobrodošle novodobne fotografske slike.

4. Kot četrti vir zgodovinskega spoznavanja navajam geografske vire. Sem spadajo zemljevidi, katastralne karte, razni florisi in načrti. Stari zemljevidi so važen vir za politično, sodno, upravno in cerkveno razdelitev dežele, okrajev in graščinskih gospodsk.

5. Tudi krajevna in ledinska imena ter imena za žitne, sadne in zelenjadne vrste moremo uporabiti kot vir zlasti za naselitveno zgodovino (n. pr. Novaki, Rovte, Laze, Požarše in podobno). V jezikovno mešanih ali pozneje potujčenih krajih moremo iz krajevnih imen sklepati tudi na narodno pripadnost prvotnih naseljencev (med mnogimi znanimi naj opozorim na Rotendorf v Zg. Ziljski dolini; o tem kraju so še konec srednjega veka vedeli, da izhaja ime iz Rotne vasi, ker so se tam nekoč zbirali slovenski ljudje na prisežne = rotne sodne zборе). Naša z Rusi skupna imena za sadne, zelenjadne in žitne vrste pa dokazujejo, da Slovenci nismo prišli v alpske kraje kot nomadi, marveč kot stalno naseljen in organiziran narod, ki je svojo poljedelsko kulturo prinesel že iz Zakarpatja. Za smer in tok poselitve nam nudijo oporo tudi raziskovanja narečij.

6. Važen vir so končno, a ne najnazadnje urbarji in podobni zapiski, kot so desetinski in vinogorski registri, računske in davčne knjige. Ti viri, ki

segajo nazaj v visoki srednji vek, nam s svojimi (tudi za statistične študije uporabnimi) vpisi veliko pripomorejo pri preučevanju gospodarskih in socialnih razmer našega podeželja, odkrivajo pa tudi višino obremenitve in gostoto naselitve. Važni so prav tako za študij krajevnih in osebnih imen, ker omogočajo študij jezikovnih sprememb in nam vrh tega prinašajo tu pa tam pristne stare izraze za posamezne pojme in dajatve.

7. Mnogo gradiva za slovensko izrazje, še več pa za spoznavanje našega običajnega prava, šeg, navad, razvad ter načina družbenega življenja nam poleg pravnih pregovorov nudijo sodni zapiski nekdanjih graščinskih patrimonialnih gosposk ter kopalne knjige z vpisi kmečkih kupnih, prepisnih in ženitnih pogodb ter oporok.

Iz pregleda virov in načina obdelave je mogoče razvideti, kako široka področja mora zajeti in obvladati zgodovinar, če hoče kolikor mogoče izčrpno podati sliko tudi le časovno in krajevno omejenega razdobja v človekovem razvoju. Vedno se uči in zmerom ga čas opominja, da bo ostalo neobdelano in nedovršeno še marsikaj, kar bi želel dokončati, preden postane preteklost sam in odide v deželo, iz katere ni vrnitve.

Vrzeli, ki so v zgodovinskih virih, in dvoumnosti in nejasnosti v sporočilih povzročajo seve pri raziskovalcih različna tolmačenja o razvoju dogodkov. Spričo mnogoštevilnih potov po labirintu virov zato ni čudno, če steze ne teko vedno vzporedno, marveč se pogosto tudi križajo. Javljajo se v naziranjih in sklepanjih nasprotstva med zgodovinarji, ki jih opirajo na svoje posebne razlage virov; pogosto pa se v zaverovanosti v svojo veljavnost trmasto upirajo vsaki novi resnici, zlasti če je niso sami postavili. Ko je Pitagora našel potrdilo za svoj matematični izrek, je bogovom v zahvalo daroval hekatombo — sto volov — in nemški zgodovinar Jul. Beloch pristavlja v svojih spominih podsmehljivo, da posihmal tuli govedo ob vsakem novem odkritju (primerjaj razburjanje ob vprašanju suženjskih in bajeslovnih razmer pri starih Slovencih!).

Polemične razprave privedejo sicer redkokdaj do tega, da bi se nasprotnik spreobrn timer ali utihnil. Povzročijo pa vendarle, da se sporna vprašanja osvetlijo od novih strani in z novimi dokazi, čeprav morda končno razsodbo izreče šele nova doba in drug rod, ki ni obremenjen z osebnimi in znanstvenopristranskimi predsodki in oziri.

Joža Lovrenčič

Domotožje

Mrzli so dnevi, sonca nikjer ni,
pusto, svinčeno, sivo nebo —
duša mi kloni v uri večerni,
kdo razvedri jo z besedo ljubó?

Mrak iz vseh kotov po sobi se širi,
mene in vse je že, vse objel,
le tam pri peči — ko da mak se šopiri
in še da v žito je veter zavel ...

Vzdihnil sem in oči sem zaklopil
in še zastrl jih z rokó,
v davna sem leta tih se zatópil
in — že otrok sem, sedeč za pečjo.

Izba prijazna ... Oče in mati,
sestra in bratec — vsi skupaj smo, vsi;
nič nam ne more mraz voléji pred vrati,
ko smo na gorkem, ne gre za nohti!

Oče Večernice vzame s police,
vsi smo zamaknjeni, srca drhté,
pričakovanje kri žene nam v lice,
še oddahn timer ne upamo se ...

Konec povesti ... Odprl oči sem, pogledal:
nič več maku ni ob peči, le noč
vseokrog mene — in sem se zavedel
pravljice lepe: »Bilo je nekoč ...«

Ah, da, biló je, ko srečen drhté sem
spremljal usodo povestnih ljudi —
truden popotnik zdaj zase se tresem,
ljube besede pa ni in je ni.

knjige za latinščino in kot profesor vzgojil celo vrsto ljubiteljev in spoštovalcev jezika, še več učencev in navdušenih bralcev pa potegnil za seboj s svojimi prevodi. Če nam je Slovencem danes odprt pogled v duhovno snovanje starih Grkov in Rimljanov, se moramo za to zahvaliti samo Antonu Sovretu, ki je s svojo izredno kulturo in jezikovnim mojstrstvom presadil že nekatero klasično delo in jih bo — tako mu pristrčno želimo — vsaj še enkrat toliko.

Kuga v Atenah

Anton Sovre

V drugem letu vélike vojne med Sparto in Atenami (431—404) je zadela Atence nova nadloga: iz orienta se je pritepla kugi podobna bolezen ter je divjala celih dvajset mescev, če ne dlje. V mestu samem in med krakoma »dolgega zidu«, ki je vezal pristanišče z metropolo, se je gnetlo 200.000 pribežnikov z dežele; prebivali so v barakah in templjih ali taborili pod milim nebom, ob pomanjkanju hrane in, kar je bilo še hujše, brez vode. Od žeje zblazneli bolniki so se metali v maloštevilne kapnice, zdravniki so bili brez moči in so sami prvi umirali, ko so skušali pomagati okuženim. Mrličii so trumoma ležali po cestah, pogrebci so jim bili psi in ujede, a še ti so poginili, ker so žrli zastrupljeno meso. Da v teh dneh narodne nesreče ni prišlo do popolne katastrofe, dokazuje, kolikšnega heroizma je bil zmožen mali atiški narod. Največji grški zgodovinar in ustanovitelj zgodovinske znanosti sploh, Tukidides, je v svojem orisu peloponeške vojne z mojstr-

O SOVRETOVIH »Starih Grkih«, ki jih je kot drugi zvezek Mohorjeve občne zgodovine izdala naša založba pred petnajstimi leti, je zapisal Vladimir Levstik, da Slovenci zlepa ne premorejo jezikovno tako zrelega in zlahtnega dela in da se je v njem slovenska proza za mnogo let povzpela na vršac: »Velik velik mojster bo moral priti, da ga preseže.« V teh petnajstih letih pa je Sovre sam s svojimi prevodi prekosil in premojstril sam sebe in vse druge. Jezik mu teče tako naravno, obenem pa vendarle tako enkratno izrazito, da je vsak njegov najmanjši stavek kakor pribit in ulit, pri tem pa mikaven in neutrudljiv. Tudi mohorjani ga poznajo po njegovi izvirni in prevedeni besedi (že omenjeni monumentalni Stari Grki, članki v Mladiki, Horacovo Pismo o pesništvu, Lipplov Mrtvaški ples, Avguštinove Izpovedi, Sofoklov Kralj Oidip, Homerjeva Iliada itd.). Tudi ob jubileju nam je ljubeznivo poslal biserček iz svoje prevodne zakladnice. Rojen je bil 4. decembra 1885 v Savni peči pri Zidanem mostu. V srednjo šolo je hodil v Celju in v Ljubljani, klasično jezikoslovje pa študiral na Dunaju in v Gradcu. Kot profesor je služboval v Ljubljani in v Gorici, po prvi svetovni vojni pa v Ptuj in v Ljubljani, bil nekaj časa dramaturg v ljubljanski drami, zdaj pa predava na ljubljanski univerzi klasično jezikoslovje. Kot izvrsten poznavalec slovenskega jezika je živo sodeloval pri Breznikovem Pravopisu in pri srednješolskih čitankah, napisal sam učne

skim peresom opisal to kugo in njene zunanje in notranje posledice: mož je bolezen sam prebil ter jo s kritičnim očesom opazoval na drugih, zato nam je njegovo pričevanje tem dragocenejše.

V začetku poletja (430) so Peloponezijci in njih zavezniki, prav kakor prvič, udarili na Atiko z dvema deloma svojih operativnih sil, to pot pod osebnim poveljstvom spartanskega kralja Arhidama. Niso bili še mnogo dni v deželi, ko so se pokazala v Atenah prva znamenja kuge. Ta bolezen se je, kakor gre glas, pojavila že večkrat predtem, na primer na Lemnosu, a tudi v drugih pokrajinah; da bi bila pa kdaj tako divjala in zahtevala toliko žrtev, tega nihče ne pomni. Zakaj nič je ni moglo ustaviti, ne zdravniška veda, ne nobena druga člo-

veška umetnost; dà, ravno zdravnike je najraje pobirala, ker so imeli z njo največ opravka in so jo sprva zdravili, ne da bi jo bili poznali. Tudi molitve po templjih, vpraševanje preročišč in podobni poskusi — vse je bilo zaman, ljudje so jih naposled opustili in se brez volje vdali v usodo.

Ognjišče bolezni je bilo baje v Etiopiji. Od onod se je spustila na Egipt in Libijo ter preplavila tudi velik del perzijske države. Na Atene je padla iznenada: najprej se je lotila ljudi v Pireju, zato se je tudi raznesel glas, da je sovražnik zastrupil kapnice; žive vode namreč le-tam še niso imeli. Pozneje se je kuga zavlekla tudi v gornje mesto, in tu se je umiranje šele prav začelo. Morebiti pove kdo drug, zdravnik ali laik, kaj misli o vzrokih njenega nastanka: jaz se bom omejil na njen potek in jo opisal tako, da jo bo vsakdo spoznal po simptomih, ako se kdaj znova pokaže. Meni je to lahko, saj sem bolezen sam prebil in sam opazoval druge, kako so trpeli.

Tisto leto je bilo glede drugih bolezni ravno eno najbolj zdravih; če pa je bil lè kdo že predtem bolan, se mu je bolezen sprevrgla v kugo. Druge je brez vidnega vzroka, ob najboljšem zdravju, nenadoma napadla huda vročina v glavi; vnele so se jim oči, grlo in jezik sta krvavo pordela, sapa je dobila čuden, zoprni zadah. V naslednjem stadiju sta se pojavila kihanje in hripavost; in ni trajalo dolgo, ko je zlo ob hudem kašlju leglo na prsi. Če je pritisnilo na želodec, ga je obračalo, in sledila so med silnimi bolečinami vsa izločevanja žolča, za katera imajo zdravniki imena. Večino bolnikov je nadlegovalo prazno kolcanje, ki so ga spremljali siloviti krči. Koža se ob otipu ni čutila čez mero vroča, a bila je rdeče nadahnjena, kakor podpluta, posejana z drobnimi mozolji in tvorčki. Znotraj pa je palila okužene taka vročina, da niso prenesli na sebi niti najtanjše odeve, pa še nagí bi bili najraje poskakali v mrzlo vodo. Mnogi so se res vrgli v cisterne, če ni nikdo pazil nanje, ker jih je trpinčila neznosna žeja. In bilo je vseeno, je li kdo pil veliko ali malo. Večen nemir in nespečnost sta

mučila bolne. Telo samo ni upadalo, kakor dolgo je tudi trajala bolezen, narobe: kljubovalo je razkroju presenetljivo uporno; večina bolnikov je šla pôzlu šele sedmi ali deveti dan, od notranje žarine, ko so imeli še zmeraj nekaj moči. Kdor pa je te dni preživel, se mu je bolezen preselila niže v drob, delali so se mu veliki čiri, ob tem pa je nastopila neudržljiva driska, tako da so ljudje večidel pomrli od oslabeledosti. Kdor pa se je izkopal iz najhujšega, mu je bolezen vsaj na okončinah zapustila trajne sledove: udarila je na spolovila ali na prste rok in nog, in preneki, ki so kugo sicer preboleli, so bili ob te ude, tu in tam tudi ob oči. Nekateri so izgubili celo spomin in, ko so vstali, niso poznali ne sebe ne svojcev.

Značilno za to nad sleherni opis grozno bolezen je bilo, da je nastopila s silo, ki je presegala človeške moči. Kako različna od vseh običajnih bolezni je bila, je razvidno zlasti iz tega, da se ptice in zveri, ki drugače napadajo mrliča, številnim nepokopanim truplom ali sploh približale niso ali pa so poginile, če so žrle njih meso. Vsekakor je ta vrsta ujed izginila, da jih ni bilo videti ne drugod ne v bližini trupel; še bolj opazljiv je bil izgin psov, ker živijo v družbi človeka.

Taka je bila torej v celoti podoba te bolezni, če opustim mnoge nenavadne posameznosti, ki so se posebej pripetile temu ali onemu. Umiralo je vse vprek, eni brez postrežbe, drugi ob najskrbnejši negi. Sicer pa ni bilo tako rekoč nobenega zdravila, ki bi ga mogli bolniki s pridom uživati: zakaj kar je temu pomagalo, je onemu škodovalo. Telesna konstitucija na sebi ni nič pomenila: bodi krepak, bodi šibak, bolezen je kosila vse od kraja, tudi take, ki so se držali še tako stroge diete. Najhujše pri vsi nesreči pa je bilo, da je ljudem upadel pogum in da so se prepustili popolni malodušnosti, brž ko se je kdo začutil bolnega; obupali so nad seboj in se samí zavrgli, ne da bi se bili upirali zlu. Poleg tega so se pri postrežbi bolnikov sproti okuževali in cepali kakor muhe; mnogi iz strahu niso hodili več k sosedom; umirali so v samotni in preneka hiša se je izpraznila,

ker ni bilo strežnikov. Le malo je bilo takih, ki jim je čut sramu veleval, da niso prizanašali sami sebi, temveč da so kljub nevarnosti okuženja obiskovali prijatelje, ko so celo že sorodniki, utrujeni in strti od nesreče in bede, opuščali žalovanje po umrlih. Več sočutja do preminulih in trpečih so spričo splošne apatije kazali tisti, ki so sami ušli boleznim: zakaj ti so jo poznali po izkušnji, obenem pa so bili za svojo osebo varni, ker se kuga ni nikogar lotila v drugo, vsaj tako ne, da bi bil umrl. Take je vse blagrovalo; sami pa so se v čezmernem veselju nad sedanostjo vdajali varljivemu upanju tudi za prihodnost, češ da jih poslej tudi nobena druga bolezen ne bo ugonobila.

Že tako veliki bedi se je pridružilo še stekanje množice z dežele v mesto. Ker ni bilo dovolj stanovanj in so morali v poletnem času prebivati v zatohlih barakah, je nastal pošasten pomor: mrlič so ležali drug na drugem, kakor jih je zatekla smrt, na pol mrtvi so se valjali po cestah ali se gnetli okoli vodnjakov, umiraje od pohlepa po vodi. Tudi templji, v katerih so se nastanili, so bili polni mrtvakov, ker so umirali kar tam; zakaj v preveliki stiski in sili ljudje niso vedeli, kaj bo z njimi, pa niso več marali ne za religijo ne za pobožne nravi. Prevrgli so vse svete običaje, katerih so se prej držali pri pogrebi: vsak je pokopaval svoje mrlič, kakor je mogel. Mnogi so bili zbog pomanjkanja pogrebnih potrebščin, ker jim je pomrlo že toliko svojcev, tako brezobzirni, da so svoje mrtvece polagali kar na tuje grma-

de in jih zapalili ter prehiteli tako prave lastnike; drugi zopet so svojega mrliča vrgli na kako drugo, že gorečo grmado ter izginili.

Pa tudi drugače je bila kuga za Atene začetek splošnega npravstvenega razpada. Preneki elementi so zdaj laže uganjali reči, ki bi jih bili predtem počenjali kvečjemu naskrivoma; saj so imeli pred očmi dovolj zgledov minljivosti in premene, kako so bogatini nenadoma umirali, njih imetje pa je čez noč prišlo v roke ljudem, ki poprej niso ničesar premogli. Zategadelj so si želeli takojšnjega in veselega uživanja, videč, da utegne en sam dan prinesiti konec življenju in premoženju. Da bi se bil kdo trudil za dobro stvar, tega jim še mar ni bilo, anti češ, kaj pa vem, ali ne bom že davno pod zemljo, preden dosežem cilj. Uživanje samo in vse, kar mu je kakor koli služilo, je veljalo tudi za dobro in koristno. Ne strah božji ne človeški zakon nista ovirala ljudi: ker so videli, da umira vse vprek, jim je bilo vseeno, ali so pobožni ali ne; kar pa zadeva prestopke, ni nihče verjel, da bo doživel čas, ko se bo moral zagovarjati pred sodiščem; veliko hujša, da je usoda, ki jim že zdaj preti, zato je prav, da, preden privrši nanje, užijejo še malko življenja.

Tako so Atenci vsepovsod tičali v stiski in bedi. V mestu so umirali ljudje, zunaj je sovražnik pustošil polja. V ti sili so se spomnili, kar je naravno, naslednje napovedi, ki je bila po pričevanju starih ljudi izrečena že predavnimi časi: Dorska bo vojna prišla, a z njo obenem i kuga.

Leopold Stanek

Mesečna noč ob reki

(Ob Goethejevi risbi)

*Spet nocoj se v noč razliva
mesečine svetli soj,
od izvira do izliva
nosi reka ga s seboj.*

*Koder s čašo hrepenenja
samcat človek blodi v noč,
mesec most čez reko spenja,
vabi v sanje ga nesoč.*

*Kaj je žitje? Srebrnine
čiste v vodi bežni soj;
večno teče, a izgine
ti v perišču koj.*

*Spet nocoj se soj razliva
mesečine kot nekda,
od izvira do izliva
v vodi sije vekomaj.*

CLOVEK, ki je prepotoval ne le vso Slovenijo po dolgem in počez, temveč tudi domala ves svet, je dr. Francè Stelè, rojen 21. februarja 1886 v Tunjicah pri Kamniku. V gimnazijo je hodil v Kranju, na univerzo na Dunaju, kjer je napravil doktorat iz umetnostne zgodovine. Najprej je bil v službi centralne komisije za varstvo spomenikov na Dunaju, potem v vodstvu deželnega konservatorskega urada za Kranjsko v Ljubljani. Varuh zgodovinskih spomenikov v Sloveniji je bil v letih 1913—1938. Medtem ga je prva svetovna vojna kot ujetnika poglala daleč na vzhod v Sibirijo, od koder se je vrnil z znanjem številnih jezikov in prevzel v domovini razne važne uredniške in strokovne naloge; tako je bil urednik in sourednik Doma in sveta, član uredniškega odbora pri Času in je že dolga leta odbornik Mohorjeve družbe. Pri Mohorjevi družbi je sodeloval tudi kot pisatelj samostojnih knjig in strokovnih člankov, zlasti v Koledarjih in v Mladiki (Cerkveno slikarstvo, Cerkveno slikarstvo pri Slovencih, Slovenske Marije itd.), sicer pa so znamenite njegove knjige o »Umetnosti zahodne Evrope«, dalje dva zvezka »Spomenikov slovenskega slikarstva«, knjiga o »Slovenskih slikarjih« in zbirka Plečnikovih del pod naslovom »Architectura perennis« (Večnostna arhitektura). Razen tega je podrobneje opisal umetnostne spomenike kamniškega okraja in napisal v raznih revijah in strokovnih glasilih veliko člankov in razprav s svojega področja. Svoje jezikovno znanje je izkoristil za prevajanje literarnih del, svojo ljubezen do lepote in umetnosti pa je znal vcepiti številnim svojim učencem. Ob temeljitim strokovnem delu se je tako seznanil z vsemi umetnostnimi spomeniki in zakladi sleherne slovenske vasi in cerkvice, da jih pozna boljše od domačinov. Prepričani smo, da nam bo napisal še veliko o lepotah naše stare in sedanje umetnosti.

O varstvu slovenske domačije

France Stelè

Mohorjeva družba nas je učila brati, kakor je hvaležno ugotavljal rajniki Prežihov Voranc. Z branjem je širila izobrazbo med Slovenci, z imenikom svojih naročnikov pa je v polpretekli dobi vsestransko povezovala Slovence prav do najoddaljenejših izseljenskih iveri; s tem je utrjevala med nami zavest narodne skupnosti. Tako nam je bila simbol domovine, čeprav je bila ta razkosana na številne deželno-upravne in državne enote in Slovenci nismo imeli še lastne državnosti. S svojimi knjigami pa nas je učila tudi ljubiti to razkosano domovino, pripovedovala nam je o njeni zgodovini, o njenih zanimivostih, o njenih lepotah in utrjevala v nas vtis, da smo bogati kljub njeni navidezni revščini.

Ljubezen do domovine je budila pri vseh Slovencih, preprostih in izobraženih, pri tistih, ki smo jo vsak dan do-

življali, pa prav tako pri drugih, ki so jo v tujini nosili s seboj le v svojih srcih. Vzljubili smo jo vsi in to veliko po za-slugi stoletnega dela Mohorjeve družbe. So pa važne razlike v stopnjah te ljubezni. Preprost človek, ki ga nešteto spominov veže na dom in mladost, ljubi domovino po prirojenem občutju; izobraženec pa jo doživlja in spoznava globlje, zato jo tudi globlje ceni. Njemu domovina ni več samo nepozaben dom, iz katerega je odšel v širni svet, temveč mu je odprta knjiga, ki jo bere, razlaga njeno vsebino in tudi druge prepričuje o njeni vrednosti. Zato čuti tudi odgovornost za njeno prihodnjo usodo.

Moje življenje je bilo po srčnem nagibu in po poklicu vse posvečeno temu delu. Najzgodnejša mladost v Kamniku mi je vcepila nagnjenje zanj; petindvajset let sem bil službeni varuh naših

spomenikov; od tedaj sem že petnajst let poklicni razlagalec njenih zgodovinskih spomenikov na univerzi. Poglobil sem se, kolikor dopušča eno človeško življenje, v njihove skrivnosti, spoznaval sem jih vedno globlje in po tem domovino tudi globlje vzljubil. Tudi delo, ki sem ga opravil v Mohorjevi družbi, je bilo posvečeno predvsem temu namenu. Zato se mi zdi najprimerneje, da tudi ob njeni stoletnici spregovorim o teh rečeh.

Današnja podoba naše domovine je zrcalo njenih usod in usod slovenskega naroda, odkar si jo je pred poldrugim tisočletjem izbral za svoje bivališče. Naravni razvoj in človekova volja sta jo oblikovala, naravne in zgodovinske katastrofe so ji ves čas vrezavale globoke brazgotine, ki jih je človek s trmasto voljo nenehoma celil. Posledica vsega tega je današnje obličje naše domovine. Tujci in domačini ga doživljamo kot lepo in mikavno, v neštetih ozirih zanimivo, in ugotavljamo, da je nekaj posebnega,

različno od drugih. Vsi tudi brez obotavljanja priznavamo, da je ta posebnost posledica našega življenja in našega delovanja.

Katere so vendar značilnosti tako občutene in priznane naše domovine? Nedvomno že izredno slikovita in zemljepisno neverjetno razgibana narava Slovenije opravičuje ta vtis. Bistveno pa jo dopolnjuje to, kar smo ji dodali, odkar smo se udomačili v njej, in kar z njo vred vzbuja vtis skladne slovenske domačije. To so naša mesta, vasi in bivališča, ki se presenetljivo prilegajo zemljepisnemu okviru; dopolnjujejo jo do vtisa idilične, sem in tja nekoliko romantične, pa včasih tudi herojske značilnosti. Kljub razmeroma majhnemu prostoru, ki ga predstavlja naša domovina, povzroča prav skladnost z živahno razgibano naravo na podeželju med jugom, severom, zahodom in balkanskim jugovzhodom Evrope, da se izraža kot zelo zanimiva strnitev vseh tako različnih zemljepisnih, narodopisnih

Sv. Primož nad Kamnikom. Del slike sv. treh kraljev s kuharjem in dvornim norcem, ki sili piskača, naj pije (iz okrog leta 1520).

Poslikan lesen strop iz 17. stoletja na Gostečah pri Sori.

in zgodovinskih pogojev še vseeno kot domovina najbolj zahodnega slovanskega plemena, ki združuje v sebi alpsko, mediteransko, panonsko in balkansko razpoloženje tam, kjer se stikajo tri najpomembnejše evropske rase — slovanstvo, romanstvo in germanstvo.

Domačijske značilnosti so skupnost narave in človekovih prizadevanj, da si življenjski prostor svojemu razpoloženju ustrezno priredi; odvisne pa so tudi od zemljepisnega in narodopisnega položaja kake dežele. Izražajo se kot stvarna dejstva, svojo vrednost pa dobivajo predvsem po tem, kako jih doživljamo, in je njihov mik za nas bolj v naših srcih kakor v stvarnosti.

Spomeniki zgodovinske preteklosti so predvsem resnična dejstva, ki obsegajo vse, kar je v naši domovini človek ustvaril. Resnična dejstva so, čeprav nam niso vselej neposredno dostopna. Čim bližja so nam po času, tem bolj so vidna in dostopna zaznavanju in raziskovanju; odmikajo pa se nam s starostjo, dokler jih ne pokrije zemlja in jih ne more več doseči naše oko, če jih ne poiščemo in ne

odkrijemo. Komaj so bila uresničena, že začenjajo odmirati, dokler po stoletjih popolnoma ne zamro in ne izginejo pod zemljo. K novemu življenju jih obudi šele naše znanje o njih.

Spomeniki človekovega življenja in njegove kulture v Sloveniji segajo prav do stare kamene dobe. Odkrivajo jih v skalnatih pečinah, v vodnih naplavinah in sploh povsod, kjer se je prvotni človek ustavil in si vsaj za določen čas ustvaril bivališče. Pomislimo samo na priče takega življenja, izkopane v zadnjih desetletjih v Potočki zijalki na Olševi, v Botalovem spodmolu pri Postojni in drugod. Ostanke višjega kulturnega življenja iz kasne mladokamene, bronaste in železne dobe zadnjih tisočletij pred Kristusom pa so v obilici izkopali na Ljubljanskem barju, pri Sv. Luciji na Tolminskem, na Vačah, v okolici Stične, v Ptujju in na nešteti drugih krajih; z njimi so pojasnili že zgodovinsko določnejšo ilirsko in keltsko preteklost naše domovine. Najdbe teh kultur se nanašajo na grobove, pa tudi že na urejena selišča in utrdbe. Na njihova najdišča lahko skle-

pamo pogosto iz zunanje oblike zemeljskih površin, kakor so nasipi na grobovih, tako imenovane gomile, obrambni nasipi in okopi, temelji zidov, izkopani pri oranju in drugih delih, ter podobno. Pa tudi poimenovanja nekaterih krajev, kakor Gradišče, Mirje, Ajdovščina, Žale, opozarjajo raziskovalca, da bo tam našel sledove stare kulture.

Mnogo dostopnejši kakor ti spomeniki najstarejšega življenja pa so spomeniki rimske vlade v naših krajih. Mnogo tega nam pojasnijo že pravi zgodovinski viri, nazorno pa izpričujejo njihovo vsebino ostanki cvetočih rimskih naselbin Emone, Celeje, Petovije in manj pomembnih vojaških postojank, utrdb in prometno-tehničnih naprav (ceste, mostovi, regulacije vodá in podobno). To podobo pa bogato izpopolnjujejo predmeti, najdeni v grobovih, kamnitni spomeniki, spomeniki z upodobitvami in napisi, tako da

Sv. Barbara pri Konjicah. Bogato rezljani oltar iz 17. stoletja, primer bujne upodabljaajoče domišljije baročnih podobarjev.

Fortunat Bergant: Glava zamaknjenega bl. Bernarda Korleonskega. Del slike v Narodni galeriji v Ljubljani. Bergant velja za najbolj slovenskega med baročnimi slikarji 18. stoletja.

nam podoba takratnega človeka pogosto kar oživi. Mnogo tega še prav do danes živi. Tako emonsko obzidje v Ljubljani, Orfejev steber v Ptuj, ki je kasneje služil za sramotilni kamen, tako imenovani pranger, kamni iz Viruna, porabljeni za vojvodski prestol pri Gospe Sveti, rimski milnik, spremenjen v znamenje pri Stični, in impozantni steber s krasnim kapitelom, ki nosi oboke gotske cerkve na Starem gradu pri Slovenjem Gradcu.

V zemljo zakopana pa je tudi zgodnja zgodovina našega naroda, katere priče odkrivajo zelo uspešno po vojni na Ptujskem gradu, na Bledu, v Ljubljani in drugod. Pri tem gre skoraj izključno za grobove iz 8.—11. stoletja, polagoma pa se po teh najdbah približujemo že tudi naši najstarejši zgodovini v 6. in 7. stoletju. Za dobo od 9. stoletja dalje pa imamo že tudi prve priče naše zgodovine

Kalvarija v Celju je primer skladnega sožitja kiparske umetnosti z odprto naravo.

na površju zemlje. Med najstarejše spada knežji kamen s Krnskega gradu, ki je sedaj v Celovškem muzeju, na prvotnem mestu pa še stoji vojvodski stol pri Gospe Sveti. Od 11. stoletja pa se vse, kar je poslej med nami nastalo in se hranilo, četudi pogosto samo v razvalinah, prepleta v pisano skupnost sedanjega, vsem dostopnega obličja Slovenije. Najvažnejša vloga pripada pri tem seve arhitekturi, ki je posrečeno dopolnilo naravno dane lepote naše zemlje. Prvo zaokroženo podobo je v tem smislu dobila naša domovina med 13. in 16. stoletjem, ko je veljal gotški slog. Drugo enoto ji je dal s porabo in prilagoditvijo srednjeveške dediščine novemu okusu barok od 17. do 19. stoletja. V tej drugi zaokroženi podobi obličja naše domovine so sodelovali elementi obeh teh dveh slogov in ustvarjali, dopolnjujoč naravo, zelo živahen, v neštetih odtenkih uveljavljajoč se vtis skromne, mehko lirične domačnosti, ki se nam zdi najbližja slovanskemu razpoloženju v Beli krajini, na Dolenjskem in v Panonski Sloveniji; na Gorenjskem je romantično herojska in nas veže z alpsko srednjo Evropo; v Primorju pa trpko resna kot posledica vztrajnega boja naših ljudi z neplodno kršno zemljo in nas veže na Sredozemlje. Sestavni deli te še danes v glavnem žive domačije so

naše vasi v zelenju, majhna mesta pod gradovi, na stokih voda, na pomolih in na okljukah, gradovi in razvaline na višinah, baročni zvoniki s čebulastimi strehami, ki od daleč napovedujejo naša selišča, tabori okrog starih cerkva in številne bele cerkvice na hribih.

Vse to so spomeniki naše preteklosti, naše zgodovine, naše trpnosti in naše dejavnosti, pa tudi našega življenjskega razpoloženja in čustvovanja. Njihovo vrednost za ljudsko domišljijo izpričujejo zgodovinske in romantične pravljice, v katerih živi odmev njihove zgodovinske vloge; po njih pa postaja vsak kraj posebej zrcalo preteklega življenja našega ljudstva.

Ponekod so ohranjeni samo še odlomki nekdanjih celot in pobujajo kakor razvaline gradov samo še radovedno domišljijo prebivalcev. Drugod pa so še živi in sposobni, da tudi nam posredujejo razpoloženje in doživljanje naših prednikov. To so predvsem podeželske cerkvice,

Bivša samostanska cerkev v Velesovem z dragoceno opremo iz druge polovice 18. stoletja.

ki hranijo v svojih prostorih vse pozornosti vredne priče med nami visoko razvite umetne obrtnosti v zlatih in baročnih lesenih ter kamnitih oltarjih, v lesenih poslikanih stropih, posebno pa v zidnih slikarijah, katerim tudi tujci priznavajo, da so posebne vrednote naše kulturne preteklosti.

Danes naprednejše kulturne in civilizacijske panoge, zlasti promet, industrija in tehnika, pogosto ogrožajo spomenike preteklosti in rušijo njihovo skladno soigro z naravo. Zato se po vsem kulturnem svetu in tudi pri nas vse bolj uveljavlja misel, da je treba zavarovati spomenike, da ne izgubijo svoje lepotne vloge v skladnem izrazu domovine, obraniti jih pred uničenjem, ako gre za pomembnejše priče zgodovinskih dogodkov, in ohraniti čim najdlje mogoče njihovo lepoto in zgodovinsko pričevalnost. Posebno od francoske revolucije dalje se uveljavlja to gibanje, iščejo se sredstva in načini, kako čim največ ohraniti pred stalno naraščajočimi nevarnostmi. V ta namen se ustanavljajo po vsem svetu državni spomeniški uradi, pa tudi cerkvene oblasti se trudijo, da čim več spomeniško

in lepотно vrednega zavarujejo. Pozabiti pa ne smemo, da pri tem ne gre samo za golo ohranjanje, temveč predvsem tudi za širjenje in upoštevanje pravih načel, kako je treba ravnati s spomeniki, da bodo ohranili podedovane vrednote. Prvo načelo je, da spomenik ohranjujemo, dokler le mogoče, tak, kakršen je doživel naš čas, in skrbno pazimo, da nepremišljeno ravnanje z njim ne uniči njegove značilnosti. To se pravi, da starih stavb ne bomo nenačrtno prezidavali, starih slik ne preslikavali, starih kipov ne obrezavali in oklesovali, zlate oltarje in druge predmete umetne obrti pa bomo ohranjevali v starih trpežnih barvah in zlatenju.

Drugo načelo je, da se bomo ogibali, kolikor najdlje mogoče, vsega, kar bi ogrožalo domačijski učinek naših pokrajin, naših mest in naših vasi, posebno kadar gre v njihovi bližini za modernemu življenju potrebne industrijske, tehnične in prometne preureditve, železnice, mostove in vodne naprave.

Pozabiti ne smemo, da je ohranjanje vreden spomenik preteklega življenja tudi vsak predmet vsakdanje rabe,

Pokrajina pri Lescah na Gorenjskem je primer skladnega sožitja narave in stavbarstva, značilnega za slovenski domačijski značaj.

ki leži pozabljen kje na podstrešju, ki ga najdemo v zemlji ali v vodi, ki ga izkopljemo pri oranju iz tal. Ne gre pa tu za vsakdanjo, v denarju določljivo vrednost, temveč za tako imenovano idealno, narodopisno ali zgodovinsko pričevalno pomembnost, ki jo more pravilno oceniti samo izobražen raziskovalec starine in zgodovinske preteklosti. Zato takih predmetov ne bomo zametavali, temveč jih bomo hranili, dokler strokovnjak ne bo ugotovil, da take vrednosti nimajo. Za tako oceno, posebno pa za ugotovitev lepote pomembnosti in še bolj za materialno vrednost najdb je torej potreben posvet s strokovnjaki. Isto velja za način, kako naj ravnamo s spomeniki, če gre za popravila in času primerna dopolnila starih stavb, pa tudi kadar gre za reševanje prometnih, tehničnih in industrijskih nalog v lepi pokrajini ali v bližini po svoji lepoti priznanih mest, vasi, pokrajin, naravnih zanimivosti in podobnega.

Zaradi velikih družbenih in gospodarskih sprememb je v novi Jugoslaviji posebno pereče v tem pogledu vprašanje naše vasi, pogosto tako opevane zaradi njenih lepote in mikov. Prav Mohorjeva družba je takoj po osvoboditvi napravila v tem smislu eno najvažnejših potez, ko je izdala ing. arh. Marjana Mušiča knjigo o slovenski vasi in njeni prihodnosti. Njena načela so se izkazala za pravilna in preobrazba slovenske vasi ne bo mogla mimo njih. Opozarjamo v tej zvezi tudi na članek »Obraz domovine«, ki ga je napisal Emilijan Cevc v »Varstvu spomenikov«, kjer je zelo dobro poudaril važnost domačijskega varstva za kulturni obraz naše domovine v prihodnosti.

V naši državi smo po osvoboditvi prvič v zgodovini Jugoslavije uresničili davno hotenje po zakonskem varstvu kulturnih in zgodovinskih spomenikov, naravnih lepote in znamenitosti. Po tem zakonu je v državnem varstvu vse, kar je kakor koli spomeniška in lepota vrednost. Za vodstvo te službe, ki se razvija vzporedno z oblikovanjem vseh stopenj ljudske oblasti, je bil ustanovljen v Ljubljani Zavod za varstvo kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti LRS. Njegov

sedež je v Narodnem domu v Ljubljani. Ta Zavod po svojih zaupnikih v muzejih ter pri okrajnih in krajevnih ljudskih odborih nadzoruje izvrševanje zakona, daje vsa potrebna navodila, kako ravnati s spomeniki, in razna kočljiva dela, kakor obnavljanje slik, kipov in podobnega, izvršuje sam v svojih strokovnih delavnicah. Za širjenje svojih načel izdaja poljudno glasilo z naslovom »Varstvo spomenikov«, kjer najdejo vsi, ki se za ta vprašanja zanimajo, dragocene napotke.

Glede spomenikov v cerkvah, ki so posebno številni in po svoji kakovosti pogosto dragoceni, pa so upravitelji cerkva vezani še posebej na škofijske predpise o varstvu spomenikov; pri škofijskih ordinariatih so posebni sveti za spomeniška in cerkvenoumetnostna vprašanja.

Vsem, ki jim je pri srcu ohranitev domačijskega značaja in zgodovinskega obličja naše domovine, priporočamo, da se povežejo zaradi širjenja razumevanja za nenadomestljivo dediščino naših očetov, ki jo predstavljajo naši spomeniki, z Zavodom za varstvo spomenikov v Ljubljani in s krajevnimi oblastmi, da povsod opozarjajo na njihove vrednote in sodelujejo pri njih reševanju, ohranjanju in harmoničnem vključevanju v skladno podobo naše domovine v prihodnosti.

Joža Lovrenčič

Jesenski akvarel

*Tiho so ptičke
sredi dobrav,
bogčeve žličke
polne vonjav.*

*Vse ko zlató je,
vmes kak karmin
in pa še hoje
akvamarin.*

*In v tej lepoti
poje svirel,
dokler ne zmoti
smrti je strel.*

DR. ALOJZIJ REMEC je sin pismonoše. Rojen je bil 10. aprila 1886 v Trstu in je od drugega do osmega leta živel pri starem očetu v Oseku na Vipavskem, kjer je začel hoditi v ljudsko šolo. Pozneje je obiskoval slovensko šolo Družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu, kjer je tudi maturiral. Profesorja za slovenščino na gimnaziji sta mu bila slovstveni zgodovinar dr. Karel Glazer in prvi Cankarjev kritik dr. Ivan Merhar. Potem je na Dunaju študiral pravo in promoviral kot vojak leta 1916. Kot koncipient je služboval v Ljubljani, pozneje pa kot odvetnik v Ptuj, kjer je bil med drugo svetovno vojno 15. aprila 1941 aretiran, tri tedne v zaporih v Ptuj in potem v taborišču na Borlu do srede maja 1941, ko je bil prepeljan v izseljensko taborišče v Rajhenburg. Od tod so ga z družino vred z zadnjim transportom izseljencev 5. julija 1941 izselili v Srbijo v Vrnjačko banjo. Po osvoboditvi se je 15. julija 1945 vrnil v Ptuj, kjer odvetnikuje. Ze pred petdesetimi leti je začel priobčevati podlistke v tržaški Edinosti, pozneje pa je sodeloval v številnih slovenskih listih in revijah s poezijo in prozo (Dom in svet, Ljubljanski Zvon, Domači Prijatelj, Mladika itd.). Mohorjani ga poznajo zlasti kot pisatelja kmečke igre »Užitkarji« in večerniške povesti »Opustošena brajda«. Ze zgodaj pa se je zlasti na Primorskem uveljavil kot pisec »Velikega punta«, ki je izšel v dveh izdajah. Druga njegova dela so še: zbirka mladih povesti »Iz moje domovine«, »Užitkarjev« je napisal tudi še več dramskih

dalje »Naši ljudje« in »Andrej Košuta«. Razen »Užitkarjev« je napisal tudi še več dramskih del: komedijo o verižnikih »Kirke«, tragedijo »Magda«, pravljlično igro »Zakleti grad«, medvojni drami »Volkodlaki« in »Talci v Kraljevu« in pravljlično igro »Miklavžkove vragolije«. V rokopisu mu je ostala drama »Učiteljica Pavla«, nedopisano pa ga čaka težko pričakovano nadaljevanje »Opustošene brajde«.

Zgodba o komandantovem psu

Alojzij Remec

Feldkomandant Meier v Vrnjački banji je bil velik ljubitelj psov. Seveda samo čistokrvnih z rodovnikom po vseh pravilih. General je bil star samec, pust, visok in suh. Ker ni bil več za na fronto, ga je Hitler poslal v Srbijo, v deželo banditov, tolovajev in ušivcev, kakor je večkrat tožil svojemu adjutantu.

Ko je prišel v Banjo, je pripeljal s seboj v avtomobilu razen prtljage še svojega ljubljenca, majhnega hrta Vindija, in svojo dolgoletno družabnico in gospodinjo, prav tako suho in dolgo staro gospodično Greto.

Ta mu je uredila troje sob v prvem nadstropju najlepše vile na gričku nad Banjo, general Meier pa je dal zavarovati vrt in vilo s trojno bodečo žico ter

je postavil stražo, ki se je menjala vsake štiri ure podnevi in ponoči. V pritličju so imeli sobe adjutant in trije oficirji feldkomandature. Gospodična Grete pa si je uredila sobo v mansardi.

Sedež komande s pisarnami je bil v najlepši veliki stavbi spodaj v Banji ob Lipovačkem potoku. Mimo je tekla gladko asfaltirana cesta, ki so jo Nemci prekrstili v Adolf-Hitler-Strasse. Tudi to poslopje je dal Meier daleč naokrog zavarovati z bodečo žico na močnih visokih kolih. Dal jo je speljati tudi preko potoka, ki je brzel v ravnem toku med posevnimi stenami in dnom iz granitnih kock. Bodeča pregraja iz žice je šla tudi preko ceste, po kateri je bil ustavljen ves promet razen za nemško vojaštvo in

njegova vozila. Straže so stale na vseh koncih in krajih in mrko gledale izpod težkih čelad. Na visokem drogu pred komando je vihrala velika hitlerjevska zastava s kljukastim križem.

Ko je bilo vse to urejeno, si je feldkomandant Meier oddahnil in začel opravljati svojo odgovorno službo. Podpisoval je v pisarni akte, ki mu jih je prinašal adjutant cele kupe. Podpisoval jih je tjavdan, ne da bi jih bral. Le redkokdaj je katerega prelistal. Same rekvizicije, nepomembni razglasi, poročila in statistike, potna dovoljenja, predpisi in druga taka vsakdanja šara.

Dolgčas mu je bilo tiste poletne mesece. Le kdaj pa kdaj je prisluhnil: tam na Goču so nekje daleč regljale strojnice, v presledkih so grmele eksplozije bomb in min. Čez eno, dve uri je spet vse potihnilo.

»Prekleti banditi, četniki in vsa srbska svojat!« je krel Meier in odšel na vrt, da bi se poigral z Vindijem, ki ga je jemal s seboj tudi v komandaturo.

Teden dni po tistem streljanju pa je prispel spis, ki ga je moral Meier sam rešiti: sestaviti je moral seznam talcev, in sicer po sto za vsakega padlega Nemca.

To je bilo sitno delo in se ga je spočetka skušal otresti in ga naperiti adjutantu. Poklical ga je, mu vse razložil in zahteval od njega, naj sestavi seznam tistih, ki bodo morali pred strojnice. Toda adjutant — mlad človek s plešo in protezo na levici — je s pristno bavarsko trmo odklonil, češ da ni pristojen, da bi sodil o življenju in smrti talcev, kar je izključna pravica in dolžnost feldkomandanta samega. Zaman ga je ta skušal pregovoriti, naj reši zadevo, kakor ve in zna in kakor vse druge spise. Toda adjutant je odklanjal in se dosledno branil.

Tako je moral Meier sam izbirati žrtve iz seznamov, kjer so se vrstili dolgi stolpci imen in priimkov, rojstnih podatkov, poklicev in pri mnogih označb B in K, kar je pomenilo bandit in komunist. To so bile za Meierja mrtve številke, ki mu niso nič pomenile. Vzel je rdečevinčnik in napravil pri vsakem, ki bi moral pred strojnice, veliko kljuko. Naj-

prej je tako označil vse, ki so imeli označbo B in K. Nato se je spravil nad druge. Da bi tudi usodi prepustil del odgovornosti, si je izmislil noro igro z lihimimi in sodimi števili črk pri priimkih. Najprej je izbral po vrsti dve žrtvi s sodim številom črk, nato dalje dve z lihim številom, dokler ni imel dve sto do dve sto petdeset talcev. Kdor je v tej kruti igri ostal brez kljuke, je vsaj začasno ušel smrti.

Tako se je zaradi pošastnega domisleka feldkomandanta Meierja zgodilo, da so nekateri talci dolge mesece sedeli po taboriščih, vtem ko so bili drugi kak dan potem, ko so jih pripeljali v taborišče, ustreljeni.

Seznam je romal v Beograd, adjutant je sestavil običajen razglas, tolmač ga je prestavil in Meier podpisal, na Banjici pa je padlo na stotine in stotine žrtev po načelu o skupni odgovornosti naroda za žrtve njegove borbe proti okupatorju. Tiskani rdeči razglasi z več ali manj imeni talcev so kak teden viseli po ulicah na zidovih, dokler jih ni spral dež in veter raznesel na vse strani. V pozabo so šli in z njimi spomin na mrtve talce.

V nočeh po takih dneh, ko je Meier izbiral talce za smrt, je slabo spal. Nekaj ga je grizlo. Hitlerjeva kolektivna odgovornost se mu je zdela nekam zagonetna. Njegovi utrjeni stari vojaški možgani niso mogli priti do dna zvitemu načelu, da odgovarja ves narod za sovražnike, ki so padli v borbi z njim.

»To bi moral Hitler sam podpisovati!« je momljal in se obračal v postelji. »Saj je cesarica Marija Terezija tudi sama podpisovala smrtno obsodbe in ji je celo solza kanila nekoč na tak podpis.« To zgodbo je Meier neštetokrat pripovedoval svojemu adjutantu, ki je vsakokrat skomizgnil z rameni in suho pripomnil: »Toda podpis je obstal in obveljal...«

Vse noči so se doli po parku in med vilami podile tolpe psov, ki so se grizli in lajali kakor besni v luninem svitu. Lajež je često zbudil tudi Vindija, ki je spal v klobčič zvit pred komandantovo spalnico, da je začel renčati.

Neko noč je ura na kaminu odbila dve, pred vhodom v vilo se je menjala

straža. Meier ni spal. Tedaj se je krdelo psov pripodilo tik do vile. Spopadli so se, besno lajali, cvileč in zavijajoč jih je dvoje, troje pobegnilo v park. Vindi je lajal kakor obseden. Meier je vstal, šel bos preko mehke preproge do vrat v spalnici, jih odprl, poklical psa, ga tapljaj in mu prigovarjal, dokler se ni umiril.

Na stopnicah se je oglasila gospodična Greta in plašno izpraševala, kaj je.

»Nič, nič... Banjski cucki zopet norijo,« je odvrnil komandant.

»Vso noč ne morem zatisniti oči. Pokončati bi bilo treba to pasjo zalego...« je tarnala Greta. »Lahko noč, gospod general!«

»Lahko noč in ne vznemirjajte se!« je odvrnil Meier, zaprl vrata in legel.

Tisto noč je začel premišljevati in je prišel do sklepa: »Pes je pes, človek je človek. Če naš veliki vodja odloča o ljudeh, zakaj bi jaz ne o psih?«

Na tistem se je starčevski muzal: »Sicer imam pse rajši kakor ljudi... Zato jih bom bolj človeško pokončal. Kajti kje je pisano, da zaradi njih ne smem spat?«

Tako je komandantu Meierju tisto noč dozorela misel, da bo iztrebil pse, ki se noč in dan brez gospodarja pojajo po Banji.

Drugi dan je poklical oficirje k sebi in jim razložil svoj načrt. Vsi so ga pohvalili.

»Toda pri tem je treba ravnati človeško in gledati na pasmo. Čistokrvne pse naj konjač polovi,« je odločil Meier.

»V Banji ga ni...« je suho pripomnil adjutant.

»Telefonirajte na komando v Kruševac ali v Kraljevo po konjača, naj takoj pride!« je odločil Meier in končal posvetovanje.

Izkazalo pa se je, da tudi v teh mestih ni bilo več konjačev, ker sta oba ušla med četnike. Njuno delo so opravljali cigani.

»Naj torej cigani opravijo tudi tu! Organizira naj pa vse naš civilni veterinar!« je odločil Meier.

Civilni veterinar pa je bil naš prijatelj Janko, doma nekje s Koroškega.

Ko so ga poklicali k feldkomandantu in je dobil nalog, naj s cigani polovi vse čistokrvne pse v Banji, ni bil nič kaj vesel. »Med to mešanico vseh mogočih pasem srbskih cuckov, jazbečarjev, prepeličarjev, bernardincev in volčjakov ni menda niti enega čistokrvnega. Vsaj med temi, ki se potepajo po Banji, ne...« je godrnjal.

Vendar je sestavil družbo desetih ciganov, ki se jim niti sanjalo ni — vsaj na videz ne — kako naj bi pse polovili. Vsak je dobil dolg lesen drog z zanko na koncu in so šli nad pse. Teden dni so jih lovili po Banji, a niso ujeli nobenega.

Ko je moral Janko komandantu poročati o uspehih, se je Meier razjezil in ukazal: »Potem vse skupaj zastrupite s ciankalijem! Vi ste mi porok, veterinar. V štirinajstih dneh naj ne vidim nobene pasje mrcine več!«

Obenem je Meier svojim feldžandarom ukazal, naj vsakega psa, ki se podi po ulicah ali parku, ustrele.

Janko je dobil ciankalija in iz klavnice mesa, potem pa je s cigani začel nastavljati strup.

In je nastal v Banji velik pomor med pasjo družino. Če je šel profesor Poljanšek zjutraj na trg po kruh in sadje ob Lipovačkem potoku, je videl v strugi polno zastrupljenih psov, ki so se v zadnjih krčih zatekli k ozkemu toku vodice in tam poginili. Mnogi so ležali ob vodi dneve in dneve. Od domačinov se jih nihče ni dotaknil. Včasih so prišli cigani in odvedli mrhovino.

Banjčani so svoje pse zaprli ali priklenili, stiskali pesti in kleli mater feldkomandantu in njegovim žandarjem, ker so ti ustrelili vsakega psa, ki so nanj naleteli.

Glas o pasji moriji je moral priti v hoste. Zakaj neke noči se je Vindi zbudil in začel besno lajati in praskati po vratih. Komandant je vstal, prikrnil luč in odklenil vrata. Tisti trenutek je zakričal stražnik: »Ugasite, gospod general, banditi so v bližini!«

Meier je trepetaje ugasil luč, tedaj je pa že z višine nad vilo počil strel, nato drugi, tretji... Nekje v nadstropju je zažvenketala zdrobljena šipa, Greta je

začela histerično jokati, stražnik je pa nekajkrat sprožil v smer, od koder je pokalo. Adjutant je z avtomatično pištolo streljal skozi okno.

Nenadoma je vse utihnilo. Od glavne straže je prisopihal vod vojakov z dvema strojnicama. Postavili so ju nad vilo, ki so jo zastražili od vseh strani.

Ko je prišel poveljnik straže h komandantu Meierju, je ta že sedel v fotelju, kadil cigareto in gladil svojega Vindija: »Priden psiček, dober psiček!«

Poveljniku straže je ukazal, naj stražijo vilo do jutra, in ga trudno odpustil.

Greta je odšla spat. Meier je pa v fotelju zadremal. Včasih je zadrgetal v polsnu, kakor da ga vznemirjajo vse stotine tistih, ki jim je podpisal smrtno obsodbo. Vindi je zviti v klobčič spal ob generalovih nogah. Od tiste noči ga je komandant še bolj ljubil...

V Trsteniku je bil velik sejemski dan. Tudi izseljenci iz Banje so šli tja, da bi zamenjali kak kos obleke ali perila za žito, krompir, mast ali kaj drugega.

Juljsko sonce je pripekalo, po širnem tržišču so vreli in se gnetli ljudje. Opojen vonj po dinjah, lubenicah, hruškah in drugem sadju je puhtel vseokrog, vonj po slivovki, kajmaku, papriki in paradižnikih je polnil ozračje.

Profesor Poljanšek je zamenjal ponošen suknjič za nekaj kil koruze. Nasul jo je v platneno vrečo, to potlačil v nahrbtnik in si ga obesil na pleča. S tem je bil njegov popravek na sejmu končan. Izmotal se je iz gneče in se odpravil domov v Banjo, devet kilometrov daleč.

Ko je prišel na konec sejmišča, je opazil ob cestni ograji gručo ljudi, ki so stali v krogu in nemo strmeli v tla.

Pristopil je in srce mu je zastalo. Na tleh je ležal mrlič v raztrgani šumadinski obleki, bos, z okrvavljenimi rokami in nogami. Iz bridko razklenjenih ust se mu je vila ozka proga strjene krvi po obraščenem levem licu na tla, na prsih je imel kos lepenke z napisom: Ein Bandit.

Ležal je na hrbtu. Glava z razmršenimi lasmi mu je bila bolešno nagnjena na levo, roke široko razprte, kovinasto

modrikaste velike muhe so se pasle okrog polzaprtih oči, nosa in ozkih brezkrvnih ustnic.

Na eni strani vrvenje in življenje, šum tržišča in ljudi — tu pa smrt, tu človek, ki je dal življenje zato, da bi drugi živeli. Izpostavili so ga v svari len zglede, da se ne smeš boriti proti zavojevalcem svojega sveta, da se moraš potuhnuti in molčati in vzeti jarem suženjstva na pleča, če hočeš živeti bedno življenje brez svobode, brez dostojanstva človeka, živeti kakor pes na verigi.

Kdo si bil, ki ležiš tu na trdem kamenju? Tvoje izmučeno truplo ne dá niti slutiti, ali si bil star ali mlad, ali si bil pastir ali kmet, ali znanstvenik, umetnik, inženir ali pilot...

Človek brez poklica, brez imena, brez rodu, brez svojega človeka. — Ein Bandit — padel kot neznanec v krutem boju za pravico in svobodo tam daleč kje v planinah na Goču ali Jastrebcu. Imel si gotovo mater, ki so jo kdo ve kdaj objemale tvoje otroške ročice, zdaj tako mučeniško otolčene in krvave. Tvoje bridko izmaličene ustnice so nekoč šepetale sladko besedo mati, ime te, ki ne bo nikdar zvedela, kje počivajo tvoje kosti.

Ko si umiral, ga ni bilo človeka, ki bi ti omočil suhe, razpokane ustne s kapljo hladilne vode, ki bi ti zbrisal mrtvaški pot s čela in z nakaženega lica.

Profesor Poljanšek se je odkril, sklonil glavo in se čez nekaj minut nemega žalovanja odpravil po prašni cesti proti Banji.

V Banji pred kavarno Oplenac je bilo na trgu živahno vrvenje. Običajni tržni direndaj, na raznju so pekli janjca, pred kavarno so pod platneno streho okrog mizic sedeli banjski čaršijci in pili črno kavo iz pražene soje in žganje, drugi so jedli na široke kose razrezane sočne rdeče lubenice.

Sonce je pripekalo, na Adolf-Hitler-Strasse je bučno prepeval nemški radio pesem o Lili Marlen.

Tedaj se je zgodilo.

Greta je na dolgi verižici pripeljala mimo kavarne komandantovega Vindija. Ta je nenadoma nategnil verižico in

hlastnil po koščku mesa ob pločniku in ga pogoltnil. Obstal je, kakor da je treščilo vanj. Zaman ga je Greta vlekla za verižico in ga klicala. Kakor vkopan se ni ganil z mesta, visoko je vzkrivil hrbet, iz gobca mu je udarila redka pena.

»Moj Bog, moj Bog!« je zaječala Greta, mu odpela verižico z ovratnika, pokleknila zraven njega, ga božala po glavi in po hrbtu in ihtela: »Vindi, Vindi, kaj bo rekel gospod general!«

Ljudje so postajali pozorni. Gostje izpred kavarne so se zbrali okrog komandantovega psa, ki je drgetal v smrtnih krčih in se s težavo in omahovaje še držal na nogah.

»Feldkomandantov pes — zastrupljen! Mleka! Mleka!« je ječala Greta.

Nekdo je stekel v kavarno in prinesel mleka, ki ga tiste čase še za drag denar ni bilo dobiti. Vlivali so ga Vindiju v gobec, a zaman. Omahnil je gosposdični Greti v naročje in po njem je bilo.

Glasno jokaje ga je Greta vzdignila in odšla z njim.

Dolg, suh, neobrit je stal med gručo ljudi kmet Milan Klindovljevič in z ironično stisnjenimi ustnicami pod košatimi brki mrmral, da je tudi švabskega komandanta pes le pes kakor vsako srbsko ščene.

Feldkomandantu Meierju je konec njegovega Vindija zelo žrl živce. Tisti dan, ko ga je dal pokopati na vrtu pred vilo, kjer je stanoval, je napisal prošnjo, naj ga razrešijo službe feldkomandanta. Ni storil tega zato, ker je podpisal toliko smrtnih obsodb talcev, temveč zato, ker je njegov Vindi tako žalostno poginil. Greta je odpotovala domov, Meier pa je postavil na Vindijev grob majhen nagrobnik z vklesanim napisom: »Samo psi so zvesti. Vindiju v spomin!«

Ko je bil Meier upokojen, se je s prvim vlakom odpeljal domov na Prusko. Pravili so, da so ta vlak med potjo v Vukovaru mitraljirala partizanska letala in da je bil Meier tam ubit. Res je, da med nemškimi generali, ki so bili po osvoboditvi v Nürnbergu in drugod obsojeni na smrt, zaman iščeš njegovo ime.

Severin Šali

V hramu

V mojem hramu luč gori,
v mojem sodu zori vino...
V praznem trtju noč molči,
Krka utrinja srebrnino.
Kakor dober, zvest malik
hram mi čuva Srobotnik.

Čudo trte, ti prečudo!
Večna sila, dana v grudo!
O ti dobra prst pod trto,
ki se spremeniš v žlahtnino;
blago trsje, ki oprto
z mojo roko, greš v strmino;
srkaš sonce in nečujno
ga spreminjaš v kapljo rujno...

Zori, vino, v mojem sodu,
zdaj so mraki na pohodu,
zdaj bo zemlja tiho spala...

Trta zunaj, le počivaj,
slana bo po tebi pala,
v prsti korenine skrivaj —
na pomlad boš v sonce vstala!

V mojem hramu luč gori,
noč je legla po dolini,
v sodu tajnostno šumi;
zvezde po neba oblini
grejo svojo večno pot...

Sklanjam se nad živi sod —
misel vrenju prisluškuje,
kakor nad otrokom čuje;
luč mi slika senco v kot...

Zôri, zôri, pesem grude,
sveta kaplja zemlje rodne,
skalne rebri vroča kri...

Zdaj pozabljam težke trude,
zdaj so ure mi ugodne —
v sodu vino mi zori!

Zvezda nad vasjo, le sevaj!
Na, prijatelj, nagni, pij!
Čriček, zdaj več ne popevaj,
gorca, ti se odpočij!...

DR. FRANCE KOBLAR je bil rojen dne 29. novembra 1889 v Železnikih na Gorenjskem. Njegov oče je bil žebjar, toda obrt je zaradi razvijajoče se industrije slabo nesla, zato so morali za nadarjenega sina poskrbeti še drugi dobrotniki (zlasti kaplan Al. Jarc), da je mogel v ljubljanske šole. Po maturi je odšel na Dunaj, kjer je študiral slovansko jezikoslovje. Se študent je moral na vojsko, kjer je bil ranjen. Kot profesor je služboval v Ljubljani na raznih gimnazijah, zadnje čase pa je redni profesor Akademije za igralsko umetnost v Ljubljani. Ze med študijem je začel pisati in prevajati, pozneje pa je zlasti kritično spremljal delo ljubljanske drame in pisal književna poročila predvsem v Dom in svet. Njegove ocene in obravnave odlikuje velika resnoba, trezna presoja, strokovna podkovanost in svetovnonazorska širina, pri tem pa resnična ljubezen za vse slovenske uspehe na gledališkem in literarnem področju. Spričo svoje razgledanosti in nazornega podajanja svojih misli je bil kakor nalašč poklican za vzgojitelja mlade slovenske književnosti, zato je tako uspešno opravljal svoje kulturno poslanstvo pri številnih pomembnih ustanovah, bodisi kot urednik (Dom in svet itd.), kot odbornik (Društvo slovenskih književnikov, Slovenska Matica, Pen klub), kot vodja kulturnega odseka pri ljubljanski radijski postaji pred drugo svetovno vojno, kot sodelavec pri številnih znanstvenih izdajah (Slovenski biografski leksikon itd.), bodisi kot redaktor izbranih del naših klasikov (Simon Gregorčič, Dragotin Kette, Josip Stritar, France Bevk, Jože Cvelbar itd.). Tudi Mohorjeva družba je ponosna, da ga lahko šteje med svoje sodelavce in svetovalce in mu želi, da bi s svojo vestnostjo in poštenostjo še dolgo spremljal rast slovenske književnosti.

Mohorjeva povest

France Koblar

V naši kulturni zgodovini ima Mohorjeva družba nadvse časten delež. Njeno delo ni bilo uspešno samo v tem, da je širila in utemeljevala splošno ljudsko izobrazbo, marveč je posebej vplivala tudi na slovensko leposlovje. Mohorjeva ali večerniška povest je bila dolgo edino umetnostno poživilo preprostega človeka; s svojo zanimivostjo, pristrčnostjo in poučenostjo je pridobila svojstven ljudski okus, dejali bi celo, da si je ustanovila svoje leposlovno izročilo. Prav zaradi tega bi se naglemu presojevalcu lahko zazdelo, da to leposlovje ni imelo pravega razvoja, da je zaostajalo za našo višjo izobrazbo in dobrim okusom in da zato nima vrednosti, ki bi jo bilo lahko doseglo, če bi pri Družbi sodelovali sami prvi pisatelji, zlasti pa, če bi bile smerice Družbe drugačne. In res so včasih,

zlasti kadar se je pokazala ta ali ona kulturnobojna ostrina, leposlovje Mohorjeve družbe sodili kot nekaj manjvrednega, enostranskega in preživelega, celo kot nekaj, kar gre mimo resničnega življenja. Po taki sodbi naj bi mohorska ali večerniška povest obveljala v našem leposlovju kot zgled za duhovno preproščino, neživljenjsko umevanje leposlovne umetnosti, še več, kot zloraba človeških čustev in domišljije v enostranske in nazadnjaške namene.

Taka sodba ne more obveljati. Res niso Družbe vedno vodili slovstveni ljudje, res so bili časi, ko je bolj veljala vzgoja sama in se je to čutilo tudi v leposlovju, res je bilo v mnogih povestih in zgodbah marsikaj, kar nima z umetnostjo nobene zveze, toda mohorsko povest je treba poznati v celoti in je ne

soditi po njenih najslabših primerih. Gotovo Mohorjeva družba kot bratovščina in ljudskovzgojna ustanova že po svojih načelih ni mislila gojiti pripovedne umetnosti same na sebi; z leposlovjem je skušala vzgajati, izobraževati in blaziti. Takrat, ko je začela svoje delo, je leposlovje tudi drugod imelo geslo: zabavi in pouku. Pozabljamo, da so tisti narodi, ki so že dolgo imeli svoje gosposko izobraženstvo, pač lahko pokazali visoka umetniška dela, namenjena tej gospodi, da pa se je tudi pri njih začela skrb za ljudsko izobrazbo šele proti koncu 18. stoletja in da je bilo tako imenovano ljudsko slovstvo tudi pri njih na razmeroma skromni višini. Drugod, kjer se je narodna izomika šele pripravljala, kjer razloček med izobraženim in preprostim človekom glede narodne izobrazbe ni bil tolik, je bilo treba šele iskati temeljev za pravo narodno omiko. Slovenci smo ob ustanovitvi Mohorjeve družbe imeli že okreten jezik za cerkveno knjigo, kolikor toliko pripravljena tla tudi za preprosto gospodarsko branje, imeli smo lepoto narodne pesmi, veličino in milino Prešernove poezije, v Linhartovih in nekaterih drugih igrah tudi že začetke svoje dramatike, nismo pa še imeli lepega pogovornega jezika, ne uglasjene oblike za pripovedno umetnost, ki človeku razgiblje domišljijo, mu širi pogled v življenje ter na poseben način uravnava njegovo razmerje do sveta. Geslo »pouku in zabavi«, ki ga je prevzela slovenska povest, je tedaj veljalo prav tako za izobraženega kakor za preprostega bralca.

Fran Levstik, ki je leta 1858 pregledal stanje našega slovstva, mu zarisal naloge za prihodnost in zlasti povedal, kakšno mora biti, da bo res slovensko, je geslo »pouku in zabavi« poglobil s tem, ko je poudaril, da se mora pisatelj učiti pri ljudstvu; snov mora zajemati iz ljudstva, mora mu kazati ogledalo, kakšno je bilo življenje v preteklosti in kakšno je v sedanjosti, kakšne so človeške slabosti in kakšne njegove čednosti. Za povest je Levstik pisateljem pokazal dve smeri, po katerih naj bi pisali. Ena je pobožno-narodna, po zgledu Sreče v nesreči, druga

je posvetna, kakor je znameniti angleški župnik Wackefieldski. V obeh povestih imamo presenetljive, z živo domišljijo prepletene dogodke; v prvi povesti se dogodki urejajo v pobožno nravno misel, da se še tako hude preizkušnje končno obrnejo v srečo, v drugi gledamo posledice prave in zgrešene družinske vzgoje ter družbene nevarnosti, ki prinesejo vsej družini razočaranje in obup; toda zdrava narava in zaupanje v človeško dobroto končno zmagata. Obe povesti sta polni blagega duha, vzgojnih izrekov in navodil za življenje. V tej smeri je začel pisati za Mohorjevo družbo leta 1863 Josip Jurčič in njegov »Jurij Kozjak, slovenski janičar« iz leta 1864 je prva ljudska povest v smislu Levstikovih načel in tudi prva pristna mohorska povest. V zgodbi o dveh bratih, enem dobrem, drugem hudobnem, je pisatelj postavil bralca v davne čase, ko so Turki napadali naše kraje, požigali vasi in odvajali v sužnost mlade ljudi, zraven pa pokazal tudi ljudsko odpornost in njegovo zaupanje v pravico. Jurčičeve povesti »Prazna vera«, »Uboštvo in bogastvo«, »Spomini starega Slovenca«, »Grad Rojinje«, »Dva brata« so dale osnovo mohorskemu pripovedništvu in pokazale, kako je mogoče v umetniški obliki združiti vzgojni, poučni pa tudi zabavni namen. Le škoda, da je pravi voditelj Mohorjeve družbe, A. Janežič, ki je znal pridobivati mlade pisatelje, tako zgodaj umrl in da je Jurčiča časnikarsko delo v splošnem odtegnilo od leposlovja — od Mohorjeve družbe ga ni, saj je še leta 1880 spisal povest »Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel«. V tem zadnjem prispevku, malo pred svojo smrtjo, je ostal Jurčič zvest koledarskemu ali večerniškem izročilu: pouku in zabavi. Prikazovati je hotel zabavno in poučno daljne kraje, sodobne ali pretekle zgodbe iz življenja slovenskega človeka, širiti obzorje in vzgajati.

Kako je bila Jurčiču pri srcu te vrste ljudska zgodba, nam priča načrt iz konca sedemdesetih let, ko se je namenil, da napiše celo misijonarsko povest. Slovenski misijonar se odpravi v Afriko. Z njim gre njegov brat, ki se iz družinskih raz-

mer umakne z domačije. Oba naletita pri svojem delu na velike težave, zakaj v deželi Kongo, kamor prideta, divjajo hudi boji. Pisatelj se je pri tem hotel opreti na poročila znamenitega angleškega raziskovalca Stanleya, ki je v letih 1874 do 1877 s silnimi napori preiskal srednjo Afriko in prišel do izliva reke Kongo.

Ni dvoma, da je slovenska ljudska povest naletela tudi na tisto preizkušnjo, ki jo je doživljalo naše slovstvo v celoti: treba je bilo najti pravo razmerje med domišljijo in resničnostjo, med golo poučnostjo in zavestno človeško nravnostjo ali kakor pravimo strokovno, prišla je ločitev med romantiko in realizmom.

Življenje je terjalo resničnosti, vzgojno sredstvo ni mogel biti le spodbudni nauk, marveč izobrazba, spoznavanje narave in človeka, prišla je potreba gospodarske in družbene preobrazbe. Ko je Družba izdajala zgodovinske, zemljepisne, naravoznanske in gospodarske knjige, je tudi njeno leposlovje moralo dobiti drug obraz.

V tem je najznačilnejše leposlovno delo Frana Erjavca. Ta tenkočutni starejši pripovednik je znal ubirati najtoplejša čustva ter obenem vzgojno in izobraževalno vplivati na preprostega bralca. Ob istem času, ko je napisal pretresljivo povest »Hudo brezno ali Gozdarjev rejnec« (Koledar 1864), je z vrsto razprav in knjig, ki se bero kakor povesti, odpiral preprostemu mohorske- mu bralcu pogled v naravo, v živalski in rastlinski svet in pojasnjeval zemeljske zakone. V svoji zadnji povesti »Ni vse zlato, kar se svet« (Koledar 1887), je celo rudninskim pojavom znal dati čar zanimive zgodbe in jim vdihniti zlato modrost za življenje. Bilo je v času, ko so razni rudosledci begali ljudi in jim zbujali poželje po lahkem zaslužku in nagli obogatitvi, Erjavec pa je pokazal, da je pravi zaklad zemlja sama in pot do blaginje trezno gospodarstvo.

Znamenite mohorske povesti kakor Andrejčkovega Jožeta »Žalost in veselje«, Sketova »Miklova Zala« in še nekaj podobnih ohranjajo smer pobožno narodne zgodbe, ki vodi bralca skozi daljne kraje

ali davne čase in mu z dogodivščinami in preizkušnjami utrjuje versko nravnega duha, obenem pa z nenavadnimi naključji v tujih deželah širi tudi obzorje. Te vrste pouk in zabava sta bila razumljiva v časih, ko povprečnemu človeku svet še ni bil tako odprt, ko mu je bila povest toliko kakor šola in spodbuda. Tako jo je vedno razumel tudi Jurčič. Pri poznejših pisateljih, zlasti pri Jurčičevem nasledniku Kersniku, pa vidimo, da je njihova povest obrnjena predvsem v ljudsko prosvetljevanje, v risanje človeške narave, njenih napak in umske zaostalosti. Dr. Josip Vošnjak je narodnovzgojno slovstvo gojil s toliko zavestjo in prizadevnostjo, da so mu taki nasprotniki, kakor je bil borben dr. Anton Mahnič, očitali celo neiskrenost in sebične namene. Dediči našega realizma so to smer gojili še bolj in so se jim nekatera dela razraščala celo bolj na široko kakor njihovim prednikom; Gangl, Zbašnik in Kostanjevec so nekaj let zastopali če ne najboljše, vendar dostojno in v duhu časa se razvijajoče izročilo mohorskega leposlovja, dokler ni celo Ivan Cankar spoznal, da je njegovo pero sposobno napisati ljudsko povest, ne da bi mu bilo treba zatajiti lastno osebnost. Njegove povesti »V samotici«, »Troje povesti« (Zgodba o dveh mladih ljudeh, Krčmar Elija, Zgodba o Šimnu Sirotniku) sicer niso vzgojne v pomenu starejšega slovstva, zdele so se za ljudsko vzgojo celo neprimerne, toda v njih je Cankar pokazal, da njegova umetnost ne beži od ljudstva, pač pa hoče k ljudstvu. Naj je bil nagib, da se je približal Družbi, še tako zunanji, za mohorsko ali večerniško povest je dokaz, da ni bila izročena v oblast samoukom ali slabše vrste pisateljem, marveč zaupana najboljšim ustvarjalcem. To povest so pisali Finžgar, Meško, Detela, Šorli, Pregelj, Bevk, A. Remec, Jalen in vsak po svoje skušali ohraniti njeno izročilo, obenem pa ji vtisnili značaj časa in svoje umetniške osebnosti.

Kaj je torej mohorska povest, ki sta jo leto za letom prinašala družbeni Koledar in Slovenske večernice ali je izhajala tudi v posebnih knjigah? Ves čas, od začetka do danes, ta povest ni bila

drugega kakor najširšim ljudskim plaštem namenjena umetnost, vzgojna in spodbudna obenem, pripoved, ki naj bi s tankim čutom za človeške vrednote skrbela za zdrav slovenski rod, ga vnela v ljubezni do zemlje, v spoštovanju do narodnega izročila in ga utrjevala v boju zoper vsako zlo, zoper njegove lastne napake in zoper tuje sovražnike. V tem je bilo njeno stališče tako jasno, da se je neumetniku rada ponesrečila, ker je svetlobo in senco, zlobo in dobroto upodabljal neresnično in presiljeno, umetnik pa je znal najti pravo mero in se ustaviti tam, kjer je začutil, da več ne vzgaja in da njegova umetnost ljudstvu ne bo koristila. Tam, kjer se je mohorski umetnik ustavil, se zamislil ali se celo premislil, se je v njem oglasilo zaupanje v človeka, vera v njegovo нравno zdravje, in tedaj je rajši segel v svetle kakor v temne strani življenja. Pravi mohorski pripovednik je greh risal kot človeško zablodo in nesrečo, nikoli ne kot bistveni del človeške narave; zato je družbene bolezni: pijančevanje, pravdarstvo, pohlep po denarju in posesti, beg v tujino, prikazoval s svarečo doslednostjo. To je bila tako imenovana neumetniška tendenca ali očitna pisateljeva odločitev, na katero stran naj se postavi, ko je prikazoval boj med dobrimi in slabimi nagibi v človeku in družbi.

To slovstvo je zares predvsem koristilo slovenski družbi in ne visoki slovenski umetnosti, pa nas tega ne sme biti sram, narobe, lahko nam je v zadoščenje, da je opravilo veliko vzgojno delo. Sicer pa je tudi mohorsko slovstvo šlo vzporedno s slovenskim leposlovjem in se je dvigalo ali padalo s splošnim razvojem. Celo potem, ko so se ustanovile druge družbe, bodisi iz svetovno-nazorskih nujnosti, bodisi iz političnega tekmovanja, ni leposlovje teh družb prekosilo mohorskega.

Če bi pregledali leposlovne delavce, bi videli, da so se družbe oklepali vsi, ki jim je bila na skrbi vzgoja in izobrazba slovenskega človeka; vsi so razumeli njen veliki pomen, njeno vzgojno moč in cenili njene uspehe. S človečnostjo in strpljivostjo so se ji približali tudi

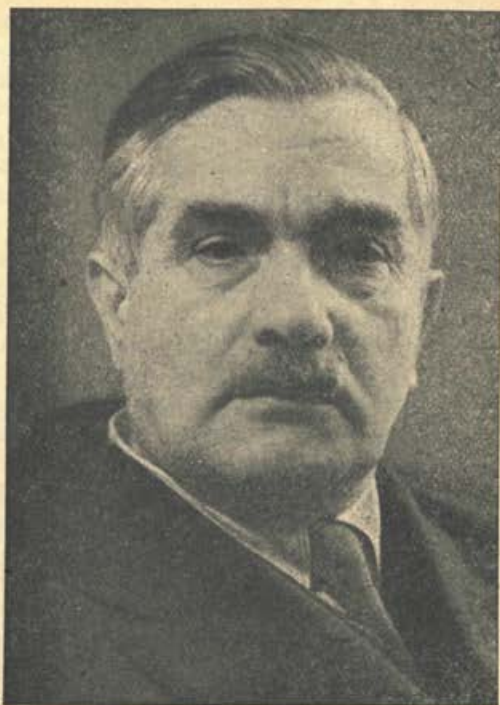
taki, ki niso bili niti verni v smislu družbenih pravil, niti niso imeli te vzgoje za končno stopnjo ljudske izobrazbe. Prepričani so bili, da je prava naprednost kljub mnogoterim mislim mogoča predvsem v iskreni človečnosti in v ohranitvi vsega, kar ljudstvo varuje kot narod: zavest skupnosti, ljubezen do naše zemlje, zdrav duh in zdrava narava in urejena izobrazba.

Koliko tihe sreče je prinašala mohorska povest posameznemu bralcu in celim družinam! Ta povest je bila začetek leposlovnega izobraževanja, šola za nadaljnje branje. Že drugo leto, ko sem hodil v osnovno šolo, so me zapisali v Mohorjevo družbo. Prihod knjig je bil vsako leto največji dogodek. Povesti smo brali skupaj. Pa nisem bral jaz, najstarejši otrok, marveč oče. V nedeljo popoldne, s slovesnim glasom, pri mizi, drugi smo bili kakor priklenjeni na peči in okoli nje. Ob posebnih dogodkih je oče prenehal, spogledali smo se in se čudili. Takrat so bile povesti kakor Krekova »Dva brata«, Žaljskega (Zbašnik) »Strašen božični večer«, potem so prišle Meškova »Pripovedka« o hudiču Psihofagu, ki lovi duše, »Petelin in gosak«, Finžgarjeva »Dovolj pokore« ter »Stara in nova hiša« itd. Ne vem, če je bil kateri poznejši užitek večji od teh doživljajev, vsaj v tem ne, kako je segel do srca.

Največji uspeh mohorske povesti je ta, da je odprla pot do drugih knjig. Pritegnila je k branju in izobraževanju. Mladi Jurčič je leta 1868 postavil v svoj zapisnik tele kratke besede: »Naš narod here. Čez 50 let ...« To ne pomeni nič drugega kot vero v narodno prihodnost, ko je videl, da ljudstvo sega po knjigah. Te knjige je takrat oskrbovala skoraj edina Mohorjeva družba. In čez petdeset let, leta 1918, se je naš narod odločal za svojo državo in sredi vojnega trpljenja terjal svobodo! Prav to leto je Mohorjeva družba dosegla najvišje število svojih udov. Dokazala je, da je tudi ona vzgojila narod za svobodo. Potem se je začel nov veliki razmah, ki pomeni v napredku naše knjige pravo prerojenje. In k vsemu temu prerojenju je pomagala tudi — mohorska povest.

TUDI Benjamin naših najstarejših dolgoletnih sodelavcev je že šestdesetletnik, kajti pisatelj France Bevk je bil rojen 17. septembra 1890 v Zakojci pri Cerknem na Goriškem. Studiral je na učiteljski v Kopru in v Gorici in učiteljeval v Orehku in v Novakih pri Cerknem. Po prvi svetovni vojni je bil v uredništvu Slovenca in Večernega lista, toda leta 1921 se je vrnil v Gorico in prevzel uredništvo Mladike, ravnateljstvo Narodne knjižarne in odborništvo Goriške Matice. Nekaj časa je sodeloval tudi pri Edinosti v Trstu. Kakor je v mladosti preživel hude dni zaradi očetove revščine in se je mogel le z izredno voljo prikopati do boljšega kruha, tako je bilo pozneje zaradi italijanskih raznarodovalnih načrtov njegovo življenje pod Italijo težavno in neprijetno. Dolga leta je prebil po ječah, ker mu narodna zavest ni dala miru, da bi se kot slovenski pisatelj v svojih delih ne potegnil za pravice slovenstva na Primorskem. Sele zlom Italije v letu 1943 je prinesel Bevku svobodo; odšel je v narodnoosvobodilno vojsko in se prve dni maja v letu 1945 vrnil v osvobojeni Trst kot predsednik Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora, po pariški konferenci in po premiku zahodnih mej pa v Ljubljano kot podpredsednik Prezidijske ljudske skupščine Slovenije. Ves čas med obema vojnama je veliko pisal, saj sodi med slovenske pisatelje, ki so največ napisali. Pri Mohorjevi družbi je veliko sodeloval s krajšimi in daljšimi spisi (Kamnarjev Jurij, Veliki Tomaž, Huda ura, Stražni ognji, Pravica do življenja, Mati itd.), bil nekaj časa urednik in sourednik Mladike in je po osvoboditvi v odboru Družbe. Bevk je v številnih svojih delih popisoval trpko narodnostno bolečino naših zahodnih rojakov, najvišje pa se je kot umetnik in pisatelj dokumentarnega protesta povzpel v svoji knjigi o Beneški Sloveniji pod fašističnim škornjem, ki jo je naslovil »Kaplan Martin Čedermac«. To knjigo bi moral poznati vsak Slovenec, ki mu je kaj do lastnega naroda, zato prinašamo v Koledarju vsaj odlomek iz nje.

Iz „Kaplana Martina Čedermaca“

France Bevk

Kaplan Martin Čedermac je premagal bolezen. Mrzlica ga je popustila, ni več pogoledal v postelji. Toda bil je izčrpan, izcejen, brez moči. Posedal je v naslonjaču in se trudil, da bi mislil le na ničeve vsakdanjosti. Vsako novo, veliko razburjenje bi ga bilo za dolgo privezalo na posteljo. Razen tega si je moral nabrati moči. Bog vedi, kaj ga še čaka.

Nekega dne je nenadoma vstopila Katina.

»Otroci čakajo pred cerkvijo,« je povedala.

»Kaj?« se je začudil; ni razumel smisla njenih besed. »Kakšni otroci?«

»Otroci pač. Prišli so k nauku.«

»K nauku? Ah, da!« se je spomnil.

»Tako, takoj!«

Katina je odšla, a on je še obsedel. Bilo mu je, kakor da ga z bičem naganjajo v eno izmed novih ponižanj in bridkosti. Uprlo se je v njem. Ne! Nalašč ni bil oznanil nauka, da bi si to prihranil. Pa so tu in ga čakajo pred cerkvijo. Isti dan in isto uro kakor vsako leto. Morda so starši mislili, da je pozabil, in so otroke nagnali z doma. Radovednost jih trapi, kaj bo storil. Saj res, kaj naj stori? Vse dni nalašč ni razmišljal o tem.

Dvignil se je in poiskal drobno knjižico, v kateri so bile ob kratkem glavne resnice v laščini. Ne bo jim seglo v dušo, naučili se bodo na pamet kot mlade papige. Truden nasmeh mu je spreletel lica. Mlade papigice! Tako, kakor blebetajo v šoli na izust naučena berilca in

pesmice. Bral bo, a otroci bodo v zboru ponavljali za njim, da bo odmevalo pod cerkvenim stropom. Ne bo šlo za duha božje besede, temveč za zvok besed... In že se je razhudil sam pri sebi. Ali je mar cerkev za papige? Zopet se je nasmešnil tej misli, kakor je bila bridka.

Stopil je iz kaplanije in se ozrl po jasnem nebu, ki je pestovalo le nekaj redkih oblačkov. Sonce se je pretakalo skozi orumenelo listje, na zemlji so ležale zlate lise. Otroci so se objestno podili okrog cerkve in se skrivali za kamnitne stebre lope. Čedermac jim je dobrohotno zapretil s kazalcem, vsi hkrati so se usuli v cerkev.

Obstal je pred obhajilno mizo in gledal po otrocih, ki so sedeli v prvih klopeh, na eni strani deklice, na drugi dečki. Nekateri so bili tako majhni, tako smešno majhni, da so kazali le obrazke, iz katerih so gorele svetle oči. Bili so brez katekizmov, nekako v zadregi, kakor da ne vedó, kam deti roke. Lica so jim bila nasmejana; gledali so ga, kakor da presoajajo njegovo dobro ali slabo voljo. Nekaj trenutkov nemega gledanja, nato so se drug za drugim nasmešnil in stisnili glave med ramena.

Čedermac je bil tistega dne izredno mehak. Lahko bi se bil smilil sam sebi, a je prenesel sočutje na druge. Res, v tem trenutku so se mu otroci zasmilili. Kaj so zagrešili, da jih bo moral mučiti, ki ga gledajo s tako čistimi, nedolžnimi pogledi? In se mu je vse to zazdelo ničévo, važna mu je bila le neprisiljena otroška radost, ki je ni maral zbloditi.

Kaj naj stori? Kaj? Milo se mu je storilo, na srce mu je legla dotlej neznana grenkoba. Hotel se jim je nasmešniti, a se mu poteze obraza niso zganile. Pokleknil je pred oltar in tiho molil očenaš za očenašem. Grenkost, ki mu je malo prej legla na srce, se mu je topila kot slana v soncu. Dvignil se je in odšel po cerkvi, otrokom je mimogrede namignil z roko.

To je bilo tako nenavadno, da ga niso takoj razumeli. Že je bil pri cerkvenih vratih in se je pokrižal, ko so se z ropotom usuli za njim. Pred cerkvijo so se zgrnili okoli njega in ga gledali; delal je

obraz kakor vselej, kadar jim je zastavil kako posebno zvito vprašanje iz veronauka.

»Ali bi zobali grozdje?«

Nihče se mu ni upal pritrditi, govorile so le oči.

Odšli so v vrt za kaplanijo. Skozi lesena vrata je spustil drugega za drugim kot ovce. Ustavili so se na gorenji terasi, ki je bila najbolj izpostavljena soncu od pomladi do zime, od jutra do noči. Ob zidu je rasla trta, ki se je krčevito oklepala latnikov. Tod še ni bil obral grozdja, ki je še zmeraj gorelo med orumenelim listjem. Jagode so bile polne, svetlordeče.

Čedermac je segal po grozdih, jih odščipaval in delil.

»Tebi enega, meni enega, tebi enega, a meni zopet enega, da bo po pravici, je govoril glavar razbojnikov, ko je med tovariše delil cekine,« se je šalil. »Náte, zobajte!« je bil ves vesel in potešen v želji, da jim naredi veselje. »Pa jaz nisem razbojnik. Vsakemu enega, a nazadnje tudi meni enega,« je rekel in zobal jagode. »Saj sem ga zaslužil, ne? Kaj pravite? Ne bodite tako molčeči, saj ne krademo! Moje je, Bog ga je dal. Če naredimo vino, se bo mož opil; nič pametnega ne bo iz njega. Je že bolje, da grozdje pozobljemo. Nekaj vi, drugo jaz, a ostane neke ptice, ki ne sejejo in ne žanjejo...«

Otroci so spoštljivo jemali grozde in se čudili. Kaj je danes našemu gospodu, da so tako zabavni? Še nikoli ga niso videli takega. Čedermac je bil sédel na klopec, šegave besede so mu venomer zuborele.

»Zobati grozdje ni prepovedano,« je govoril. »Grozdje lahko zobljemo v vseh jezikih hkrati — po slovensko, po laško in po latinsko... Še vsak enega? Bi? Jih bo pa za škorce manj ostalo.«

Spogledovali so se in se nasmihali, le počasi so se jim razvezali jeziki. Pospravili so drugi grozd, si brisali roke ob obleko in se prestopali z noge na nogo; tedaj jih je poklical k sebi.

»Sèm stopite! Ne smete pozabiti, da ste prišli k nauku.«

Zgrnili so se okoli njega.

»Nismo v cerkvi, zato lahko govorim z vami, kakor hočem, tudi po latovsko.

Ali veste, kakšen jezik je to? Ne? Povem vam drugič. Ali pa veste, v kakšnem jeziku je učil Jezus Kristus? Vsak narod v domačem jeziku, da so ga razumeli. Aramejce po aramejsko. Če bi jih bil učil v jeziku, ki ga niso poznali, bi se njegov nauk ne bil ohranil. Zato sem vas tudi jaz učil v jeziku, ki ga razumete, ne pa v turškem. Poslušajte, ne smejte se! To ni za smeh... Kaj ste pravkar zobali? Grozdje, ki je zraslo v vinogradu. Tudi Jezus je v svojih prilikah večkrat govoril o vinogradu. Ali naj vam povem priliko o hudobnih vinogradnikih?»

Utihi se in jim gledal v oči. Obrazi so jim bili zresnjeni, pričakovali so z odprtimi usti. Ob pogledu na nedolžni izraz njihovih oči se mu je nenadoma čudno storilo. Čemu bi jim razlagal priliko o hudobnih vinogradnikih? Na javni trg bi moral stopiti: »Vzeto vam bo božje kraljestvo in dano ljudstvu, ki bo dajalo njegove sadove...« Kaj bi se potem z njim zgodilo? Predočeval si je razne možnosti in se tiho nasmihal predse.

»Tega vam ne bom pripovedoval,« se je zdrznil iz misli. »Kdaj drugič... Kaj naj vam pa danes pripovedujem?«

Molče so se spogledovali, glavnice so jim lezle med ramena.

»Zgodbo,« se je plaho oglasila deklica s pegastim obrazom.

Kadar je bil dobre volje, jim je pripovedoval zgodbe iz svetega pisma. Včasih jim je povedal tudi kako legendo, ki jo je presadil na domača tla. Postala je trikrat živa, privlačna, šla je od ust do ust po vsej vasi in se udomačila.

»Katero naj vam povem?«

»Tisto o Landarski jami.«

Legenda o Mariji, ki je bežala pred Herodežem, dobri ljudje pa so jo pred preganjalci skrili v Landarsko jamo; v zahvalo jim je dala kostanj, ki še danes pokriva ondotna pobočja... Cedermač ni bil pri volji, da bi jim ponavljal to legendo. Misel mu je venomer poplesavala le okrog ene točke kakor večča okrog brlivke.

»Počakajte!« In se je zagledal v platnice drobne knjižice, ki jo je držal na kolenu. Kazalo je, da ga navdaja neka misel; za katero se ne more takoj odlo-

čiti. »Kaj smo mi?« je slednjič spregovoril z rahlim drhtenjem v glasu. »Mi, ki prebivamo v teh krajih, po vsej dolini do Čedadu?«

»Slovenci.«

Oglasili so se bili trije hkrati. Cedermač se je začudil. Ako bi jih bil vprašal kdaj koli poprej, bi ne bil dobil tako hitrega in naglega odgovora. Beseda, ki je niso prej nikoli tako pogosto imenovali v vseh hišah.

»Po čem spoznamo, da smo Slovenci?«

Otroci so se spogledali; nekemu dečku se je nenadoma pobilsknilo v očeh.

»Ker govorimo po naše,« je povedal. »Slovenski,« je popravil.

»Prav.« Cedermaču je skoraj vzelo glas, premagovala ga je ganjenost. »Poslušajte! Kdo je ustvaril zemljo?«

»Bog,« se jih je oglasilo več hkrati.

In potem ni več spraševal. Rahlo sključen jim je govoril in jim gledal v oči, kakor da meri učinek svojih besed. Govoril jim je o Bogu, ki je ustvaril zemljo in pisano množico narodov. In ko je bilo vse nared, je poklical narode pred svoj prestol in dal vsakemu poseben kos zemlje in jezik, da se morejo sporazumeti med seboj, izražati žalost in veselje, hvaliti Boga za njegovo dobroto. Čutil je, kako se razvnema vedno bolj, kako mu drhti glas in se mu stiska grlo. Prenehal je za trenutek, se nasmehnil otrokom, ki so ga poslušali napeto, skoraj brez sape, in zopet nadaljeval. Tudi Slovincem je dal Bog kos siromašne zemlje, ki jo je obdaril s posebno lepoto. Dal jim je tudi jezik, da v njem govorijo, molijo in pojejo, in je tako lep, da se še angelci radujejo, kadar ga slišijo... Ne bi bil tako povzdigoval svojega jezika, toda obšel ga je bil spomin na mladost, na grenki občutek manjvrednosti. Ali niso tudi ti otroci z istimi občutki vsak dan prihajali iz šole? Ali niso bili vsi zbegani in preplašeni od zadnjih dogodkov? Sprva so bili začudeni, besede so bile nenavadne, kakor so bili gospod ta dan nenavadni, še nikoli niso slišali takih besed. Saj jih niso dobro razumeli, vendar so se jim počasi oprijemale src in duš, jih dvigale kot na perutih. In ko so zagledali v kaplanovih očeh solze, so

se vsi hkrati zresnili. Ali so dojeli resnost in velikost trenutka?

»In greh bi bilo, otroci moji, velik greh, ako si damo vzeti, kar smo prejeli iz božjih rok; s tem bi razžalili Boga v njegovi veliki dobroti. Ljubite svojo zemljo in svoj jezik in molite, vsak dan molite, da bi ju nikoli ne izgubili... Ali boste?«

Poslednje besede so bile od ganjenosti tako tihe, da so jih otroci komaj slišali. Molčali so. Ko so zagledali solzo, ki je bila zdrknila po kaplanovem licu, so se v zadregi spogledali. Neka bledeča deklica je stežka zadrževala jok, gledala je v tla.

Cedermac se je zavedel. Dvignil je glavo in se ozrl preko obronkov. Mehkoba, ki ga je obhajala, ga je skoraj jezila. Čemu kaže solze? To je od izčrpa-

nosti, je pomislil. Vsako razburjenje ga vrže iz ravnotežja... Zopet je pogledal otroke in se nasmešnil.

»Dosti!« je rekel. »Nauka ne bo, dokler ga ne oznanim... Zdaj pa pojdite domov!«

Se dolgo je gledal za njimi, ki so ne navadno tiho odhajali v vas. Bil je zadovoljen, vendar mu je žgoča kaplja skrbi kanila v dušo. Zagledal se je v oblak, ki je podoben angelskemu obrazu visel nad obzorjem. Otroci ne bodo molčali, je pomislil. Besede bodo še spremenjene prišle iz njihovih ust... Zdrznil se je in si potegnil z roko preko čela, kakor da hoče izbrisati neugodje. Nikoli ne bo delal drugače, kakor mu narekuje srce. Oblak nad obzorjem se je medtem spremenil. Dobil je grozečo podobo.

Prevodi sv. pisma v slovenščini

Matija Slavič

Sveto pismo ima v svetovni literaturi odlično mesto. Štajerski pesnik Peter Rosegger je imenoval biblijo žarišče vse stare in nove literature. Nobena knjiga se v modernih jezikih tolikokrat ne navaja kakor sveto pismo. To je bilo pred mnogimi stoletji spisano v starohebrejskem, starogrškem in staroaramejskem jeziku, ki so že davno izumrli. In nobena druga knjiga ni prevedena v toliko jezikov kakor ta. Saj izhaja zdaj v več ko štiri sto jezikih. Zato je najbolj razširjena knjiga. Med katoličani se dobi Sveto pismo po navadni knjigotržni ceni v raznih izdajah. Med protestanti pa od 17. stoletja dalje razne svetopisemske družbe razširjajo biblijo po znižanih cenah. Med temi družbami je najznamenitejša Britanska in inozemska svetopisemska družba, ustanovljena leta 1804 v Londonu. To družbo vodi odbor 36 članov v Londonu, ki so vsi neduhovniki, verniki britansko-anglikanske cerkve in raznih protestantskih cerkva. Stroške za tiskanje biblije krijejo deloma z darovi, deloma s prodajo knjig. Tiskajo pa jo v okrog 600 jezikih in narečjih, tako za Slovence

célo biblijo v knjižni slovenščini ter novo zavezo s psalmi tudi v prekmurščini. Prodajalne imajo po vsem svetu, tudi v Rusiji, na Kitajskem in na otočju.

Sveto pismo se deli v knjige stare in nove zaveze. Knjige stare zaveze so nastale pri Izraelcih pred Kristusom. Knjige nove zaveze so spisali Kristusovi apostoli, evangelisti in učenci. Stara zaveza ima 45 knjig, nova pa 27. V stari zavezi imamo 21 zgodovinskih knjig, ki se začenjajo s 5 Mojzesovimi knjigami in se končajo z dvema knjigama Makabejcev, potem 7 poučnih ali pesniških knjig ter 17 knjig prerokov. V novi zavezi imamo 4 evangelije, apostolska dela, 14 listov sv. Pavla, 7 listov drugih apostolov in razodetje sv. Janeza. Evangelij sv. Mateja je bil prvotno spisano v hebrejskem ali aramejskem jeziku, potem pa kmalu preveden v grški jezik. Vse druge knjige nove zaveze so bile pa že prvotno spisane v grškem jeziku, kakršen se je govoril v Kristusovem času tudi v Palestini. Knjige stare zaveze so bile prvotno spisane v hebrejskem jeziku razen 4 knjig. Hebrejski jezik so govorili Abraham v

Palestini (okrog 2000 pred Kristusom) in njegovi potomci, Hebrejci, Izraelci ali Judje imenovani, do babilonske sužnosti v 6. stoletju pred Kristusom. Dve knjigi, Tobijeve in Juditina, sta bili prvotno spisani v aramejščini, ki so jo Judje govorili po babilonski sužnosti. Kristusov materin jezik je bil tudi aramejski.

Dve knjigi, knjiga Modrosti in druga knjiga Makabejcev, pa sta bili prvotno spisani v grškem jeziku, ki ga je kulturni vpliv Grkov uveljavil tudi v Egiptu in Palestini.

Prvi, ki je Slovencem prevajal sveto pismo, je bil bivši kanonik ljubljanske stolnice, pozneje evangelijski pastor, Primož Trubar († 1586). Izdal je leta 1555 Ta evangeli sv. Matevža, leta 1557 prvi del Noviga testamenta, v letih 1560 do 1577 ostali del nove zaveze, leta 1582 celo novo zavezo (Ta celi novi testament), leta 1566 psalme (Ta celi Psalter Davidov). Drugi prevajalec je bil Jurij Dalmatin.

Ta je leta 1575 izdal Sirahovo knjigo, leta 1578 pet Mojzesovih knjig, leta 1580 Salomonove pregovore, leta 1584 pa celo sv. pismo: »Biblia, tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta«. Leta 1613 je izdal škof Tomaž Hren Evangelia inu listove za nedelje in praznike; prevod je napravil jezuit Janez Čandik.

Leta 1651 je izdal zagrebški škof Petar Petrečić v kajkavščini: »Sveti evangeliomi slovenskem slovom na svetlo vun dani i štampani vu Nemškom Gradce«. V predgovoru pravi, da »zato, pokehdo pred tem toga, ne bilo videti vu našem Slovenskom orsage slovenskom ezikom dostojno štampanih evangeliomov«.

Leta 1733 je Franc Mihael Paglovec izdal Tobijevo knjigo, leta 1773 Marko Pohlin Postne evangeliome, leta 1778 pa Mojzesove knjige. Leta 1771 je izdal za evangeličane v Prekmurju Štefan Küzmič Nuovi zakon ali Testamentom. S to novo zavezo izhaja od leta 1848 tudi prekmurški psalterij, ki ga je prevedel Šandor Terplan. Leta 1780 je izdal za katoliške Prekmurce Mikloš Küzmič »Svete evangeliome na vse nedelje i svetšnje dni«.

Celotno izdajo katoliške biblije je oskrbel škof Karel Herberstein, ki je

delo poveril Juriju Japlju († 1807). Japelj je prevajal v začetku s pomočjo filologa Blaža Kumerdeja, in sicer besedilo latinske vulgate. Leta 1784 je izšel prvi del, leta 1786 drugi del novega testamenta. Staro zavezo je prevajal Japelj deloma sam, deloma pa so prevajali drugi ljubljanski duhovniki, ki se imenujejo pri posameznih knjigah. Od 1791 do 1802 so izšle vse knjige starega testamenta. Leta 1817 je izdal v vzhodnoštajerskem narečju v Radgoni Peter Dajnko »Evangelio me na vse nedele ino svetke«.

Ko je bila Japljeva biblija razprdana, je ljubljanski bogoslovni profesor Andrej Gollmayer, pozneje nadškof gorški, leta 1834 znova prevedel s tremi sotrudniki Evangelije za novo zavezo. Na pobudo škofa Antona Martina Slomška je profesor bibličnega študija stare zaveze v Celovcu benediktinec Placid Javornik izdal v Ljubljani prve tri Mojzesove knjige v letih 1847–1854, pozneje je še prevedel zadnji dve Mojzesovi knjigi, Jozuetovo knjigo, prvo in drugo knjigo Kraljev. Medtem je škof Anton Wolf sklenil izdati novo celotno biblijo.

Vodstvo te izdaje je poveril Juriju Volcu, rektorju ljubljanskega semenišča, ki je imel 14 ljubljanskih duhovnikov za sotrudnike prevajalce posameznih knjig. Ker so vzeli Gollmayerjeve evangelijske za podlago in za staro zavezo

Prevajalec svetega pisma, dr. Matija Slavič, pred piramido v Egiptu.

priredili Javornikove prevode, je celotno Sveto pismo stare in nove zaveze izšlo začenši z evangeliji v letih 1856—1859. Prevedeno je bilo po latinski vulgati, opombe pa so bile vzete iz nemškega prevoda, ki ga je izdal Jožef F. Allioli.

Po tej Wolfovi izdaji imamo nekaj prevodov posameznih knjig. Tako je leta 1892 izdal Ivan Vesel Psalme v prostih verzih, Simon Gregorčič pa leta 1904 Joba in psalm 118 v verzih, prav tako Spokorne psalme in Jeremijeve Žalostinke; Joba v verzih je priobčil tudi Anton Medved v Domu in svetu leta 1904. Deloma popravljen prevod latinske vulgate je v Mohorjevih Zgodbah sv. pisma, ki jih je priredil od leta 1894 do 1901 Franc Lampe, od 1907 do 1912 pa Janez Evangelist Krek. Britanska in inozemska svetopisemska družba je izdala Novo zavezo s psalmi leta 1885, prvo Mojzesovo knjigo leta 1885, Salomonove Pregovore leta 1883 in 1896, Preroka Izaija 1889, Jeremija z Žalostinkami leta 1898.

Leta 1914 pa je izdala celo sveto pismo stare in nove zaveze; ta novi prevod je naredil Anton Chráska, češko-bratski propovednik. Prekmurški evangeličanski pastor Janoš Kardoš pa je prevedel v prekmurščini knjige Moses i Josua, kar se je ponatisnilo v Murski Soboti 1926—1928.

Sv. pisma stare zaveze Slovenci še nismo imeli prevedenega iz hebrejskega izvirnega jezika. Da bi se za tak prevod še bolj pripravil, sem podpisani dvakrat prepotoval Palestino in Egipt leta 1913 in 1927. Drugikrat sem prejezdil tudi Sinajski polotok na kameli z arabskim šejkom in dvema arabskima fantoma, ki sta vodila najine tri kamele. V samostanu Sv. Katarine pod Sinajsko goro sem bival en teden in delal od tam izlete na najvišjo goro na Sinajskem polotoku, Katerin (2646 m), in v razne kraje v bližini. Na binkoštni praznik, ob katerem se spominjamo razglasitve sinajskih desetih božjih zapovedi, sem bil na gori Sinaju (2244 m). Sinajski polotok sem si natančneje ogledal, ker so se na njem izvršili najvažnejši dogodki Mojzesovih knjig.

Leta 1939 sem iz hebrejskega izvirnika prevedel in pojasnil Pet Mojzesovih knjig

in Jozuetovo knjigo. Delo je natisnila Mohorjeva družba v Celju v 8000 izvodih. Komaj jih je razprodala do 1000 izvodov, ko je prišla nemška okupacija ter vso knjižno zalogo Mohorjeve družbe pobrala in uničila. Tako je bilo 7000 izvodov odlično tiskane biblije žrtev Hitlerjevega povelja: »Naredite mi deželo zopet nemško!« Med okupacijo sem pripravil prevod ostalih 15 zgodovinskih knjig in je Ljudska tiskarna v Ljubljani že sprejela rokopise v tisk. Prevod poučnih knjig in preroških knjig za tretji in četrti del je v osnutku skoraj že preveden. Pol poučnih knjig sem z opombami vred za tisk že pripravil.

Dve grško pisani knjigi, knjigo Modrosti in drugo knjigo Makabejcev, mi je prevedel profesor grščine dr. Fran Jerè, ki je poslovenil tudi Tobijevo in Juditino knjigo iz latinske vulgate, ker v izvirnem jeziku nista več ohranjeni. Poučne in preroške knjige pa mi iz hebrejščine pomaga prevajati Edvard Šimnic, ki je študiral na univerzi v Bejrutu semitistiko, zlasti hebrejski jezik. Celotno sveto pismo stare zaveze bo torej v slovenskem jeziku za tisk kmalu pripravljeno.

Severin Sali

Zahvala za žetev

*Vso čast, Gospod, ti pojem! In zahvalo!
Dal klasju si, da polno je in zdravo;
ko lica malčkov zrna so napeta...
Z menoj slavijo polja te požeta.*

*Pod tvojim soncem je rodila gruda;
blagoslovil si delo mi. Iz truda
nad brazde vzpeli so se tanki lati
in valovili ko valovi zlati.*

*Poželi smo. Sedaj ob zadnjem snopu,
kot srečni zmagovalci na okopu,
po praznih pogledujemo strniščih
in žlahtno zrnje tehtamo v prgiščih.*

*Zahvalimo te, Gospodar, da moče
si pravšnjo mero dal in da brez toče
sijali v soncu so zoreči dnevi
nad tvojimi in našimi posevi.*

*Prijetno trudni smo. Sedaj prisedi!
Med žanjci Zanjec boji v naši sredi.
Častimo te v Očetu, Sinu, Duhu...
Le nagni polič ob požetem kruhu!*

Naj vam predstavim moža, rojenega na zemlji, ki so jo poldrugo stoletje po njegovi smrti zasedli Slovenci. Ta mož je cerkveni učenik in latinski pisatelj z grškim imenom Hieronim ali bolj po naše obrušeno Jeronim in Jerom. (Hieronymos pomeni človeka s svetim imenom.) Njegovo rojstno mestoce Stridon ob dalmatinsko-panonski meji so Zahodni Goti leta 378 do tal porušili, da o njem do danes ni sledu. Najverjetnejše je, da je bilo nekje južno od črte Oglej—Emona (Ljubljana) blizu današnjega Št. Petra na Krasu. O Stridonu je Hieronim okoli leta 376 v svojem 7. pismu zapisal pikre besede: »V mojem rojstnem mestu, kjer je zarobljenost doma, je bog trebuh in se živi tjavdan.« Tu se je Hieronim rodil premožnim krščanskim staršem najbrž leta 347. Ko je bil prejel doma osnovni pouk, je odšel v šole v Rim, kjer je študiral latinsko slovstvo in zgovornost in si pridobil veliko spretnost v latinskem jeziku. Proti koncu rimskih študij, ko mu je bilo nekako osemnajst let, se je dal krstiti in se odlej marljivo ukvarjal s sv. pismom in s krščanskimi pisatelji. Te študije je nadaljeval na daljšem potovanju po Galiji, današnji Francoski, in v Ogleju, kjer je škof Valerijan zbral okoli sebe večje število ukaželnih in za strogo življenje vnetih mladih mož. Leta 373 ali 374 je Hieronim potoval na vzhod. Po hudi boleznih v Antiohiji v Siriji se je seznanjal z grškim krščanskim slovstvom, nato pa se umaknil v halkiško puščavo vzhodno od Antiohije. Tam se je strogo pokoril, pa tudi pridno študiral in se učil tudi hebrejskega jezika, da bi mogel bolje umeti sveto pismo stare zaveze. Vrnivši se v Antiohijo, se je nadalje poglobljal v sveto pismo in leta 379 šel v Carigrad k škofu Gregoriju Nazianskem, ki je slovel po učenosti in zglednem življenju. Pri njem se je Hieronim osebno seznanil z nekaterimi izmed najodličnejših mož krščanskega grškega vzhoda. Slovstveno delo v latinskem jeziku, ki ga je bil že v pustinji in v Antiohiji pri-

šel, je z vso vnemo nadaljeval, tako da je na očeh obolel. Poleti 382 je šel na povabilo papeža Damaza v Rim. Papež ga je imel za svojega tajnika in svetovalca in mu poleg drugega naročil, naj po grških rokopisih pregleda in jezikovno popravi stari latinski prevod sv. pisma nove zaveze, kar je Hieronim z veseljem in spretno storil. Po Damazovi smrti (11. decembra 384) se je Hieronim za zmeraj poslovil od zahoda in se vrnil na vzhod. Prepotoval je Sirijo, obiskal v Palestini vse kraje, ki se imenujejo v sv. pismu, šel v Egipt med tamošnje menihe, se nekaj mesecev mudil v Aleksandriji pri učenem slepem predstojniku ondodne šole Didimu, se leta 386 vrnil v Palestino in se stalno naselil v Betlehemu. Ondi je bil predstojnik moškega samostana in duhovni voditelj dveh ženskih samostanov, ki je vse tri pozidala pobožna rimska vdova Pavla. V Betlehemu je Hieronim prevedel iz hebrejščine v latinščino sv. pismo stare zaveze, razložil skoraj vse knjige obeh zavez in napisal mnogo drugih del. Latinsko besedilo sv. pisma, ki ga je Hieronim priredil, uporablja zahodna cerkev do danes. Po bridkih preskušnjah in mučnih boleznih je učen in spokorni mož umrl 30. septembra 420.

Med Hieronimovimi spisi so njegova pisma posebne pazljivosti vredna. Ohranilo se jih je le okoli 125. Njih vsebina je zelo mnogolična, vsa pa so pisana v izbrani latinščini živahno in duhovito.

Iz halkiške puščave je Hieronim menda leta 376 pisal prijateljem v Oglej:

»Ko je prišlo k meni Vaše pismo v tisti del puščave, ki dela široko mejo med Sirci in Saraceni, sem se tako razveselil, da sem prekosil veselje tistega srečnega rimskega dneva, ko je po bitki pri Kanah Marcel v boju pri Noli ohole Hanibalove čete prvič premagal... Zdaj kramljam z Vašim pismom, ga objemam, ono pa z menoj govori; samo ono zna tukaj latinski. Tukaj se moraš namreč naučiti barbarskega na pol jezika ali pa molčati. Kolikorkrat mi poteze znane

roke prikličejo v spomin predrage obraze, tolikokrat ali mene ni tukaj (ker sem pri Vas) ali ste Vi tukaj. Verujte ljubezni, ki resnico govori: tudi ko tole pišem, ste mi Vi pred očmi« (7. pismo).

Pavlu v Konkordiji na Beneškem je Hieronim ob njegovi stoletnici pisal:

»Glej, že kolobari stoto življenjsko leto, Ti pa še zmeraj spolnjuješ Gospodove zapovedi in v podobah sedanosti premišljuješ blaženost prihodnjega življenja. Vidiš jasno, stopaš trdno in varno, slišiš tenko, zobje so Ti beli, glas poln, telo krepko in sočno. Sivi lasje se ne ujemajo z rdečimi lici in moči ne soglašajo s starostjo. Leta Ti niso vzela do-brega spomina, kakor na premnogh vidimo, ni Ti hladna kri otopila bistrega duha, ne dela Ti razorano čelo nagubane-ga obraza še starejšega in tresoča se roka ne blodi s pisalom v krivih črtah po povoščeni tablici. Čilost prihodnjega vstajenja nam Gospod na Tebi razodeva, da bi spoznali, da je od greha, če drugi že živi po telesu umirajo, in da je od pravičnosti, če kažeš Ti mladostnost, ki je Tvojim letom tuja« (10. pismo).

Iz puščave je pisal tudi svoji teti po materini strani, Kastorini, s katero se je bil nekaj sprl. Proti koncu kratkega pisma pravi zelo resno:

»Kako sva vendar vsak dan molila: ‚Odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom‘, ko se misel ni ujemala z besedami, molitev ne skladala z dejanji? Prosim Te torej, če-sar sem pred letom dni v prejšnjem pismu prosil: imejva mir, ki nam ga je Gospod zapustil; in Kristus naj se ozre na mojo željo in na Tvoje srce. V kratkem bo pred njegovim sodnim stolom prejela plačilo ali kazen obnovljena ali razdrta sloga. Če Ti ne boš hotela — kar se ne zgodi! — jaz bom prost; to moje pismo, ko se bo prebralo, me bo odvezalo« (13. pismo).

V dolgem 52. pismu je Hieronim po-dal življenjsko vodilo mlademu duhov-niku Nepotianu, nečaku svojega prija-telja iz mladih let Heliodora. Govoreč o življenjski modrosti, pravi:

»Skoraj vse telesne moči se na starč-kih spremene; samo modrost raste, vse

drugo pojema; da ne bom na dolgo go-voril: vse, kar telo opravlja, se skrči, ko se telo stre. Nikakor ne trdim, da v mladeničih in v možeh najboljših let, se-veda takih, ki so si s trudom in z vnetim prizadevanjem, s svetim življenjem in z vztrajno molitvijo k Bogu pridobili vednost, modrost omrzne, ki tudi v pre-mnogh starcih z leti opeša, marveč pravim, da prihaja nad mladost mnogo bo-jev z lastnim telesom in da vabe v pre-grehe in meseni goni modrost duše kakor surova drva ogenj, da ne more razviti svojega sijaja. Starost tistih pa, še en-krat opozarjam, ki so se v svoji mladosti izobrazili v poštenih spretnostih ter vztrajno premišljevali božjo postavo, postaja z leti še bolj učena, z vajo spret-nejša, s časom modrejša in žanje sladke sadove nekdanjih prizadevanj. Zato je pa tudi znan grški modrijan, ko je do-polnil sto in sedem let in čutil, da bo umrl, baje rekel, da mu je žal, ker daje življenju slovo tedaj, ko se je izmodril.«

Duhovniku Pavlinu v Noli v Kampa-niji, ki je želel priti v Palestino, je Hieronim leta 397 pisal:

»Verniki se ne tehtajo po kraju, kjer prebivajo, marveč po zasluženju vere, in pravi častilci ne molijo Očeta ne v Je-ruzalemu ne na gori Garizimu, kajti Bog je duh in kateri ga molijo, ga morajo moliti v duhu in resnici... Kraj križa in vstajenja koristi torej tistim, ki no-sijo svoj križ in s Kristusom vsak dan vstanejo, kateri se takega bivališča vred-ne kažejo... Iz Jeruzalema so nebesa prav tako odprta kakor iz Britanije, za-kaj ‚božje kraljestvo je v vas‘... Od Hadrijanovih časov pa do vlade Kon-stantinove, domala sto osemdeset let, so častili na kraju vstajenja Jupitrov kip in na pečini križanja marmorno podobo Venerino, ki so ju pogani postavili; po-četniki preganjanj so namreč menili, da nam bodo izpodnesli vero v vstajenje in križ, če svete kraje z maliki oskrunijo. Tale naš Betlehem, najvzvišenejši kraj zemlje, o katerem psalmist poje: ‚Re-snica je iz zemlje pognala‘, je osenčeval Tamuzov, to je, Adonisov gaj in v votli-ni, kjer je nekda jokal dete Kristus, so objokovali Venerinega ljubimca. ‚Čemu,‘

porečeš, „znašiš od daleč te stare reči?“ Zategadelj, da ne boš menil, da tvoji veri kaj manjka, ker še nisi bil v Jeruzalemu, in da ne boš imel nas za boljše zato, ker na tem kraju prebivamo... Pravi Kristusov tempelj je duša vernega človeka; njo okraši, njo obleci, njej daj darila, v njej sprejmi Kristusa... Biti kristjan je nekaj velikega, ne z deti se.«

Leta 395 je umrl prej omenjeni Nepotian. Hieronim je poslal iz Betlehema lepo osmrtnico s temle koncem:

»Vrnimo se k sebi ter stopimo, dejal bi, z nebes in pogledjmo svoje življenje. Čutiš li, prosim te, kdaj si postal dete, kdaj deček, kdaj mladenič, kdaj zrel mož, kdaj starček? Vsak dan umiramo, vsak dan se spreminjamo, in vendar mislimo, da smo večni. Če narekujem, če pišem, če spis pregledujem, če poprav-

ljam: vse to gre na račun mojega življenja. Kolikor pik naredi moj pisec, za toliko se moj čas skrči. Pišemo in odgovarjamo, pismo potuje čez morje in ko ladja reže brazdo, vsak pljusk valov zmanjša trenutke našega življenja. Le to korist imamo, da smo v Kristusovi ljubezni med seboj združeni. „Ljubezen je potrpljiva, je dobrotljiva; ljubezen ni nevoščljiva, se ne ponaša, se ne napihuje, vse opraviči, vse veruje, vse upa, vse prenaša. Ljubezen nikoli ne mine.“ Ona zmeraj v srcu živi. Po njej nama je Nepotian, četudi odsoten, vendarle pričujoč, in čeprav naju ločijo tolikšne razdalje, naju on z obema rokama objema. Imava talca ljubezni med seboj... Če ga ne moreva telesno imeti pri sebi, ga imejva v spominu. Ker ne moreva govoriti z njim, nikoli ne nehajva govoriti o njem.«

Cerkveni učenik sv. Hieronim. Slika je delo italijanskega slikarja Daniela Crespia iz 17. stoletja. Predstavlja svetnika v samoti, ko se potaplja v branje svetega pisma. Mogočno telo svetega starca je podoba njegovega velikega duha in edimi žarek svetlobe, ki pada nanj, znamenje božjega navdihnjenja.

V 108. pismu je Hieronim postavil spomenik ustanoviteljici betlehemskih samostanov, rimski vdovi Pavli, umrli 26. januarja 404. Proti koncu izredno dolgega pisma pripoveduje o njeni smrti:

»Kdo bi mogel s suhimi očmi pripovedovati, kako je Pavla umrla? Hudo hudo je zbolela, pravzaprav dosegla, kar je želela, da bi nas zapustila in se z Gospodom popolneje združila. V tej bolezni se je preskušena ljubezen hčere Evstohije do matere vpričo vseh še bolj preskusila. Sedela je ob postelji, držala pahljačo, podpirala glavo, podlagala blazino, drgnila noge z roko, grela želodec, rahljala posteljo, hladila vročo vodo, pogrinjala prtič, hitreje delala kot vsaka dekla in mislila, da se ji bo od njenega plačila odtegnilo, kar koli bi druga storila. Kako je prosila, kako tožila in vzdihovala ter tekala med bolno materjo in Gospodom votlino (= votlino Gospodovega rojstva v Betlehemu) sem in tja, da bi ne izgubila takšne družice v izbi, da bi ne živela brez nje, da bi njo samo na istih nosilih odnesli! Toda, o slabotna in minljiva narava umrljivih ljudi! Če nas Kristusova vera ne bi vzdigovala k nebesom in duši ne bi bila obljubljena večnost, bi imela telesa isto usodo z zverinami in živino!... Kaj dolgo odlašam in, o drugih rečeh govoreč, svojo bolečino daljšam? Premodra žena je čutila, da je smrt blizu, da ji samo še iskrica življenja v njenih svetih in posvečenih prsih brli, drugo telo in udje pa so že mrzli. Vendar je, kakor da gre k svojim in se poslavlja od tujcev, šepetala tele besede: 'Gospod, ljubim lepoto tvoje hiše in kraj, kjer prebiva tvoje veličanstvo. Kako ljubi so tvoji šotori, Gospod nebeških čet! Moja duša hrepeni in kopni po Gospodovih dvorih. Rajši stojim na pragu v hiši svojega Boga, kakor da bi prebivala v šotorih grešnikov.' Ko sem jo vprašal, zakaj molči, zakaj noče odgovoriti, ko jo kličem, ali jo kaj boli, je po grško odgovorila, da nima nikakih težav, marveč da je pred njo vse mirno in pokojno. Nato je umolknila in zaprla oči, kakor da vse umrljivo prezira, in do zadnjega diha ponavljala iste besede iz psalmov, tako da smo komaj slišali,

kaj je govorila. Prst na ustih držeč, je delala znamenje križa na ustnice. Dihanje je pojemalo in zahropla je pred smrtjo; duša, ki je odhajala, je še hropenje, s katerim umrljivi človek svoje življenje konča, spremenila v Gospodovo hvalo.«

Za konec bodi pretresljiva podoba o smrtnih krčih rimskega cesarstva, ki jo je Hieronim leta 409 naslikal v svojem 123. pismu. Takole toži:

»Nekaj sedanjih stisk bom omenil. Če nas je še kaj ostalo, ni naše zasluženje, marveč Gospodovo usmiljenje. Divjih ljudstev brez števila je zasedlo vso Galijo. Kar je zemlje med Alpami in Pireneji, kolikor je je med oceanom in Renom, so opustošili Kvadi, Vandali, Sarmati, Alani, Gepidi, Heruli, Saksoni, Burgundci, Alemani... V pokrajinah Akvitaniji, Novempulani, lugdunski in narbonski je vse razdejano razen nekaj mest, ki pa jih pustoši od zunaj meč, od znotraj lakota... Celo Hispanija se vsak dan trese, da bo zdaj zdaj po njej; spominja se vpada Cimbrov, in kar koli so drugi hudega doživeli, zmeraj v strahu doživlja. O drugih strahotah molčim, da se ne bo zdelo, da obupujem nad božjim usmiljenjem. Že zdavnaj od Črnega morja do Julijskih Alp ni bilo naše, kar je naše. Meja ob Donavi je bila predrt in trideset let so se bili boji sredi rimskega cesarstva. Od starosti so mi solze usahnile. Razen nekaj starcev ni nihče hrepenel po svobodi, ker je niso poznali, ker so bili vsi v ujetništvu in podložništvu rojeni. Kdo bi to verjel? Kje je zgodovina, ki bi s pravo besedo povedala, da se Rim v svojem osrčju ne za slavo, ampak za rešitev bojuje, da, niti ne bojuje, ampak za zlato in vse, kar ima, rešitev kupuje? Nekdaj je padla na rimsko državo večna sramota, da so Galci vse opustošili in ob Aliji razkropili vojsko in je nato Brenus prišel v Rim. Ni mogla zbrisati stare sramote, dokler ni podvrgla svojemu gospostvu Galije, rodnih tal Galcev... Zdaj pa, četudi bi vse po sreči izteklo, nimamo premaganemu sovražniku kaj vzeti, razen kar smo svojega izgubili. Mogočnost rimskega mesta opevajoč, je pesnik na-

vdušeno vzkliknil: „Kaj je zadosti, če je Rim premalo?“ Mi pa to zamenjajmo za drug vzklik: „Kaj varno bo, če pade Rim?“

Če imel jezikov bi sto, sto ust če imel bi, glas pa jeklen, ne mogel bi muk

jetnikov naštetih,
imenovati ne vseh, ki divji sovrag
jih pobil je.

Že to, kar sem povedal, je polno nevarnosti, katere čuti pripovedovalec in poslušalec. Nimamo svobode, da bi vzdihovali nad tem, kar proti volji trpimo, niti si ne upamo objokovati, kar nas tare.«

Naposled še kratka pripomba. Med ohranjenimi pismi sta dve (11. in 12.), ki ju je Hieronim poslal v Emono-Ljubljano, eno družinici redovnic, drugo menihu Antoniju. Obojim očita, da mu na pisma niso nič odgovorili. Antoniju pa zapreti:

»Veruj mi, če bi mi čut za dostojno pisanje ne branil, bi ti v svoji nejevolji takih nadrobil, da bi mi začel odgovarjati — vsaj iz jeze. Ker pa je jeziti se človeška slabost in ne delati krivice krščanska krepost, se vračam k prejšnji navadi in te zopet prosim: bodi prijatelju prijatelj in sohlapec privoščil sohlapecu besedo.«

Mohorjeve bukve so prišle

Joža Lovrenčič

Bilo je o svetem Miklavžu, ki je pri nas cerkveni patron in ga slovesno praznujemo prav na njegov god. Otroci — dečki — smo klečali ob obhajilni mizi in obeh stenah v prezbitariju. Nič kaj nismo bili mirni, zakaj šepetaje smo si pripovedovali, kaj nam je prinesel Miklavž. Ko je pristopil gospod in so se mogočno oglasile orgle in se je kar sam odprl oltar, smo zagledali v njem namesto podobe kakor pravega svetega Miklavža. Vsi smo se zastrmeli vanj.

Po evangeliju je gospod izpred oltarja pridigal, po pridigi pa je oznanil: »Bukve Družbe svetega Mohorja so prišle. Kdor je plačal udnino, naj pride ponje v farovž.«

Ker sem hodil prvo leto v šolo in sem poznal že vse črke, male in velike — takrat smo se učili najprej malih, potem velikih — in sem že gladko in rad bral, sem bil gospodovega oznanila vesel. Vedel sem, da smo mi plačali udnino in da homo dobili bukve. Nič več nisem bil zbran. Ugibal sem, kakšen bo Koledar s podobo svetega Mohorja in Fortunata, kakšne bodo podobe v Zgodbah svetega pisma, ki sem jih gledal s svetim strahom in spoštovanjem v prejšnjih snopičih, ko jih je oče bral, kakšne bodo mašne bukve, ali bodo vezane kakor te, ki sem jih nosil k maši, ali bodo imele rdečo

ali zlato obrezo. In še to me je imelo, ali bo v Slovenskih večernicah ena sama dolga povest ali več krajših in ali bodo lepe. Oče jih je vedno glasno bral vsak večer in ob nedeljah ves popoldan. Naj je zunaj zmrzovalo ali snežilo, ob njegovem branju me ni prav nič mikalo, da bi se šel na Lepoč polzat, čeprav je bil led gladek kakor steklo. Tudi kepat se nisem hotel iti, čeprav so me klicali, in ne s »kočeljnami« v gorenji konec, kjer smo se po Ušarjevem bregu sankali.

Tako je ob mojem ugibanju in premissljevanju o bukvah Družbe sv. Mohorja — v cerkvi je bila to raztresenost, ki je Bog in sveti Miklavž gotovo nista bila vesela, a na to nisem mislil — maša minila.

Ker je bil hud mraz, se možje in fantje niso po maši mudili pred cerkvijo, kakor so imeli sicer navado. Pobiči so se v gručah zakadili na Lepoč, jaz pa sem šel domov, kjer je bila mama že zakurila in so se v kotlu nad ognjem kuhali štruklji, v pristavljenem loncu pa juha. Štruklji so bili samo o svetem Miklavžu, juha pa tudi le o velikih praznikih. Oče je bil prišel že pred mano in si je v izbi ob peči grel roke.

»Tata,« sem rekel, ko sem vstopil, »kdo pojde po bukve Družbe svetega Mohorja?«

Kakor bi vedel za mojo skrito misel, se je nasmehnil in me vprašal: »Ali bi šel rad ti ponje?«

»Ng!« sem pritrdil in še pokimal z glavo, da bi pokazal, kako rad pojdem.*

Nič več nisem čakal. Tekel sem iz izbe in vesel povedal mami za ognjiščem, da grem po bukve Družbe svetega Mohorja. Oče je stopil za mano.

»Čakaj! Ná še tole, da boš plačal, kar bo za pošto!«

Dal mi je pet soldov — nikljasto petico.

In sem šel v gorenji konec, kjer je farovž. V farovžu do tedaj še nisem bil nikoli. Tudi z gospodom nisem sam še nikoli govoril razen v šoli, ko me je vprašal šest resnic in je bil zadovoljen, da sem jih gladko znal, čeprav je bilo to prvo uro, ko nas je začel učiti verouk.

Kakor sem bil vesel, da bom kmalu nesel domov bukve Družbe svetega Mohorja, mi je bilo le nekoliko tesno pri srcu, ko sem odprl v pritličju vrata in mi je nad glavo zacingljajal zvonček. Ne navadno je bilo to zame, ker dotlej nisem bil še v nobeni hiši, kjer bi bil zvonec naznanjal, da je nekdo vrata odprl. Počakal sem, da se je zvonec umiril, potem pa počasi odšel po stopnicah v nadstropje. Ko sem prišel oprezno na zgornjo vežo, je stala na kuhinjskih vratih kuharica. Gotovo je prišla gledat, kdo prihaja.

»Ali si prišel po bukve?« me je vprašala. Pritrdil sem ji kakor prej očetu.

Pa me je poučila, naj potrkam na sosednja vrata in naj gospoda lepo pozdravim.

Prvič v življenju sem takrat potrkal na vrata.

»Naprej!«

Strahoma sem odprl in vstopil.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke!« je odzdravil gospod in me vprašal, kaj bi rad.

»Po bukve Družbe svetega Mohorja sem prišel,« sem povedal in pokazal na klop okoli peči, kjer sem videl, da so lepo po vrsti in velikosti zložene.

* To pritrdilnico, ki se kar tako ne da zapisati, izgovarjajo pri nas nosniško-goltno, ne da bi prišli črki n in g do svojega pravega glasu.

»Prav, prav! Letos jih boš že tudi ti lahko bral, ko hodiš v šolo. Saj znaš že brati, ne?«

Pokimal sem.

»Vidiš,« je nadaljeval, »te so letos prav za otroke!« In je pokazal knjigo s podobo na prvi strani in sem videl, da se imenuje »Pod lipo«. Podržal jo je v levici in z desnim palcem še hitro odpiral, a vendar tako, da sem mogel videti v njej podobe. »Glej, da je ne boš pomazal in raztrgal, ko jo boš bral,« mi je še rekel in jo položil k drugim, ki jih je pripravil zame.

Medtem ko je gospod jemal po vrsti s klopi knjige, da bi mi jih dal, sem — užival. Neznansko prijeten mi je bil vonj po novih knjigah, ki ga je bila polna soba. Vdihaval bi ga in vdihaval.

»Ali ti je dal oče kaj za poštino?« je vprašal gospod in me vzdramil.

Dal sem mu petico, ki jo je vrgel v leseno skledico na mizi, iz nje pa vzel dva krajcarja in mi ju porinil v žep, da bi ju ne zgubil. Preden mi je izročil bukve, je stopil še k visoki omari, na kateri so bile razvrščene debele rumene hruške. Eno je vzel in mi jo dal.

»Na, ker si priden in si prišel prvi po knjige!«

Vzel sem hruško in se zahvalil, a še bolj sem bil vesel, ko mi je dal knjige. Ne vem, ali sem pozdravil ali ne, ko sem smuknil skozi vrata in zdrvel po stopnicah. Tudi ko sem odprl spodaj vežna vrata, nisem slišal zvončka in nisem čakal, kdaj utihne. Tekel sem, kakor bi me nesel veter, in srečno prinesel bukve domov.

Še petkrat sem šel potem sam po bukve, potem jih devetkrat že našel o božiču doma, ko sem prišel iz Gorice na počitnice, pred štiridesetimi leti sem se pa prvič oglasil v Koledarju in bil potem tudi nekajkrat v Celovcu in v lepem domu Družbe svetega Mohorja, kjer sem se spoznal z gospodi, ki so jo vodili, in si ogledal njeno tiskarno, v kateri mi je bil vonj tiskarskega črnila še vedno prav tako prijeten kakor takrat, ko sem ga ob novih knjigah prvič vdihaval in nisem sanjal, da me bo spremljal vse življenje.

Ustanovnik Mohorjeve družbe Anton Martin Slomšek je ves gorel za materin jezik, za ljubo slovenščino; vse življenje je budil ljubezen do nje, ustanavljal in pospeševal povsod slovenske šole; deset let pred začetkom Mohorjeve družbe je (1842) sam napisal Slovincem znamenito učno knjigo »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«. Iz iste vneme je zrastle tudi Mohorjeva družba; zato ni čudno, če so se koj v začetku zbrali okoli nje delavci enakega duha, da je družba od prvega začetka dedovala skrb za slovenščini najpotrebnejše učne knjige.

Prvi med temi delavci je bil mladi koroški rojak iz Leš pri St. Jakobu v Rožu — Anton Janežič. Prav tedaj so se presnovale avstrijske srednje šole in je v novem učnem načrtu dobila prostora tudi slovenščina kot materinščina. Ker učiteljev ni bilo, so si morali pomagati z zasilnimi prostovoljci. Tako se je tudi Janežič po maturi 1848 priglasil za učitelja slovenščine na realki v Celovcu. Ali kako naj uči brez učnih knjig, brez vsakršnih pripomočkov? Tako se je še čisto mlad in brez prave priprave, a z veliko ljubeznijo in vnemo lotil spisovanja prepotrebni knjig, najprej slovarja, nato slovnice in beril. Če je tako delo težko celo za strokovno dobro pripravljenega, v šoli izkušenega in spretnega delavca, si lahko mislimo, da je bilo za nešolanega mladega začetnika še veliko težje. Še prav posebno pa je bilo tako delo težko tedaj, ko se je Janežič dela poprijel, zakaj slovenščina je bila takrat resnično sredi najhujšega vrenja, bila je kakor vročičen bolnik.

Prva znamenja nemira in bolezni so se pri našem knjižnem jeziku pokazala že sto let prej. Če je Pohlín s svojimi črkopisnimi samovoljnostmi le bolj na zunaj podregal v jezik, je segel novi prevod sv. pisma, kakor ga je začel Japelj, mnogo globlje. Dve sto let je bil dolenjski govor osnova slovenskemu pisanju, novi prevod sv. pisma pa jo je razširil na gorenjščino in Kopitar je z odlično slovnico 1807 to osnovo potrdil. V

tistem času so tudi začeli iskati zgledni črkopis, ki naj bi ustrezal resničnim našim glasovom, da bi vsak glas pisali z eno samo črko in bi vsaka črka znamenovala en sam glas. Tako smo dobili leta 1824 na Štajerskem dajnico, na Kranjskem pa 1825 metelčico, medtem ko so drugi ostajali zvesti nad dve sto let stari bohoričici. Vnela se je huda črkarska pravda in trajala skoraj 20 let. Viharni časi francoske revolucije, Napoleonove Ilirije in narodno prebujenje pa so prinesli tudi prebujenje narodne zavesti. Zlasti so se prebudile obrobne pokrajine in razvile živahno knjižno delavnost, posebno na vzhodnem Štajerskem in Koroškem. Te pokrajine so želele močne slovanske skupnosti, ki bi jim bila v trdno oporo proti zmeraj nasilnejšemu nemškemu sosedu. Tako se je v letih 1830—1850 razvilo mogočno gibanje za slovansko enotnost, ki je posegalo zelo izrazito tudi v jezikovni razvoj slovenščine. Začela so se resna prizadevanja, da se slovenski jezik približa in postopno strne s hrvaščino ali ilirščino v en sam knjižni jezik za vse južne Slovane, od tod naj si pa potem išče zvez v skupni slovanski knjižni jezik. To gibanje, ki mu pravimo ilirizem, je že v prvi razvojni dobi doseglo nenavadno lepo zmago s tem, da je v boju za črkopis pometlo vse na domačih tleh nastale poskuse, tudi častitljivo 250 let staro bohoričico, in jih nadomestilo z gajico, ki jo je prevzelo od Hrvatov — Ilirov. Ko je leto 1848 prineslo v slovenske in slovanske načrte še več upanja na uresničitev, celo nekaj revolucionarnosti, tedaj so rasle ilirske in vseslovanske slovnice, da smo v tistem času tiskovne svobode lahko brali našo besedo v pokrajinskih (kranjski, koroški, štajerski) narečnih oblikah, poleg nje pa cepljeno bolj ali manj na gosto s hrvaščino ali pa se izgubljajočo celo v vseslovanski čobodri, ki je bila kar nerazumljiva. Tedaj se je slednjič odločila peščica naših najboljših pisateljev in pesnikov, podprta z razsodnimi in veljavnimi jezikoslovci (Miklošič, Ci-

gale), da se je vse ustavilo ob tako imenovanih »novih oblikah«, ki naj se sprejmejo v knjižno slovenščino, češ da tako postane knjižni jezik bolj vseslovenski, pa tudi bolj vseslovanski. Te oblike so začeli pisati 1849 in so bile 1851 od vlade uzakonjene. Tudi ob teh oblikah se je vnela vojska, a počasi so le zmagale.

Tak je bil torej položaj slovenščine v času, ko se je mladi, neizkušeni, a silno vneti Janežič lotil urejanja slovenskega jezika za šolo. Zajel ga je spočetka val slovanskega navdušenja in ga srečujemo v začetku vsega v ilirščini. To se prav posebno pozna še obema deloma njegovega slovarja, nemško-slovenskemu 1850 in slovensko-nemškemu 1851. Sprejel je ne le celo kopo hrvaških besed iz Mažuranić-Užarovičevega nemško-ilirskega slovarja, marveč tudi črkopis in pravopis je uravnaval po smernicah ilirskih slovničarjev. Pri roki je imel in uporabljal tudi češki slovar Konečnega poleg še drugih slovanskih slovarjev. Vse to se je moglo zgoditi le v tako slovansko prebujenem času, v kakršnem je delal Janežič. Če pomislimo, da je delo opravil v kratkem času enega leta, da je zraven tega še poučeval kot začetnik in se sam pripravljal za skušnje na dunajski univerzi pri Miklošiču, se moramo res čuditi, da je delo vsaj toliko uspelo. Pomanjkljivost svojih slovarskih del v prvi izdaji je čutil tudi sam, zato jih je hotel v drugi izdaji temeljito predelati. Opravil pa je sam to delo le za nemško-slovenski del slovarja 1867 in pokazal, kako se je jezikovno zresnil, očistil in se za slovarsko delo vendarle tudi pripravljaj, da je prebiral slovenska dela in jih za ta namen izpisoval. Okoristil se je z vsem napredkom slovenskega jezikovnega razvoja, s Cigaletovim velikim nemško-slovenskim besednjakom, ki je izšel 1860, z izsledki jezikoslovca Miklošiča, Levstika in mlajših pisateljev in časopisov. Ostalo je sicer tudi v novi izdaji mnogo hrvaških izposojenk, ki se niso prijele, a mnogo se jih je prijelo, ker jim je Janežič dal koj v začetku nekako domačo slovensko obliko. Tako predelana in že kar dostojna izdaja ročnega nemško-slovenskega slovarja je izšla v Mohorjevi družbi in

ostala pri nji do konca. Po Janežičevi smrti je delo priredil za tisk tankočutni jezikoslovec Anton Bartel še trikrat (1889, 1905 in 1921). Lahko rečemo, da je ta del slovarja opravil v teku 80 let velikansko delo, saj so segali po njem rajši kakor po Cigaletu, ki je v nekaj desetletjih zastarel v nemškem in slovenskem delu, medtem ko se je ta obnavljal in je bil kar dober svetovalec zlasti v slovenskem delu prav do zadnjih let. Slabše sreče je bil slovensko-nemški del. Janežič ni več uspel, da bi ga bil mogel pripraviti za drugo izdajo. Priredil ga je za Mohorjevo družbo Julij pl. Kleinmayr (1874), a je vse opravil brez resne priprave in razumevanja za tako delo; za njim je prevzel prirejanje Fr. Hubad (1893 in 1908). Kleinmayr se ni niti toliko potrudil, da bi se bil okoristil z Janežičevo 2. izdajo nemško-slovenskega dela, marveč je pustil vso navlako iz 1851 neprebavljeno tudi v novi izdaji. Hubad je sicer posnel Janežičeve in Bartlove izpopolnitve po izdaji iz leta 1889, vendar pa tudi sam opravil delo le površno, tako da je mnogo napak in nedognanosti ostalo v tem delu prav do zadnje izdaje. Toda kljub tem pomanjkljivostim je bil slovar vsaj do izida Pleteršnikovega dela pravzaprav edini pripomoček te vrste.

Še mnogo pomembnejša pa je za ves slovenski pouk in razvoj slovničarstva med Slovenci Janežičeva Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagolskim berilom za Slovence. Tudi ta v prvi izdaji 1854 še ni izšla v Mohorjevi družbi, marveč je prišla v njeno založbo šele v drugi, zelo izboljšani izdaji 1863. Janežič je potem priredil v kratkih presledkih še tretjo in četrto izdajo. Čeprav jo je delal še zelo mlad, v času velike zmede v našem pisanju in v letih, ko se je pripravljaj za skušnje na univerzi, je vendar že s prvo izdajo srečno ubral okvir slovnice po tedaj dobrih latinskih in nemških šolskih knjigah in vanj zajel slovenska slovnična pravila. Gotovo se človek danes marsikdaj nasmeje preproščini ob tem ali onem poglavju, vendar je v celoti knjiga skušnja stotih let dobro prebila. Prva izdaja nosi še znamenje

ilirske bližine, čeprav mnogo manj kakor slovar v prvi izdaji. Pri vsem tem pa je čudno, da 1854 še ni sprejel vseh novih oblik, da ima sklanjatve še zmeraj po starem zgledu na -iga, -imu namesto po novem -ega, -emu itd. Od 1863 naprej pa je slovnica še mnogo resnejša in v nekaterih pogledih celo boljša od nekaterih kasnejših izdaj.

Po Janežičevi smrti je prirejal njegovo slovnico profesor dr. Jakob Sket. Predelal jo je zlasti v šesti (1889) in osmi (1900) izdaji. Sket sam je bil jezikoslovno zelo izobražen, vendar manj za slovenščino kakor za primerjalno jezikoslovje. Pozna pa se mu zlasti stara šola, ki gleda jezik predvsem v pisani obliki, ne pa v živem govoru. Prav v zadnjih desetletjih 19. stoletja se je pa v jezikoslovju vseh narodov prebudilo zanimanje za govorjeno obliko in so vsi začeli gojiti poleg pisanja tudi živi govor, poleg pravopisa tudi pravorečje. Nemci so v tem času uredili svoj odrski izgovor nemščine. Na Francoskem so se začeli z vso vnemo ukvarjati z lepim izgovorom in znanstveno natančnim preiskovanjem govorjenja tudi po narečjih. Ta ogenj je šel hitro po vsej Evropi. Tudi mi smo razmeroma hitro segli po ti luči, saj je že 1870 o. St. Škrabec napisal znamenito razpravo »O glasu in naglasu v slovenščini«. Sketove slovnične prireditve pa so šle mimo tega in do zadnjega ostale za te stvari skoraj gluhe. Tudi za mnoga druga dognanja slovenskih jezikoslovcev je slovnica ostala zaprta, tako da je bila 1912 v deseti izdaji res že močno zastarela in bolj ogrodje splošne slovnice kakor pa živa slovenska učna knjiga.

Družba je dobro čutila izročilo prvih delavcev in se zavedala častne dolžnosti, da skrbi za slovensko slovnično knjigo tudi poslej. Naprosila je mladega slovnika dr. Antona Breznika, ki je ravno tedaj nastopil kot usposobljeni profesor slovenščine na Škofijski klasični gimnaziji v Št. Vidu. Imel je za seboj že lepo vrsto del, ki so kazala na bistrost in delavnost, zlasti pa sodobno jezikoslovno usmerjenost. Bil je učenec o. St. Škrabca in prof. K. Štreklja v Gradcu. Lotil se je dela z vso vnemo in

Jezikoslovec dr. Anton Breznik.

začel s sestavljanjem učne knjige po novih smernicah zlasti v glasoslovnem pogledu. Zato sta v njegovi slovnici, ki je izšla prvič 1916, predelani zlasti poglavji glasoslovja in oblikoslovja; v tem je postavil sklanjatve po naglasnih vrstah in pokazal, da moramo tudi Slovenci iti za tem, da si ustvarimo svoj zborni govor za oder in zborovanje. Te novosti mnogi niso in piso mogli razumeti in so se takega urejanja slovenskega knjižnega jezika plašili. Prinesel je tudi nova poglavja o pomenoslovju in ga lepo povezal s prenesenim pomenom v jeziku. Le sintaksa (nauk o stavku) je ostala v glavnem taka, kakršna je bila v prejšnjih Janežič-Sketovih izdajah. Okvir slovnice pa, preračunjen na šolsko rabo, obseg in način obdelave slovnične tvarine je bil podoben kakor prej, le da je nabral Breznik zgledov iz novejšega slovenskega slovstva in z njimi poživil in ponazoril pravila. V drugi in tretji izdaji (1921 in 1924) ni veliko spreminjal, le da je visoko znanstveno raven prve izdaje v drugi izdaji nekoliko ublažil in

približal srednješolski rabi, da je umaknil naglasne obravnave pri sklanjatvah šele na drugo mesto in dajal na prvem mestu po (neupravičeni) zahtevi šole zglede brez naglasa. Močnejše je slovnico predelal za četrto izdajo (v rokopisu odobrena že 1932, natisnjena 1934). Obdelal je na novo zlasti nauk o stavku po vplivu prof. dr. Avg. Musića. Dodal je v učnem načrtu predpisano poglavje o sklonih in o sintaksi. Kakor je poglavje o sintaksi skopo, je vendar dobra osnova za nadaljnjo obravnavo in izdelavo. Zelo dobro je tudi poglavje o besednem redu v slovenščini, a tudi preveč stisnjeno in premalo na zgledih ponazorjeno, da bi moglo praktično roditi sadove. Oboje bi bilo pa vredno in potrebno razširiti in praktično uveljaviti. Tako lahko rečemo, da je kljub tradicionalnemu okviru šolske slovnice v četrthi izdaji mnogo živega, sodobnega in še ne dovolj izrabljenega, kar bi morali rešiti v predelavi tudi v nove slovnice knjige. Njegova učna knjiga je izginila bolj zaradi zunanjega nasilja nemške okupacije, ko so zadnje stotine izvodov uničili 1941, kakor pa zaradi notranje slabosti ali zastarelosti.

Tako lahko rečemo, da je Mohorjeva družba Slovincem skrbela skoraj sto let za najpotrebnejšo slovensko učno knjigo, skrbela včasih z večjo, včasih z manjšo srečo, a brez konkurence. S tem je prav gotovo napravila Slovincem veliko uslugo.

Toda že Janežič je vedel, da slovnica in slovar vendarle ne moreta učiti lepega jezika, da more tega učiti predvsem branje dobrih knjig. Zato je bil tako neugnano delaven v izdajanju od prvega Cvetnika (1853) pa preko Slovenskega glasnika (1858—1869) do Cvetja, ki ga je kot Glasnikovo prilogo namenil predvsem dijaštvu. V tem Cvetju iz domačih in tujih logov je hotel dati mladini v roke domače in svetovne klasike, dobra dela, da bi jih mogli spoznavati tudi v slovenski besedi, ker je videl v šoli, kakšno izobraževalno moč ima tako branje. Po Janežičevi smrti ni bilo več pravega človeka, ki bi se bil tega dela lotil z enako vnemo. Počivalo je desetletja.

Res teh izdaj ni oskrbovala Mohorjeva družba, a Janežič je bil tako ves v nji, da duha njegovega izdajanja in Mohorjeve družbe skoraj lahko enačimo.

Ko pa so se po prvi svetovni vojski začele preurejati slovenske čitanke za srednje šole, so prireditelji spoznali, kako prav je imel Janežič. Šolsko berilo je le napotek k branju doma; to pa mora biti spet prav urejeno in mora mlad človek imeti navodilo, na kaj naj pri branju pazi, da bo imel od njega pravo korist. Po svetu so že davno prej začeli za tako uporabo izdajati knjižne zbirke z uvodi in opombami. Pri nas se je 1912 tega dela lotil Ivan Grafenauer in začel izdajati tako knjižno izdajo »Zbirka slovenskih povesti«. Potem je zopet vse utihnilo. Prireditelji čitank so 1932 iskali možnosti, da tako zbirko spet uredničijo, a naleteli so povsod na gluha ušesa. Šele novemu ravnatelju dr. Fr. Kotniku pri Mohorjevi družbi je uspelo, da je Mohorjeva družba sprejela tako zbirko v svoj založniški načrt. Sredi najhujšega boja za slovensko šolsko knjigo so bili jeseni 1933 položeni temelji in je zbirka dobila ime po prvi Janežičevi zamisli. Da je bila zamisel in bolj ali manj tudi uredničenje zbirke pravilno, nam po skoraj 20 letih potrjuje skušnja, saj je Cvetje dozorelo v Klasje, ki je v jedru prevzelo načrt in način obravnave (zmeraj bolj). Brez razumevanja Mohorjeve družbe bi bil tudi ta poskus ostal brez uspeha in bi bili tu še večji zamudniki, kakor smo že tako. Morali pa bi gotovo bolj skrbeti za posredovanje svetovnih klasikov v slovenski besedi, v tem pogledu še nismo storili dovolj in bi bilo treba iskati novih poti.

Če torej povzamemo ta bežni pogled na delo Mohorjeve družbe za jezikovno in slovstveno izobrazbo med Slovenci, ji moramo priznati velike zasluge in izreči veliko zahvalo. Sam, ki te vrste pišem, vem najbolje, koliko bojov je bilo potrebnih za uredničenje zadnjih del, pa tudi, koliko dobre volje so mimo vseh založniških navad pokazali odločilni možje pri Mohorjevi družbi. Vesel sem, da je čas pokazal, kako delo ni bilo prazno in da je rodilo lepe sadove.

Nekje med kupom papirja, ki ni za nobeno rabo, imam načrt za veliko delo. Vsega skupaj ni več kakor ena sama stran. Nenapisana umetnina ima predvsem nekam domišljav naslov »Pol stoletja«. V oklepaju je dodano v pojasnilo: Bilanca petdesetletnika. Potem sledijo naslovi poglavij v takemle redu: Dom — Svet — Prijateljstvo — Ljubezen — Vera — Znanje — Lepota — Red. To je vse. Ne vem, kako sem prišel na misel, da bi kaj takega napisal. Morda sem preveč mislil na svojih petdeset let, ker je bilo še nedavno čisto po nepotrebnem v navadi, da se je slovenska javnost takih jubilejev ljubeznivo spomnila. Vendar me pri ustvarjanju takega domišljavega načrta ni vodila le maščevalnost zaradi pozabljenosti petdesetletnice. Bil sem prepričan, da bi se taka knjiga res dala napisati in bi se našli ljudje, ki bi jo brali vsaj s tako vnemo kakor drugo sodobno literaturo. Ko pa sem zadevo bolj v podrobnostih premislil, sem načrt zavrgel. »Saj že tako vse preveč o sebi govorim,« sem si rekel nekoliko bolj prizanesljivo, kakor to naredijo drugi, ko razpravljajo o mojem pisanju, a vendar toliko odločno, da se je moja pisateljska samozavest užaljeno umaknila. O vsem tem, kar bi naj bilo razloženo v taki knjigi, je v tvojih spisih več podatkov, kakor jih tvoje pisateljsko ime zasluži. Literarni zgodovinarji bodo imeli s teboj lahek opravček, ker si jim povedal mnogo več, kakor bodo mogli in smeli uporabiti.

Po takem razgovoru s seboj sem si moral izprašati vest do konca. Načrt, ki sem ga vrgel med staro šaro, je končno le nekaj več kakor zavrnjena literarna zamisel, ki pred strožjo sodbo ni obstala. Nazadnje gre za vse moje delo, za usodo mojega doma, za svet, kakor sem prav jaz gledal nanj, za prijateljstvo, ki je bilo meni namenjeno, za ljubezen in vero, kakor sta odmevali v mojem srcu, za znanje, do katerega sem se dokopal sam, za lepoto sveta, človeka in življenja, ki se je prav meni razodela, in

končno še za red in harmonijo življenja ter veselstva, kakor sta se odkrila samo meni. Ali sme človek, ki ga ni še nihče razen redkih prijateljev priznal za važnega in potrebnega, vse svoje pisanje strniti okrog svoje lastne usode? Zakaj bi ne pisal o drugih ljudeh, o resničnih in zgolj sanjanih? Ali bi ne bilo bolje za te in za bralce, če bi odsevala iz tvojih del večja slikovitost sveta in življenja? Življenje vendarle ni tako ozko, kakor je potok, ki teče skozi tvojo domačo vas. Ni treba, da iščeš zgodbe, kdo ve kje po svetu, a zakaj se ne moreš odtrgati od svoje domače hiše, od matere in očeta, od bratov in sester, od šole in redkih sošolcev, od svojih drobnih doživetij iz starih in novih časov?

Po takem uvodu bi bilo pričakovati, da sem obračunal s preteklostjo in se odločil za umik iz ozkega osebnega in družinskega sveta. Pa ni tako. V teh letih se človek le nerad izneverja sebi in svojim najljubšim mislim. Raje tvega, da izgubi nekaj prijateljev, kakor da izgubi sled za seboj in se zaleti v pokrajine, ki so mu jih drugi hvalili, sam pa jih ni poznal. Take spremembe segajo vse pregloboko, da bi se mogle izvršiti brez usodnih posledic za človeško zvestobo. Končno imajo tudi pisatelji samo nekaj malo resnično živih in osebnih misli v zalogi. Če se iztrgajo iz okolice, ki jim je dajala pravo spoznanje in iskreno ljubezen, postanejo revnejši, kakor so bralci, ki se lahko bogate iz tujih zakladov in pri tem ničesar ne pogrešajo.

Vedno mi je bilo mnogo do tega, da bi bilo vse, kar bom povedal, iskreno in resnično. Zato mi je resnicoljubnost pomenila več kakor lepa imena in bleščeče zgodbe. Še bolj so mi bili pri srcu dobri ljudje. Tako gledanje na življenje in svet pa lahko obstane le v varstvu pravičnosti. Pravičnost, ki jo dolguje pisatelj svojim lastnim osebam, ni pri tem izvzeta. Tako so končno tudi moje pisateljske simpatije povsem razumljive. Dozdeva se mi, da po petdesetih letih življenja samo svoj dom dovolj dobro po-

znam. Sebe in svoje, nekaj sosedov in znancev, peščico prijateljev in bežnih sopotnikov, kakega profesorja in nekaj študentov. Zato se svet mojih oseb hudo počasi širi. To je vse preozka pokrajina za dosego velikega in bleščečega pisateljskega imena.

Najbrž je bil prav to najgloblji razlog, da sem začel pisati v letih, ko mnogi drugi pero že odlagajo. Za pisane zgodbe o viharjih življenja in strasti je mladost skoraj gotovo najbolj primerna doba. Kdor pa začne pisati v zrelih letih, gre skoraj nujno mimo slikovitosti sveta in dogodkov, da se dokoplje do smisla življenja. Ker ne mara biti lovec dogodkov in zgodb, ki jih je sicer svet prepoln, pa jih je vendarle treba izbirati in po zakonih umetniškega ustvarjanja graditi, postane pač iskalec spoznanj, ki bi naj življenje razložila in olepšala. Zato čuti večjo odgovornost za vse, kar pove, razloži in nasvetuje. Njegovih oseb je mnogo manj, tudi žive niso tako, kakor bi v pravi povesti morale biti, morda so si tudi preveč podobne, a so zato modrejše, bolj umirjene, pravičnejše in zvestejše. To pa ne pomeni, da bi imele manj pravic do življenja in bi bile za duhovno rast naroda manj važne. Če se ljudje ne navdušujejo zanje kakor za junake velikih romanov in burnih povesti, je to povsem razumljivo. Pisatelji takih tihih doživetij morajo biti pač toliko modri, da si ne žele uspehov, ki so zaradi vseplošnega hrepenenja po pisanih in zapletenih dogodkih kaj malo verjetni.

Za knjige, kakor jih pišem, je okolje takega doma, kakor je moj, najprimernejše torišče. Za pravi roman in do konca realistično povest je v zgodovini naše hiše vse premalo dramatične snovi. Za resnično podobo o dobrem človeku pa nisem mogel najti lepšega, živega vzora, kakor je moja mati. Prav tako nisem nikjer drugje tako živo občutil ljubezni preprostega človeka do knjige in znanja kakor pri svojem očetu. Za ta spoznanja so bila potrebna dolga desetletja.

Ko sem bil še otrok, niti sanjati nisem mogel, ne upati, da bi postala naša hiša predmet za umetniško upodobitev. Morda bi se bil našel slikar, ki bi jo na-

slikal kot primer revnega doma uboge slovenske družine. Čisto nemogoče pa se mi je dozdevalo, da bi govoril o njej pisatelj, ki pripoveduje zanimivo povest. Povesti so se godile v čisto drugačem svetu, kakor je bila naša vas. Še Sv. Tomaž s svojo cerkvijo, šolo in župniščem je bil premalo važen, da bi bil kakršne koli upodobitve vreden. Vsi ti naši ljudje, od dekana Cafu do poštarja Škrleca, od trgovca Antoliča do učiteljice Klementine, so bili vse preveč vsakdanji, da bi mogli kot igralci glavnih vlog nastopiti v kakršni koli napisani zgodbi iz naših krajev. V šoli, ki se mi je dozdevala najbližja velikemu svetu, se ni zgodilo vsa dolga leta nič takega, česar bi ne bilo tudi na Polenšaku ali pri Veliki Nedelji, pri Svetinjah ali v Ljutomeru. Učitelji so učili, kakor so se tega naučili. V razredu so bili strogi ali dobrohotni, kakor je pač naneslo. Bili so poročeni ali pa so se na ženitev pripravljali, imeli so otroke, ki so z nami vred hodili v šolo, kupovali so v vaški trgovini, odhajali na počitnice in se zopet vračali. Morda so imeli tudi kake težke dogodke za seboj, toda kdo naj bi to vedel. Za knjigo pa vsa ta vsakdanjost ni bila. Še manj pomembnega se je zgodilo v naši vasi, kjer je bila kaka gostija edina sprememba v dolgi in nezanimivi povesti dela in prizadevanja. Spori med sosedi, prepiri ob delitvi zemlje umrlih gospodarjev, kakšen požar ali uboj ob fantovskih pretepih, to ni moglo prodreti v knjigo, ki bi jo moral človek postaviti v vrsto Jurčičevih ali Finžgarjevih povesti. Sonce nad vasjo je moglo veljati le za veliko luč, ki je svetila med delom, dajala gorkoto zemlji in ljudem ter delila leto na pomlad, poletje, jesen in zimo. Čudno bi bilo, ako bi kdo s pesniško besedo popisal sončni vzhod ali zahod, kakor sta pred očmi čisto nepomembne vasi med Polenšakom in Sv. Tomažem. Še manj verjetno je, da bi se kdo razpisal o potoku, ki teče po svoji blatni strugi mimo naše hiše in se zgublja v zamočvirjenih travnikih. Svet pesmi in povesti je moral biti čisto drugačen, lepši, zanimivejši in važnejši od našega. Tako je bilo dolga leta. V svojih šolskih in domačih nalo-

gah sem pisal o svojem domu le tedaj, če so nam to zaukazali. Prva nebogljenost zgodba, ki sem jo pisal kot prvošolec, se je godila v svetu, kakor sem ga poznal iz prebranih povesti. Naše vasi in naših ljudi v njej ni bilo.

V viharju prve svetovne vojne je postala naša vas z mojim domom vred še bolj nepomembna. Zanimanje preprostih in učenih ljudi je bilo obrnjeno v zunanji svet, kjer se je odločala usoda našega naroda in so se dogajale tragedije, ki so bile končno važne za ves svet. To je bil čas velike domovinske ljubezni, doba boja za svobodo in pravice slovenskega naroda. Naši domovi so bili važni le zato, ker so bili slovenski in so terjali pravico tudi za naš narod.

Vendar ni dvoma, da je misel o enakopravnosti slovenskega naroda pomagala v življenje občutju važnosti in pomembnosti šleherne naše vasi in vsakega slovenskega doma. Seveda se je vse to dogajalo predvsem zaradi človekovega duhovnega zorenja in doraščanja. Dom ni mogel postati predmet umetniške obdelave, dokler nisi ti sam postal važen, zanimiv in svetu potreben. Vsaj dozdevati se ti je moralo, da si nekje v središču življenja, ljubljen, dragocen, velik in moder. Ves prepoln take zavesti si se začel vračati v svojo domačo vas, v svojo rodno hišo, k očetu in materi. Saj nisi priznal, da ti imajo kaj važnega povedati, ker si menil, da imaš znanja na pretek. Vrnil si se kot mislec, ki prinaša važne novice o svetu in življenju, o človekovi duši in njenih hrepenenjih, o veličastnosti ljubezni in o bridkosti žrtev, ki se zde brezčutnim malenkost.

V takem razpoloženju sem napisal prvo črtico, ki se godi v območju rodne doma. Pravzaprav ne gre za pravo zgodbo, ker je vse od prve do zadnje besede le dvogovor med mladim pisateljem in njivami za domačo hišo. »Polje« se pravi tistemu nebogljenemu poskusu. Saj se ne boste nič čudili, če povem, da so domače njive prav slabo popisane. Nobena beseda ne razodeva posebne ljubezni do doma in kmečkega dela. Vse je tako povedano, da je protest proti revščini in neznanosti take usode, kakor je

z nujnostjo delež preprostega kmečkega človeka, in ne razigranost ob misli na lep dom in dobre ljudi. Takrat se mi je dozdevalo, da imajo naše njive podoben nekam nalomljenega križa. Križ pa je simbol trpljenja. (Da je tudi simbol zmage, se mi je razodelo šele mnogo pozneje.) Krik, ki zveni iz tistih bornih strani, je hrepenenje po velikem svetu, glad po zadnjem spoznanju in žeja po ljubezni, ki je mati ne more utešiti.

In vendar je tudi to vrnitev. Tožba nad skromnostjo in bornostjo doma je navsezadnje le dokaz za trdno navezanost na domačo grudo in poročstvo ljubezni do ljudi, ki so na njej doma. Morda se prav zaradi te resnice ne morem ločiti od tistega nerodnega prvega poskusa. Končno je le člen v verigi težkih nalog, ki nam jih daje življenje, da preizkusi našo zrelost. Vse iskanje samega sebe, svojega gledanja na svet, vnema za resnico in pravico, zorenje dobrote in čiščenje srca za pravo ljubezen, vse to je svojevrstna zrelostna skušnjava, ki jo vedno znova delaš in nikoli do konca ne narediš. S šolskimi izpiti, ki nosijo isto ime, nima skoraj nobene zveze. In končno se redkokdo zaveda, da dela zrelostni izpit. To velja za vsakogar, za narode prav tako kakor za posameznike. Dogodki, ki so se nam dozdevali malenkostni, brez vrednosti in koristi, se nam spremene v velika, dragocena spoznanja, brez katerih bi bili neizmerno ubogi. Včasih pa sploh ne gre za dogodke v pravem pomenu. Nekje v skritih predalih duha in srca zore misli in čustva, ki dajejo pečat vsemu našemu delu in življenju. To so nekakšne tihe domače naloge, ki nas zaposlujejo mesece in leta, čeprav drugi o našem trudu nič ne vedo.

Rekel sem, da je moral človek postati sam sebi važen, če je hotel upodobiti svoj dom v umetniškem delu. Misel enakosti vseh ljudi je morala prevzeti duha in srce, da sta mogla v ospredje zanimanja postaviti okolje, v katerem je človek doraščal. V času socialnih pretresov je zavest enakosti zorela na zavzetosti za čisto resnico in popolno pravico. Kdor ni toliko samozavesten, da bi se postavil v isto vrsto z drugimi, ne

more biti nič drugega kakor suženj. To velja za narode in za posameznike. Umetnik gre lahko z mislijo enakovrednosti in pravice še dalje, kakor morejo to narediti narodni voditelji. Lahko se vrača na svoj dom in zajema iz njega zanimivosti, misli, čustva in nasvete. Lepota je vsepovsod, kakor je vsepovsod tudi resnica in bi morala biti tudi pravica povsod pričujoča. S tem ne trdim, da je lepota sveta in življenja povsod enaka. Saj tudi resnica in pravica nista po matematičnih računih porazdeljeni po dušah in srcih. Vendar ne more biti res, da bi se morali vsi umetniki vrteti okrog istih lepot in stegati roke po cvetovih najbolj eksotičnih vrtov. Še to najbrž ne bo držalo, da je treba umetnikovo vrednost presojati po odličnosti stvari in dogodkov. Sam se vedno bolj približujem prepričanju, da lahko samo velik umetnik odkrije lepoto majhnih reči in skromnih človeških usod. Tudi se mi dozdeva, da ljudje ne znajo brati. Poznajo črke, znajo jezik, slede dogodkom, spremljajo glavne misli, če jim niso preveč tuje, ne znajo pa živeti s pisateljem, ki ne dela hrupa, ne vidijo lepote njegovega jezika in sloga, ne čutijo dragocenosti misli in življenjskih spoznanj, če niso vsiljivo naprodaj. In vendar bi lahko rekli, da brez vživetja v pisateljevega duha ni mogoče govoriti o blagodejnem vplivu umetniških ustvaritev.

Umetnikovo vračanje na dom pa ima še drug pomen. Ljudstvo, ki bere knjige in ob njih živi, prihaja do zavesti svoje narodne pomembnosti, svoje enakovrednosti v družini narodov, svoje odgovornosti pred zgodovino in potomci. Tudi narodi delajo svoje zrelostne izpite. Med usodo posameznikov in usodo ljudstev, ki zore v samostojne narode, je velika podobnost. In se mi dozdeva, da smo imeli kot Slovenci prav takšen čut manjvrednosti svoje lastne zemlje in svoje kulture, kakor smo ga morali premagati vsi, ki smo poskušali upodobiti svoje domove v kakršnih koli umetninah. Bežen pogled na zgodovino bi nam pokazal, kako so naši predniki občudovali tujino, delali zanj, hvalili njeno kulturo, poveličevali njene znanstvenike, umetnike,

gospodarstvenike in politike. Ko je največji slovenski pesnik ustvarjal slovenski knjižni jezik, so se kulturni predstavniki slovenstva zadovoljevali s slovenščino kot jezikom kmečkih ljudi, sami pa so nameravali pisati svoje razprave in knjige v jeziku kulturnega nemškega naroda. Ko so potekali Avstriji zadnji dnevi, smo se komaj toliko zavedeli sami sebe, da smo zahtevali zedinjenje vseh naših ljudi v eni državi, vse drugo pa smo prepustili zaveznikom v tujini. Vanje smo zaupali, ko smo sanjali o novih mejah svoje domovine, v njihove roke smo polagali usodo svojega naroda, in njihovega čuta za pravico smo zajemali moč in veselje. Sami veste, kako se nam je upanje revno izpolnilo.

In ko je v zadnji vojni šlo za biti in ne biti slovenskega naroda, se mnogi zopet niso mogli znajti. Ob sovražnikih, ki so po svojem besu presegli vse grozote prejšnjih dob naše zgodovine, so občutili še bolj svojo lastno majhnost. Če se niso hoteli zadovoljiti z mislijo narodne smrti, so se morali zateči v varstvo tujine. Zopet naj bi le neki daljni zavezniki skrbeli za naše osvobojenje. Zato so se mnogi čisto napačno odločili, drugi so sklepali kupčije, ki so bile sramotne, suženjske, svobodnega ljudstva nevredne. Bilo pa jih je mnogo, ki so vedeli, da se mora narod sam vreči v borbo za svobodo. Čut pravičnosti je govoril o enakovrednosti slovenskega naroda. Naša zemlja je bila vredna prav toliko kakor vsaka druga. Naša mesta in vasi, naše hiše in bajte niso bile za nas nič manj pomembne kakor palače londonškega mesta. Pravica do zemlje, na kateri smo živeli, je bila prav tako sveta kakor angleška ali ameriška državljanska samozavest. Ne vem, kako so mogli pametni ljudje to prezreti. V velikih časih se ne sme nihče izgovarjati s svojo majhnostjo. Če gori hiša, morajo tudi otroci pomagati nositi vodo.

To sem povedal, da bi nam bilo vsem jasno, koliko je vredna ljubezen do doma, pa naj je še tako majhen in skromen. In če imaš koga resnično rad, potem je prav, ako to svojo ljubezen vsepovsod priznaš.

Cas, v katerem je bila ustanovljena Mohorjeva družba, in čas, v katerem praznujemo stoletnico njene ustanovitve, sta si v marsičem podobna. Obakrat gre za zgodovinski prelomnici v življenju slovenskega naroda. Mohorjeva družba je bila ustanovljena kmalu po revolucionarnem letu 1848, svojo stoletnico pa praznuje v dobi globokega družbenega presnavljanja na slovenski zemlji, ki ima svoj začetek v letih osvobodilne vojne 1941—1945. Med tema dvema mejnikoma je nastala in se razvijala Mohorjeva družba, ki je postala prva zares množična knjižna družba med Slovenci ter letno pošiljala med naše ljudstvo sto tisoče knjig. Zategadelj je povsem razumljivo, če ob tem pomembnem jubileju čutimo potrebo, da se prav posebej poglobimo v okolnosti njenega nastanka in razvoja ter v možnosti, ki jih današnji čas nudi njenemu nadaljnjemu razcvetu.

Nastanek Mohorjeve družbe je neločljivo zvezan z dobo slovenskega narodnega prebujanja, njeno delo in razvoj pa nedvomno sodita med važne činitelje dejanskega prebujanja, slovenske kulturne strnitve, dokončnega izoblikovanja Slovencev iz ljudstva v narod.

Toda kakor je bil ves proces slovenske narodne rasti notranje sila protisloven, tako je bil protisloven tudi razvoj ustanov, ki so to rast spremljale, jo tako ali drugače usmerjale ter bile hkrati same odvisne od nje.

Čeprav revolucija v Avstriji še zdaleč ni izpolnila tistih upov, ki so jih gojili tlačani in drugi brezpravni ljudje črnožolte monarhije, so vendar dogodki leta 1848 pokazali vsem, mračnjakom in napredno mislečim ljudem, da morajo računati z zavestjo ljudstva. Tudi mnogi izmed tistih Slovencev, ki so dotlej še zmerom trdili, da kmetu knjiga ni potrebna in da bo edino brez nje ostal lahkovoren in ubogljiv, so izprevideli svojo zmoto. Spoznali so, da je knjiga tisto močno sredstvo, s katerim je moči zavest ljudi usmerjati v to ali v drugo smer.

V tem, kam je treba usmerjati zavest slovenskega ljudstva, med tedanjimi posvetnimi in duhovskimi izobraženci ni bilo enofnosti. Vsem je bilo dokaj jasno, da bo slovenski kmet prej ali slej segel po nemški knjigi, če mu ne bodo nudili slovenske. Prav tako je bilo vsem jasno, da bi to pomenilo pospešeno pomenčevanje slovenskega narodnostnega ozemlja, katerega ne bi bilo moči niti zdaleč primerjati s tistim počasnim, stoletja in stoletja trajajočim potujčevanjem, ki se je na slovenski zemlji vršilo od Valjahunovih časov sem. V tem skupnem spoznanju se je zbral krog, ki je leta 1852 ustanovil Mohorjevo družbo. Delo, ki ga je novo ustanovljena družba izvršila v obrambi slovenstva na vseh najbolj izpostavljenih področjih našega narodnostnega ozemlja, je neprecenljivega pomena za ves naš razvoj v drugi polovici 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja. Napak pa bi bilo, če bi se ob tej priliki ne spomnili tudi vsega tistega, kar je družbo pri njenem delu hromilo in kar smo pravkar nakazali: neenotnost v tem, kam je treba usmerjati zavest slovenskega ljudstva. Z drugimi besedami, različno pojmovanje slovenstva, ki je izviralo iz različnega družbenega položaja posameznih plasti slovenskega naroda in se izražalo tako v političnem kakor v kulturnem življenju, ni in ni moglo ostati brez sledu v delu, ki ga je vršila Mohorjeva družba.

Če danes prelistavamo stare zapiske, časnike in spominske knjige, ki nam govorijo o delu Mohorjeve družbe, nam takoj postane jasno, da sta se že od začetka sem tudi tu borili dve pojmovanji slovenstva in nalog, ki naj jih ima slovenska knjižna družba.

Po prvem pojmovanju naj bi imela slovenska knjiga svoj smoter v slovenskem narodu samem. Služila naj bi dvigu slovenskega ljudstva v narod z vsemi prilastki, ki gredo sodobnemu narodu. Slovenska knjiga naj bi ohranila slovenstvu tiste družbene plasti, ki so bile te-

daj najbolj izpostavljene potujčevanju. Bila naj bi ena izmed vezi, ki naj povezujejo oblikujoče se družbene sestavine oblikujočega se slovenskega naroda. Predvsem pa naj bi slovenska knjiga postala učinkovito orožje v boju za kulturni, politični in gospodarski dvig osnovnih ljudskih množic, slovenskih delovnih ljudi na vasi in v mestu, tistih, ki so tvorili in tvorijo temelj slehernega slovenskega narodnega življenja. V dobi, ki jo dostikrat imenujemo »pomlad narodov«, naj bi tudi slovenska knjiga vnašala v množice duha sprostitev in napredka. Slovenska knjiga naj bi vsem plastem naroda pomagala dohitevati druge narode, jih krepila v njihovem prizadevanju po višji omiki kot najtrdnejšem temelju vsakršne dejanske enakopravnosti med narodi.

Tako pojmovanje slovenstva in nalog, ki naj jih ima slovenska knjižna družba, je moči imenovati Prešernovo pojmovanje, zakaj v najčistejši obliki ga srečamo v Prešernovem krogu, ki se je — kakor je znano — takisto ukvarjal z zamislijo slovenske knjižne založbe. Več ali manj jasno izraženo najdemo to pojmovanje tudi med mnogimi, ki so zaslužni za nastanek in razvoj Mohorjeve družbe. Vse v današnji dan sega njihovo prizadevanje, da bi imela slovenska založniška dejavnost svoj smoter v ljudstvu samem.

Že v dobi pripravljanja in ustanavljanja Mohorjeve družbe se je nasproti tistim, ki »imajo samo humanizem, omiko v očeh«, se pravi, nasproti prešernovskemu pojmovanju nalog in smotrov slovenske knjige, uveljavljalo in, žal, dostikrat uspešno uveljavilo drugo pojmovanje, kateremu je bilo slovenstvo zgolj sredstvo za dosego smotrov, ki so bili in ostali tuji resničnim koristim slovenskega ljudstva. Slovenska knjiga naj bi utrjevala v slovenskem ljudstvu hlapčevsko miselnost, pokorščino pred avstrijsko posvetno in cerkveno gospodsko, ki ju je v letih pripravljanja in ustanavljanja Mohorjeve družbe neposredno ogrožala revolucija. Slovenska knjiga naj bi pripomogla k temu, da slovenska zemlja postane in ostane eno izmed opo-

rišč avstrijske in sleherne protirevolucije. Po tem pojmovanju smoter slovenske knjige ni v slovenskem ljudstvu samem, marveč ji smoter postavljajo interesi družbene reakcije in njenih vsakokratnih središč, cesarskega Dunaja, Vatikana itd. Ni naloga slovenske knjige, da širi humanistično, napredno misel in da dviga splošno ljudsko omiko. Ni njena naloga, da duhovno oborožuje ljudstvo za boj proti zaostalosti, izkoriščanju in vsemu, kar je v navzkrižju s človeškim dostojanstvom. Nekaj dni po začetku marčne revolucije na Dunaju je Slomšek zapisal, naj slovenska knjiga svari pred »hudobnimi« ljudmi, ki so se tistikrat lotili temeljev črnožolte monarhije in jih skušali razrušiti; naj svari pred »slabimi« knjigami, ki so tistikrat po Avstriji širile francoskega puntarskega duha. V kasnejših časih in v drugih okoliščinah je dobilo to pojmovanje še ostrejšo, brezobzirno odkrite reakcionarne oblike.

Boj med tema dvema, povsem nasprotujočima si pojmovanjema nalog, ki naj jih ima slovenska knjiga, se bije ves čas obstoja Mohorjeve družbe, vse do današnjega dne. Dolga je vrsta slovenskih kulturnih delavcev, ki so spremljali rast Mohorjeve družbe in s svojim prispevkom pospeševali njen razvoj. Vse, kar je pomembnega v slovenski kulturi, od Janežiča, Einspielerja in Majarja, od Štefana preko Levstika in Jurčiča do Cankarja in do Finžgarja, se je uveljavljanju drugega pojmovanja ustavljalo ali pa vsaj skušalo omiliti zahteve njegovih pristašev.

Naša ljudska revolucija pomeni dokončno sprostitev prvega pojmovanja nalog, ki naj jih ima slovenska knjiga. V času, ko vse jugoslovansko ljudstvo z največjimi napori in v nepričakovano težkih okoliščinah gradi tvarne temelje svoje neodvisnosti, svobode in napredka, je smoter vse slovenske in vobče jugoslovanske književne dejavnosti bolj ko kdaj prej v ljudstvu samem. Oblikovati lik slovenskega socialističnega človeka, omikanega, prosvetljenega, naprednega — to je tisti plemeniti smoter, ki ga ima dandanes slovenska knjiga. Zategadelj se

mora slovenska knjiga sproščati in sprostiti vsega, kar je temu globoko humanističnemu smotru tuje, kar leži izven njega in je naperjeno proti njemu.

Stoletnica tako pomembne ustanove, kakor je Mohorjeva družba, je nedvomno jubilej, ob katerem se globlje zamislimo, premerimo pot, ki jo ima za seboj slo-

vensko založništvo, pretehtamo možnosti in naloge, ki jih slovenski knjigi daje današnji čas, ter zasnujemo naše bodoče delo. Jubilantka sama, Mohorjeva družba, oprta na svoje najboljše tradicije, usmerjena k ljudstvu in njegovi socialistični bodočnosti, je nedvomno posebna in važna postavka v tem zasnutku.

Leopold Stanek

Delarska

Vrtamo, kopljemo, rijemo v dno,
globlje, globoko,
pod zemljo vse dni je temno,
kopljemo, sekamo črni rudarji,
mi s črno in žuljavo roko,
da deci v novi bo zarji,
da deci bo naši svetleje,
da deci bo naši topleje.

Kovači, orači,
stisnite dlan,
žarko se bliska
jutrišnji dan.

Kladiva, stroji pojo.
Debel glas, debel glas:
Kaj bo iz nas?
Kaj bo iz mas?
Se tako, še tako,
naj pojo,
ogenj prežari
plug in koso,
tako jih ustvari,
da izpod kladiv
šel tenki bo glas,
tenki glas, tenki glas,
kmet bo ohladil
ostrino z roso.

Plen, plen,
trnki je žvenk.
Debeli glas, tenki glas,
masa jeklena,
misel iskrena
te pretopi, te prekali.
Tenki glas, tenki glas
v pesem prelije
srca melodije,
polje in klas
rasteta v sanje,
srp ju požanje.

Pet pedi, pet,
pojdimo žet,
žet, žet,
pojdimo žet!

Venec pšenice
na glavo žanjice,
dožnjek živi,
živi, naj živi!

Hitreje kolesa brnijo,
debel glas, debel glas,
pasovi neslišno drsijo,
križem napeti, naviti,
komaj srce more še biti.

Tik tak, tik tak, tenki glas.
Zmore do zore?

Mora in more!

Misel o kruhu sanja,
kri in kolesa poganja,
pesmi mlatičev pojo
pik pok, pik pok,
mlinska kolesa pojo
klip klop, klip klop.

Domlatki, domlatki —
zrnje v hram,
kruha vsem lačnim,
kruha vam dam.

Sonce svobodno,
vekomaž sij!

K delu nam dvigaj
krepke dlani,
k pesmi nas vžigaj,
srce naj zveni!

Delo nas druži,
pesem nas druži —
v bratstvo ljudi!

Severin Šali

Naročilo

Pojdi, veter, in pozdravi
pod gorico vas.
Vsa je skromna; njen okras
so le hrasti na dobravi.

Hrasti krepke korenine
so pognali v prst;
poj jim, veter! Iz njih vrst
dom je moje rodovine.

Rojenice dobre stcale
tam so meni dan,
stcale srečo; dolgo stan
bil je moje dobe male.

Stara bruna pol stoletja
slika čas in dim;
zdaj so črna, toda zlim
silam notri ni zavetja.

Rajne matere šepeti,
skriti v molku sten,
še živijo; govor klen
oče pustil je pred leti.

Črna hiša ni umrla,
vedno še je krov
zvest in dober; samo nov
rod na sebe je oprla...

Pojdi, veter, in pozdravi
pod gorico vas;
pa obišči hraste; glas
moj raztrosi po dobravi!

Ob sklepu Koledarja

Ravno za toliko se je zakasnil letošnji koledar, da mora bralcem kljub svoji jubilejni slovesnosti sporočiti še bridko novico. Zadnji teden julija so namreč umrli kar štirje zaslužni slovenski javni delavci: igralec in književnik Rado Pregarc, kipar Ivan Zajec, skladatelj Vinko Vodopivec in pisatelj Ivan Zorec. Tržaški rojak Rado Pregarc bo še dolgo živel v svojih učencih igralcih, ki jim je bil z ustno in pisano besedo in osebnim zgledom voditelj in vzgojitelj. O kiparju Ivanu Zajcu bodo govorili posihmal njegovi umetniško dovršeni kipi, izmed katerih vsakdo pozna zlasti kipe na Prešernovem spomeniku ob tromostovju v Ljubljani.

† VINKO VODOPIVEC

V lanskem koledarju smo mu napisali ob zlati maši voščilnico z željami, naj bi ga Bog še dolgo ohranil Primorcem in vsemu slovenskemu narodu, letos pa mu moramo pisati že osmrtnico. Po kratki bolezni ga je Bog poklical k sebi in tako sklenil njegovo neutrudno dušnopastirsko in skladateljsko delo, tesno povezano z zvestobo narodu in jeziku, ki se jima kljub fašističnemu nasilju ni nikoli odpovedal. Po pravici slovi Vodopivec kot eden izmed najbolj priljubljenih slovenskih skladateljev, saj so njegovi napevi preprosti, občuteni, glasbeni slog pa jassen in pristno ljudski. Napisal je nad tisoč skladb nabožne in posvetne vsebine, v vseh pa je bil ljudski pevec v najlepšem pomenu besede, zato »v vek živel boš, čeprav čas jemlje enako vse, kar se je kdaj spočelo«, da spregovorimo z besedami njegovega prijatelja pesnika Joža Lovrenčiča, čigar nekatero pesem je rajni Vodopivec zgledno uglasbil.

† IVAN ZOREC

Tudi Kotarjevega Naneta — pisatelja Ivana Zorca — ni več. Še za letošnji naš koledar nam je poslal kratek zapisek iz svojega življenja in ob njem smo mu izrazili željo, da bi kmalu spet nadalje-

val svoje izvirno pisane spomine, a smrt je neizprosno prekrizala njegove in naše načrte in želje. A tudi že s tem, kar je Zorec utegnil narediti, se je uvrstil med moške, ki jih bo slovensko ljudstvo vedno spoštovalo, saj je živel dvojni ljubezni, ljubezni do matere in do slovenske knjige, ljubezni do zemlje in do lepega, čistega slovenskega jezika. Naj se mu telo spočije v slovenski zemlji, ki jo je tako ljubil, njegov zgled pa naj budi vnetih posnemovalcev v ljubezni do slovenskega jezika in knjige.

SE EN GROB

Dne 1. junija 1952 je umrl Franc Štuhec, duhovni svetnik, župnik in zlatomašnik. »Bil je med nami mož, kot zrno klen in zdrav; ta, kakor knjige mi, ljudi je brati znal.« Te pesnikove besede nam prihajajo na misel ob spom-

nu na rajnega. Rodil se je 28. novembra 1875 v Bolehnečicah in skoraj 42 let vodil dušnopastirsko delo v svoji rojstni župniji. Življenjske sile je izčrpal v službi oltarju in svojemu narodu. Njegovo geslo je bilo: molitev, delo in trpljenje. Iz pregnanstva, ki ga je preživel na Ilirvatskem, se je vrnil utrujen, a je vendar vse do zadnjega utripa vodil vso dušnopastirsko službo. Farani se bomo z ljubeznijo spominjali svojega duhovnega očeta. Njegov prelepi zgled potrpežljivosti pa naj bo vsem v spodbudo.

Leopold Stanek

Dete mamici

Gredico skôplji mi vrh jame
in z vrtcem jo lepo ogradi,
najlepšo cvetko cvetk pa vsadi
v žalostno srce si zame!

Sposobnosti ljudi so mnogoyrstne. Tudi značaji. Nekateri svoje male zasluge radi na široko razglašajo, drugi pa ponižno prepuščajo slavo drugim, sami pa se zadovoljujejo z blagoslovom, ki ga njim in bližnjim prinaša njihovo delo. Eden izmed takih je naš jubilan.

Rodil se je 1. decembra 1878 na Gomilskem, gimnazijo je obiskoval v Celju. Po maturi se je odločil za celovško bogoslovje, ker je na Koroškem primanjkovalo slovenskih duhovnikov. Nacionalni štajerski dijaki, posebno s celjske gimnazije, so šli isto pot kot Cukala, tako že pred njim Meško, Dobrovc, Vinko Poljanec in pozneje Fr. Smodej, Ivan Dolinar in drugi.

Dne 20. julija 1902 je bil posvečen za mašnika. Nadarjenega duhovnika so poslali za kanonikarja v Gospo Sveto, kjer je imel časa, da se je pripravljaj za rigoroz. Nekaj časa je prebil tudi v Gradcu, kjer je bil l. 1907 promoviran za doktorja bogoslovja.

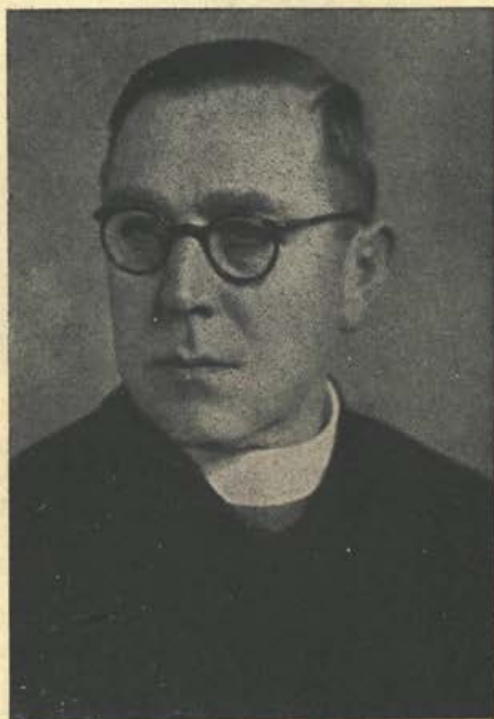
Po končanih študijah je bil imenovan za prefekta (vikarja) v Marijanišču, kjer je lepo vzgajal dijaštvo. Leta 1908 je bil tudi izvoljen za odbornika Družbe sv. Mohorja v Celovcu in ostal odbornik do leta 1912, ko je bil imenovan za župnika v Podkloštru. Kot odbornik Mohorjeve družbe je pridno prebiral in ocenjeval rokopise, ki so jih Družbi pošiljali slovenski pisatelji.

Prvo svetovno vojno je preživel v Podkloštru, nedaleč od fronte. Zato je imel v župnišču vedno polno vojaštva. Ko so za nekaj časa zasedli jugoslovanski vojaki Podkloster, je Cukala opravljaj poše občinskega tajnika.

Do leta 1918 je sodeloval pri Političnem in gospodarskem društvu za koroške Slovence in se aktivno udeleževal političnega organizatoričnega dela. Leta 1920 je zamenjal župnijo Podkloster z Guštanjem, od koder je odšel avstrijsko orientirani župnik Avgust Križaj v Podkloster. V Guštanju je ustanovil Družbo krščanskih mater za vzgojo otrok in Družbo krščan-

ske dobrotelnosti. Bil je trajno sotrudnik Mira, priobčeval je članke in drobtinice politične in socialne vsebine v Slovenscu in Slovenskem gospodarju, socialne prispevke v uradnem listu Krške škofije, ocene o knjigah pa v Voditelju v bogoslovnih vedah.

Leta 1921 je postal predsednik Družbe sv. Mohorja, ki se je preselila iz Celovca

na Prevalje, leta 1927 pa v Celje. Tako je leta 1951 minilo že 30 let, odkar je dr. Cukala predsednik Družbe, ki jo vodi z vso razumnostjo. — 1. septembra 1926 je postal stolni kanonik, ravnatelj bogoslovja in prodirektor škofijskega bogoslovnega učilišča v Mariboru. Leta 1934 pa stolni dekan in po smrti dr. Maksa Vraberja stolni prošt.

Ko mu Družba sv. Mohorja ob zlatem jubileju mašništva in tridesetletnem odborništvu iskreno čestita, želi, da ga ljubi Bog ohrani še dolgo let.

Ravnatelj Mohorjeve družbe dr. Franc Kotnik je 20. novembra 1951 stopil v svoje sedemdeseto leto. Kot Družbin odbornik od leta 1911 dalje je zvesto spremljal to častitljivo ustanovo na njenih težavnih potih, ko se je morala leta 1919 izseliti iz svojega celovškega doma v zasilno domovanje na Prevaljah. Ob tej izselitvi, ki je bila pravzaprav le nenaden beg pred Nemci, da so oteli dragocene tiskarske stroje, arhiv in knjižnico, je bil dr. Kotnik z delom in skrbjo za hiter umik zares prava desna roka. In še potem, ko je Mohorjeva tiskarna bivala kot gostja v zapuščenih barakah na Prevaljah v trdnem upanju, da se po plebiscitu vrne v Celovec, je bil dr. Kotnik kot odbornik z vsem srcem vdano skrben zanjo. Po daljšem iskanju si je Družba našla in uredila šele leta 1927 svoj novi dom v Celju. Tu je Kotnik 1. oktobra leta 1933 prevzel mesto Družbinega ravnatelja in upravnika tiskarne za Josipom Zeichnom, ki je zaradi bolehnosti odšel v pokoj. Nemška okupacija

leta 1941 je zatrla Mohorjevo družbo v njenem najlepšem razmahu in uničila njeno dragoceno knjižno zalogo, ki je poleg rednih knjižnih darov za ude obsegala nemajhno število drugih publikacij. Nemški okupator je odpeljal 12 vagonov knjig, da so jih zmelili za papir. Ravnatelj Kotnik se je moral umakniti okupatorju v Ljubljano, od koder se je leta 1945 vrnil na svoje mesto v Celju.

Franc Kotnik se je rodil leta 1882 na Dobrihah pri Guštanju očetu Dominiku, uglednemu kmetu in kremenitemu značaju, in materi Heleni, ženi plemenitega in močnega srca. Oba sta se, v življenju tesno povezana, naglo drug za drugim 24. novembra 1926 in 2. januarja 1927 preselila v večnost. Franc je v letih 1894 do 1902 dovršil gimnazijo v Celovcu, nato odslužil prostovoljsko vojaško leto in v letih 1903—1907 študiral slavistiko na graški univerzi, kjer je leta 1908 prejel doktorsko diplomu. Potem je bil enajst let nameščen na gimnaziji v Celovcu — med prvo svetovno vojno so ga kajpada poslali na fronto. Leta 1919/1920 je vodil gimnazijo in učiteljsiše, ki sta se snovala v Velikovcu, šel po plebiscitu na realno gimnazijo v Ptuj, bil nato dve leti prosvetni nadzornik v Mariboru, od leta 1929 pa prosvetni nadzornik pri banski upravi v Ljubljani, dokler ni prevzel ravnateljstva Mohorjeve družbe.

Že v zadnjih dveh gimnazijskih letih je Kotnik pisal leposlovne in narodopisne listke v Miru, glasilu koroških Slovencev. Temu je ostal tudi pozneje zvest sotrudnik in mu bil nekaj mesecev leta 1919 in v plebiscitnem času urednik. Kot visokošolec se je začel znanstveno ukvarjati z narodopisjem ter s kulturno in književno zgodovino koroških Slovencev. Svoje študije je polagoma razširil tudi na druge Slovence, zlasti štajerske. Tako je nastala dolga dolga vrsta izredno zanimivih in skrbno sestavljenih opisov, poročil in razprav o naši materialni, občestveni in duševni kulturi, o ljudskem zdravilstvu itd. S posebno ljubeznijo je

Kotnik obdeloval koroške ljudske pesnike, pred vsemi Andreja Šusterja Drabosnjaka, ter pasijonske, božične in druge igre na Koroškem. Narodopisno blago in narodopisne ter kulturno- in književno-zgodovinske razprave je Kotnik objavljajl nekaj v posebnih izdajah, n. pr. Storiije (Prevalje 1924), povečini pa v raznih časopisih (Čas, Časopis za zgodovino in narodopisje, Dom in svet, Etnolog, Mladika, Naš dom, Slovenski jezik, Zbornik za umetnostno zgodovino). Izbor narodopišnih razprav je podal v lepi, bogato ilustrirani knjigi Slovenske starosvetnosti z obsežnim, zelo poučnim uvodom. Lep Pregled slovenskega narodopisja je prispeval za knjigo Narodopisje Slovencev in mu dodal domala izčrpno bibliografijo. O predmetih svojih študij je o priložnosti pisal tudi v nemškem jeziku, n. pr. v izveštvju celovške gimnazije, Carintheji in Klagenfurter Nachrichten (plebiscitnem listu). Napo-

sled ne smemo molče mimo vrste življenjepisov, v katerih je opisal zaslužne Korošce ali izvenkoroške Slovence, ki so posvetili svoje delo Koroški. Opisal je — da imenujemo nekatere — Josipa Apiha, Andreja Einspielerja, Blaža Hermetra, slikarja Markeža Pernharta, Josipa Rozmana, Janeza Scheinigga, Jakoba Sketa, zgodovinarja Singerja, Josipa Zeichna. Te življenjepisne črtice so izšle deloma v časopisih, povečini pa v raznih letnikih koledarjev Mohorjeve družbe. Sliko afriškega misijonarja Jerneja Mozgana iz Železne Kaple je podal v posebni knjižici. Tudi v Slovenskem biografskem leksikonu najdeš marsikatero poročilo izpod Kotnikovega peresa.

Bog, ki po njega migljaju potekajo trenutki življenja, daj tihemu, vztrajnemu in kot čebelica pridnemu ravnatelju dr. Francu Kotniku še dolgo vrsto let, da bi nam mogel radodarno deliti iz svoje znanstvene zakladnice!

Gospod profesor

dr. Fran Sušnik

Vsako leto se pripelje vsaj enkrat domov; tedaj to v Guštanju urno zvemo: doktor Kotnik je prišel.

Počasi jo maha s postajališča v trg; zmeraj hodi po pameti in nadatljivo, tako da dojde nazadnje tudi tiste, ki naprej bezljajo. Klobuke privzdigujejo, vsi ga poznajo, eni ga pomljejo še kot profesorja v Celovcu ali kot ravnatelja kratkotrajne plebiscitne Slovenske gimnazije in učiteljišča v Velikovcu — ali kot profesorja v Ptuju in kot prosvetnega inšpektorja v Mariboru in Ljubljani, najbolj pa kot ravnatelja pri Mohorjevi družbi v Celju. Stari Boštjan ne ve dosti o njem, čeprav ga pozna že kot Župančevega študenta; pravi pa to, da ga »vsa Slovenija spoštuje« in da je »pri mohorskih bukvah«.

Preden se nameni domov v Dobrije, se ustavi pri Cvitaniču, pri bratrančini Tončki. V temračni kuhinji te najstarejše guštanjске gostilne obsedi. Kar je Guštanj zadnjih 50, 60 let doživel, tega kmalu kdo bolj ne ume kot on, Župančev

sin; kajti Kotniki — in pred vsemi Župančev oče — so bili najprej tisti, ki so jezili to nemško jezerce sredi slovenske dežele, dokler ga slednjič niso stisnili in zaposedli delavci — sinovi Tolstega vrha, Zelovca, Kotelj in Šelemperga.

Morda se razgovori in seže po misel vase: ali je misel na najdražje, kar koroške dediščine varuje: misel na Mohorjevo družbo — ali pa je častitljiva poteza na obrazu naše ljudske kulture. In če zazvenijo vesela domača srca okoli njega, se še on veselo razživi. Zna pa se tudi molče pogovarjati kakor kāk topleški kmečki kralj, ki mu besede ne frlijo naokoli kakor beraču lačna malha.

Od Cvitaniča krene domov v Dobrije po cesti, ki je dva kilometra dolg, gosto spleten venec spominov sedemdesetih let. »Si prišel!« mu pomoli srečo brat Županec.

»Parnate!« se ustavi profesor in ozre po vasici, kjer gospodarijo sami Kotniki: Županci, Jugi, Juriči. Soba ga čaka pri Jugu in na Dobrije dahne tiste dni slo-

vesnost in nečaki in nečakinje hitijo:
»Stric Franc so pri nas!«

Stricev je več: učenih, častitih in veljavnih. Toda bolj zvestega Dobrijam ni katerega. Dobrijski prvorojenec je — dar dobrijskemu domu za lepi nedel, ko vzplava duh nad njim kakor kdaj na večer, ko zveni Rutnikov zvon večno luč. V duhovni obraz domače zemlje in njenih ljudi se je zatopil. Z učeno roko odgrinja starosvetno podobo našega življenja, razbira nje votek in osnovo, natakano v stoletjih za doto prihodnjim. Tako je pisal o dimnicah in starih nošah, o bukovini in hodnih srajcah, o tkalcih in valharjih, o steljeraji in gnojvoži, o čarih in čarejih, o božičnih in velikonočnih šegah; nabral je koroške storijske in počastil stare bukovnike, najbolj pa tega porednega pavra v Korantane, Andreja Susterja Drabosnjaka.

To ni visoka pesem slovenskega duha; to je tiho tkanje slovenske ljudske duše, podobno utripom večne ure, in čuje jo le tisti, ki zna uho svojega srca prisloniti nanjo.

Bil nam je profesor slovenskega jezika na celovški gimnaziji. Po dva razreda skupaj smo hodili na te popoldanske tečaje, ki so bili toliko obvezni, kolikor smo se vsako šolsko leto zapisali za Slovence. Ko sta me prevaljška kaplana Sekol in Ogris spravila v Celovec, o življenju in svetu nisem kaj prida več vedel, ko da nočem kakor oče od jutra

do noči s cepinom loviti hlode in jih naglati na požrešne vagone brez konca in kraja. Ko sem stal ob teh vagonih, sem zaželel, da bi postal strojevodja ali vsaj kurjač in da bi šel v daljne dalje, le na večer bi se za noč stisnil v topli kot k materi, da bi se z jutrom spet stegnil ko divja trta in zbežal pred sivim dnevom v klepetu koles daleč daleč za sluten lepoto in srečo.

Ko sem bil v tretjem ali četrtem razredu gimnazije, nam je profesor Kotnik naložil, naj mu popišemo storijske domačega kraja. Saj moje je sam vedel; ali tedaj sem prvič odprl uho in srce očetu in materi, da sta mi pravila o svoji Uršlji gori in svojih Hotuljcih. In moje hrepenenje je poslej legalo počivat in snovat v ono tiho tkanje domače zemlje, roke sem zagrebel in zaril v nje prst in se oklenil njenih in svojih korenin in njen duh lepote in resnice me je umiril.

Ko nam je profesor Kotnik nekoč vrnil slovenske naloge, sem v zadregi zardel, ker ga nisem brž razumel, ko mi je dejal: »Nomen est omen — pri vas pa ne!« Prav danes bi mu rad napisal toplo besedo, kakor jo čutimo njegovi nekdanji celovški dijaki. Ozri se sam, dragi naš profesor: sivi smo in golobučni s teboj vred: profesorji in dekani, inženirji in doktorji in tudi skromni uradni služabniki. Ali nismo vsi, ki si nas te zvestobe učil, ohranili zvestobo svojemu ljudstvu?

Alojzij Stroj – biseromašnik

Težko je navesti človeka, ki je šestdeset let preživel v poklicu in se vsa leta res ravnal po Gregorčičevem reku: »Ne samo, kar velewa mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.« A če najdemo takega, je redno zaradi svojega delovanja preko in izven poklicnih dolžnosti tudi na široko znan. Pri biseromašniku kanoniku in prelatu Alojziju Stroju ni tako. Pošten je, delaven, požrtvovalen, a pri vsem vsestranskem delu tako ponižno skrit, da široka javnost skoraj ne ve zanj. Ni napačna primera, ako

trdimo, da je bil vse življenje tiha mravlja. Tudi ta teka dan na dan po tesni stezici, čez katero se sklanjajo bilke travic, da je niti opaziti ni, a le teka in teka za delom brez nehanja — ne prida zase, a toliko bolj za mladi naraščaj v mravljišču. Taka mravlja je bil šestdesetletij prelat Alojzij. Povsod je zbiral mladi naraščaj in mu dajal za življenje hrano lepih nauk, ga usmerjal v verno poštenost in ga izročal na potovanje v svet v varstvo naše Ljube Gospe. In kakor je bil vodnik kongregacij,

tako je bil kasneje ljubljeni pastir rokodelčičev. Ljubljen je bil, ker je iz njega izžarevala ljubezen — do vseh, ne samo do nekaj izbrancev, ne, do vseh: tudi do navihancev in porednežev. Lahko si ga srečal ob zimskem večeru, ko je stiskal k sebi čuden tovor, in če si ga vprašal, kaj le prenaša, je ljubo povedal: »Zebe jih, zebe, moje fantičel« — Nesel je od doma trske in polenčke, da jim pred prihodom zakuri pečko.

Ob taki ljubezni se resnično domisljivo svetnikov, ki so nabirali suhljad in te butare nosili v zimah revnim, prezebajočim družinam za kurjavo. Ob vsej taki preprosti dobroti pa je bil obdarovan s čudovitim spominom. V njegovi delovni sobi so bili in so še kupi knjig po mizah, po policah in po tleh. Vse je bral in vse si zapomnil. Po dolgih letih ti bo hitro povedal, kje in kaj je pisano v kateri koli knjigi. Če si se kdaj razgovarjal z njim, ti je po dolgem času povedal, kaj in kdaj sta govorila. Bil je rojen zgodovinar. Da je ob vsem tem delu bil ves goreč in tiho pobožen veren duhovnik, ve vsak, kdor ga je pobliže spoznal.

Tega moža tihega, nenehnega dela se z veseljem spominjajo tisoči, ki jih je učil in vodil kot fante in deklice in so danes že stari možje in žene. Vsi mu iz srca čestitajo za biserni jubilej. Njim se pridružuje tudi Mohorjev Koledar in prinaša kratek pregled njegovega neutrudnega blagoslovljenega dela.

Alojzij Stroj, rojen 15. junija 1868 v Lipnici, župnija Dobrava pri Kropi, je obiskoval prva dva gimnazijska razreda v Kranju, vse druge razrede gimnazije je dovršil v Ljubljani kot gojenec Alojzijevejšča. Bogoslovje je študiral v Ljubljani. Po tretjem letu študij je bil posvečen v mašnika leta 1892. Eno leto je ostal kot semeniški duhovnik v Ljubljani. Od leta 1893 do 1894 je bil kaplan v Črnem vrhu nad Idrijo, v letih 1894 do 1905 katehet vnanje uršulinske ljudske in meščanske šole v Ljubljani, v letih 1905 do 1919 spiritual v duhovskem semenišču; od leta 1919 je stolni kanonik v Ljubljani in leta 1942 je bil imenovan za prelata.

Kot kaplan v Črnem vrhu nad Idrijo je ustanovil leta 1894 Marijino kongregacijo za dekleta. Bila je ena prvih, kar jih je bilo zasnovanih v slovenskih škofijah. Kot katehet je leta 1898 ustanovil Marijino kongregacijo za učenke uršulinske meščanske šole. Imenovana Marijina družba se je kmalu razdelila v tri samostojne oddelke. Nastale so kongregacije za učenke meščanskih šol, za gojenke učiteljšč in vajenk, ki so se posvetile trgovini, in za dekleta, ki so si izbrale delavski poklic. Ta oddelek je štel ob dvajsetletnici 250 članic. Kot semeniški spiritual je leta 1908 ustanovil Marijino kongregacijo bogoslovcev in duhovnikov. Ob 25-letnem jubileju je štela navedena Marijina družba 479 članov.

Odkar je bil leta 1904 izvoljen za predsednika »Katoliške družbe rokodelskih pomočnikov« v Ljubljani, je pridno delal za нравno in gospodarsko povzdigo mladih rokodelcev. Oskrbel jim je strokovne učitelje, da so imeli poseben pouk posamezne obrti, tako krojači, čevljarji, knjigovezi itd. Konec vsakoletnega pouka so dobro urejene razstave pokazale

velik napredek mladih rokodelcev. Leta 1905 je društvo priredilo večjo obrtniško razstavo, po kateri je razsodišče prvih strokovnjakov označilo deset razstavljalcev za posebno vredne odlikovanja. Razstava, združena z razstavo motorjev in strojev, porabnih v malem obrtu, je bila prva svoje vrste v Ljubljani in je bistveno pomagala razvoju in delu naših obrtnikov. Za vsestranski napredek Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov je ustanovil dve društvi: »Katoliško mladeniško društvo«, ki je zbiral pod svoje okrilje obrtniške in trgovske vajence, in »Društvo za varstvo vajencev« (leta 1909), ki se je trudilo za vsestransko pomoč vajencem. »Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov« je tako napredovalo, da so iz njega izšli mojstri ustanovili »Društvo rokodelskih mojstrov« (leta 1908). »Društvo za varstvo vajencev« je odprlo po prvi svetovni vojni začasni Vajenski dom v prostorih Rokodelskega doma, obenem pa se trudilo za zgraditev večjega Vajenskega doma v Ljubljani, v Kersnikovi ulici. Po mnogem trudu se je delo posrečilo. Slovenski vajenci so leta 1936 dobili dom, kakor ga tudi vajenci pri drugih večjih narodih nimajo lepšega. Pouk in vaje v petju in dramatiki so bile v Katoliškem društvu rokodelskih pomočnikov tako popolne, da so se v Rokodelskem domu v času med prvo in drugo svetovno vojno redno vrstile dobre gledališke predstave. Mnogi igralci, ki so nastopali pri teh igrah, so prišli kot poklicni igralci k drami in operi v Ljubljani, v Mariboru in v Zagrebu.

Za pisateljstvo se je naš jubilar v dijaških letih vadil kot sotrudnik in urednik »Domačih vaj« v Alojzijevišču. V letih 1887—1888 je objavil v listu »Zgodovino Slovencev«. Vanjo je vpletel vse Prešernove verze, ki se nanašajo na domače zgodovinske dogodke. V seme-nišču je leta 1893 uredil tretji letnik almanaha ljubljanskih bogoslovcev z naslovom »Pomladni glasi« (110 strani). Kot katehet je napisal leta 1904 učno knjigo »Kratka zgodovina katoliške Cerkve« s slikami (148 strani), ki je izšla leta 1922

v drugem natisu. Leta 1907 je izdal Liturgiko (nauk o bogočastnih obredih sv. kat. Cerkve, strani 135), ki je izšla v letih 1916 in 1922 v drugem in tretjem natisu.

Leta 1897 je prevzel uredništvo homiletičnega lista Duhovni Pastir in ga vodil do leta 1921. Najvažnejša priloga je bil »Društveni govornik«; do leta 1915 so izšli trije letniki. Pri njem so sodelovali najboljši strokovnjaki. Sam je kot nadaljevanje Kržičevega dela spisal prilogo Duhovnega Pastirja »Zbirka lepih zgledov«, katere drugi del (28 in 792 strani) in prvi zvezek tretjega dela (160 strani) sta bila priložena listu. V letih 1930—1941 je izdajal »Nebeške rože«, zbirko izbranih ascetičnih knjig. Naj bo končno omenjeno, da je izdal leta 1930 Jubilejni zbornik Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov ob petinasedmadesetletnici (126 strani) in leta 1938 Spomenico ob tridesetletnici Društva rokodelskih mojstrov v Ljubljani (40 strani).

S tem je na kratko zajeto bogato in plodno življenjsko delo biseromašnika Stroja, ki ga je poleg poklicnega dela kot kaplan, katehet, spiritual in kanonik izvršil kot zgodovinar, urednik in pisec nabožnih knjig. 84 let je za njim; telesno je nekoliko onemogel, a duh mu je živ in bister. Želimo mu, da bi voljno prenašal tegobe starosti, dokler ga Bog ne pokliče k sebi. Saj ne pojde sam, njegovo delo pojde z njim in bo pričalo zanj!

Jelica L. Jelič

Stara pesem

Lastovice drobne ptice
so na jug zletele,
zima je prišla in v oknih
bele rože so vzcvetele.

V topli hiši so dekleta,
v prte rože vezejo rdeče
in zelene liste,
sladki sanjajo sen sreče.

Stara mati gleda delo,
gleda in smehlja se:
»Nekaj pa ste pozabile —
kje brez trnja roža rase?«

Ob stoletnici smrti

Dne 6. februarja 1932 je preteklo sto let od smrti znanega čbeličarja, vnetega preroditelja, navdušenega zbiralca narodnega blaga, prepričanega janzenista, prevajalca sv. pisma, zelo izobraženega, a nesrečnega, čudaškega dr. Jakoba Zupana.

Rojen je bil 4. julija 1785 v Prevojah v župniji Brdo pri Podpeči (zdaj Lukovici). Oče mu je bil Jožef, celozemljak, sin Marka in Helene, rojen 10. februarja 1759 v Krašnji; materi, rojeni 1763, je bilo ime Marija Cerar in je umrla leta 1810. Imel je tri brate, starejšega Jožefa in dva mlajša, izmed katerih je znano, da je Jurij umrl na Dunaju, za Matevža pa se ne ve kje. Vdovec Zupan se je drugič poročil že 25. junija 1810 z mlado Elizabeto Preklet, hčerjo Lovrenca iz Stranj (rojena 1784). Rodila mu je tri otroke: sina Peregrina in dve hčeri, Dorothejo in Jero, ki sta se pozneje obe poročili. Mačeha Elizabeta je umrla 3. marca 1816, oče pa 1824. Za nedoletne otroke se je zanimal Jakob, saj navaja v svoji prošnji na cesarja leta 1835, naj bi smel ostati še v Ljubljani, da bi bil bliže skrbniku nedoletnih. Iz poročila škofa Antona Alojzija Wolfa (14. julija 1832) povzemo, da razmere v domači hiši niso bile zdrave, ko pravi, da »je (Jakob Zupan) iz družine, ki šteje več blaznih«. Dne 4. maja 1829 pa piše, da je pred enim tednom na kmetih en brat Zupanov zblaznel, zato se boji tudi zanj.

Jakob Zupan je zgodaj prišel v Ljubljano k svojemu staremu stricu dr. Juriju Zupanu, zagrizenemu janzenistu in glaynemu cenzorju Kumerdej-Japljevega prevoda sv. pisma. Jurij je bil takrat šempetrski župnik. Svojega nečaka je vzgajal z vso strogostjo, ki bi se dala primerjati s strogostjo marsikaterega samostanskega reda. V svojem zagovoru večkrat poudarja to strogost, ki pa ni bila neznosna. Stric mu je bil drugi oče. Šempeter in njegova srenja sta mu bila bolj pri srcu ko rojstna vas. Jurija se

večkrat spominja z veliko hvaležnostjo. Kje je začel hoditi v šolo, se ne ve. V 3. in 4. razredu normalke je bil v Novem mestu, kjer je stanoval pri kanoniku Mihaelu Hofmanu, ki je imel nekak konvikt. Potem je študiral v Ljubljani, končal leta 1802 drugi letnik filozofije, stopil v jeseni v teologijo, ki jo je dovršil leta 1806, star 21 let. Bil je vseskozi najboljši slušatelj v letniku. Bil je tudi korepetitor iz biblijskih ved in drugih predmetov. Učitelji so mu bili Dolinar, Luka Burgar, Matija Ravnika, Valand. Imel je Dolničarjevo (Thalberg) štipendijo, stanoval je v Šempetrskem predmestju št. 38, to je v šempetrskem župnišču.

Jeseni 1806 je odšel na Dunaj nadaljevat bogoslovne študije, da bi si pridobil doktorat teologije. Stanoval je v mestnem konviktu. Direktor mu je bil Fr. Lang, ki je bil Zupanu zelo naklonjen. Lang je bil pozneje dvorni svetnik in član študijske dvorne komisije. Na bivanje v tem zavodu, ki mu je veljal za vzor zavoda, je bil zelo ponosen in se je vedno rad skliceval na Langovo naklonjenost. Tu je imel tudi priliko, da se je spoznal z nadarjenimi mladimi možmi iz vseh avstroogrskih dežel.

Svoja študijska leta na Dunaju je dobro izrabil in se zlasti temeljito seznanil s hebrejskim jezikom in z dru-

Rojstna hiša dr. Jakoba Zupana v Prevojah pri Lukovici.

gimi orientalskimi jeziki; učitelj mu je bil racionalist Jahn. Tudi v grščini se je izpopolnil. Največje važnosti pa je bilo njegovo občevanje s slavistom Jernejem Kopitarjem, ki je prispel jeseni 1808 na Dunaj. Ali sta se že iz Ljubljane poznala, ni znano; verjetno je. Vemo, da je bil Kopitar prepričan, da mu bo mnogo pomagal pri njegovih prerediteljskih načrtih. Zato ga je tudi v pismih na svojega dobrotnika barona Žiga Zoisa navdušeno priporočal. Tudi svojemu svetovalcu Jos. Dobrovskemu je najlepše in pohvalno pisal o Zupanu. Spoznal je namreč vsestransko znanje mladega rojaka, bal se je samo, da bi ga utegnili zapeljati nezdravo stremušstvo in spletkarjenje drugih. Kopitar ga je seznanil v pismih z vsemi takratnimi slavisti, to je ljudmi, ki so se ukvarjali s slovanskimi narodi, z njihovimi jeziki, zgodovino, literaturo, etnografijo itd., in opozarjal nanj.

Dne 5. februarja 1809 je bil Zupan na Dunaju posvečen v duhovnika, 9. septembra istega leta pa je bil promoviran za doktorja teologije.

Ko se je vrnil z Dunaja, ni postal, kakor je bil namenjen, profesor bibličnih ved na liceju v Ljubljani, ker mu je to preprečila francoska okupacija, temveč kaplan v šempetrski fari v Ljubljani. Dne 6. aprila 1811 je bil prestavljen k dekanatski župniji Šmarje na Dolenjskem, kjer je ostal do leta 1815.

Tu se ni počutil dobro. Hodil je vsako drugo sredo v Ljubljano. Če je bil semanji dan, je izkoristil priliko in se peljal, sicer je hodil peš. Nabiral je pridno narodno blago, si dopisoval s Kopitarjem, mladim Antonom Rudežem v Ribnici in šmarskim rojakom Janezom Primicem, prvim profesorjem slovenskega jezika v Gradcu, zbiral zase in za barona Zoisa redke knjige, predvsem pa študiral in si delal obsežne izpiske.

Iz prijateljskih pisem, ki jih je pisal Antonu Rudežu, in iz Primičevih pisem izvemo, s čim se je ukvarjal Zupan v tem času. Že v prvem pismu (5. januarja 1812) pošilja Rudežu svojo »Bero kranjskih pregovorov«, ki jih je poslal tudi Kopitarju.

Cisto v janzenističnem smislu je ku-poval in razdajal razne molitvenike. Dne 28. junija 1812 je poslal Rudežu Brun-nerjev molitvenik. Tudi mladi Rudeževi gospe Jožefi je daroval 10. marca 1813 neki Schneiderjev molitvenik.

Primic je bil vesel, da je prišel Zupan v njegovo rojstno faro za kaplana, ker se je bil zavzel tudi za njegovo rod-bino. Dne 15. novembra mu je naznanil, da bodo kmalu izšla njegova »Nemško-slovenska branja«. Dne 11. februarja 1813 je priložil svojemu pismu »Branja« in ga prosil, naj prav ostro presodi nje-govo delo; s tem mu bo najbolj ustregel, ker se goreče želi poboljšati, kar je naj-več mogoče. Ve prav dobro, da je še silno veliko »nemšin« notri, pa si ne more kaj, ker je odločen od trdnih Slovencev. Piše naj torej opomine, pa precej na dolgo!

Zupan se je res lotil njegovih »Branj«, a svojega mnenja ni napisal v pismu, temveč v ostri, uničujoči oceni, ki jo je poslal Kopitarju, da jo je priobčil v »Wiener allgemeine Literaturzeitung« v treh številkah meseca avgusta 1813.

Po rokopisu iz Metelkove zapuščine v univerzitetni knjižnici je nedvomno ugo-tovljeno, da je kritiko napisal Zupan in ne Kopitar, kakor je mislil Miklošič. Zupan se ostro obrača proti prevelikim germanizmom v knjigi, posebno proti rabi spolnika, proti dobesednemu preva-janju iz nemščine, proti nepotrebnim rabi zaimkov v zvezi z glagoli, proti nepravilni rabi svojilnega zaimka, proti rabi »smeti« v pomenu »morati« itd. Na koncu stavi Primicu za zgled jezik v zadnji iz-daji Ravnikarjevega molitvenika »Sveťa Maša« in »Perpomočik Boga prav spo-znati«.

O kritiki je poročal Kopitar Dobrov-skemu 12. oktobra 1813, češ da so Pri-mica dobro in ostro kritizirali. Dne 24. junija 1814 je pa pisal, da je Primic v Gradcu žal znorel in da je propadla slovanska stolica. Ko mu je nato Dobrov-ski očital, kakšno zlo lahko povzročijo ocenjevalci, je Kopitar odgovoril 24. decembra 1814, da je Primic znorel zaradi lepe, ošabne in nevredne deklace in da ni napisal ocene on, temveč boljši od njega in tudi ne na njegovo pobudo.

Zois se je veselil mladega slavista Zupana, ker je upal, da bo kot poznavalec hebrejskega in grškega jezika dober prevajalec sv. pisma. Janzenisti so nameravali prirediti nov prevod, ker je bil Japelj-Kumerdejev deloma že pošel, deloma pa je bil slab. Kopitar pa je še posebej upal, da bo izšel v novem prapopisu.

Vseh sodelavcev je bilo enajst. Najvažnejši so bili kanonik dr. Jurij Zupan, potem Debevec, Balant, Skrinjar, glavna prevajalca sta bila Matija Ravnikar in Jakob Zupan. Kopitar se je zanimal za delo in vedno drezal v Zupana. Penta-tevh je bil preveden leta 1812.

Ohranjeni rokopis kaže Zupanovo roko. Jezik je veliko boljši od Japljevega. Prevod je narejen po hebrejskem in grškem izvirniku. Škoda je le, da se delo ni nadaljevalo, ker so marsikateri stvari celo boljše kakor v poznejšem tako imenovanem Wolfovem prevodu.

Vodnik in Zupan sta vsak posebej razložila takrat najdene Brižinske spomenike. Komentar, ki ga je Vodnik poslal v aprilu 1813 na Dunaj Kopitarju, je najbrž skupno delo Vodnika in Zupana.

Z odlokom 24. junija 1815 je bil Zupan imenovan za profesorja starega zakona in orientalskih jezikov na ljubljanskem liceju. Predavati je začel jeseni. Prvo leto je predaval samo predpisane predmete. Pozneje je imel tudi izredna predavanja iz orientalskih jezikov in je dobival zanje poseben honorar. Toda že leta 1819 se je gubernij pritožil, da se upira izrednim predavanjem in jih zanemarja. Dobil je ukor.

Potem je postal otožen, kar je bilo najbrž v zvezi s smrtjo njegovega strica (1822) in njegovega očeta (1824). Začel se je vesti čudaško. Hodil je zanemarjen okoli, se razburjal in žalil ljudi s svojim ostrim jezikom. Ravnatelj bogoslovnih študij Albrecht se je pritožil in predlagal, naj ga odstavijo od učiteljevanja, ker nenormalen človek ne more biti učitelj. Stvar je prišla tudi na Dunaj pred šolsko dvorno komisijo. Toda na posredovanje dvornega svetnika Langa, ki je bil takrat še aktiven član komisije, se

je vsa stvar omilila. Zupan je ostal profesor; njegovi tovariši in škof Wolf so ravnali z njim zelo obzirno, da bi ga ne žalili v njegovi razdražljivosti.

Na dan pred praznikom sv. Petra in Pavla leta 1832 je prišel Zupan k takratnemu šempetrskemu župniku Janezu Bedenčiču in ga prosil, da bi smel na praznik domačega patrona pridigati med slovesno sv. mašo. Župnik je ugodil Zupanovi prošnji. In tako je prišlo do pridige, ki je razburila vse mesto, zlasti škofa Wolfa in njegovo okolico, frančiškane in policijo ter imela usodne posledice za Jakoba Zupana.

Voditelj policijskega ravnateljstva, višji komisar Kremnitz, je 8. julija poročal o nji guvernerju Schmidburgu in izrekel mnenje, da je govornik blazen; nekateri so se smejali, drugi jokali. Zupanovo vedenje da je bilo že pred dobrima dvema letoma čudno, a da se je pozneje pomiril. Ko je prišel k njemu po potrditev neke slovenske pesmi, da ga je moral temeljito zavrniti, ko je govoril, da ni pravično, da se učenjakom ne dovoli tiskovna svoboda. Po dejanjih sodeč da je Zupan po revolucionarni svobodi hrepeneč zločinec ali pa blazen; najbrž da bo zadnje prav, ker sta mu oče in dva brata umrla v blaznosti in bi utegnila doleteti tudi njega ista žalostna usoda. Da bi se preprečila nesreča, bi bilo dobro Zupana internirati v kakem samostanu izven Kranjske. Za sedaj da prosi, naj Zupana do končne odločitve postavijo pod skrivno policijsko nadzorstvo. — V prilogi je poslal vsebino pridige, ki jo je dobila policija od svojih zaupnikov.

Dne 9. julija je guverner Schmidburg poslal policijsko poročilo škofu Wolfu s prošnjo, naj mu izrazi svoje mnenje, ker je stvar tako važna, da se ne bo mogče izogniti preiskavi.

Škof je tudi dobil vsebino pridige (dala sta mu jo prof. Pavšek in poznejši novomeški kanonik Jelovšek) in takoj po prejemu guvernerjevega pisma z lastnoročnim pismom poklical župnika Bedenčiča, naj mu s svojimi kaplani natančno poroča o pridigi in o vtisu, ki ga je napravila nanje in na ljudi.

Bedenčič in kaplani Andrej Kozinc, Anton Schaffer in Janez Rant so kolikor mogoče natančno in stvarno podali vsebino Zupanove pridige. Ta se ujema s poročilom obeh Wolfovih zaupnikov in s policijskimi podatki. Vsebina je podana nemško, ob strani so pripisani nekateri značilni stavki v slovenščini. Ker vsebina pridige splošno še ni znana in se o njej različno pripoveduje, jo podajam v dobesednem prevodu ali pa v izvlečku; stavki v narekovajih so tudi v izvirniku slovenski.

Pridiga se začne z latinskim navedkom iz sv. Bernarda, cerkvenega učenika, na papeža Evgena III.: Kdo bo dal videti cerkev božjo kakor v starih dneh. Bernard je bil tudi menih in »si je dal resnico pod zobe povedati in se mu ni nos obesil, kadar je resnico slšal«. Takratni menihi so bili svetu koristni, delali so v potu svojega obraza, krčili gozdove, zemljo tako obdelovali, da so se sami lahko redili in so še drugim v nadlogi pomagali. Danes pa so naši menihi navajeni živeti brez dela in se preživljajo od prostovoljnih daril, ki jih znašajo ti, ki delajo. Sam je srečen, da je rojen v katoliški deželi in da je podučen v resnici. Srečen je, da mu ni treba brati »milijon verordnung, ki leže v prahu, po policah, skrinjah in arhivih«. Srečen, da lahko danes govori v tej cerkvi, kjer je bil pred 21 leti nastavljen, šel pozneje v Šmarje in postal nato profesor teologije. Za kongresa so ga sicer vabili v tujino, a ni maral iti. Zakaj »dobro je doma, kdor ga ima«. Spominjamo se žalostnih dni, ko so nam vladali Francozi (»Napoleon je rogovilil«). Bili smo poparjeni, ko smo videli Francoze. Dobro, kar smo imeli od njih, smo drago plačali. Dobro, kar smo od njih dobili, je prepričanje: »Stari Bog še živi!« Oslobojeni smo. Napoleon, ki so se tresle evropske države pred njim, je našel konec v velikem morju. — Sveta apostola Peter in Pavel, katerih god slovesno praznujemo, sta govorila resnico prosto, brez strahu ne samo pred nizkimi, temveč tudi pred kralji in njih namestniki. Apostoli niso imeli določenih dohodkov. »Dokler so verni kaj imeli, tudi apostoli

niso stradali.« Ker niso imeli zemeljskih dobrin, so lahko neustrašeno oznanjevali resnico, pričakujoč plačila v nebesih. Za svoj trud in trpljenje pri širjenju nebeške resnice niso želeli in iskali nobenega plačila na zemlji. Na srcu jim je bila samo čast božja in blagor sveta. Kje se še najdejo danes tako neustrašeni in nesebični pridigarji in zagovorniki resnice? Strah, da bi se višjim zamerili in da bi izgubili svoje gmotne dobrine (»ti bom vzel graščino, te bom odstavil«), jim zapira jezik, da bi govorili resnico. »In v teologiji, veliki šoli, kaj se zdaj uče?« V naši teologiji se uče, kar ljudje hočejo. — Apostoli so tudi trpeli in umirali za Kristovo vero. Njih delo na zemlji so opazovali ljudje in rekli, naj »bodo svetniki«. Prvi svetnik, ki je postal v Rimu svetnik za denar, je bil sv. Ulrik (Urh). Švabi so poslali v Rim denar in dosegli, da je bil njihov škof svetnik. Tudi danes je mnogo vnetih pridigarjev, ki so oznanjali in oznanjajo sveto besedo med divjimi narodi (Krištof Černe, Ciril Erbežnik in Friderik Baraga). — Apostoli so vse zapustili, da so mogli slediti za Kristusom. Danes se pa pehajo za dohodki, napredovanji in častnimi mesti. Janez je v puščavi jedel kolibice in divji med, apostoli so trpeli pomankanje in lakoto. Mi pa se niti ne zadovoljimo s petkratno jedjo na dan. Janez je imel obleko iz kamelje dlake, obleka apostolov je bila revna, mi pa se ravnamo po modi in hočemo udobno živeti. Toda »osel ostane osel, če bi tudi Boga nosil«, pravi pregovor. Človek brez spoznanja resnice, brez spoznanja svojih dolžnosti se da prenesti, če je dobrovoljen, potrpežljiv kakor osel in se da voditi od pametnejših. Tem bolj žalostno pa je, če se razodeti resnici upira človek z duševnimi zmožnostmi. »Vrhovni apostoli« so z lučjo vere odpodili temo nevere, praznoverja in krivoverstva, Peter med Judi, svetovni apostol Pavel med pogani. Peter se je moral za to službo dlje pripravljati. Pavel se je vdal takoj. Toda Peter je imel povsod prednost pred drugimi apostoli. »Je zvonec nosil, po pastirsko govoriti.« (Potem govori o življenju sv. Petra itd.) Kristus je dejal Petru:

Od zdaj naprej boš lovil ljudi — a ne tako, kakor imajo zdaj navado loviti ljudi. Ti jih boš lovil za večno izveličanje. Kakor danes lové ljudi, je beseda loviti tako osovražena, da se tega izraza tudi ribiči sramujejo, zato pravijo: »Nismo lovili, temveč delali.« Še sramotnejše je loviti ljudi »pod rokó«. — »Zdaj policaj potrebuje.«

Peter je pod Neronom umrl na križu, in sicer z glavo navzdol. V tej ali oni smrti na križu ni posebne razlike. Težko je biti na križu, bodi glava pokonci ali navzdol. — Danes je tudi praznik sv. Pavla, toda navajeni smo imenovati samo sv. Petra (o Pavlu je dejal, da »ga za steber stavimo« in pripovedoval o njegovi vzgoji in potovanjih). »Kdor ima razum, ne ostane doma.« Tako je čebelar Janša iz Radovljice našel srečo v tujini. Kranjci (Slovenci) berete radi sveto pismo. Prvo biblijo (= Dalmatinovo) ste zavrgli — rekli ste »Martinovi (= Martina Luta) nočemo biti. Mi smo katoliški.« Imate zdaj boljšo biblijo, tiskano pod pokroviteljstvom knezonadškofa Brigida in njegovih dveh »podružnih škofov« (Japelj-Kumerdejev prevod). Berite jo dobro, ne pustite se od nje odvrniti. — Med drugimi dobrimi nauki je sv. Pavel zapustil izrek: »Pretehtujte vse in, kar je dobro, držite.« O vsem mi je dovoljeno misliti, toda govoriti ne smemo. Kdo bi izbrisal ta rek iz svetega pisma!

Končal je s prošnjo Bogu, da bi nam dal po zaslugi sv. apostolov predstojnike, ki bi izdajali take odredbe, da bi bile dobre za zakonodajalce in za nas; kajti če bi bile odredbe le zanje dobre, a ne za nas, bi bili nejevoljni, jezni. Najbolje pa bo za nas, da živimo po zgledu svetih apostolov, da lahko na koncu življenja porečemo s sv. Pavlom: Dobri boj sem dobojeval, tek dokončal.

V pridigi je razlagal razna imena. Peter se je imenoval Simon, to je poslušen, ubogljiv. »Zato pravimo na vprašanje: »Kako ti je?« kakor drugi hočejo — moramo druge poslušati.« Hebrejsko Simeon = Petrus pomeni pečinar, pečinsti kraj, pečovje, kakor Podpeč pri Brdu, Podpeč pri Preserju. — Ime Bet-

saida pove, da je bil Peter ribič, kakor Ribče v moravški fari. Hebrejsko Beth pomeni kočó, saad loviti. »Koča, bajta. Peter je bil bajtar.« — Potem »papež — papa — papa — oče (pravoslavni so res popi = očetje, ker so oženjeni). »So se pričkali« o pomenu imena Pavel, baje pomeni »mali, malič, cvergelj« itd. Ko je govoril o Meki, je rekel, da raste tam dobra kava. Ta in druge opazke so vzbudile smeh.

Bedenčič je trdil, da je bil vtis porazen. Snov je bila srečno izbrana in bi jo bil pridigar lahko srečno izpeljal, da ni vpletel raznih jezikoslovnih in drugih stvari, ki niso mogle dvigniti pobožnosti dneva, stvari, ki so pokazale, da je zadnji čas, da se odstrani iz vzgoje prihodnjih ljudskih učiteljev nevarno zlo. Vsi štirje so ugotavljali, da morajo priznati, kako so čutili ob pridigi globoko bolečino. Rant da je poslušal v spodnjem delu cerkve in lahko potrdi izjavo obeh zanesljivih oseb o razburjenju in veliki užaljenosti poslušalcev, ki so prišli iz vseh krajev dežele, pa tudi iz Štajerske in Koroške. Namesto da bi bili deležni božje hrane, so poslušali na tako velik praznik grajo državnih in cerkvenih ustanov.

Škof je dobil to poročilo 11. julija in ga poslal z lastnoročno zasnovanim spremnim pismom guvernerju 14. julija 1832.

Po škofovem mnenju je bilo župnikovo poročilo premilo, a že iz tega da se lahko sklepa, da je Zupan blazen ali pa zelo zloben in nevaren. Na srečo bo prvo res in je upati, da ne bo imela pridiga posledic, zlasti če se bo izvedelo, da ga ima državna oblast za nenormalnega in da ga zaradi tega odstranjanja od učiteljevanja. Gvardijan tukajšnjega frančiškanskega samostana da vpraša, ali naj nastopi kot tožnik zaradi sramote; škof ga je potolažil, da bo sam napravil konec. Če bi se bilo zgodilo to med šolskim letom, bi gotovo ne dovolil kandidatoma hoditi k predavanjem takega profesorja. Toda sedaj so končni izpiti, zato ne mara ničesar ukreniti.

Škof je predlagal, naj se Zupan upokoji s polovico plače in naj se spravi pod policijsko nadzorstvo. Tako milo

kazen da predlaga zato, ker je Zupan iz družine, ki šteje več blaznih, in da trpi tudi on. Če bi ga spodili iz službe brez dohodkov, bi se utegnil v svoji melanholiji še sam usmrtiti.

V dušnem pastirstvu ga ne bo mogel uporabiti. Morda mu bo prepovedal brati mašo, gotovo pa ne bo pustil bogoslovcev k njegovim predavanjem. Duhovnik, ki ga moreš goniti k maši, ne sodi na bogoslovno stolico.

Gubernij je svojemu poročilu, ki ga je potem poslal na Dunaj, priložil tudi Wolfovo pismo. Študijska dvorna komisija je z odlokom z dne 10. septembra 1832 Zupanu prepovedala poučevanje in naročila bogoslovnemu študijskemu ravnateljstvu, naj poskrbi za namestnika. Zahtevala je tudi zdravniško izpričevalo o Zupanovem stanju, preden se bo zadeva dalje obravnavala. Do končne odločitve naj Zupan obdrži svojo plačo.

Zupan pa je 13. julija 1832 odpotoval na Dunaj, kjer je zvedel o svoji odstavitvi, in se vrnil šele proti koncu marca leta 1833 v Ljubljano.

Zdravniško spričevalo z dne 15. junija 1833 — napisal ga je protomedik Janez Schneditz — pravi, da ni Zupan niti duševno niti telesno bolan in da izvira njegovo čudško vedenje iz njegovega prirojenega živahnega temperamenta in pa iz študija filologije, ki ga goji s posebno vnemo. Zato bi bilo zanj primerno mesto v kaki knjižnici.

Toda gubernij je vztrajal na odstranitvi. Študijska dvorna komisija pa je zahtevala, naj Zupana zaslišijo in njegov zagovor zapišejo.

Nato so sestavili preiskovalno komisijo. Gubernij je zastopal gubernijski svetnik Ivan Vesel, ordinariat je poslal kanonika Praprotnika. Zoper tega je Zupan ugovarjal in Praprotnik je sam odstopil. Na njegovo mesto je prišel izanski župnik Fr. Vojska. Tudi zoper tega je Zupan vložil pritožbo. A preden mu je študijska dvorna komisija odgovorila, je Zupan za pljučnico nevarno obolel. Pomiril se je s škofom in preklical svojo pritožbo, ker da jo je bil napisal v strašni razburjenosti. Ko je ozdravel, se je preiskava nadaljevala.

Moral se je zagovarjati a) zaradi nekaterih nespodobnih in spotekljivih stavkov v pridigi 29. junija 1832 (17 vprašanj); b) zaradi podobnih stavkov in predavanj pri javnih kolegijih in skušnjah in sploh zaradi raznih nespodobnosti v kolegijih in pri zadnjem izpitu v letu 1832 (15 vprašanj); c) sploh zaradi vedenja, ki se ne ujema z duhovniško častjo (6 vprašanj).

Preiskava se je začela 16. decembra 1833, a se je končala še isti dan. Vnovič se je začela 15. aprila 1834 in se nehala 22. julija 1834.

Zanimivo je, kaj so mu v glavnem očitali. Odgovarjati je moral, zakaj se je odločil pridigati, ali je pridigo napisal. Žalil da je menihe, »češ da od žuljev drugih živce. Zamerili so mu, da se je obrnil proti prevelikemu številu postav, odredb itd., da je žalil policijo, zlasti tajno. Kritiziral da je teološko šolstvo. Hudo je bilo, da je v pridigi govoril o sv. Ulriku (Urhu), češ da je prvi plačani svetnik. Iz pridige so povzeli, da je dal prednost sv. Pavlu pred sv. Petrom. O papežu se je nedostojno izrazil. Grajali so njegovo trditev, da nekateri branijo brati sv. pismo, ker bi radi, da ostane ljudstvo neumno. Prav ni bilo, da je vpletel v pridigo tudi svoje osebne doživljaje. Preveč očitno je bilo poudarjanje skromnosti in odločnosti nekdanjih razširjevalcev vere nasproti nečimrnosti in pohlepnosti sedanjih, kar je cikalo na škofa.

Iz vsega se pa vidi, da je bila pridiga le povod tudi za druge stvari, ki so mu jih očitali. Pravil je pred bogoslovci, da država zatira cerkev, da hočejo zapreti šole, da bi bilo ljudstvo bolj neumno, ker da neumnega laže vladaš; ljudstvo bodi »topovska hrana« (Kanonenfutter). Poniževal da je ravnatelj Zupana pred dijaki in drugimi profesorji, najbolj pa so poudarjali njegovo govorjenje proti škofu. Očitali so mu, da nikdar ne predela predpisane šolske snovi, da porabi čas za slovansko etimologijo, branje lastnih pesmi in za pripovedovanje raznih dogodbic s potovanj. Šolsko uro začne vedno prekasno, a jo tudi podaljšuje. Pri izpitih da se je ne-

dostojno vedel, tolkel z rokami po mizi in žalil ravnatelja. Poudarjal da je svobodoljubnost in človekoljubje Mojzesove zakonodaje. Govoril da je o tiskovni svobodi in zoper cenzuro. Oponašali so mu, da se je bahal s svojo učenostjo in podcenjeval druge. Pravil da je o svobodi na nemških univerzah, ki postavljajo res prave učenjake za profesorje. Njegove izjave o celibatu in zakonu, da se ne ujemajo popolnoma s cerkvenimi postavami. Nekateri učenci da so se celo zgražali, kako je razlagal obred obrezovanja itd. Kot prepričan janzenist je hvalil škofa Herbersteina, odločnega janzenista in jožefinca, in si želel njegovih lepih časov nazaj. Imenoval ga je »nepozabnega«. — Zagovarjati se je moral zaradi smešne spremembe »Virtuti et Musis« (Kreposti in znanostim) v »Servituti et muscis« (»Suženjstvu in muham«). K maši da ne hodi in je tudi ne bere, dasi hodi v šolo.

Preiskava, ki jo Zupan imenuje inkvizicijo, povzročeno po denunciantih, je bila včasih zelo mučna, ker se Zupan ni mogel brzdati, da ga je moral Vesel večkrat opominjati in prositi, naj bo stvaren in naj se ne oddaljuje od predmeta, zlasti naj ne žali odsotnih, posebno škofa in ravnatelja Jurija Zupana. Reči pa moramo, da sta bila oba komisarja zelo potrpežljiva in da je zlasti Vojska, ki ga je Zupan večkrat žalil, vse mirno prenašal. Hudo je bilo, ker je bil Zupan prepričan, da sta vse skupaj iz mržnje nasnovala škof Wolf in okolica, zlasti soimenjak, ravnatelj Jurij Zupan, in ga je ves čas mučila misel, da so »Idrijčani«, ki jih škof (Wolf je bil tudi Idrijčan) odlikuje pred drugimi duhovniki, sklenili njegovo pogubo. Z vsemi sredstvi, z vso odkritosrčnostjo, ki jo je ob vsaki priliki poudarjal, z vsem svojim silnim znanjem je skušal ovreči vse očitke. — Njegov zagovor kaže, da si je bil tudi v svesti svojega razgledanega znanja, ki je bil deloma celo bahavo ponosen nanj, kažoč n. pr. na svoje temeljito znanje latinskega in grškega jezika in na svoje poznanje slovanskih jezikov. Tudi ne smemo zamolčati, da je znal neverjetno prezirati svoje nasprotnike. Zlasti gorak

je bil proti ravnatelju Juriju Zupanu. Zelo razkačen je bil na tako imenovano »kriptoinkvizicijo« (skrivno inkvizicijo), ki si jo je izmislil ravnatelj Zupan, ko je zasliševal tri učence (med temi tudi poznejšega pisatelja Petra Hitzingerja) skoraj po dveh letih, kako se je Zupan vedel v šoli. Najhuje pa se je izražal proti škofu Wolfu, češ da ga hoče uničiti. Preiskovalna komisija je podala poročilo in svoje opazke k vsakemu odgovoru in vse izročila v presojo guberniju 6. decembra.

Gubernij je poslal obširni zapisnik (nad 520 strani v foliu) škofu Wolfu, ki je v dolgem dopisu izrazil svoje mnenje o Zupanu in poudaril svoje odločno stališče, da ne bo dovolil bogoslovcem, da bi obiskovali njegova predavanja.

Gubernij je v spremni vlogi po referatu gubernijskega svetnika Stelzicha predlagal študijski dvorni komisiji, naj Zupana odstranijo z ljubljanskega območja, da ne bo mogel grditi škofa in vplivati na podložno mu duhovščino. Študijska dvorna komisija je na predlog dvornega svetnika Pletza sklenila, naj se Zupan odstrani iz Ljubljane.

Dne 13. septembra 1835 je bil s cesarskim odlokom odstavljen od poučevanja, dobil je »iz posebne milosti« 500 fl. letne pokojnine in za stalno bivališče mu je bil določen Celovec.

Policijski komisariat in škofijski ordinariat v Celovcu sta morala vsako četrletje poročati o njegovem vedenju in delovanju.

V Celovec je prišel 31. decembra 1835. Nastanil se je v začetku v »gostilni pri jagnjetu« (Gasthaus zum Lamm). Prešernova Lenka je rekla Tomu Zupanu 10. septembra 1880, da je Jakob dejal: »Sem prišel od volka k jagnjetu!«

Oglasil se je takoj pri škofu Juriju Mayerju, ki ga je dobro poznal še iz Ljubljane, kjer je bil gubernialni svetnik in kanonik. Mayer je bil Zupanu naklonjen, kakor se razvidi iz vseh poročil, ki jih je pošiljal guberniju v Ljubljano. Policijski nadkomisar Prochazko je poročal vedno mirno; edino, kar mu je očital, je bilo njegovo vedno zabavljanje na škofa Wolfa.

Mayer je v svojih poročilih vedno poudarjal, da je glavna Zupanova bolezen pomanjkanje primerne zaposlitve, ki jo bo težko dobil v Celovcu, kjer ni primerne knjižnice za moža s tolikim znanjem. Dovolil mu je, da je v farni cerkvi sv. Egidija bral vsak dan mašo ob enajstih pri glavnem oltarju, ob nedeljah pa poučeval otroke verouk v slovenskem jeziku v takratni še slovenski vasi Šmartinu (sedaj že združeni s Celovcem).

Občeval je z vsemi takratnimi slovenskimi inteligenti, tako s profesorjem Ahaclem, spiritualom Antonom Slomškom, s prof. Smolnikarjem, obiskoval je Jarnika, pozneje tudi Majarja Ziljskega, bil je tudi gost župnika Prešerna v Št. Rupertu pri Beljaku. Prehobil je skoraj vso Koroško.

Iz uradnih poročil izvemo tudi, da se je vedno ukvarjal s slavističnimi študijami in vedno obetal, da bo kaj prevedel; a ostalo je le pri neizpolnjenih sklepih. Dopisoval je tudi z Ljubljano, tako s kustosom deželnega muzeja Freyerjem. Kmalu pa je postal zopet nemiren. Mestni župnik je bil večkrat v zadregi, ker ni bilo Zupana po več dni v Celovcu, da bi maševal. Uhajal je tudi na Kranjsko. Ko so to izvedeli, se brez dovoljenja ni smel geniti iz Celovca. Tako se je zgodilo, da ni spremil spomladi leta 1841 ruskega slavista J. J. Sreznjevskega v Blatograd k Jarniku. Zanimivo je, kar piše mladi ruski štipendist svoji materi o Zupanu. Pravi, da je veseljak in učen mož, je debel in je rad sladkarije.

Mayerjevih predlogov, naj Zupana kje primerno zaposlijo, niso upoštevali. Zupan je bil vedno bolj nemiren, tako da mu je celo Mayer zagrozil, da mu bo prepovedal maševati. Zamerili so mu tudi, da občuje s protestantskimi pridigarji. V tem je zanimiva tudi opazka Prešernove Lenke, ki je Zupana poznala, ko je obiskoval župnika Jurija Prešerna, pesnikovega brata, v Št. Rupertu pri Beljaku. Pravi, da je Prešeren imel Zupana rad, zameril mu je samo, ker je vselej obiskal tudi pastora in luterš-učitelja.

Leta 1841 je umrl škof Mayer. Generalni vikar Ahac Zupanu ni bil naklo-

njen. In ravno pod Ahačevim vodstvom je imel Zupan razburljiv nastop z župnikom cerkve, kjer je maševal, da mu je prepovedal brati mašo. Škof Gindl, ki je sledil za Mayerjem, je kmalu umrl. Njegov naslednik škof Adalbert Lidman-sky je predlagal, naj bi Zupana pridelili knjižnici v Pragi, toda študijska dvorna komisija je to odklonila.

Poskusili so ga prestaviti v lavantinsko ali sekovsko škofijo, a povsod so se ga branili.

Leta 1843 so na Dunaju odredili, naj o Zupanu poročajo samo enkrat na leto. Poročila so bila poslej kratka in so jih samo še »jemali na znanje«.

Zupan je zdaj večkrat potoval na Kranjsko in se vselej ustavil pri svojem prijatelju, nakelskem župniku Blažu Blazniku, ki je pridno zapisoval te obiske v svoj dnevnik. Od tod vemo, da se je Zupan pomiril s svojim najhujšim nasprotnikom, škofom Wolfom. Dne 10. septembra 1846 je Blaznik zapisal: »Zvečer je bil tu dr. Zupan, ki je bil včeraj pri milostnem knezu ter prosil za spravo.« Dne 14. avgusta 1847 pa: »Gustav Luschan se je ob desetih dopoldne odpeljal s poštnim vozom v Celovec. Dr. Zupan je bil tudi v vozu in je povedal, da mu je dal knezoškof Wolf 50 fl.« — Že prej, 28. junija 1845, pa je Blaznik napisal: »Opoldne je prišel sem dr. Zupan, ki živi v Celovcu v pregnanstvu; vpričo kaplana Sokliča je priznal, da je kriv; po obedu sem ga dal peljati do Kranja.«

Jakob Zupan je umrl 6. februarja 1852 za vodenico. Lenka Prešernova je povedala, da je dejal na smrtni postelji: »Sedaj moram vsem sovražnikom odpustiti; Wolfu tudi, da mi bo Bog milostljiv.« Po teh besedah se je obrnil v zid in umrl. Tako je dekan Levičnik izvedel v hiši, kjer je Jakob umrl.

Kadar govorimo o Zupanu, mislimo v splošnem samo na najplodovitejšega pesnika prvih treh zvezkov Čbelice, pozabimo pa pri tem, da je tudi v dobi po dvajsetih letih nadaljeval z razpravami iz zgodovine, z nabiranjem in priobčevanjem narodnega blaga, z etimologijo itd. in jih priobčeval v takratnih listih »Myrisches Blatt« (Ilirski list) in »Ca-

rinthia« (v Celovcu). Razprave so nemške. Izmed vseh del, ki jih je priobčil, je »500 slovanskih pregovorov« gotovo najboljše in je to do takrat največja zbirka slovanskih pregovorov.

Pesmi je zlagal iz velike ljubezni do domovine, naroda in jezika. Že to, da so imeli Poreč, Trst, Gorica, Ljubljana obenem Slovence za škofe, ga je navdajalo s ponosnim veseljem.

Tako so nastale pesmi pod skupnim naslovom »Kranjski Plutarčik« in »Kranjski Nestorčik«.

Pod prvim naslovom je opeval v kratkih štirivrstičnicah za Kranjsko zaslužne može, kot barona Ungnada, Žiga in Karla Herbersteina; najlepši so Žigu Zoisu posvečeni verzi. »Kranjski Nestorčik« je v kratkem rimana Dolničarjeva kronika.

Ljubezen do slovenskega jezika ga je dovedla do odločitve, da je zapel pesmi brez »s« in »c«, da bi ne očitali slovanskemu jeziku, da ima preveč sičnikov. Zato pa je tudi Prešeren povedal, da so Zupanove pesmi brez cene in soli. Ohranilo se je tudi nad sto Zupanovih epigramov, toda brez pravega dovtipa.

Kar največ odbija bralca od Zupanovih pesmi, je njihov jezik. Dasi je v splošnem pravilen in dober, ga motijo starinski izrazi, mnoge tujke, besede, izposojene iz slovanskih jezikov, največ pa neverjetne in nemogoče skovanke, ki so v premnogih primerih popolnoma nerazumljive.

Zupanova metrika je kaj preprosta. Največ ima štirivrstičnih jambskih, trohejskih in trohejsko-daktilskih kitic. Poskusil se je tudi v heksametru. Čelakovsky in Prešeren nista bila zadovoljna z njegovim heksametrom; vendar je pozneje obveljal Zupanov slovenski heksameter. Spreten je bil tudi v akrostihu in kronogramu.

Jakob Zupan je v slovenski literarni in kulturni zgodovini zanimiva oseba.

Bil je vsestransko izobražen mož, kar nam še posebej kaže njegov zagovor pred preiskovalno komisijo. V svoji stroki — v biblični vedi in s tem v zvezi v brezhibnem obvladanju latinskega in grškega jezika, a tudi hebrejskega in

drugih orientalskih jezikov — je bil temeljito podkovan. Poznal je dobro tudi slovanske jezike, posebno starocerkveno slovanščino, srbohrvaščino in ruščino, in bil poučen o vseh takratnih glavnih delih iz slavistike. Znal je francosko in italijansko, v nemškem slogu je bil mojster. Zelo je ljubil knjige. Njegova knjižnica se je kosala glede števila slovanskih knjig s Zoisovo. Knjige je tudi rad posojal svojim znancem in prijateljem. Nabiral je tudi druge redkosti in oskrboval z njimi razne kulturne ustanove.

Kot duhovnik je bil odločen janzenist in nasprotnik škofa Antona A. Wolfa, ki je prišel v Ljubljano, da stre janzenistični vpliv v konzistoriju, teologiji in na vodilnih mestih po farah. Tako je želela vlada in Wolf je bil spreten birokrat, ki je skušal s svojim taktnim nastopom odpraviti prejšnje, še od škofa Herbersteina izvirajoče razmere. Zupan je bil trmast in se ni hotel ukloniti. Svest si svojega znanja, si je marsikaj dovolil, kar ni bilo prav škofu. Ta, še bolj pa njegova okolica, se je misliti znebiti nevarnega opozicionalca s tem, da bi ga razglasil za blaznega. To pa se mu ni posrečilo. Nesreča za Zupana pa je bila njegova pridiga, ki je pokazala vse njegovo janzenistično mišljenje: poudarjanje biblije ter skromnosti prvotne cerkve in njenih apostolov, smešenje redovništva.

Pod vplivom Jerneja Kopitarja in Dobrovskega, Zois in njegovega kroga je postal Zupan navdušen slavist in pokazal spretno preroditeljske sposobnosti. Pridružil se je tudi Kranjski Čbelici. Edino škoda, da je imel premalo samokritike. Sicer se pa sam ni imel za pesnika, temveč za učenjaka, saj je izrekel ob smrti Čopovi: »Zwei Gelehrte hat Krain besessen, den einen hat die Sau — den anderen der Wolf gefressen. (Dva učenjaka je imela Kranjska — enega je požrla Sava, drugega volk.) Čop je utočil v Savi, volk pa je bil škof Wolf (volk).*

* Nemško besedilo dovoljuje lepo besedno igro, ki je v slovenščini neprevedljiva: die Sau = svinja, der Wolf = volk; die Sau pa pomeni tudi Savo.

Josipa Stareta, pisatelja »Občne zgodovine za slovensko ljudstvo«, moramo prištevati med najbolj zaslužne in še danes najbolj znane pisatelje Mohorjeve družbe. Toda čeprav je preteklo že 45 let od njegove smrti, ni doslej še nihče podrobneje opisal njegovega po delih in uspehih bogatega življenja. Stoletnica Mohorjeve družbe pa daje ne le priliko, temveč nalaga dolžnost, da se oddolžimo njegovemu spominu, tem bolj, ker je Staretovo delovanje od mladeniške dobe pa do njegove smrti ozko spojeno z njeno zgodovino.

1

Staretov rod poteka z Gorenjske. Pisatelj ded Janez Starè je bil kočar in kramar v Strahinju pri Naklem in je trgoval preko gora na Koroško. Od njegovih treh sinov je bil najmlajši, Anton (* 1799), duhovnik; najstarejši, Mihael (* 1790), začetnik močne menceške rodbinske veje, si je s svojo podjetnostjo pridobil veliko imetje; srednji, Jožef (* 1796), pa je pisatelj oče. Ta se je izučil v manufakturni trgovini Mihaela Dežmana na vogalu sedanje Stritarjeve ulice v Ljubljani. Dežman je bil eden takrat silno redkih narodno čutečih trgovcev v Ljubljani in osebni prijatelj pesnika Valentina Vodnika, ki je navadno maševal v sicer zaprti cerkvici, stoječi tačas nasproti prodajalni tam, kjer je sedanja »Kresija«. Prihajal je zato vsak dan pred mašo po ključ; mladi Stare mu je odklepal in stregel pri maši. Tudi sicer se je Vodnik večkrat pomudil v prodajalni. Ni čuda, da se je tudi Stare navzel pri Dežmanu narodnega duha in je ostal vedno narodno zaveden tudi potem, ko je imel trgovino v Ljubljani na Starem trgu. Tukaj v hiši št. 15 se mu je v zakonu z Antonijo Vranc rodil 16. oktobra 1842 kot tretji otrok sin Josip. Doma so ga klicali sicer za Pepija; a gimnaziji in na univerzi je bil Jože, a potem, ko je stopil v hrvaško službo, je postal Josip in je s tem imenom priobčeval odtlej tudi vse svoje spise.

Po dovršeni ljudski šoli na normalki v Ljubljani je tu leta 1853 prestopil na gimnazijo. Že v drugem razredu je bil šolski uspeh le še zadosten; v tretjem razredu so pa domače razmere, gospodarska nesreča preveč zaupljivega očeta ter daljša bolezen zakrivile popoln polom. Poslali so ga zato na reško gimnazijo. Nekajkrat sem slišal praviti Josipa Stareta: »Oče so me poslali na Reko, da se navzamem trgovskega duha, navzel sem se pa narodnega.« Iz »Spominov« Janeza Trdine in Trdini posvečenih spominskih črtic Stareta samega (SN, 20. I. 1906) je znano, da je delovalo tačas v učiteljskem zboru reške gimnazije nekaj izredno rodoljubnih mož, ki so prenašali v šoli in izven nje svoje narodno navdušenje tudi na svoje ne preveč številno dijaštvo. Stare je ponovil tretji razred kot prvi odličnjak med osmimi součenci in obdržal to mesto tudi v višjih razredih in pri zrelostnem izpitu. Posebno odlične rede je imel v ilirščini in zgodovini pri profesorjih Janezu Trdini in Ignaciju Katkiču. V zrelostnem spričevalu je bil razen iz hrvaščine in nemščine ter italijanščine redovan, in to odlično, tudi iz slovenščine in češčine. Janez Trdina je namreč neobvezno poučeval ob nedeljah slovenske dijake v slovenščini, profesor Katkič, ki je dovršil vseučilišče v Pragi, pa v češčini. Pri pouku jih je seznanil s češkim narodom in njegovo zgodovino in jih sploh vnel za Čehe. Prav pod tem vplivom se je odločil Stare za vseučiliški študij v Pragi, kjer so tačas študirali pred njim le še zelo redki Slovenci.

Prehod iz Bachovega absolutizma, ki so ga posebno svobodnejših ustanov vajeni Hrvati hudo občutili, na ustavno življenje, je zajel Stareta že v najvišjih razredih gimnazije in ga navdal, kakor vso njegovo okolico, z živim upanjem na boljšo prihodnost in z narodnim zanosom. Bil je na Reki predsednik dijaške narodne čitalnice. »Slovenski Glasnik« je vzbudil njemu in tovarišem željo

po branju časopisov. Naročili so tedaj še vse, kar je bilo takrat slovenskih časnikov: »Novice«, »Slovenskega Prijatelja« in »Zgodnjo Danico«. Že takrat je dopisoval z Antonom Janežičem v Celovcu.

Tako se je Stare kot dvajsetleten, že zrel mladenič, poln narodnih vzorov, vpisal jeseni 1862 na tedaj še dvojezično vseučilišče v Pragi in se posvetil prvo leto slavistiki, potem pa zelo marljivo zgodovinski in zemljepisni vedi. V teh sta mu bila učitelja Čeha Tomek in Giudely ter Höfler in Bippart in geograf Vietz. Ves čas pa je poslušal tudi slavišta Hattalo. Naravno je za vsak narodni slovanski napredek tako zavzetega mladeniča živo zanimalo zelo razvito kulturno in gospodarsko življenje Čehov. »Pazno sva motrila s prijateljem Francem Rebcem,« menda takrat edinim slovenskim njegovim tovarišem — pravi sam — »vsak korak, ki so ga storili Čehi v svojem narodnem razvoju, in pri vsaki njihovi pridobitvi ugibala, kako bi se dalo tudi med Slovenci kaj podobnega dognati.« Skupaj sta snovala dopise za »Novice«, ki jim je bil Rebec stalen sodelavec. Rada sta zahajala v češko gledališče in se jima je milo storilo, da nimamo Slovenci svojega.

Ko se je Rebec čez dve leti preselil na Dunaj, je priobčeval Stare sam v »Novicah« 1864 in 1865 v dopisih iz Prage (pod značko križa + za datumom v začetku sestavka), kakor jih je pisal kasneje iz Zagreba, nekaka pisma iz Prage. Pisal je kratko o raznih gospodarskih in kulturnih ustanovah in priredbah, a vedno tako, da bi se Slovenci na njih vzgledovali. Ko je bil bolj osamljen, se je oklenil novih čeških prijateljev. Ti so ga seznanili s češkimi diletanti, skoraj samimi vseučiliščniki, ki so ob nedeljah in praznikih prirejali na Smihovu redne gledališke predstave. Po tej poti je nameraval zasnovati tudi slovensko gledališče v Ljubljani.

Še ob koncu svojega bivanja v Pragi se je vključil (1865) v krog Einspielerjevih sodelavcev pri celovškem »Slovencu«. Napisal je zanj (z značko —a—) tri, za poznavanje našega takratnega

narodnokulturnega življenja poučne in že za tedanjo piščevo usmerjenost značilne uvodnike: »Še nekoliko potreb« (št. 8, 9); »Delajmo, pomagajmo si sami« (št. 26, 27) in »Naši umetniki« (št. 37). V prvem članku se zavzema za uglajen slovenski občevalni jezik med takrat splošno nemškujočim slovenskim razumnštvom, za slovenske javne napise, za naročanje slovenskega tiska po učiteljstvu, za slovenske šolske knjige, za slovenski pouk na srednjih šolah; v drugem članku priporoča pospeševanje in naročanje knjig Slovenske Matice in Mohorjeve družbe po čeških načinih (z naturalijami); v tretjem pa naglašajo potrebo štipendij iz javnih sredstev za naše umetnike, posebno glasbenike, navajajoč konkretna imena, kakor so jih uživali že takrat hrvaški umetniki.

Po končanih vseučiliških študijah (1865) je ostal dobro leto v Ljubljani, da si opomore od tifusa, ki ga je prebolel v Pragi in je njegove posledice čutil vse življenje.

V tem času je povabil Luka Svetec za 15. november 1866 nekaj mladih izobražencev na prijateljski zbor v Ljubljani, da bi se posvetovali o narodnih

potrebah. Nešteto je bilo želja, ki so privrele že na prvem snidenju na dan. Vsi pa so se ujemali glede potrebe slovenskega dnevnika in gledališča. Stare je prinesel s seboj na zbor prvi načrt za diletantsko gledališče in je bil izvoljen v tričlanski odsek, da izdela za to pravila. Tako se je rodilo, v glavnem po Staretovi zaslugi, takrat »Dramatično društvo«, ki je prav do prevrata leta 1918 nosilo glavno skrb za obstoj in delovanje slovenskega gledališča v Ljubljani. Pri kasnejšem shodu za ustanovitev slovenskega dnevnika v Ljubljani je bil tudi Stare izvoljen v odsek za načrt takega lista. Njemu je bil praški Riegrov »Narod« vzor časopisa in je kljub Levstikovemu ugovoru živo zagovarjal, naj bi novi list krstili »Slovenski Narod«, kar je malo let potem tudi obveljalo.

O tem svojem praškem in ljubljanskem prizadevanju in uspehih pripoveduje Josip Stare sam v svoji spominski črtici »Nekoliko spominov na mlada leta« (Slovenski Narod, 1. aprila 1893); o praških doživljajih pa še posebej v povesti »Vinko«.

Kako zelo je bilo Staretu priraslo k srcu slovensko gledališče, dokazuje tudi njegovo sodelovanje v »Priročni knjigi za gledališke diletante«, ki jo je leta 1868 izdalo »Dramatično društvo« po češkem zgledu Mikulaša Boleslavskega v prvem zvezku Slovenske Talije. Stare je priredil po tej knjigi celo članke gledališko-tehničnega značaja: »Je li res težko napraviti diletantsko gledališče?«, »O napravi gledališča«, »O razdavanju nalog«, »O vajah«, »O mimiki«, »O deklamaciji na gledališču in pri besedah«. — V letih 1868—1880 je prevedel za »Slovensko Talijo« (št. 6, 7, 16, 20, 42, 48) šest iger iz poljščine in češčine. Stareta je gledališče kot važno sredstvo za narodno omiko živo zanimalo do konca življenja.

Ko se je doma okrepil in je minilo razburljivo vojno leto 1866, je odšel po poti toliko naših proforskih kandidatov, ki doma niso mogli dobiti kruha, na Hrvaško. Začel je svoje službovanje kot nadomestni učitelj na gimnaziji v Osijeku. Ko je opravil 1869 na

praški univerzi usposobljenostni izpit za poučevanje zgodovine in zemljepisja na višjih gimnazijah v slovenskem, srbohrvatskem in nemškem učnem jeziku, je bil 1870 imenovan za pravega učitelja v Požegi.

Tukaj je za letno poročilo gimnazije leta 1872 napisal razpravo »Filosofija historije«. V tem letu bi se bil moral Stare vrniti v domovino. Za šolsko leto 1872/73 je bil namreč imenovan za profesorja v Novem mestu. Po prigo-varjanju svojih predstojnikov pa se je tej službi odpovedal in bil premeščen jeseni 1872 na gimnazijo v Varaždin. V tem času se je zvezal v izredno ubran zakon z Amalijo Černetovo († 1. V. 1939) iz Ljubljane. Leta 1875 pa je bil premeščen na višjo realko v Zagreb. Šolsko leto 1881/82 je vodil kot začasni ravnatelj nižjo realno gimnazijo v Belovaru. V malem mestu brez znanstveno-kulturnega življenja mu ni ugajalo. Vrnil se je na svoje prejšnje mesto na zagrebški realki, ki ji je bil devet let pozneje tri leta (1891—1894) vodja. Ker ga, nedomačina, vlada ni hotela imenovati za pravega ravnatelja, ga je pridelila kot poročevalca k prosvetnemu oddelku deželne vlade.

Januarja leta 1897 je moral zopet prevzeti začasno ravnateljstvo realne gimnazije in z njo spojene višje trgovske šole v Zagrebu, takrat največjega srednješolskega zavoda hrvatskega. Ta kratkotrajno mišljeni provizorij pa je trajal celih sedem let do upokojitve leta 1904.

Dasi je bil Stare na videz močan in krepak, je trpel vendar vse življenje zaradi praške bolezni. Bolehnost na pljučih ga je prisilila, da je moral nekajkrat za več mesecev pustiti delo v šoli. Bil pa je zelo vesten in priljubljen učitelj, ki je znal s svojo izobrazbo, z uglajenim nastopom in posebno s svojim izrednim pripovedniškim darom obuditi zanimanje za predmet in je s tem mnogo učenec napotil na zgodovinski študij. Prav tako je bil spreten, preudaren šolski upravnik.

Vendar pomembnosti Staretove ni iskati v njegovem šolskem, marveč v pisateljskem delovanju.

Omenili smo že njegove prvence v »Novicah«, celovškem »Slovincu« in v »Slovenski Taliji«. Njegova zveza z Mohorjevo družbo pa je postala, rekel bi, usodna za njegovo življenje in zelo koristna za naš narod. Stare je že izza dijaških let videl v čim širši ljudski izobrazbi glavno potrebo Slovencev. Naravno je, da ga je to spoznanje kar vleklo med sotrudnike Družbe, ki ji je bila ljudska prosveta glavna naloga. Bil je že iz gimnazijskih let njen družbenik in v Zagrebu nekaj let njen poverjenik. Še visokošolec je napisal za »Večernice« (1862) črtico: »Skrivni dobrotnik«; leta 1877 pa za »Koledar« »Eno uro med slepci«, poročilo o svojem obisku v zavodu za slepe v Lincu. Tja so takrat pošiljali tudi slepe otroke s Koroške in Kranjske. Navaja ustanove za slepe na Kranjskem in spodbuja k ustanovitvi takega zavoda tudi pri nas. Sicer pa ni vse življenje zamudil nobene prilike, da bi v svojih spisih ne opozarjal na delovanje naše Družbe.

»Besednik«, takrat glasilo Družbe, je priobčil 25. maja 1872 (str. 79; 80) Družbino oznanilo o peti odborovi seji z dne 22. maja, ko je pod točko 2 odbor ugotavljal, »da pogrešamo Slovenci še vedno 'občne zgodovine' za prosti narod; družbeni odbor v svesti si, da bo taka knjiga vsem koristna in mikavna, je volje 'občno povestnico' spraviti na svetlo in jo udom nakloniti, toda le pod temi pogoji: a) ker je namenjena družbenikom, bodi pisana v vernem, katoliškem duhu in v poljudnem slogu; b) treba bi bilo vplesti vanjo zemljepis in slovanstvo v vsakem oziru; c) obsegala naj bi 4—5 zvezkov in vsak snopič naj bi bil zase obstoječ del; d) leta 1874 naj bi se tiskal prvi zvezek. — Hkrati pozivlja družbeni odbor pisatelje, da se oglasio v šestih tednih in priložijo kratko 'osnovo' svojega dela.« Priglasil se je že 13. junija Josip Stare, tačas še profesor v Požegi. Njegova 'osnova' nam žal ni več ohranjena. Strinjala pa se je popolnoma, kakor sporoča Staretu družbeni tajnik Lambert Einspieler že 22. julija, »s pogoji in mislimi odbornikov«.

Zato so na seji 9. julija soglasno sklenili »ponudbo hvaležno sprejeti«. Na koncu pisma se mu je Einspieler »še enkrat v svojem in odborovem imenu najiskrenejše« zahvalil, češ »da jih je rešil velike velike skrbi«. Nagrada je bila določena s 35 gld. za tiskano polo. Zanimiva je še pobuda Einspielerjeva, da bi bilo treba priskrbeti tudi »kake podobe v razjasnitev povestnice... Nedvomno bi knjigi dajale poseben kinč in pomnožile njeno vrednost«. Zakaj jih potem ni bilo, iz ohranjenega dopisovanja ni razvidno. Bivališče pisateljevo, daleč od kulturnih središč, morda ni bil zadnji vzrok.

Prvi snopič je izšel že leta 1874, potem pa so izhajali snopiči, skupaj jih je bilo 15, v obsegu najmanj 10 tiskanih pol skoraj vsako leto do leta 1891. V vseh teh 18 letih ni bilo nikdar treba čakati rokopisa, niti ga ni bilo treba ne stvarno ne jezikovno popravljati. Kakor je bil poslan, je šel v tisk. To zaupanje je bilo pisatelju v največje odlikovanje in spodbudo. Šele ko je odbor leta 1888 sklenil uvesti večjo enotnost pisave v družbenih knjigah ter se odločil za oblike, ki »so uvedene v šolske knjige, ker se ljudstvu najbolj znane«, se je s tem vskladil tudi jezik v Občni zgodovini. Stare je pisal za vsak snopič ali za dva skupaj zdržema po več mesecev, ne da bi bil kaj drugega delal ali bral.

Tudi v stvarnem pogledu je za tisto dobo odlično opravil svojo nalogo. Težavna je bila že zato, ker je bilo delo namenjeno tako širokemu krogu z različno izobrazbo, kakor so bili mohorjani posebno v tedanjem času. V tem se je pisatelj prizadeval, kakor piše v »Zagovor«, spisati zgodovino tako, da bi po vsebini ustrezala izobraženejšim družbenikom, mogel bi jo pa brati tudi preprost človek. Težka pa je bila naloga tudi zato, ker je moral v našem slovstvu orati skoraj ledino in je imel poleg svojih poklicnih dolžnosti komaj leto dni časa za pripravo takega dela, kakor je občna ali svetovna zgodovina.

Prvotni, v naglici nekaj tednov zasnovani načrt mu je bil kasneje v oviro. Po 10 letih (27. I. 1882) piše prijatelju Levcu: »Najbolj me že Zgodovina jezi,

Pa ni čuda. Koliko sem se v 10 letih naučil, kako so se moji nazori v tem spremenili; vse drugače bi tako delo sedaj osnoval, a sedaj moram delati po osnovi, ki sem jo pred 10 leti očrtal.« Mnogo se je moral truditi in učiti. »Ne bi verjeli,« piše zopet Levcu (13. XI. 1888), »kako vestno in natančno preštudiram vsako dobo, preden se lotim pisanja, in kako skrbno pišem.« Brez samohvale pravi v svojem »Zagovoru« ob koncu dela: »Hodil sem vselej tisto pot, ki sem jo po svojem skromnem znanju in izkustvu spoznal za pravo. Ni ga, ki bi me mogel prisiliti, da bi kak dogodek prikrojil kakšnemu posebnemu namenu, in se nisem nikdar zmenil za očitek prekonservativne pisave. Gotovo pa sem prav ravnal, da sem včasih kako stvar zamolčal, ki bi jo navaden človek mogel krivo umeti in bi mu utegnila skaliti najplemenitejša in najsvetejša njegova čustva.«

Ta previdnost ni mogla preprečiti nasprotovanja nekaterih mohorjanov, ki je izšel 9. snopič, v katerem je načel pisatelj novi vek z opisom odkritij XV. in XVI. stoletja ter pričetka reformacije. Lambert Einspieler je sporočil Staretu (o veliki noči 1882), da se je moral odbor ukloniti zahtevi »nekaterih nestrpljivih poverjenikov in udov« in jih skuša zadovoljiti tako, da bo odslej izhajala Zgodovina vsako drugo leto menjaje se s Križaničevo »Cerkveno zgodovino«. Da je bilo vprašljivo nadaljevanje Zgodovine sploh, je razvidno iz odborovega sporočila v »Koledarju« za leto 1883 (str. 148): »Ta sprememba utegne zadovoljiti tiste ude, katerim ni prav po volji, da se izdava in nadaljuje od drugih in odličnih strani pohvaljena Staretova Zgodovina.« V tem smislu se tudi Stare zahvaljuje Levcu, ki se je v Ljubljanskem Zvonu (1882, str. 698) zavzel za nadaljevanje Zgodovine: »Hvala tudi za prijazen spomin v Zvonu zaradi Zgodovine. Kaj bodo v Celovcu sklenili, ne vem; jaz sem marsikaj zamolčal, kar bi bil rad povedal, ali zastonj. Nasproten veter je naposled le zmagal. Za sedaj sem spisovanje Zgodovine ustavil« (22. XII. 1882). Ševeda je Stareta to nasprotovanje bolelo. Še 17. I. 1884 je pisal Levcu neje-

voljno: »Za Mohorjevo Zgodovino nisem že tri leta peresa omočil, vse, kar tiskajo, je že zastarelo in imajo rokopisa še za dva zvezka. To pa je kaj neprijetno, človek ima medtem že druge nazore in se le jezi.«

Ta presledek v izdaji pa je bil le vmesen v letu 1884 in 1886; potem je Stare srečno prebrodil vsa kočljiva mesta.

Ker je pisatelju obširna snov že narasla preko določenega obsega, ni mogel pisati več o kulturni zgodovini, kakor je prvotno nameraval; gospodarska in socialna zgodovina pa je bila tačas tudi v znanosti naprednejših narodov komaj še v povojih, tako da se nanjo ni mogel ozirati.

Stare, ki je znal tudi ustno tako zanimivo pripovedovati, se je pokazal prav tako v svoji Zgodovini kot rojen pripovedovalec, ki mu je uspelo vzbuditi v številnih bralcih tolikšno zanimanje, da so mnogi prebirali snopiče njegovega dela kakor napeto povest v enem dušku (Koledar Slov. Koroške 1931, str. 47). In če je imel pisatelj, kakor poudarja na koncu svojega »Zagovora«, namen, vzbuditi v šolski mladini veselje do zgodovine, se mu je to — ne le pri tej — že v mnogih rodovih najpopolneje posrečilo. Tudi Družba sama je bila z delom zelo zadovoljna. Družbin odbornik Simon Janežič je hvalil Staretovo »lepo in gladko pisavo« ter mu že 17. I. 1887 pisal: »Po mojem mnenju bo Občna zgodovina ena najvažnejših in najboljših knjig, kar jih je doslej Družba izdala. Smemo se res ponašati z njo. Ker je vaša beseda prav lahko umevna, prebirajo jo radi tudi preprosti ljudje in zajemajo iz nje mnogo mnogo pouka.« Ob prejemu zadnjega rokopisa Zgodovine mu je pisal 30. V. 1889: »Res lepo, velikansko delo ste dokončali, s katerim more Družba s pisateljem vred ponosna biti. Ni lahko celo med Nemci tako gladko in poljudno pisane Zgodovine najti.«

Staretova Občna zgodovina je v resnici prava ljudska knjiga kakor le malokatera v naši književnosti.

Še v letih pisanja Zgodovine je sodeloval Stare pri Koledarju. Odbor se je

z njim dogovarjal glede popisa Zagreba. Slednjič mu je 17. I. 1887 Simon Janežič pisal, da se mu je »vzbudila morda boljša misel. Začeli bi s prihodnjim Koledarjem ciklus ilustriranih krajepisov najvažnejših slovenskih mest in šele potem bi prekoračili v Hrvatsko. Ker je Ljubljana naše glavno mesto sredi Mohorjevih družbenikov, prinesel bi letos Koledar to mesto v besedi in podobi. Drugo leto bi prišel Maribor, tretje Gorica in Trst na vrsto. To bi morda našim družbenikom najbolj ugajalo in tudi naši nasprotniki bi nam ne mogli očitati, da gledamo čez mejo.« Na prošnjo odbora je potem Stare v Koledarju za leto 1888 opisal Ljubljano zanimivo in ljubeznivo toplo, kakor je to znal. Ob zlati maši škofa J. J. Strossmayerja pa je napisal na družbin poziv za Koledar (1889) njegov življenjepiš.

Iz pisem Staretu je razvidno, da je snoval še med pisanjem Zgodovine tudi večja dela za Mohorjevo družbo. Tako so že 11. V. 1885 govorili o »Etnografiji«, ki jo je imel Janežič za »zelo potrebno in bi jo družbeniki gotovo željno pričakovali, ko bo napovedana. O tem nasvetu pa bi se pogovorili na letovanju na Koroškem.« Ko se je konec leta 1888 zdelo, da bo zadnji snopič Zgodovine izšel že leta 1890, je pisal Janežič pisatelju: »Za tem bi prišel poljuden zemljepis s podobami na vrsto, o čemer bi se bilo kaj več porazumeti.« To sporočilo je dopolnil 1. XI. 1888 še prof. Sket: »Ko Zgodovino dokončate, mislimo na njeno mesto najmanj vsako drugo leto kako celotno zemljepisno ali narodoslovno knjigo s slikami podati. Mislim, da bi lahko tudi takih knjig naši Družbi preskrbeli in že polagoma začeli gradivo zbirati. Prva knjiga bi nam prav poljudno lahko opisala Afriko, njeno ljudstvo, življenje, zemljo itd. To bi gotovo naš narod zanimalo. Tako bi se cela vrsta knjig polagoma izdala in zemljepisno znanje med nami širilo.«

Iz teh načrtov se je porodilo po Staretu le pretežno narodopisno zanimivo pisano delce »Kitajci in Japonci« (1893). Stare je hotel najbrž začeti svojo nameravano vrsto narodopisja, kakor je

povzeti iz uvodnih besed, zato z opisom Kitajcev, ker so najstarejši še živeči kulturni narod. Sklenil je »spisati nekoliko knjižic«, v katerih je mislil podati »mičnih črtic o nekaterih tujih narodih in njih deželah«. Tudi družbeni odbor ga je po Sketu ob naznanilu, da je sprejel »Kitajce in Japonce« med družbene knjige, 19. IV. 1891 prosil, naj spiše »več takih zemljepisnih knjig«. Deloma v nasprotju s prej navedenim vabilom iz leta 1888 mu je pa hkrati naznanil, da bodo tudi »drugi slovenski pisatelji sodelovali pri spisovanju zemljepisnih in narodopisnih knjig in so nekateri rokopise že poslali, drugi jih pa izdelujejo«. Vsekakor pa da mu je »odbor prepustil največji del na dolga leta, in sicer popis vse Azije in slovanskih narodov, izvzemši balkanske«; kajti prof. A. Bezenšek je ponudil in že dovršil »Srbijo in Bolgarijo«. Prosil je tudi za kratek načrt nameravanih spisov. Kar mimogrede pa je omenil, da je opisal »Avstralijo in njene otoke« Ivan Vrhovec in da spisuje tudi »Afriko«, ki je bila določena Staretu.

Stare je bil tačas gotovo pripravljen, da pomaga uresničiti narodopisne in zemljepisne zasnove; že v malo dneh se je odzval vabilu. Glede na skušnje zadnjega časa pa je hotel imeti določnejši načrt; najbrž bi mu bilo ljubo opisati romanske narode. Sket mu je namreč 23. VII. 1891 pisal v odgovor na njegovo pismo (22. IV.), »da ostane vse tako, kakor sem zadnjič naznanil, ker se odbor ne more za mnoga leta naprej nikakor vezati, kajti preteklo bo precej let, preden pridejo romanski narodi na vrsto«. Ta nekam rezki odgovor sicer tako ustrezljivemu Staretu ni mogel biti spodbuden. V glavnem sta pač utrudljiva in moreča upravna služba ravnatelja in referenta, ki jo je Stare opravljal od 1891 do upokojitve, in pa leposlovno delo povzročila, da je za Mohorjevo družbo umolknil.

Prav po desetih letih (17. XII. 1901) mu je sporočil prof. Apih željo odbora, naj napiše knjigo o »Čehih in Hrvatih«, da bi nadaljevala Družba spise o slovanskih narodih, češ »sicer nam bodo tisti ljubljanski pusteži in kritiki spet

oponašali, da se zanimamo preveč za oddaljene narode in zemlje«. Prof. Sket je nato želel spis o »Hrvatih« že kar za leto 1902.

Stare je na prigovarjanje svojih hrvatskih prijateljev sicer že 20 let prej napisal za Helfertovo zbirko narodopisnih in kulturno-zgodovinskih nemških opisov avstro-ogrskih narodov po predpisanem načrtu za širok krog izobražencev knjigo o Hrvatih (Die Kroaten im Königreiche Kroatien und Slavonien, 1882, str. 151). Vendar so ga sedaj službene dolžnosti ovirale, da bi takoj vnovič opisal Hrvate. Ko ga je pa po upokojitvi povabil Simon Janežič (11. VII. 1904), da bi »razveselil Družbo zopet s kakim primernim delom«, se je Stare lotil »Hrvatov«. Jeseni 1906 (20. X.) je družbeni tajnik že potrdil prejem rokopisa. Že po pisateljevi smrti ga je odbor sklenil (7. VII. 1907) izdati. Prof. Apih je nato sporočil (3. X. 1907) pisateljevi vdovi, da so zaradi dovršitve »Čebelarja« odložili »Hrvate« za leto 1909. Ker da »so se v zadnjih dveh letih izvršile na Hrvatskem velike spremembe«, poslali so rokopis v Zagreb pisatelju kanoniku Janku Bartetu, da dopolni konec knjige. »Prepričani bodite,« je končal prof. Apih svoje pismo, »da bomo 'Hrvate' v taki obliki dali na svetlo, da bo knjiga dostojen posmrtni spomenik.« — Toda odslej ni bilo o usodi rokopisa več slišati; koncept pa je še ohranjen.

3

Ne bi pa niti malo podali popolne slike Staretovega življenjskega dela, ko bi ne omenili vsaj v zelo bežnih obrisih še književnega in kulturnega delovanja izven Družbe, ki je bilo v glavnem povezano z »Ljubljanskim Zvonom«.

Na koncu sedemdesetih let preteklega stoletja ga je pritegnil prijatelj Avgust Šenoa y sotrudiški krog »Vjenc«, tedaj zelo uglednega leposlovnega lista. Stare je pisal zanj članke pod zaglavjem »Književni rad slovenski« (1879, str. 217 do 220; 1881, str. 56, 73; 1884, str. 271, 288, 302) ter: »Slovenci in slovenska književnost« (1880, str. 206, 216, 232). Tukaj

je Stare vestno in lepo zaokroženo poročal o naših književnih in kulturnih pojavih, posebno o izdajateljski delavnosti Slovenske Matice in Mohorjeve družbe. V članku »Njekoliko kulturnih črtica iz Koruške« (1883, str. 783, 797) je opisal v prvem delu slovensko slovstveno in prosvetno delovanje na Koroškem v preteklosti, v drugem delu pa ustanovitev in delovanje Mohorjeve družbe.

Prvi teh člankov so še posebej opozorili Frana Levca, da je povabil starega prijatelja Stareta med sotrudnike ustanavljajočega se »Ljubljanskega Zvona« in ga prosil (23. X. 1880), naj mu pošlje »včasih, kadar bo posebno utegnil, kakšen spis o literarnem in umetnostnem delovanju na Hrvatskem« in takoj za prvo številko »pregled hrvatskega slovstva leta 1880«, pisan tako, »kakor je opisano naše slovstvo letos v 'Vjencu', ali naj opiše delovanje Hrvatske Matice ter raztolmači njena pravila, da se bodo naši matični odborniki v tem zrcalu ogledali«.

Stare je Levcu že tri dni nato obljubil sotrudištvo in je to obljubo, kakor vedno, nad vse zvesto izpolnil. Značilne za Stareta so modre besede, ki jih je pristavil tej obljubi in se je po njih že ravnal, pišoč v »Novicah« o čeških in v »Vjencu« o slovenskih razmerah. »Vselej me srce zaboli,« pravi, »kadar v slovenskem listu čitam, kako kdo rane hrvaškega naroda odkriva in ga še pri vsem tem piči, če ga le more. Tako se sloga med brati ne krepí, ampak podira. Če hočemo pri Slovencih obuditi simpatije in ljubezen do Hrvatov in narobe, jim moramo le to pokazati, kar je lepega, dobrega, zdravega in posnemanja vredno. To je bilo vedno moje prepričanje, po tem se bom ravnal.«

Verno po tem načelu je pisal nato v »Ljubljanskem Zvonu« počenši z letom 1881 pa do 1897 svoja znamenita »Pisma iz Zagreba«, 31 po številu, ki so v naši književnosti edinstvena in še danes s pridom čitljiva. Skupno ime so dobila šele po Levčevi pobudi; sprva je omahoval med nazivi: »Listi iz Zagreba«, »Hrvaški listi« ali »Kulturni listi s Hrvaškega« (8. XI. 1880). V njih je opisal

vse hrvaške kulturne zavode in ustanove; poročal o razvoju Zagreba in o njegovi okolici, o stolnici; napisal je več življenjepisov in nekrologov, posebno prisrčne prijateljema Avgustu Šenoi in Matiji Valjavcu, s katerim je končal svoja pisma. Največkrat je pisal o delovanju Hrvatske Matice, ki ji je bil celih 18 let, do leta 1899, marljiv odbornik. Vedno mu je bil namen, da bi pokazal, ne, kaj Hrvatska Matica dela, marveč česa slovenska ne dela.

Zelo dobro je označil pisavo teh pisem dober prijatelj Staretov, zgodovinar Tade Smičiklas, rekoč, da »so pisana z bratsko ljubeznijo, v lahkem prozornem slogu, kakor pišejo ljudje, ki o svojem predmetu jasno mislijo in toplo čutijo«.

Razen pisem je na Levčevo željo 10 let (1883—1893) priobčeval v Zvonovem »Slovenskem Glasniku« hrvaško bibliografijo s krajšimi opazkami pod zaglavjem »Hrvaška književnost« in manjše novice o hrvaških književnih pojavih. Lahko rečemo, da smo bili komaj kdaj tako dobro poučeni o hrvaškem kulturnem življenju kakor v letih Staretovega poročanja v »Ljubljanskem Zvonu«.

Priznanje, ki ga je prejemal za svojo »Zgodovino« in »Pisma iz Zagreba«, posebno še Levčeve laskave spodbude, so opogumile Stareta, ki sprva ni imel dosti zaupanja v svoje pisateljske sposobnosti, da je začel misliti tudi na delo v lepi književnosti.

Napisal je za poskušnjo povest »Vinko« (LZ 1884), dijaške spomine na svojega praškega prijatelja Frana Rebca. Naslanjajo se na resnične dogodke, ki jih veže domišljija, zbližujoča, kar je časovno razmaknjeno. Pisatelj sam se je upodobil v Pavlu.

V zadovoljstvu, da se mu je posrečil ta poskus, je sklenil v tej smeri nadaljevati v »Ljubljanskem Zvonu«.

V »Prvem snegu« (1886) in v črtici »Na oknu« (1887) je opisano še praško okolje in doživljaji v Pragi. — »Kos v kletki« (1887) je spominska črtica na zelenega krivokljuna v domači hiši. — »Zadruga« (1890) je edina povest iz hrvaškega okolja, popis razposajenega življenja v veselem tovariškem in prijateljskem krogu v Požegi. Osebe in njihove

ženitve so tako resnično prikazane, da jih je vsakdo spoznal. — Tudi humoreska »Koline« (1891), namenjena sprva Mohorjevi družbi, temelji na resničnem smešnem dogodku, ki se je pripetil leto prej njegovemu bratrancu Antonu v Mengšu. — Prav tako so njegove največje povesti »Vanda« (1888) in »Lisjakova hči« (1891) kakor tudi kot bajka zamišljeni »Stari naslanjač« (1891), izšle iz starejšega ljubljanskega okolja. »Stari naslanjač« je povest njegovega doma in mladosti.

Sodobna literarna realistična smer je ustrezala zgodovinski usmerjenosti njegovega duha. Zanimivo pa je, da je 2. IV. 1892 pisal Levcu: »Zdaj sem se zaril v Viktorja Hugoja... kar ne morem se ločiti od njega... Če bi bil mlajši, poskusil bi se še v romantiki po francoskem vzorcu, ali žal, prepozno je.«

Za Levčevega uredništva je bil Josip Stare eden stebrov Zvonovega leposlovja. Ko pa je Levec odložil uredništvo (1891) in se kmalu od lista popolnoma odmaknil, v leposlovju sploh ni več zastavil peresa.

Stare, ki je v mladih letih rad porabil počitnice za potovanja po ožji domovini, pa tudi izven nje, jih je od leta 1879 prebil redno v domovini. V letih 1879 do 1883 je prihajal v Poljče pri Begunjah na Gorenjskem. Sad teh počitnic so tačas še redki potni spomini iz naših krajev v »Vjencu«: »Putne uspomene« (1880) in »Po koju iz Kranjske« (1883), v katerih je seznanjal Hrvate z našimi kraji. V počitnicah leta 1884 je bival na Koroškem ob Klopinskem jezeru pri rodoljubnem župniku Servielju, hoteč spoznati naše koroške rojake in se osebno seznaniti z odborniki Mohorjeve družbe ter se razgovoriti o novih književnih načrtih. Potem pa je skozi 16 let zahajal v Kamnik. Semkaj je v letih, ko je bilo to letovišče po preureditvi v zdravilišče po Kneippovem načinu v največjem vzponu, privabljal vsako leto zelo številne odlične hrvatske goste, tako da je bil tista leta Kamnik pravo hrvatsko letovišče.

Po upokojitvi 1904 se je po daljšem omahovanju odločil, da zapusti Zagreb

in preživi večer svojega življenja v domovini. Preselil se je v Ljubljano; na Bledu (v Želečah) si je pa nekaj prej kupil vilo.

Komaj se je doma malo vživel, je spet začel na prigovarjanje Frana Govekarja pisati kulturno-politične članke in objaviti svoje spomine. Prijatelju in bivšemu svojemu predstojniku, Josipu Torbarju, je postavil v »Slovanu« (1906) prelep slovstveni spomenik, v »Slovenskem Narodu« pa je priobčil poleg člankov: »Slovensko vseučilišče« (1903, 11. III.) in »Narodno vprašanje v Avstriji« (1906, 19., 20. VII.) zanimive spominske črtice »Dežman v Zagrebu« (1906, 26. X.) in »Trdina na Reki« (1906, 19. do 24. I.).

Prej smo že navedli, da je dovršil svoj rokopis »Hrvatice«.

Nedvomno bi bil obogatil našo skromno književnost spominov, ko bi mu ne bila zavratna bolezen mnogo prerano uničila njegovih načrtov. Dne 13. maja 1907 je v Ljubljani prenehalo biti njegovo plemenito srce.

Ni mu treba želeči trajnega spomina. Po preteku skoraj pol stoletja je njegov spomin še svetel v srcu vseh, resda le še maloštevilnih, ki so imeli še srečo, da so uničila njegovih načrtov. Dne 13. maja 1907 je v Ljubljani prenehalo biti nježevnosti.

K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva, IV. 117; Iv. Grafenauer, Narodna Enciklopedija, IV. str. 455, 456; Fr. Govekar, Slov. Narod, 1907, št. 127; Milan Pajk, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 1907, 117.

Simon Rutar

dr. Valter Bohinec

Ob stoletnici rojstva

Ko človek krči gozdove in obdeluje pridobljeno prst, ko gradi bivališča, prometna pota, tovarne, ko izsušuje močvirja in uravnava reke, daje zemlji nove poteze, ji spreminja lice. Toda zemlja, okolje, kjer človek živi, in zgodovina tega okolja vplivata tudi nanj in ga oblikujeta po svoje. Vplivu domačih tal in njene zgodovine se pač ni mogel odtegniti tudi Simon Rutar, doma iz preproste kmečke hiše v Krnu, vasi visoko nad dolino Soče pri Tolminu (rojen dne 12. oktobra 1851). Daleč od vsakega prometa in daleč od mest, ki so žarišča kulture, je že kot deček z bistrimi očmi gledal v svet, ki se je razgrinjal pod njim daleč naokrog, saj je njegov pogled z vrha Krna visoko nad rojstno vasjo objemal velik del primorske domovine in segal še daleč v Furlansko nižino. Zanimal se je za vsak vrh, vsako dolino, vsak kraj, ki se je belil v daljavi, poizvedoval pa je tudi po zgodovinskih dogodkih, ki so izoblikovali življenje primorskega sveta. Dasi je prišel s hribov, je v šoli v Kobaridu in nato v Gorici vedel mnogo več kakor njegovi sošolci iz prometnih

dolin. In že v gimnaziji je pisal knjigo o svoji ožji domovini, »Zgodovino Tolminskega«. Petkrat jo je predelal, preden jo je dal, tedaj že v profesorski službi v Dalmaciji, v natis (1882). Sicer je že prej napisal vrsto zgodovinskih in zemljepisnih razprav, vendar je s to knjigo postal znan vsem Slovencem: to je bilo prvo delo pri nas, ki je podrobno opisovalo zgodovino in zemljepisne razmere manjše domače pokrajine. Za njo so se vrstile še druge knjige in razprave, malone vse posvečene primorskemu ozemlju, ki so še danes dragoceni viri za njegovo proučevanje. Najvažnejše med njimi so izšle v zbirki »Slovenska zemlja«, ki jo je izdajala Slovenska Matica v Ljubljani (Goriška in Gradiščanska 1892/1893, Trst in Istra 1896/1897, Beneška Slovenija 1899). Med zgodovinskimi vedami je Rutarja še posebej zanimalo starinoslovje, saj je napisal vrsto razprav tudi s tega področja in sestavil Slovencem prvi seznam starinoslovnih izrazov. Kot goreč rodoljub je zbiral tudi narodne pesmi in drugo narodno blago in o njem razpravljal v več člankih. Tudi šoli je posvetil

vso pažnjo, pisal učbenike in priredil šolski atlant, ki ga pa oblasti niso odobrile, ker je krajevna imena zapisoval fonetično, torej tako, kakor se izgovarjajo.

Po značaju bolj samosvoj in morda osoren je bil v resnici blag in zelo družaben človek, predvsem pa velik prijatelj mladine, dobronik dijakov, pa tudi drugih revežev. Vsako narodno akcijo je podpiral po svojih močeh, saj mu je bila domovina nad vse. Do rane smrti — umrl je 3. marca 1903 v Ljubljani kot profesor na poljanski gimnaziji — je bil v ostrem nasprotju s tujimi, zlasti italijanskimi pisatelji, ki so pačili našo zgodovino in nam odrekli pravico do lastne zemlje. V tem boju je bil neizprosni, obenem pa tudi pravičen in vljuden, tako da mu nasprotniki niso mogli do živega. Značilno in zanj nadvse častno je, da je neki Italijan zapisal o njem, da je bil sicer mož temeljitih študij, da pa je svoj narod ljubil prestrastno! Danes mu narod to ljubezen vrača. Ob stoletnici njegovega rojstva so ob navzočnosti zastopnikov najvišjih prosvetnih ustanov in kulturnih društev Slovenije s proslavami v Kobaridu in v Krnu proslavili njegov spomin in odkrili na rojstni hiši spominsko ploščo, v hiši sami pa opremili sobico

Božidar Jakac: Simon Rutar (risba).

z njegovimi slikami, knjigami, pismi in drugimi spominki. Simona Rutarja na Slovenskem ne bomo pozabili nikdar!

Leopold Stanek

Kmečka

Zito zeleho
z vetrom beži,
sonce rumeno
ga boža, zlati.

Steblo do stebelca
vitke rasti,
lepa si deklica
par naj dobi!

Ramo ob ramo
v kolo stopimo,
kolo ravnamo,
raja hitimo.

Z nami, le z nami,
z nami mladost,
luč nad gorami
vabi v prostost.

Jelica L. Jelič

Lectovo srce

»Na, dekle, na, deklè,
vzemi lectovo srcé!«

»Nočem ga, nočem ga,
imam sama pravega!«

»Daj, dekle, daj, dekle,
daj pa meni ti srce!«

»Tega ne, tega ne,
tebi, fantič, pa že ne!«

»Glej jo, glej, daj, povej,
kdo je bil pred mano prej?«

Kdo ti že srce je vzel,
kdo te srečen bo objel?«

»Hihhi, hihhi —
fantič moj nerodni — ti!«

Leopold Stanek

Hrepenenje

Zakaj mi sred poletja,
ko v soncu vse zori,
srce zahrepeni
po rossem popju cvetja?

Da šel bi iz doline
na vrh, kjer šele sneg
kopni in v golih tleh
kalijo korenine.

Ko s soncem iz zenita
se sence pogase,
kaj zaželi srce
si jutranjega svita?

To klic je iz davnine,
spomin na mlade dni:
če vse mi v nič splahni,
spomin na nje ne mine.

Dne 29. novembra 1951 je preteklo sto let, kar se je v Kandiji pri Novem mestu — v šmihelski župniji — rodil slovenski skladatelj in zaslužni redovnik p. Hugolin Sattner. Njegov oče Franc je bil po rodu Nemec, doma iz Tullna na Nižjem Avstrijskem in je kot poštni uradnik služboval v Knittelfeldu, Celju in nazadnje v Novem mestu; mati Alojzija, roj. Jutraš, pa je bila Slovenka iz Trebnjega na Dolenjskem. Njun prvorojenec, poznejši p. Hugolin, je dobil pri krstu ime Franc. V osnovno šolo je hodil v Novem mestu in dovršil tam tudi šest razredov gimnazije, ki so jo do leta 1870 vodili očetje frančiškani. Nato je stopil v frančiškanski red in kot redovni novinec prišel leta 1867 v Nazarje na Štajerskem. Poleg želje, da postane dober redovnik, in poleg glasbene nadarjenosti je prinesel s seboj tudi že nekaj glasbenega znanja. Pridobil si ga je v Novem mestu: najprej pri očetu, ki je igral klavir in gosli, sodeloval pri glasbenih prireditvah in iz uslužnosti uglaševal klavirje; potem na gimnaziji, kjer se je učil petja in glasbene teorije, pri o. Inocencu Gnidovcu pa klavirske in violinke igre, pel v dijaškem zboru, igral v gimnazijskem orkestru in kot četrtošolec na izletu v Mirno peč tudi že prvič pri maši orgljal. Tudi v Nazarju je organistu br. Norbertu Greglu pomagal pri petju in orgljanju. Po končanem noviciatu so ga predstojniki poslali v Gorico nad Kostanjevico; tu je dovršil še 7. in 8. gimnazijski razred in dva letnika bogoslovja, pel v zboru, od osme šole dalje tudi vodil pevski zbor klerikov in orgljal ter se glasbeno izpopolnjeval s študijem slovečih skladateljev. Leta 1872 je prišel v Ljubljano in dokončal bogoslovje. Tu je večkrat pomagal na koro organistu br. Volbenku Klemenu. Ko je ta kmalu umrl, je Sattner prevzel vodstvo kora. Leta 1874 je bil posvečen v mašnika in je 26. julija pel v frančiškanski cerkvi novo mašo. Jeseni so ga poslali v Novo

mesto. Tu je deloval kot organist pri fračiških, kot učitelj na ljudski šoli in poučeval petje na gimnaziji. Na koro, ki ga je našel v slabih razmerah, si je polagoma vzgojil nov, dober pevski zbor, na gimnaziji je šlo z zborom laže in hitreje. Za ta zbor je zložil svoje prve boljše skladbe, pa tudi za cerkev nekatere. Cerkvene pesmi za mešani zbor so izšle leta 1879. Pesmi v čast sv. Rešnjega Telesa leta 1881.

V Novem mestu je deloval 16 let. V tem času se je leta 1876 z nekaterimi drugimi Slovenci udeležil v Gradcu občnega zbora nemškega Cecilijanskega društva in slišal slavne vokalne večglasne Palestrinove in Lassove skladbe. Navdušen in poživljen se je vrnil domov in bil med tistimi, ki so leto pozneje (1877) ustanovili Cecilijansko društvo za ljubljansko škofijo, ki je do leta 1945 zelo mnogo pripomoglo k zboljšanju in dvigu naših cerkvenoglasbenih razmer s svojo orglarsko šolo in listom »Cerkveni glasbenik«. Leta 1878 se je udeležil poučnega glasbenega tečaja na Dunaju. Istega leta je napisal knjižico: »Cerkvena glasba, kakšna je in kakšna bi morala biti«. Izdalo jo je Cecilijansko društvo. V letih 1881 do 1883 je poučeval verouk na gimnaziji. Leta 1889 je bil s provincialom v Rimu in videl velik del Italije. Iz Novega mesta je prispeval v Cerkveni Glasbenik več člankov in dopisov. Od leta 1889 dalje, ko je Ignacij Hladnik postal kapiteljski organist v Novem mestu, sta se s Sattnerjem medsebojno podpirala.

Leta 1890 je bil prestavljen v Ljubljano. Tu se je začela zanj nova in najpomembnejša doba njegovega življenja. Tu sta si do leta 1907 delila delo na frančiškanskem koro s p. Angelikom Hribarjem. Z dovoljenjem predstojnikov je Sattner zasnoval mešani zbor z ženskimi glasovi; prej so namreč višja glasova (sopran in alt) peli dečki. Leta 1903 je ustanovil Cecilijansko društvo za frančiškansko župnijo. Po smrti p. Angelika,

in že nekaj let prej, je prevzel vodstvo pevskega zbora. Izkazal se je kot odličen pevovodja in dvignil svoj zbor umetniško visoko. Pevski spored je pomnožil z izbranimi prvovrstnimi skladbami domačih in tujih skladateljev. S svojim zborom je prirejal tudi cerkvene koncerte v Ljubljani in drugod po Sloveniji; večkrat je nastopil z njim tudi v ljubljanskem radiu. Pevski zbor mu je bil iskreno vdan. Ob 25-letnici obstoja si je nadel ime »Sattnerjev zbor«. Kot organista so ga podpirali priznani večji in spretni glasbeniki; najdalje profesor konservatorija Josip Vedral († 1929) in operni kapelnik Anton Neffat († 1950). Delo na koru mu je bila nekakšna srčna življenjska potreba.

Po prihodu v Ljubljano je prevzel pouk cerkvenega petja v duhovskem semenišču in poučeval bogoslovce koralno in zborovsko petje v letih 1890 do 1895. Tudi v frančiškanskem samostanu je kot »magister cantus gregoriani« poučeval gregorijanski koral od 1890 do 1932. V samostanu je opravljal razne častne in odgovorne službe: bil je večkrat gvardijan, nekaj kratov definator, kustos, enkrat provincialni vikar in končno hišni vikar. Kot gvardijan je sezidal samostansko knjižnico in klerikat, poseben trakt za frančiškanske bogoslovce. Leta 1895 so mu poverili upraviteljstvo obširne frančiškanske župnije. To težko službo je opravljal celih 25 let do leta 1920 skrbno, modro in z izredno ljubeznijo. V tem času je dal cerkev preslikati in orgle povečati. Dal je napraviti tudi majhne orgle v pevski sobi na porti. In tudi nova viška župnija je v glavnem njegovo delo.

Poleg vsega tega obilnega dela je neprenehoma pridno komponiral. Najprej sta izdala s p. Angelikom Hribarjem nekaj zbirk cerkvenih pesmi pod naslovom »Slava Bogu«: božične, mašne in Marijine. Leta 1903 je uredil zbirko 55 pesmi v čast sv. Rešnjemu Telesu z naslovom »Slava Jezusu«, ki je vanjo prispevalo skladbe 16 naših skladateljev in dva nemška; med njimi je sedem Sattnerjevih. Sledile so Šmarnice (1904), postne (1905), Marijine (1906) in pomnožena natisa božičnih in mašnih (1908).

Nekako v tem času se je s Sattnerjem kot skladateljem, do tedaj pravzaprav samoukom v skladanju, zgodil odločilen preobrat. Že 54-leten se je pričel pri takratnem vodju Glasbene Matice Mateju Hubadu učiti kontrapunkta, to je skladanja s samostojno vodenimi glasovi v večglasju, in strogega zapovrstnega nastopanja ter njih medsebojnega prepletanja v kanonu in fugi. Iz te tvarine je delal naloge in preštudiral Habertovo knjigo o kompoziciji. Sad teh študij sta bila najprej daljša mešana zbora »Lastovkam« in »O nevihti«, latinska maša »Missa seraphica«, »Tedeum« in »Jeftejeva prisega«, kantata za soli, zbor in orkester. V teh uspehih skladbah je Sattner napravil velik korak navzgor, uspela izvajanja teh skladb pa so ga spodbudila k nadaljnjim delom. To je predvsem leta 1911 zloženi oratorij »Vnebovzetje blažene Device Marije« na besedilo iz svetega pisma, ki sta mu ga pripravila dr. Aleš Ušeničnik in dr. Mihael Opeka. Poljudno, hkrati veličastno glasbeno delo, ki ga je takoj ob nastanku izvajala štirikrat zapored ljubljanska Glasbena Matica, pozneje še drugi. Za oratorijem so sledile simfonične kantate: Oljki (1914), Soči (1916), V pepelnični noči (1921) in V kripti sv. Cecilije (1931). Razen zadnje so vsa tri svetna glasbena dela zložena na besedilo Simona Gregorčiča. Leta 1922 se je Sattner na prigovarjanje dr. Fr. Kimovca lotil celo opere. Besedilo z naslovom »Tajda« (Kompostelski romarji) mu je dal pisatelj dr. Ivan Pregelj. Sattner je to svoje poleg oratorija največje glasbeno delo dovršil v treh letih. V ljubljanski operi je »Tajda« v času nastanka prišla večkrat na oder in vzbujala zaradi romantično napete vsebine in razgibane glasbe mnogo zanimanja.

Že med skladanjem naštetih obširnih glasbenih del kakor tudi pozneje je Sattner skladal dalje cerkvene pesmi in bogatil naše cerkveno glasbeno slostvo z vedno lepšimi skladbami. To so božične (1919 in 1924), svetniške in prazniške v treh zvezkih (1920, 1921, 1923), Marijine pod naslovom »Planike« skupno z Emilom Hochreiterjem (1923 in 1926), tri daljše, prekomponirane Marijine z na-

slovom »Kraljica miru« (1928), dve zbirni pesmi v čast Srcu Jezusovemu (1928 in 1929), slovenska maša »Kvišku srca« (1930), postne »Golgota« (1932), Marijine »Pomoč kristjanov« skupno z E. Hochreiterjem (1933) in druge. Nekaj slovenskih cerkvenih pesmi in skladb na latinska besedila je objavil v Cerkvenem Glasbeniku; nahajajo se v A. Foersterjevi Ceciliji, v Vodopivčevih zbirkah, v hrvatski Sveti Ceciliji in drugih. Njegove svetne skladbe je večinoma izdala Glasbena Matica v Ljubljani: 7 mešanih zborov (1888), Fantazijo za klavir »Kje so moje rožice« (1892), 7 moških zborov (1894), mešana zbora Vrbica in Naša pesem (1898), dva samospeva s klavirjem »Zaostali ptič« in »Naša Zvezda« (1907), štiri mešane zборе: O nevihti, Lastovkam, Naš narodni dom in Oj z Bogom, ti planinski svet (1908) ter že imenovane kantate razen »Soči«. Kot zadnje je Glasbena Matica izdala še 9 Sattnerjevih mladinskih zborov s klavirjem. Oratorij »Marijino vnebovzetje« je izšel v založbi Katoliške bukvarne. Več zborovskih skladb je zlasti še v pesmarici Družbe

sv. Mohorja, v Pevcu in Zborih. V rokopisni ostalini je le še nekaj malega.

Kot skladatelj je Sattner predvsem izrazil in plemenit melodik; kot harmonik je bil sprva precej konservativen, pozneje pa se je več ali manj sprijaznil tudi z novejšim glasbenim izražanjem. Njegove skoraj klasično oblikovane skladbe so barvito sočne, polne življenja in občutja. Skladal je do konca življenja, se vedno izpopolnjeval in napredoval od skromnih skladateljskih poskusov do skladatelja velikih oblik ter žel kot tak priznanje doma in v tujini. Svojih z orkestrom zloženih skladb prvotno ni sam inštrumentiral; kmalu pa si je pridobil tudi to za skladatelja važno znanje in se izkazal tudi v tem pogledu mojstra. Mnogo dragocenih zadevnih nasvetov mu je dal njegov najintimnejši prijatelj skladatelj Emil Hochreiter; bil je Sattnerjev učenec v Novem mestu (umrl kot vladni svetnik v pokoju na Dunaju leta 1938), ki je svoje spomine na p. Hugolina Sattnerja na podlagi Sattnerjevih pisem objavil v Cerkvenem Glasbeniku (1936, 1937 in 1938).

Sattner si je pridobil mnogo zaslug tudi pri Cecilijanskem društvu za ljubljansko škofijo kot — že omenjeno — njegov soustanovitelj, kot dolgoletni odbornik in kot društveni predsednik v letih 1911 do 1931. Gorel je in se dosledno trudil za ideal prave liturgične cerkvene glasbe, ki naj bi res častila Boga in vernike dvigala k Bogu.

Bil je strokovnjak v orglarstvu in zvonstvu. Kot tak je sodeloval pri tovrstnih dispozicijah in kolavdacijah. Kot pisatelj je sodeloval pri Cerkvenem Glasbeniku, Sveti Ceciliji in poročal tudi v nemške cerkvenoglasbene liste. Poslovenil je več povestic Krištofa Šmida. Leta 1896 je izdal svoje »Apologetične govore« in prispeval mnogo cerkvenih govorov v »Duhovnega pastirja«. Svoje potovanje po Italiji leta 1889 je popisal v 19 člankih v »Slovincu«. Prav tam je objavil tudi razne glasbene ocene. Slovel je kot cerkveni govornik in bil čislan spovednik. Kot človek je bil blag in obziren, mož reda in dela, energičen in vztrajen. Užival je splošno spoštovanje.

Odlikovan je bil od Cerkve in države; celo od papeške višje cerkvenoglasbene šole v Rimu je prejel kot prvi izmed Slovencev diplomu članstva. Bivša Glasbena Matica v Ljubljani mu je še živemu postavila pred svojo hišo v Vegovi ulici ob svoji 60-letnici poleg drugih spomenikov naših skladateljev doprnsni kip.

P. Hugolin Sattner je umrl 20. aprila 1934 v Ljubljani, do konca zvest svojemu redu in neutruden kot skladatelj in dirigent. Ob njegovi smrti in pogrebu se

je tako rekoč vsa Ljubljana z mnogimi njegovimi častilci z dežele in od drugod še enkrat zgrnila okrog njega in mu izkazala vso čast. Ob stoletnici njegovega rojstva so v frančiškanski cerkvi izvajali njegov oratorij; na porti pri vhodu v cerkev pa je bila razstava Sattnerjevih rokopisov, del in spominov.

Slava

za Cerkev in slovenski narod zaslužnemu
p. Hugolinu Sattnerju!

Jožef Lavtižar

Janko Mlakar

Ob stoletnici rojstva

V nedeljo 9. decembra 1951 so v Ratečah pri Planici slavili stoletnico rojstva župnika Jožefa Lavtižarja, ki je skrbel skozi 47 let za njihove duše. Prav je, da se tudi mlajši rod mohorjanov seznani — starejši ga še pomnijo — z življenjem in delovanjem tega vsestransko delavnega moža, ki je bil zgleden duhovnik, marljiv pisatelj, dober glasbenik, vesten zgodovinar, neutrudljiv turist in navdušen planinec.

Rodil se je 12. decembra 1851 v Kranjski gori, ki so ji nagajivi sosedje pravili »Cokelburg«. Menda so vsi razen učitelja in župnika nosili lesene cokle, tudi mali Jožek, dokler ni šel v Ljubljano v šolo. Takratni župnik Vilfan je namreč spoznal, da bi se dalo iz fantka kaj več narediti, kakor da bi krave pasel, zato je staršem svetoval, naj ga dajo študirat. In tako se je zgodilo, da je mati nekega dne najela voz, se odpeljala z Jožkom v Ljubljano in ga tam vpisala v 3. razred normalke, kakor se je takrat imenovala osnovna šola.

Manjkalo je pa prav malo, da ni mali »študent« vsega pokvaril. Ko je mati v Ljubljani sedla na voz, da bi se odpeljala domov, se je spustil v jok in nato sta oba prijovala nazaj na stanovanje, ki sta ga dobila na Forštatu (Sv. Petra cesta). Fantek je hotel po vsej sili nazaj v Kranjsko goro. Mati je pa bila kakor svetopisemska močna žena. Rekla je sinku,

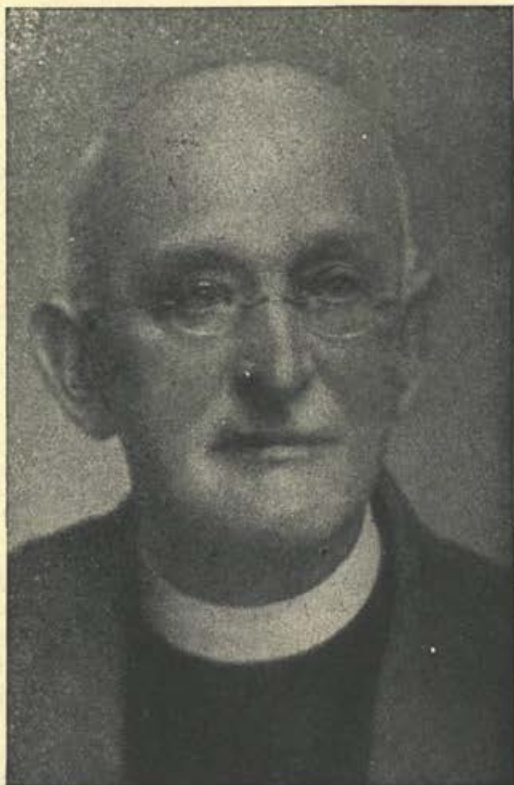
da pojdeti domov, da pa ima še nekaj v mestu opraviti, in odšla — za vedno. Videla se nista nikdar več. Vzela jo je naslednja pomlad. Novico o njeni smrti je dobil Lavtižar šele, ko je bila že nekaj dni v grobu.

Ko je končal normalko, je šel v gimnazijo. Ker je oče, ki se ni štel med »dobre hiše«, težko zanj plačeval, je dosegel njegov katehet Tomo Župan, da so ga že kot drugošolca sprejeli v Alojzijevišče. Ostal je v njem vsa leta do mature. Kot abiturient se ni dolgo pomišljal, kam naj bi se obrnil. Najbolj ga je mikalo bogoslovje, pa se je bal, kakor piše v svojih »Spominih«, »tovora, ki bi si ga naložil na vrate«. Vse pomisleke mu je pa pregnal izrek sv. Avgušтина: »Če nisi poklican, skrbi, da boš poklican.« Njegovo življenje pa kaže, da ga je Bog hotel imeti v duhovskem stanu.

Po dovršenem bogoslovju je šel v Gorje za kaplana. Že tam je deloval v smislu gesla, ki ga je Gregorčič pozneje zapisal: »Ne, kar velevala mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.« Ker ni bilo v župniji šole, je poučeval razen verouka tudi vse druge šolske predmete. Poleg tega je bil tudi pevovodja in organist.

Čez dve leti je dobil dekret za drugega kaplana v Trziču. Prvi je bil Jakob Aljaž. Udaril jo je tja kar peš, pa se mu skoraj ni splačalo, ko so ga že po enem

letu premestili v Poljane nad Škofjo Loko. Pa tudi tu še ni bil niti toliko časa, da bi se bil »ogrel«, in že je spet dobil dekret, ki ga je poslal v Šenčur pri Kranju. Morda so v škofiji vedeli, da rad potuje. Tam je ostal dobra tri leta, nato pa je odšel kot župni upravitelj v Bukovščico pod Sv. Joštom, kjer so ga sprejeli s slovesnim zvonjenjem in streljanjem. Ta služba je bila zanj oddih, ker je štela samo 489 duš z njegovo vred. Ko se je pod Sv. Joštom spočil, za kar je potreboval dve leti, je šel na lastno željo za župnika v Kokro, kjer je ostal nekaj nad deset let. Preden se je pa ustalil v Ratečah, je poskusil še na Bledu. Blejci, ponosni in gosposki, niso bili zadovoljni, da bi njihov župnik hodil peš. Zato so sklenili, da mu kupijo kočijo in konja. Lavtižar pa je oboje odklonil, se zahvalil dobrim Blejcem in jim ušel iz Prešernovega »raja« v »Sibirijo« — v Rateče.

V Ratečah, ki so imele takrat samo 800 prebivalcev, ni skrbel samo za duše

svojih župljanov, marveč tudi za njihovo izobrazbo ter jim je rad po svojih močeh pomagal v časnih zadevah. Ker ni mogel zidati Prosvetnega doma zaradi nasprotovanja nekaterih župljanov, je spremenil eno izmed svojih sob v društveno »dvorano« in postavil vanjo oder. Celo za igre je poskrbel ter zložil štiri spevoigre.

Ko se je leta 1905 vrnil z romanja v Komposteljo v Španiji, je našel Rateče v razvalinah. Požar je uničil vsega skupaj 90 poslopij. Preteklo pa je komaj leto dni in vas je zopet stala, in sicer lepša, kot je bila pred požarom. Da se je vse tako hitro pozidalo, je bila največ zasluga Lavtižarjeva. Šel je celo na Dunaj do cesarja in se vrnil z 10.000 kronami. Koliko opek so za ta denar kupili, ne vem. Lahko bi bili pa zanj dobili 83 lepih krav.

Prva svetovna vojna je Ratečane hudo zadela. Ko je Lavtižar videl, kje nameravajo potegniti novo državno mejo, je takoj odhitel v Rim, da bi tam posredoval Ratečanom v korist. Koliko je opravil, ne vem. Vsekakor je pa pokazal, da se ne straši ne truda ne stroškov, kadar gre za korist njegovih župljanov.

Lavtižar je bil vsestransko izobražen. Med drugim je bil tudi dober glasbenik in skladatelj. V Kokri je dobil dopust, da je šel v Regensburg na višjo glasbeno šolo. Ko jo je dovršil, mu je škof ponudil službo profesorja glasbe v semenišču, pa je ni sprejel. Ostal je rajši »navaden podeželski župnik«. Sodeloval je pa pridno pri Cerkvenem Glasbeniku ter zlagal razen posvetnih skladb predvsem maše in pesmi za cerkvene zборе.

Bil je tudi vnet zgodovinar. Spisal je zgodovino cerkv v zvonov v radovljiški dekaniji. Pri Blazniku je izdal obširno knjigo, v kateri je opisal cerkve in zvonove dekanije Kranj. Iskal pa ni potrebnih podatkov pri župnikih, marveč si je ogledal sam vse cerkve in oblezel vse stolpe, da je na zvonovih razbral napise in letnice.

Menda ni med Slovenci nikogar, ki bi bil toliko sveta obredel kakor Lavtižar. Prepotoval je vso Evropo, pogledal tudi v Ameriko, Azijo in Afriko. Če bi

ga ne bila smrt »prehitela«, bi bil morda stopil nekoliko tudi v Avstralijo. Kar je na potih zanimivega videl in skusil, je popisal na kratko v svojih »Spominih«, na široko pa v posebnih knjigah, kakor na primer »Pri Jugoslovanih«, »Pri Severnih Slovanih« in »Med romanskimi narodi«. »V petih letih okrog sveta« nas sicer ne vodi v svoji družbi, marveč spremljamo v duhu tri vojake, ki se vračajo iz prve svetovne vojne domov.

Bil je ob vnožju Prisojnika in Razora, zato je samo ob sebi umljivo, da je ljubil gore, zlasti pa svojo ljubo Planico, zaradi katere je večkrat prišel navzkriž z Aljažem, ko je hvalil svoja Vrata. Da bi se povečal tujski promet, je dosegel pri železniškem ravnateljstvu ob vhodu v Planico postajališče, za katero je na lastne stroške postavil potrebno leseno stavbo. Da se je pozneje postajališče spremenilo v pravo postajo, je bila tudi njegova zasluga. Občudovalec slapa Nadiže je preskrbel majhno zavetišče, kamor so se lahko zatekli ob slabem vremenu. Aljaž ga je imenoval kolibo in mu napovedal, da bo prvo pomlad »pomolil noge kvišku«, kar se je res zgodilo. Najlepši spomenik si je pa Lavtižar postavil v lični, precej pro-

storni kapeli, ki jo je dal zgraditi v Tamarju. Ljudje so župniku dali ime »planiški gospod«, ki ga je tudi zaslužil.

Lavtižar je bil eden izmed tistih, ki se nikdar ne postarajo. Blizu postajnega poslopja si je dal sezidati lično visokopritlično hišico. Neki moj sošolec je zvedel, da je naprodaj, in me je prosil, naj posredujem, da jo bo njemu prodal. Na moje pismo mi je Lavtižar odgovoril, da vile ne prodaja, ker se namerava vanjo preseliti, ko se bo postaral in pojde v pokoj. Takrat je bil namreč šele — v 89. letu!

Odšel je pa res še isto leto v pokoj, in sicer kot duhovni svétnik, pa ga ni dolgo užival.

Vojna ga je zalotila v Ratečah. Nemci so ga sprva hoteli z drugimi duhovniki vred izgnati, pa so mu potem prizanesli na posredovanje znanega nemškega planinca Kalteneggerja, s katerim ga je vezalo staro znanstvo. Tako je kljub svojim devetim križem oskrboval kar tri župnije, svojo, kranjskogorsko in dovško. Smrt ga je iznenadila sredi dela 20. novembra 1943.

Lavtižar je umrl v 93. letu, živi pa še vedno v svojih delih in v hvaležnih srcih rateških župljanov.

Janko Kersnik

Viktor Smolej

Ob stoletnici rojstva

Iz Ljubljane drži cesta na severovzhodno stran čez Savo, zavije za Domžalami pri Lukovici v dolino, ki nosi ime Črni graben, se vzpne čez trojanski klanec in prestopi v porečje Savinje, od koder se požene proti Celju in proti Mariboru. Preden je stekla železna cesta od Celja navzdol do Zidanega mosta in ob Savi navzgor do Ljubljane, je ta cesta pomenila glavno zvezo avstrijskega središča Dunaja s pomorskim središčem na severnem Jadranu, s Trstom, in s tem glavno zvezo na »morja široko cesto«, kakor poje o morju Prešeren. Po tej cesti so v obe smeri prevažali težke tovore. Ob poti so stale bahate gostilne in

trdne kmetije, pod klanci so stali hlevi, iz katerih so posojali konje za priprego parizarjem za težko pot navzgor, zlasti čez Trojane. Promet in stik s širokim svetom sta tudi v tej dolini puščala, če že ne blaginje, pa vsaj dobro, gospodarsko trdno življenje. Ko se je 1848 približala Ljubljani železna cesta in se v naslednjih letih pognala dalje proti morju, je reka tovarnega prometa čez Trojane in skozi Črni graben usahnila. Utihnil je postiljonski rog, ki je spremljal osebni in poštni promet. Vozarji so izgubljali zaslužek, gostilne so opustele, tuje blago je ubijalo vrednost domačega. Kmečko prebivalstvo je začelo padati v

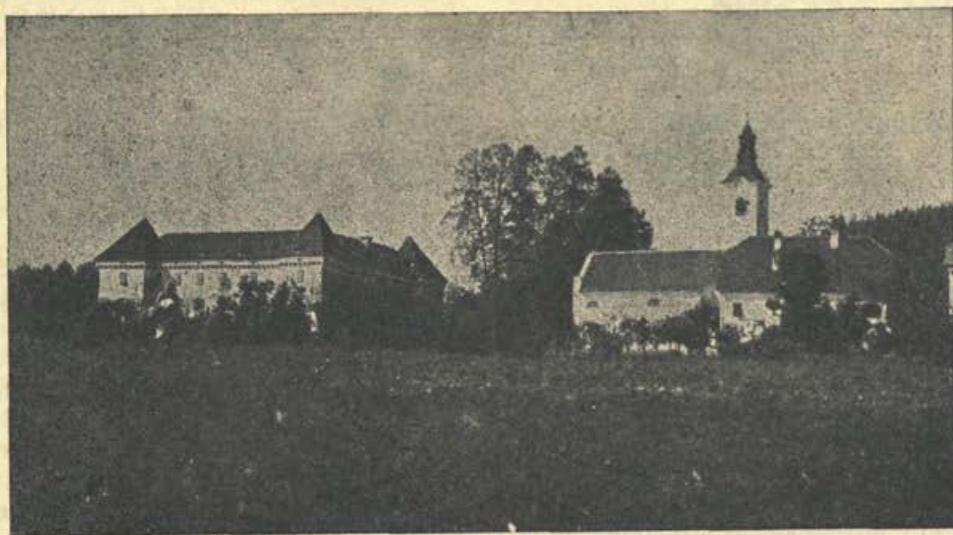
dolgove in se je reševalo z odhajanjem v svet ali pa si je zategovalo pasove.

V tej dolini, bolje ob vstopu v to dolino, stoji graščina Brdo, kjer se je rodil slovenski pisatelj Janko Kersnik. Pod graščino je vasica Lukovica. Janko Kersnik ni kmečkega, temveč posestniško-uradniškega rodu. Janez Kersnik, njegov ded po očetovi strani, je bil sicer s kmetov, toda že licejski profesor v Ljubljani, priljubljen kot učitelj in zelo spoštovan kot odločen narodnjak. Na ljubljanskem Navju stoji spomenik, ki mu ga je v spomin postavila »hvaležna mladina«. Jankov oče je bil sodnik in to pot pravnika je šel tudi Janko. Kersnikov ded po materini strani je bil slovenski odvetnik, ki si je kupil graščino Brdo in svojo hčer dal za ženo potomcu saksonsko-kranjskega, to je nemškega posestniško-uradniškega rodu.

Brdo, kjer se je Janko Kersnik rodil leta 1852, pa v njegovem času ni bila fevdalna graščina, temveč podeželsko upravno središče, trško in malomeščansko gnezdo, ki je živelo le še iz preteklosti, sicer pa umiralo, kakor je umirala cesta pod graščino. Mladi Janko je na rodni graščini videl sodnijo — v njej je delal tudi njegov oče — videl davkartjo, videl advokate in pravdarje, tu je bila razgrnjena zemljiška knjiga, tik pod

graščino je bilo nekaj nekmečkega življa, uslužbenega na pošti, v šoli, pri financi in podobno. V graščini je imel sedež tudi notariat in temu se je posvetil Janko. Doštudiral je pravo v Gradcu in se ustalil na rodnem Brdu, katerega lastnik je sčasoma postal. Opravljal je službo notarja do svoje razmeroma zgodnje smrti. Prehladil se je nekoč na lovu in dobil v grlo jetiko. Zanimaril je zdravljenje in 1897 v Ljubljani umrl. Pokopali so ga doma, na Brdu.

Iz povedanega so že jasne temeljne poteze Kersnikovega pisateljevanja. Bil je izrazito meščanskega rodu s koreninami v grajskem veleposestvu. Kot notar je živel sredi podeželske meščanske družbe in dobro poznal grajsko in trško gospodo, ki jo je srečaval vsak dan in na vsakem koraku. Ob njem je živela še kmečka okolica, ki je tedaj doživljala hude gospodarske pretrese in preobrate. Kot notar in kot zemljiški posestnik je videl in na svoji koži občutil vse te spremembe, kot pisatelj pa jih je oblikoval v svojih povestih, romanih in črticah. Izhajale so v knjigah, največ pa v Ljubljanskem Zvonu, ki mu je bil stalen sotrudnik in glavni podpornik. Tudi sicer je tedanjemu uredniku Franu Levcu, svojemu nekdanjemu inštruktorju, pomagal z dobro besedo in pobudo pri

Graščina Brdo pri Lukovici.

urejanju. Nekaj drobnih stvari je priobčil tudi pri Mohorjevi družbi. Če izvzamemo listke v Slov. Narodu, s katerimi je začel svojo pisateljsko pot, moramo vzeti za začetek njegovega romanopisja leto 1876, ko je objavil svoj prvi roman »Na Žerinjah«. Zadnjo svojo črtico pa je napisal za mohorski Koledar eno leto pred smrtjo. Pisal je torej dvajset let.

V Kersnikovem pisateljevanju je dobro čutiti dvojno snov: grajsko-trško-malomeščansko ter kmečko. Začel je tam, kjer je bil doma, na gradu. Prvi roman »Na Žerinjah« je napisan v slogu tedanjih modnih nemških romanov, kjer so osebe vzete iz »visokih« krogov graščakov, tem se pridružujejo visoki častniki ali zelo bogati meščani in veleposestniki. Glavno jedro dogajanja je boj za ljubezen, zaključek pa je vedno srečen, čeprav pogosto zelo nenavaden. Kersnikove Žerinje ne stoje na slovenskih tleh. Kar se dogaja v romanu, bi se moglo dogajati kjer koli. Tudi »Lutrski ljudje« iz leta 1882 še kažejo nazaj: jedro dogajanja je ljubezen med preprostim umetnikom in nemško luteransko plemkinjo. Toda kakor v prvem so tudi v drugem romanu vidne novosti, ki pomenijo obogatitev slovenske proze: Kersnik se zna sukati na parketu, zna razpletati razgovore z ženskimi osebami in ima oko za pokrajino, kar je vse manjkalo njegovim predhodnikom. Ta razgledanost po svetu našega nastajajočega meščanstva pa se je najbolj pokazala v dveh glavnih Kersnikovih romanih iz meščanskega sveta, v romanu »Ciklamen« (1883) in »Agitator« (1885). To sta deli, ki nam doslej najbolj podajata zvesto sliko naših podeželskih središč v dobi čitalnic. V Prešernovem času je bilo slovensko usmerjenih izobražencev in meščanov malo. V šestdesetih in sedemdesetih letih preteklega stoletja je bilo že bolje. Po mestih in trgih, kjer je hotelo nemštvo vzditi stebre za most čez slovensko ozemlje na Jadran, so vstajale slovenske družbe in se porajale slovenske čitalnice, to je društva, ki so hotela z družabnostjo osvajati mlačne Slovence za narodnost. Tako vrenje po podeželskih

trgih in mestecih vidimo tudi še v drugih dveh obširnejših delih iz meščanskega sveta, v »Rošlinu in Vrjanku« in v »Jari gospodi«. V »Ciklamnu« in v »Agitatorju« nastopajo mladi advokati in njihovi pisarniški pomočniki, mlade deklice, ki prvič prihajajo na čitalniške prireditve, ter v ljubezni preveč ženske, sodniki in davkarji s svojimi pogledi na življenje in politiko, duhovniki, ki napovedujejo razrast klerikalizma, ter nemškutarski politiki, ki se bore za svoje mandate. Ljudi srečujemo predvsem na javnih prostorih, v srčno skrivnost njihovega čustvovanja in mišljenja pa nam pisatelj ne dá pogledati. V gostilni, na sprehodih, na veselicah, na plesu, pri žganju kresa, na skupnem lovu — ob takih prilikah in na takih krajih srečujemo junakinje in junake. V roman so sicer vpletene tudi romantične zgodbe. Tako je dr. Hrast, glavna oseba romana »Ciklamen«, v študentovskih letih zapustil svojo mlado ljubezen na Dunaju, pa se čez leta z njo sreča prav v dolini Čnega grabna in se navsezadnje z njo oženi. Kakor je tujka Hrastova ljubica,

tako je tujka tudi graščakova guvernan-
ta. Toda vse drugo je čisto slovensko:
kraji so Brdo in neposredna okolica, za
nekatero ljudi v romanih še danes lahko
pokažemo, kje so živele resnične pisa-
teljeve predloge, vse politično in druž-
beno življenje je kar kulturno-zgodovin-
sko natančno naslikano. »Ciklamen« in
»Agitator« sta deli, ki nam dobro slikata
dobo slovenske zgodovine, ko se je po-
deželsko, trško malomeščanstvo iz mlač-
nosti ali narodnega mrtvila prebujalo
v zavedno in zavestno slovensko družbo.

V »Rošlinu in Vrjanku« je šel Ker-
snik še dalje kot v prvih dveh romanih:
v njem je najgloblje posegel v grajsko
okolje, vsaj po zunanji plati, a obenem
dal tudi nekaj kritičnih opomb k misel-
nosti dobe, čemur se je v prvih romanih
izognil. V »Rošlinu in Vrjanku« obsoja
lahkomiselno visokošolsko mladino, ki
se izgublja v puhlih frazah, ter osebno
izpoveduje svobodomiselnost nazore, ka-
kor si jih je v tistem času le malo naših
ljudi upalo izreči. V »Jari gospodi« smo
spet v trškem okolju. Toda čeprav pisa-
telj spet podaja podobe podeželskih
slavnosti, sporekanj z duhovščino in nem-
škutarji in podobno, je jedro romana v
vprašanju, ali more biti zakon med
izobražencem in neizobraženo krčmarsko
hčerjo srečen. To vprašanje je bilo v
slovenskem slovstvu novo. Kersnik je v
prvih delih iz meščanskega okolja pred-
vsem posnemal romantične modne po-
vesti nemških družinskih ilustriranih
tednikov, zadnje delo pa nam kaže, kako
so se mu odpirala globoka vprašanja
življenja, ki pa jih zaradi prezgodnje
smrti še ni utegnil dovolj umetniško upo-
dobiti.

V Kersnikovi kmečki prozi je sicer
tudi precej romantičnih potez, posebno
spočetka, dal pa nam je nekaj krajših
črtic, ki spadajo po svoji stvarnosti med
najboljše v našem slovstvu. Romantič-
nost se kaže pri Kersniku spočetka na
primer v tem, da je namesto umrlega
Jurčiča dokončal zgodovinsko razbojni-
ško zgodbo Rokovnjačev. Dovolj nena-
vadnosti je v povesti »Testament«, kjer
je v ospredju propadajoč polmeščanski
gostilničar v Črnem grabnu. Na njem bi

bil pisatelj lahko pokazal gospodarsko
propadanje cele doline, toda naključje
prinese krčmarju pod streho zagonetnega
tujca, ki pri njem čez noč umre, zapusti
pa testament, po katerem izroča bogato
imetje zatajeni hčeri, rejenki pri sosed-
njem kmetu. Iz tega zapleta izvirajo prav
detektivske zgodbe in čudovit razplet.
Močan pa je Kersnik v svojih kratkih
kmečkih zgodbah, ki jih poznamo zdru-
žene pod naslovom Kmečke slike. To so
poleg Jurčičevih najboljše leposlovne
črtice iz prejšnjega stoletja o našem
kmetu. Medtem ko je bil Kersnik graj-
skemu in malomeščanskemu svetu ne-
kam preblizu, da ga ni mogel dovolj
presoditi, je v kmečkih črticah bister
opazovalec in oster sodnik. Še je tu in
tam nekaj romantičnih potez, vendar je
realizem v Kmečkih slikah izredno tre-
zen in neoseben, zato tudi pretresljiv.
Kersnik kot notar je le prepogosto lahko
videl, kako propadajo kmečka gospodar-
stva, kako jih spodkopujejo velike spre-
membe v svetu in kako grmijo na tla,
ko se spreminjajo v novih razmerah tudi
ljudje. V »Mačkovih očetih« vidimo v
prerezu trd boj za obstanek bajtarskega
gospodarja, očeta in sina, ki se izraža v
krčevitem prizadevanju, da bi ne dal
svoje kmečke beračije iz rok: kakor je
majhna, mu vendarle omogoča životarje-
nje, dokler je gospodar. Črtica »V zem-
ljiški knjigi« nam prikazuje postopno
propadanje kmetije, ki nazadnje preide
v roke odvetnikov. »Mohoričev Tonec«
je med črticami najobširnejša, v zasnovi
cela povest, o kmečkem boju za obsta-
nek na premajhni krpi zemlje. »Otroški
dohtar« govori o brezdušnem odnosu
državne oblasti do kmečkega dekleta, ki
žalostno propade. Črtica »Kmečka smrt«
je skopa in pretresljiva podoba, kako
umirajo naši kmečki ljudje, ne da bi se
smrti bali, ker jim je prav tako naraven
dogodek kakor rojstvo in svatba. Skra-
tka: Kersnikove črtice spadajo med naj-
žlahtnejše plodove slovenske proze.

Razen naštetih je Kersnik napisal še
nekaj krajših ljudskih zgodb in podob
iz kmečkega sveta, večinoma za Mohor-
jevo družbo. Taka je povest Očetov greh,
ki je izšla tri leta pred pisateljevo smrti.

jo. V njej je Kersnik zastavil zanimivo vprašanje iz našega kmečkega sveta, namreč nezakonskega otroka, ki mu je oče sin bogatega posestnika, mati pa hči revnega bajtarja. Prva polovica povesti je po vsebini in pripovedovanju izrazito realistična, druga polovica pa pade na raven nenavadnih romantičnih povesti, tako da zgubi svojo umetniško vrednost in življenjsko prepričljivost.

Nazadnje moram omeniti vsaj še to, da je Kersnik napisal nekaj humorističnih črtic, ki jim je snov vzel iz življenja podeželskih izobražencev in uradnikov, ter novelo »Gospod Janez«, kjer je znal vsebino tudi psihološko lepo poglobiti. Dalje je, posebno spočetka, znal v duhovitih listkih za dnevno časopisje šibati nemškutarstvo, idejno nejasnost mladega liberalizma, družbeno in društveno življenje v Ljubljani in po našem podežlju itd.

Videti je, da bi se Kersnikovo pisateljstvo še poglobilo, če bi nadaljeval, kjer je moral zaradi smrti končati. Tudi to, da je večino svojih del pisal

sproti za Ljubljanski Zvon, ni moglo biti v korist popolnemu umetniškemu oblikovanju snovi, ki jo je zagrabil. Marsikatera misel in marsikatera podoba je ostala zato na površju.

Kersnik v slovenskem slovstvu ni veleum, ki bi bil ustvaril svetovno pomembna dela ali si ustvaril svojo literarno šolo. Vendar je s pisanjem vplival na naslednji pisateljski rod in ustvaril nekaj del, ki spadajo med najboljša v našem slovstvenem razvoju. S svojim realizmom, zlasti v Kmetijskih slikah, z izredno ostrim opisovanjem malomeščanske jare gospode na Slovenskem, zlasti z risanjem ženskega sveta, s slikanjem malomeščanskega življenja ali življenja v gostilnah, salonih in na veselicah spada Janko Kersnik med pomembne opisovalce slovenske resničnosti sredi druge polovice preteklega stoletja. Če tudi mu manjka kritičnosti do ljudi in dogodkov, so nam nekatera njegova dela že po svoji družbenozgodovinski dokumentarnosti nepogrešljivi sestavni del našega kulturnega bogastva.

Franja Koširjeva v Sežani

- o m -

Ob stoletnici rojstva

V sedemdesetih letih preteklega stoletja so bili za slovenstvo zelo pomembni tako imenovani »tabori« in na enem izmed njih, v Vižmarjih pri Št. Vidu nad Ljubljano, je zborovalce pozdravila tudi mlajša hčerka krčmarja in posestnika Koširja (Malenška) z Broda pri Tacnu pod Šmarno goro. Takrat ji je bilo sedemnajst let (* 1852). Slovenski pesnik in kritik Fran Levstik, tedaj že blizu štiridesetih (* 1831), se je pri tem vanjo zaljubil in ji zlasti v letih 1869—1872 zložil vrsto pesmi.

Prišla si k meni, deva ti,
pogledala si me z očmi,
pod ženskim čelom lepših ni.

Kot da me v zarji prejšnjih let
obsipa še mladosti cvet,
dozdeval se mi lep je svet.

Levstik je prihajal k njim v gostilno. a od kraja zmeraj s kakim prijateljem. Šele potem, ko so začele v Stritarjevem »Zvonu« izhajati njegove njej posvečene pesmi, ji je razodel ljubezen in ji podaril prstan. Prav tisti čas pa je bil brez stalnega zaslužka, zato ni mogel misliti na poroko. Moral si je prej dobiti službo. Zato je na Stritarjevo povabilo odšel na Dunaj, kjer naj bi urejal zabavljivo šaljivi list »Pavliha«. Tačas si je s Franjo pridno dopisoval in jo opeval v pesmih, vendar je bilo že čutiti njegovo bolešno ljubosumnost in značajsko neuravnovesenost, ki se mu je pozneje razrasla v pravo duševno bolezen in mu pomagala v prezgodnji grob († 1887). Leta 1872 je dobil službo v ljubljanski licejski knjižnici, zato se je vrnil z Dunaja in se s Koširjevo Franjo zaročil. Toda poročil se z njo ni. Deloma so bile tega krive

Franjine neprijetne domače razmere, deloma Levstikova »nagla kric, ki se je ob vsaki stvari razvnela v neznosno ljubosumnost, deloma pa tudi menda golo naključje, ki je onemogočilo zadnji sporazum. In uresničilo se je, kar je Levstik zapel že na Dunaju:

Obračati na dva oči,
to zdravo ni, to dobro ni:
iz tega se gorje rodi.

Da tudi on, ki je izbran,
preklinjal ne bi te solzan,
umičem jaz korake stran.

Koširjeva Franja se je leta 1876 poročila s Karlom Guličem, sežanskim posestnikom in gostilničarjem, in se preselila v Sežano, kjer je živela dolga leta, umrla pa je leta 1927 pri svoji hčeri v Ljubljani.

Pavel Šelovin, bivši sežanski občinski sluga, je poslal za Mohorjev Koledar zelo obširno popisovanje Sežane in okolice in priložil v ilustracijo tudi fotografijo Guličeve senčnice iz Sežane. Fotografija je približno iz leta 1903. Posnel jo je tamkajšnji fotograf Josip Trebše. Pavel Šelovin pa je pripisal še nekaj svojih spominov na Koširjevo Franjo, ki jih zaradi njene literarno-

zgodovinske pomembnosti priobčujemo ob stoletnici njenega rojstva. Pavel Šelovin pravi, da je večkrat govoril s Franjo. »Navadno sem jo dobil v domači 'hištrni' med kupi knjig in časopisov, iz česar sem sklepal, da je Franja zelo izobražena gospa, kar je bila tudi res. Kot vsa takratna 'inteligenca' udarila jo je tudi ona včasih rada po nemško, kar za tiste čase ni bilo nikake zamere. Če ni imela posebnega dela ali družčine, igrala je kar sama kvarte. V ustih pa je imela velikansko cigaro, iz katere se je kadilo kot iz lokomotive. Ko je prišel nekoč k nji sosedov petletni Tonček, seveda še v krilcu, pripomnila je Franja, da ni lepo za tako velikega fanta, da nosi še krilo. Sosedov Tonček pa ji je moško odgovoril: 'Vedo, gospa, tudi ni lepo, da babe kadijo!' Franja se je takrat menda obrisala pod nosom, ker ni vedela kaj odgovoriti prebrisanemu Tončku.

Kot ugledna dama občevala je Franja z vso takratno, tudi 'jaro' gospodo. S tem pa ni rečeno, da je prezirala druge nižje ljudi. Imela je za vsakega lepo in prijazno besedo. — Le če je nanesel pogovor na Levstika, se je poznalo, da o tem ni rada slišala. Kot vrla narodnjakinja je Franja sodelovala pri vseh dobrodelnih in narodnih društvih, ki jih ravno takrat ni bilo malo. Bilo je še celó dru-

Pogled na Sežano. Na desni v ozadju hrib Tabor.

štvo sežanskih stricev in pohajačev, ki je imelo svoj sedež v krčmi (ime zveni nekako po rokovnjaško) „pri Martinu“. Njihovo glavno delo je bil „krok!“ Bila so pa tudi druga društva, ki so v resnici delovala v občni blagor in izobrazbo. Zanimivo je tudi, da je imela Franja več let v oskrbi krasno zastavo nekdanjega „Mladinskega društva“, in sicer do prihoda Italijanov. Kam je potem ta zastava prešla, se ne ve. Rajna Mara Husova mi je nekoč pravila, da je to zastavo mladina skrivaj zakopala nekje pod Tabrom. Drugje sem pa zvedel, da so jo vrgli, zavito v belo rjuho, v brezno Bekovnik, in sicer zato, da bi ne prišla Italijanom v roke. — Koliko je na tem resnice, ne vem!

Starodavne Guličeve senčnice ni več, tudi hiša, kjer je bivala Franja, je v razvalinah. Pogorela je, in sicer še pred odhodom Nemcev. Zdaj, ko je v razvalinah, ne dela nikake olepšave sežanskemu mestu.◀

Toliko Pavel Šelovin o Koširjevi Franji. Ob koncu povejmo še to, da je Franja sama dala v letu pred Levstikovo smrtjo pobudo, da se je dopisovanje med njima obnovilo, pozneje pa je napisala svoje spomine na Levstika in jih v rokopisu naslovila »Franjin zbornik«. Temu zborniku je mislila priložiti vsa Levstikova pisma in njegove pesmi, nastale iz ljubezni do nje, kakor je sam zapisal:

Ne boj se, ljubezniva,
sam Bog nad nami ve,
da k tebi misel kriva

Ludvik Zorzut

Pomlad v Brdih

V ronku kukovca
d'kle zapeljúva
san ji obljubúva
lepih, zrieliš liet tarkáj:
maj, maj!

V grmih slavci
v noč nas zibaj' skuoz kostanje
an akacije v sladke sanje
v jútrnji smehlaj:
maj, maj!

V brajdi čriešnje
sladko vabij' na gostijo,
pótle pujdej' na kupčijo.
V vrhu adne že rdačáj:
maj, maj!

V briegu trte
v perje gosto se zakrivaj
sramežljive že uživaj
prvi rodni slaj:
maj, maj!

V sončnih brdih
vriskaj' Brici, Brike,
kose buska' se, motike,
znam'nja kmetskih vstaj:
maj, maj!

Pojasnilo: tarkáj = toliko.

Starodavna senčnica pod sežanskim Tabrom, v njej Franja Koširjeva, poročena Gulič.

nikdar me gnala né (ni):
uže prijazno je okó
dvigálo tvoje mę v nebo.

Nikdar ti nisem vrival
v srca se tajni hram,
svoj ogenj dolgo skrival,
ustavljal se željám;
a kar sem čutil in prebil,
v teh pesmi venec sem povil.

† 11. II. 1952

Profesor Murko (* 10. februarja 1861), je bil sin revnih kmečkih staršev, doma z Drstelje pri Ptuj. Rodil se je torej na ozemlju, ki je dalo Slovencem na jezikoslovnem in literarnozgodovinskem področju že toliko slavnih mož. Izredna nadarjenost in prirojena žilavost sta mu pomagali, da je lahko prebrodil vse težave in križe takratnega slovenskega študenta in se končno povzpел na visoko in častno mesto predsednika Slovenskega inštituta v Pragi.

Gimnazijo je študiral vseskozi odlično, in sicer najprej v Ptuj, pozneje v Mariboru. Leta 1880 je po maturi odšel na dunajsko univerzo, kjer se je posvetil slovanskemu in germanskemu jezikoslovju. Tudi na vseučilišču je opravil vse izpite z odliko, zato je bil leta 1886 promoviran za doktorja filozofije »sub auspiciis imperatoris«. Le redkokdaj je bil slovenski študent deležen te časti.

S štipendijo dunajske univerze je še istega leta odpotoval v Rusijo, kjer je ostal osemnajst mesecev, se temeljito seznanil s starejšo rusko literaturo ter navezal stike z odličnimi ruskimi učenjaki.

Po vrnitvi iz Rusije je postal v ministrstvu za zunanje zadeve referent za slovansko časopisje, razen tega je bil učitelj ruskega jezika na Zavodu za vzhodne jezike in na Konzularni akademiji, hkrati pa je poučeval slovenščino na Terezijanski akademiji.

Leta 1897 se je habilitiral kot docent za slovansko jezikoslovje na dunajski univerzi, a že leta 1902 je bil imenovan za rednega visokošolskega profesorja za slovansko jezikoslovje na univerzi v Gradcu. Tu je ostal celih petnajst let, dokler ni bil proti koncu prve svetovne vojne poklican v Nemčijo, kjer je po smrti prof. Leskiena zasedel stolico za slovansko filologijo v Leipzigu (1917). Po končani vojni je profesor Murko stal pred važno odločitvijo: ali naj se vrne v novo jugoslovansko državo ali pa ostane na svojem dotedanjem mestu. Okoliščine so nanesle, da se ni odločil ne za eno ne

za drugo, temveč za klic starodavne Karlove univerze v Pragi, kjer je bil imenovan za profesorja jugoslovanskih jezikov in književnosti. Dne 15. februarja 1931 se je poslovil od vseučilišča in stopil v pokoj. A že leto kasneje je bil izvoljen za predsednika Slovanskega inštituta v Pragi, ki ga je vodil do 1. oktobra 1941, ko je kot osemdesetletnik stopil za stalno v zasluženi pokoj. A tudi takrat mu neugnani duh ni popolnoma miroval. Pisal je spomine, ki jih je leta 1949 izdala češka Akademija znanosti in umetnosti in so nekaj mesecev pred njegovo smrtjo izšli tudi v slovenščini. Hkrati pa je v tem času dokončaval svoje življenjsko delo, knjigo o jugoslovanski epiki, ki jo je založila in izdala letos Jugoslovanska akademija v Zagrebu.

To je na kratko in v skopih obrisih očitana življenjska pot profesorja Murka. In njegovo delo? Najmanj en Mohorjev koledar bi bil potreben, če bi hoteli vsaj površno in deloma primerno oceniti njegovo vsestransko delo. Saj je samo naslovov njegovih del, knjig, razprav in člankov za kakih trideset strani. Od Murkovega prvega članka iz leta 1883 »Miklošič in Hrvati« pa do njegovega zadnjega dela »Po sledovih jugoslovanske epike« (1952) je poteklo skoraj sedemdeset let neugnanega in vztrajnega raziskovanja, snovanja in znanstvenega dela.

V mlajših letih so Murka zlasti zanimala strogo jezikovna vprašanja, a kaj kmalu mu je postalo to področje preozko. Kulturnozgodovinska vprašanja, primerjalna književnost, narodopisje, zlasti jugoslovanska narodna pesem, vse to je vedno bolj in bolj privlačevalo njegovo zanimanje.

Murkovo prvo večje delo v tej smeri je bila knjiga »Nemški vplivi na začetke slovanske romantike«, prvi del »Češka romantika« (1897). Knjiga je svoje dni vzbudila veliko zanimanje in je bila v marsičem prodornega pomena. Le škoda, da prof. Murko dela ni nadaljeval tudi glede drugih Slovanov.

Plod dolgotrajnih in podrobnih študij je »Zgodovina starejših južnoslovanskih literatur« (1908), ki je prinesla marsikaj novega tako glede snovi kakor tudi glede načelnega pojmovanja nekaterih važnejših vprašanj. Študije o južnoslovanskih literaturah je nadaljeval s tehtno razpravo »O pomenu reformacije in protireformacije za duševno življenje južnih Slovanov«, kjer je ugotovil, da je že reformacija ustvarila južnoslovanski program, ki ga je potem dvajseto stoletje uresničilo.

Murko je napisal tudi dolgo vrsto življenjepisov slovanskih učenjakov in slovstvenikov, najpopolnejši med njimi je pač življenjepis, ki ga je posvetil toliko obetajočemu in prezgodaj umrlemu slovenskemu učenjaku Vatroslavu Oblaku (1864—1896) in je izšel v Knezovi knjižnici Slovenske Maticе leta 1899.

Z narodopisjem se je začel Murko ukvarjati že zelo zgodaj. Razne ocene in članki, raztreseni po slavističnih in narodopisnih glasilih nam to potrjujejo. Zlasti pa ga je navdušila narodopisna razstava v Pragi leta 1895, o kateri je poročal v »Ljubljanskem Zvonu« (1896). Ob koncu poročila je dal Slovincem tele nauke: »Zbirajmo in hranimo svoje starine, samobitne in prisvojene, kolikor moremo, ker človeka, ki ni barbar, bo vedno zanimalo, kako so živeli njegovi predniki.« Za glasilo »Wörter und Sachen«, ki mu je bil prof. Murko sourednik, je napisal več zanimivih razprav, med katerimi je najpomembnejša »Grob kot miza«, kjer govori o nagrobnih obredih pri Slovanih in v zvezi s tem pojasnjuje nekaj zanimivih izrazov.

V tesni zvezi z Murkovim zanimanjem za slovansko, zlasti južnoslovansko narodopisje so njegove študije o jugoslovanski narodni pesmi. Z narodno pesmijo Srbov in Hrvatov se je prof. Murko ukvarjal že izza leta 1904, toda za sistematično proučevanje te vrste narodnega blaga se je odločil šele leta 1909, ko je objavil obsežnejšo študijo o narodni epiki bosenskih mohamedancev. Še bolj pa se je v ta študij poglobil v naslednjih letih, ko je na kraju samem zapisoval in proučeval ostanke nekoč

tako bogate srbohrvaške narodne pesmi. V ta namen je že pred prvo svetovno vojno dvakrat potoval v te kraje, in sicer leta 1912 v Hrvatsko, severno in srednjo Bosno ter severno Dalmacijo, leta 1913 pa v Hercegovino in sosednjo Črno goro. Ko je leta 1914 hotel znova na pot v Hercegovino, mu je izbruh prve svetovne vojne preprečil nadaljevanje široko zasnovanega raziskovalnega dela. A kmalu po končani prvi svetovni vojni se je prof. Murko zopet vrnil k predmetu, ki mu je postal tako rekoč življenjska naloga. S podporo češke vlade je v letih 1924, 1927, 1930 in 1931 prepotoval te in še druge dele Jugoslavije, zapisal in s fonografom posnel obilo novega gradiva.

Sadove in izsledke četrstoletnega raziskovanja in smotrnega proučevanja je objavila letos zagrebska Akademija znanosti v dveh zajetnih knjigah pod naslovom: »Tragom srpsko-hrvatske narodne epike« (Po sledovih srbohrvatske narodne epike).

Tudi slovanski narodni pesmi je prof. Murko namenil več člankov. Saj je bil

še pod Avstrijo član in po Štrekljevi smrti predsednik odbora za zbiranje slovanskih narodnih pesmi z melodijami. Material, ki ga je ta odbor v teku časa zbral, hrani danes Etnografski muzej v Ljubljani.

Prof. Murka je odlikoval izreden organizatorični talent, ki se je kazal že v študijskih letih, ko je zbiral okrog sebe tovariše, sposobne in navdušene za kulturno in znanstveno delo. In kjer koli je pozneje bil, bodisi na Dunaju, v Gradcu, v Leipzigu ali v Pragi, vsepovsod se je uveljavil kot znanstveni vzgojitelj in spreten organizator. Bil je soustanovitelj in sourednik pomembne revije »Wörter und Sachen«, znanstvenih publikacij »Slavica« in slavistične revije »Slavia«. Leta 1929, ob stoletnici smrti Dobrovskega, je sklical v Prago kongres slovanskih jezikoslovcev, ki ga je sam uspešno vodil. Po njegovi zaslugi je postala Praga med dvema svetovnima vojnama središče slovanskih jezikoslovnih študij.

Ko ga je lansko leto, ob devetdesetletnici rojstva, imenovala ljubljanska univerza za častnega doktorja, se je tik pred zatonom svojega dolgega in plodovitega življenja prav iskreno razveselil izredne počastitve, bolj kot vseh nešte-

tih odlikovanj, ki so mu jih naklonile ne samo slovanske, temveč tudi mnoge druge zahodnoevropske države. Ljubljanska univerza mu je bila vedno pri srcu, saj je že kot dijak na Dunaju in kot vseučiliški profesor v Gradcu zagovarjal misel, da moramo Slovenci čimprej dobiti lastno univerzo, če se hočemo kot kulturni narod ohraniti.

Tako je prof. Murko kot znanstvenik svetovnega slovesa in velikega mednarodnega ugleda ponesel glas in slavo slovanskega imena daleč preko mej naše ožje domovine. Kjer koli je bival — in skoraj vse njegovo življenje je potekalo v tujini — je ostal zvest sin in vreden predstavnik svojega slovanskega naroda in vnet zagovornik naših načrtov. Kadar ga ni delo usmerjalo drugam, je rad prihajal o počitnicah v svoj domači rojstni kraj ali na Bled. V domovini je obnavljal stike z bivšimi učenci, ki se je zanje tudi iz tujine stalno zanimal. Velika narodna zasluga prof. Murka in njegove žene je, da se njuni otroci, čeprav so morali po sili razmer obiskovati povprečni nemške šole, niso odtujili svojemu narodu, marveč so ostali vsi dobri Slovenci. Eden izmed njih, najmlajši, arhitekt Stanko, je celo žrtvoval svoje mlado življenje v narodnoosvobodilni vojni.

Oče Ciril Zupan

Alfonz Levičnik

Bil je starosta slovenskih duhovnikov v Ameriki, zadnji slovenski misijonar v vrsti, ki se pričinja s škofom Friderikom Barago! Umrl je 22. oktobra 1951 v Canon Cityju v državi Colorado, ko je dočakal skoraj 90 let izredno delavnega življenja.

Tega moža je dala Gorenjska. Če kreneš s ceste iz Kranja proti Golniku malo nad Kokrico na desno, dospeš ob gozdu »Velika gmajna« kmalu do vasi Srakovlje. Selo ima samo šest domov. Številki šest tega zaselja pravijo pri Oreharju, po Oreharjih, ki so že leta 1701 del mogočne hiše sezidali in kamor se je priženil Lovro Zupan iz Vogelj. Tu se je rodil dne 17. aprila 1862 Jožefu Zupanu izmed

17 otrok sin — Jože. V gimnaziji se je odločil za misijone in leta 1881 stopil v benediktinsko opatijo sv. Janeza v Collegevillu v Minnesotti. Tam je končal srednjo šolo ter po noviciatu v nadopatiji Latroba v Pensilvaniji študiral modroslovje in bogoslovje, obenem pa se učil indijanskih narečij in zdravilstva. Nekaj časa je bil prefekt in učitelj nemščine, potem pa je šest let misijonaril v Minnesotti. Leta 1894 so ga poslali v Skalnat gore (Rock Mountains) v mesto Pueblo v Coloradu v pomoč novi za Slovence in Slovake ustanovljeni župniji. Ko so čez pet let Slovaki dobili lastno župnijo, je prevzel Zupan — oče Ciril — vodstvo slovanske

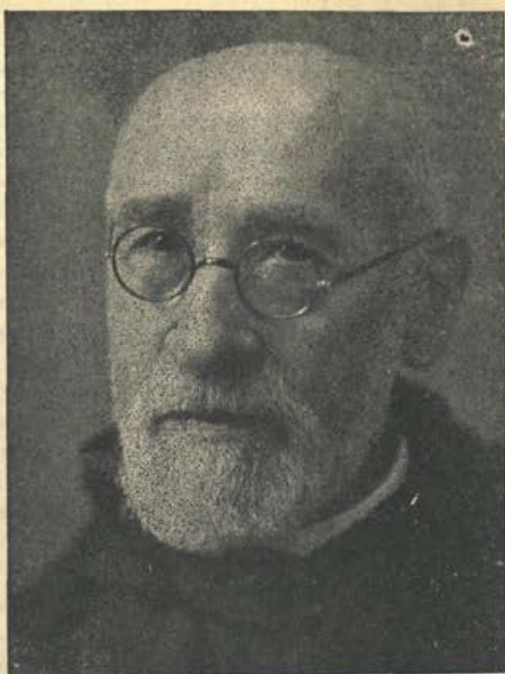

in jo z izredno vnemo vodil do leta 1937. Sezidal je lepo cerkev, postavil šolsko poslopje za 500 učencev in župnišče.

Kot zaveden Slovenec je bil ves čas v tesni zvezi s svojimi rojaki. Mnogo je pisal v razne liste, nekaj časa je bil tudi duhovni vodja K. J. (Katoliške Enote). Dvakrat je obiskal tudi rodni dom. Leta 1899 je doma poročil svojega brata in vzel s seboj v Ameriko drugega brata in dve sestri. Leta 1937 pa je v Predosljah obhajal svojo zlato mašo. Brat o. Peter živi v opatiji Latroba, sestri sta si nadeli redovno obleko benediktink; ena, sestra Cirila, še živi v samostanu sv. Sholastike v Canon Cityju.

Leta 1937 se je umaknil v samostan sv. Križa v Pueblu, a ostal je delaven prav do konca kot iskan spovednik in svetovalec. Ob zlati maši je dejal: »Čestitke so mi za opomin, naj na moč izrabim čas, ki mi še ostaja.«

Dne 26. 10. 1951 so ga po peti pogrebni maši položili v grob poleg sestre. Slovenski pevski zbor mu je zapel: Nad zvezdami, Blagor mu, Vigred se povrne. V slovo mu je govoril o. Daniel s slovensko in angleško besedo. Podroben opis njegovega z delom tako bogatega življenja je priobčil The Southern Colorado Register. Dve lepi osmrtnici mu je napisalo tudi slovensko pero: Mrs. Frances Lesar se poslavlja: »Počivajte v

miru. Veliko ste naredili na tem svetu.« Drug označuje vtis z nekega shoda 1948: »Vsej delegaciji bo ostal za vedno v spominu izredno častitljivi in prijazni duhovnik, ki mu celo stara leta niso upognila visoke postave niti vzela zanimanja za vse, kar se je godilo krog njega... Rojakom v Pueblu je bil kakor Mojzes Izraelcem.«

Štefi Strojnikovi v spomin

Dne 19. aprila 1952 je po dolgi in hudi bolezni v Ljubljani umrla Štefa Strojnikova, žena vseučiliškega profesorja in hišna posestnica. Razen gospodinjskih in družinskih člankov je spisala dva družinska romana: »Zbegano gnezdo« za Mladiko in »Jastreb kroži« v izdaji Nove založbe. Mnogo let je urejala in izdelovala za Mladiko krojno polo in vzorce ročnih del. Z vsemi spisi

je dokazala lep pisateljski dar. Žal, da ji je skrb za dom in družino — tri sinove je imela — zajela ves čas in se ni nikakor utegnila bolj posvetiti pisateljevanju. Njen najmlajši sin — petnajstletni študent Štefan — je leta 1943 padel pri naskoku na italijanski bunker v Bršlinu. Rajna Štefa Strojnikova je bila res močna žena, globoko verna in si je poleg teže dela za dom in družino utrjala še čas za skupno delo v novi dobi in bila pomembna odbornica Društva invalidov za teren Prule. Večen trud, skrbi in delo jo je prezgodaj strlo; težko, a vsa vdana v božjo voljo, se je poslovila.

Zahodno od Železne Kaple se dviga do višine 750 m prijazen grič Bašnik. Dva potoka ga oblivata, Obirski na zapadu, Bela na vzhodu. Na severni strani se nedaleč od njegovega vznožja, v bližini postaje izliva Obirski potok v Belo. Bela prihaja izpod Belske Kočne, včasih je prijazna, smaragdnazelena, včasih pa hudourni, da trga bregove, ruši jezove, izpodkopava drevesa in odnaša hlode, rakle in mostove. Ob prihodu Kralja Matjaža bo zasula Železno Kaplo prav do vrha pokritega stopnišča pri cerkvi Device Marije v Trnju. — Po sotočju z Obirskim potokom se vije Bela po romantični Suhi proti Podjuni in Dravi.

Na jugu loči nizko Golobovo sedlo Bašnik od višjega hribovja, ki se ob levem bregu Bele vleče proti jugozahodu in se visoko vzpenja najprej v Cimpaserjem vrhu (1547 m) in slednjič v Pristovnikovem Storžiču (1759 m) nad prelepno Skalarjevo domačijo.

Bašnik — Nemci pišejo Waschnigg — je bil nekoč pašnik kapelske občine. Njegova pobočja so zelo strma. Gozd, ki pokriva zdaj severne obronke, se je močno razširil tudi še na vzhodno stran; velik del vzhodnega pobočja pa je še danes travnik, strm in širok, ki sega od potoka Bele navzgor do sedla in meji na južni strani na grajski gozd.

In tu je tik pod sedlom Kundijeve kmetije, kjer je bil doma Janez Piskernik, znan po svojem gostoljubnem planinskem zavetišču v Logarski dolini, in malo niže je Irsova domačija.

Irsovo posestvo ni veliko. Hiša je kakor prilepljena na pobočje, spodaj visoka, zgoraj nizka. Okoli hiše je nekaj njivic in mehka položna trata, ki se na »robu« prelomi v travnato strmino.

Razgled od Irsa proti vzhodu je čudovit, posebno od »roba«. Tik pod seboj imaš Železno Kaplo, slovensko naselje z vsiljeno nemško in nemčursko primesjo. Hiše so skoraj geometrično natančno postavljene v dveh vrstah, da je med njimi dosti širok in dolg trg »na pvac«, za hi-

šami pa so skrbno obdelani vrtovi in sadovnjaki. Stolp farne cerkve prebada zračno sinjino s svojo ostro gotško konico in sili navzgor, da na »robu« le malo manjka, pa bi se skoraj z roko lahko dotaknil križa na njem. Glede časa in ure Irsovi niso bili nikoli v zadregi; pogledali so na »turnško« uro, ki je, kakor se je Jaka ponorčeval, noben urar ne more pokvariti.

Z vzhoda pozdravljajo mogočni varuhi tega divjega razkosanega slovenskega ozemlja, Ojstra, Peca in Olševa. Najbližja in Irsu ravno nasproti je Olševa. Vedno je še vsa v soncu, ko je v popoldanskih urah Irsovina že davno v globoki senci.

Čisto spodaj doli pa potok Bela. Še vidim skalovito strugo, ki jo prečka brv, vidim vrtince in pragove, kjer se tako igravo suče in peni voda, in vidim vrbe ob bregu, ki se nizko sklanjajo, kakor da prisluškujejo večnemu šumenju in kлокotanju potoka. Ob potoku pa se v poletni sončni pripeki blešči bela deželna cesta, speljana po dolini Bele. Po njej prideš čez Jezerski vrh do Kaple in od tod v Velikovec in po njej se danes v duhu vračam v svoj domači kraj, da poiščem Irsove in si obnovim spomine.

K Irsu drži en sam kolovoz, toda več stez. Stara vozna pot za kmeta Kundija in Irsa drži skozi grajski gozd. Nekaj korakov od vhoda v grad Hagenegg, kjer domuje in upravlja veleposestva Slovencem nenaklonjeni grof Thurn, se odcepi od deželne ceste in prečka grajski angleški park. Tik za gradom tako ostro in strmo zavije na levo, da je hoja po poti za ljudi in še bolj za živino že poleti težavna, kaj šele pozimi, ko se na tem kolenu nakopiči kot steklo gladek led.

Lepa sprehodna steza se vije v skrbno izpeljanih kratkih ridah po severnem, gozdnatem pobočju Bašnika. Vrh Bašnika je priljubljena izletniška točka, zato je nekdaneje Olepševalno društvo v Kapli zgradilo do slemena dosti ši-

roko stezo in postavilo na razglediščih tudi klopi. Od tod imaš lep razgled proti Suhi, na postajo, na staro, z lepimi freskami okrašeno gotsko cerkev Device Marije v Trnju, na sončno pokopališče okoli nje in na kmetije v Spodnjem Lobniku. Nad vzorno urejeno Košnikovo domačijo je Spodnji Tavčman, naš dragi sosed, kjer je gospodaril Jurij Pasterk, prijatelj in podpornik partizanov; domači izdajalci so ga izročili nemškemu rabljem, ki so ga s srednjeveško krutostjo obsodili na zverinsko smrt. In tu je bil doma njegov brat Franči, izredno lep in nadarjen fant, naš slavni in nepozabni komandant Lenart.

Po drugih treh stezah prideš iz Kaple ali čez Drčnikov most ali pa čez brv, ki je položena čez Belo ob Irsovi žagi. Najbolj strma, najtežavnejša, toda najkrajša je steza, ki je speljana po travniku ob plotu grajskega gozdnega parka. Ni prijetno hoditi po njej, če je slana ali poledica ali če je od nalivov razmehčana.

Druga steza je na istem pobočju nahlano, komaj vidno vsekana v travnati breg in se v dveh dolгих serpentinah (ključih) vzpenja navzgor do »roba«; ozka je in svet je strm, prav nič ne smeš biti vrtoglav, sicer zdrkneš po strmini navzdol in se ujameš šele spodaj na farovski ravnici.

Tretja teh stezá drži skozi grajski gozdni park. Najlepša je, najširša in najbolj pripravna. V prijetni senci smrek prideš sprehajaje se do Irsa. Ta grajska pot ni bila odprta za navadnega človeka in često se je zgodilo, da so grajski nemčurski uslužbenci, pazniki in gozdarji, kar najbolj surovo pognali ljudi iz gozda. Irsovim je bila hoja skozi grajski gozdni park včasih dovoljena.

Irsov Jaka se je rodil leta 1865. Ker posestvo ni veliko in je bil oče še dosti trden in krepak, da je lahko opravil vse težje delo sam, se je posvetil Jaka po končani osnovni šoli žagarstvu. Ljubil je šumenje voda in melodije žag in že kratkohlačni šolar se je za dolgo ustavljal ob kmečkih žagah, ob kupih hlodov pred njimi in ob skladovnicah desk, ki so tako prijetno dišale po smoli. Kot žagar-

ski pomočnik je šel v tujino — ali kakor pri nas pravijo, v »fremde« — da bi se v poklicu še bolj izpopolnil. Tam si je pridobil znanje v stroki, ki ga pri domačem kmečkem mojstru ni bilo mogoče dobiti. Imel je odprte oči, zajemal je z zdravo, ukaželjno, toda kritično dušo. Najdlje je pomagal na velikih, že nekoliko sodobnejših žagah v Motniški dolini na nemškem Koroškem. Ko je pravil o življenju Nemcev v tej dolini, o njihovih šegah in navadah, je vedno omenil tudi dogodek, ki ga je doživel, ko je ležal v bolnišnici v Brežah. Neke noči da ga je zbudil zamolkel ropot. Prisluhnil je. Bilo je nekako tako, kakor da velikanska bremena premetavajo po hodniku. Poklical je strežaja, da bi zvedel, kaj ta ropot pomeni. »O, nič posebnega,« mu je ta ravnodušno pojasnil, »samo mrličje spravljajo v klet; za ušesa

jih primejo in jih vlečejo po stopnicah, saj mrtvo revše tako nič več ne čuti.« Jaku se je tako ravnanje z mrtvimi zdelo tako surovo, da je še ves omotičen od vročice zapustil bolnišnico.

Ko se je vrnil iz tujine, mu je bilo 20 let. Delal je na grofovih žagah, jih popravljaj in izboljševal, sicer pa živel življenje mladih Korošcev, hodil v družbo in vasoval pri dekletih; vsako soboto zvečer, taka je bila v Kapli navada. Ker se je pot od žage do doma precej vlekla, je vasoval največkrat brez večerje. Najčesče so vasovali po Lobniku in Lepeni. Nekoč je ves zdelan in lačen začel za drugimi zaostajati. Tovariši so bili že pod okni Bajdelnovih lepih hčera, ko se je Jaka šele pokazal izza vogala. Starejša hčerka Jerica ga je zagledala in ga izmed vseh odlikovala: »Pridi sem, Jaka,« je po tihem zaklicala, »tebi bom dala pušelj in krajček!« In res je dobil »pušelj«, nagelj, ki je živordeče kukal iznad drobnega in tolstega roženkravta, slovenskega in nemškega rožmarina, dehtečega lojzka in nežnega rozetla. Spretno so bili vsi ti vršički zloženi v lep, z rdečo svilen nitjo povezan slovenski šopek. In dobil je tudi še debel kos okusnega koroškega šarkeljna. Ker je bil lačen, je bil posebno zanj Jerici, poznejši brhki kmetici Kežarici, še po letih hvaležen.

Leta 1894 je postal delovodja na grofovi obirski žagi, veliki žagi ob Obirskem potoku v bližini Kaple. Ker je bil mojster v svoji stroki, pošten in zanesljiv, ga je stari grof Jurij močno upošteval. Ker je tudi njegovo posestvo mejilo na lepi grajski gozd in sta si bila tako mejaša, je bilo njuno razmerje nekako tovariško, četudi je grofu prišla večkrat nenasitna želja, da bi priključil svojemu razsežnemu veleposestvu še to neznatno krpico sveta, ki se je imenovala Irsovin; toda Jaka je bil za take želje gluh in nepristopen.

Jaka je bil nenavadno nadarjen mož. Venomer je kupoval knjige in se učil. Že od mladega je bil vpisan v Mohorjevo družbo. Knjige, ki jih je dobil ali kupil, je prebiral in jih dal vezat. Tako je ustvaril in ohranil do svoje smrti za

kmeta in delavca prav bogato knjižnico. V omari za knjige so stali poleg okusno vezanega Starega in Novega testamenta in Življenja svetnikov vsi letniki Doma in sveta in debele tehnične, medicinske in naravoslovne knjige. Nobene knjige ni postavil v omaro, dokler je ni prebral ali preštudiral, in študiral je pozno v noč. O rastlinstvu in živalstvu je vedel dosti več kakor učitelji v Kapli. Poznal je vse strupene rastline, tudi gobe iz okolice Železne Kaple, poznal ptice po petju in perju. Razlagal nam je nekoč kakor profesor strupenost volčje jagode, ki je je po vlažnih grapah Bašnika prav mnogo, in opozarjal na koristnost kač, ki jih nevedneži vseprek pobijajo, ter narisal značilnost gada in modrasa, da bi jih ločili od drugih kač, posebno od smokulje.

Vendar pa ga je že v mladih letih najbolj zanimala tehnika. Kakor hitro je nekje bral o novem prometnem sredstvu, ki mu pravijo »bicikelj«, že ga je naročil, in sicer med prvimi tod okoli. Bil je to najstarejši tip dvokolesa, z ogromnim kolesom spredaj in s pritlikavim zadaj. Seveda ga je pozneje zamenjal za drugega, novejšega.

Največ se je ukvarjal z žagami. Nad dvajset jih je postavil in opremil. Vse načrte je zrisal sam in jih poslal v odbritev na okrajno glavarstvo v Velikovec. Bili so tako natančno izdelani, da na njih inženirja na glavarstvu niti pičice nista mogla premakniti, kakor rada bi bila morda slovenskemu žagarju ponagajala.

Prvi je bil v Podjuni, ki je opozoril kmete na važnost zaježitve voda in na prednost turbin pri gradnji mlinov, žag, mlatilnic in slamoreznic. Prej so mogli kmetje uporabljati domače stroje samo ob dežju. Zdaj pa je imela skoraj vsaka kmetija v okolici Kaple, posebno po Lobniku, namesto velikega lesenega kolesa majhno železno turbino in svojo zaježeno vodo, svoj »tajht«; tako so bili neodvisni od vremena. Takrat je začel Jaka delati tudi žage na turbinski pogon; postavil je tako žago na Obirskem, na Jezerskem, v Kokri in eno celo v Rakovicah na Štajerskem.

Na Irsovem je bil neznaten izvirek, ki je počasi polnil z grmičevjem obrasli skriti »tajht«. Ko ga je Jaka odprl, je njegova francisovka gnala vse gospodarske stroje. S to pičlo vodo je omlatil Irs vse žito in ga tudi doma zmlel, medtem ko so njegovi starši — in prej tudi še sam — nosili žito v težkih mehovih v kapelske mline. Med prvo svetovno vojno so nekaj časa vsi kmečki mlini stali; nihče ni smel mleti brez posebnega dovoljenja, ki ga je slovenski kmet prav težko dobil. Kapelčani so imeli moke dovolj, ker so pravi čas zvedeli za stroge predpise. Ne tako kmetje. Slovencem neprijazni tržani so stikali po slovenskih kmetijah in njihovih mlinih za žitom in moko. Takrat je Irs neprenehoma mlel za slovenske sosede. Če pa je bil »tajht« zaprt in poln, je tekla voda čez rob in curljala po neznatni strugici proti hiši in mlinu. Ko je prišla komisija občinskih izvedencev tudi na njegov dom, je predsednik komisije ugotovil, da »ta vodica turbine prav gotovo ne premakne«. In tako je Jaka mirno mlel naprej.

Domačo žago ob potoku Beli je postavil popolnoma sam. Grofa Jurija, ki je imel iz svoje delovne sobe razgled na žago, je nova po vseh pravilih sodobne tehnike zgrajena stavba bodla v oči, saj je odjedala zaslužek njegovim žagam po grapah okoli Železne Kaple. Hodil je okoli Jaka kakor maček okoli vrele kaše, se prilizoval, hvalil in prigovarjal in slednjič stavbarja pregovoril, da mu jo je prōdal. Ko je po prvi svetovni vojni denar propadel, si je Irs za dobljeno vsoto kupil zračnico za kolo, a ta nesreča soseda grofa niti malo ni razburila.

Jaka je bil tudi ključavničar. Vse ključe in ključavnice in vse gospodarsko orodje si je skoval sam. Opremil si je nedaleč od hiše majhno, a popolno fužino z vsemi stroji za rezanje, brušenje in piljenje železa in z vsem orodjem, ki spada v to obrt. Samo dvajset korakov od stare Irsove hiše je postavil po lastnem načrtu lično leseno enonadstropno stavbo, pravo izletno hišico. V njenem podaljšku je bila njegova mizarska delavnica in strugarnica. Bil je tesar,

mizar in strugar. Vsi njegovi izdelki so bili ročni in lepi.

Pozimi je v dolgih večerih, ko pri slabi luči ni mogel brati in se učiti, izdeloval iz vrbovja, slame in ličkanja koše, košare, slamnice in peharje. Vse je njegova spretna roka napravila lično in lahko, da so prihajali od daleč in želeli, naj takih izdelkov napravi tudi zanje.

Pozneje se je nekoliko odmaknil od tehnike in obrti in se ves predal sadjarstvu in čebelarstvu.

Po najnovejših skušnjah, ki je o njih bral v slovenskih in nemških strokovnih listih in knjigah, si je zasadil sadni vrt. Sadike in cepiče je naročal pri slovečih sadjarjih na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Na domači trati so še danes najžlahtnejše hruške daleč naokoli in njegove »kajzarice« so vedno slovele pri graščinskih in tržanih, pri grofu in rih-tarju. Pazil je na drevesa kakor pravi sadjarski strokovnjak, jih čistil, škropil in obrezoval. Nikoli sadja ni otresal. Po lastni glavi je napravil ročen obiralnik; škoda je le, da se je izgubil.

Četudi je bil majhen, zelo majhen kmet, je imel pri hiši vedno mošta dovolj. Za stiskalnico za sadje si je naročil samo železje, vse lesene dele pa je zelo okusno izdelal sam. Ni bila velika ta stiskalnica, a bila je odlična in še zdaj dobro služi novi Irsovi gospodarici, njegovi učeni hčerki Miji. Sadje, odločeno za mošt, so pri Irsu oprali in očistili, izrezali vse bolno, nagnito. Zato pa je bil mošt tudi tak, da te je »nosil«.

Odpadlo sadje je žgal. Med prvimi v okolici je naročil kotel za žganjekuho. Ko se nekaterim oholim veleposestnikom še niti sanjalo ni, kako se pridobiva slivovka, jo je ta bajtar že kahal iz češpelj in z njo postregel gostom.

Pravi mojster je bil kot čebelar. Čebele so imeli okoli Železne Kaple že prej. Spominjam se, da so imeli pri Vrbniku in Žoharju v Lobniku lepo število panjev in so vsako leto napolnili s strdjo velike lesene deže.

A pravi napredek v čebelarstvu je povzročil šele Jaka. Naročil si je najnovejših knjig o umnem čebelarjenju, naročil stiskalnico za umetno satje. Okvir-

jeno satje je postavljaj v panj; tako je pomagal čebelam, da se niso toliko mudile z zidavo satja, temveč so na umetnih zasnovah hitro dodelale celice in jih napolnile z medom. Kmalu je imel še trčalnico za trčanje medu. Spominjam se, kako so čebelarji, stari in mladi, ki so dotlej stiskali strd iz satja z lastnimi rokami, prihajali k Irsu, da si ogledajo stroj, ki bo odslej ločil med od voska. Irsov cvetlični med je bil znan v celi fari. Bogata, a skopa grofica Thurnova je pošiljala k Irsu po hruške kajzarice, po čajno maslo in med. O kakovosti teh pridelkov se je nekako takole izrazila: Izvrstno, toda nekoliko predrago!

Od Irsa so se naučili sodobnega čebelarjenja poznejši veliki čebelarji iz Kaple in okolice: Vrbnikovi prizadevni sinovi, Belfelnovi in še mnogi drugi, ki so prodajali svoj žlahtni in kakor jantar čisti med celo v Celovec in si z izkupičkom gospodarsko močno opomogli.

Irs je bil tudi umetnik, slikar, fotograf, dirigent in muzikant.

Iz Ljubljane si je naročil celo vrsto oljnatih barv in čopičev. Kmalu so bile poslikane končnice vseh novih čebelnih panjev. Njegovi najljubši motivi so bili hudič, ki si kremplje brusi, žena, ki si na brusnem kamnu ostri svoj jezik, čarovnica, ki na metli jaha na Ojstro, mlin, v katerega mečejo stare babe, da jih premelje v zapeljiva mlada dekleta. Posebno rad pa je slikal konje, in to v raznih položajih. Nobeden od nas, ki smo se slikanja učili, ga v tem ni prekosil.

Slednjič si je kupil še fotografski aparat in priročnik, kako je treba izdelovati slike. Kmalu se je tudi tej umetnosti privadil; tudi razvijal in fiksiral je sam. Ko so Slovenci zvedeli, da zna fotografirati, so prihajali posamez in v skupinah, da jih je posnel. Ni bil drag fotograf, kajti nikoli ni računal dela, marveč samo stroške za plošče in papir ali pa tudi nič. Spominjam se, kako pristrčno se je smejal, ko je nekoč dan po slikanju večje skupine prišla vsa razgreta mlada, lepa Lobničanka in ga za božjo voljo prosila, naj jo na sliki postavi proč od fanta, »da ljudje ne bi začeli govoriti«.

Višek njegovega veselja in dela pa je bila glasba. Znal je igrati menda prav na vse instrumente in je imel skoraj vse tudi doma, celo harmonij. Zbral je za glasbo nadarjene slovenske kmečke fante in jih učil peti in gosti. Vaje so imeli na njegovem stanovanju na obirski žagi. Za svoj orkester in za ta zasebni moški pevski zbor je kupoval note in notni papir kar sam. Sam je tudi prepisoval skladbe za vsa godala, učil fante not, nižajev in višajev, akordov, durov in molov. Ob vseh slovesnostih, cerkvenih in necerkvenih, je igrala njegova godba na pihala.

Skoraj vsi njegovi godci so bili tudi pevci. Pa kakšni! To je bil moški zbor, ki se je seznanil z notami kakor z abecedo. S tenkim sluhom je vsak izmed njih zaznal tudi najmanjšo neubranost, ki je, kakor je imel navado reči drugi tenorist, kar zbolela. S časom je zbor pod spretno taktirko zborovodje dosegel veliko tehnično zmogljivost in je z mladimi, polnimi in sočnimi glasovi podajal narodne in umetne pesmi od največje miline do živahnih in bleščečih vzponov. Osenikov Lipi je pel prvi tenor, vse druge glasove pa so si razdelili predvsem Vrbnikovi sinovi: Peter je pel drugi tenor, Franči bariton, Johan prvi bas in Toni drugega.

Ob takih glasbenih in pevskih večerih pri Vrbniku se je Jaka razživel. Oči nismo odtrgali od njega, ko je pripovedoval o velikih glasbenih mojstrih, o slovenskih skladateljih in o pomenu slovenske narodne pesmi, zlasti za nas Korošce. In končno je povedal še marsikaj o starih slovenskih šegah in navadah, o igrah in vražah. Iz ljudske medicine je vedel povedati toliko smešnega in zabavnega, da nas je od smeha bodlo v straneh. Nekoč nam je pravil, kako je njihov hlapec Bombel — Korošec, ki je imel vse »glide«, tudi krof — odpravljal golšo. Ob prvem luninem kraju se je postavil pod kap, segal z desnico preko golše, se obrnil proti luni in govoril: »Gordius, mordius, kar gledam, naj raste, kar šlatam, naj usahne!«

Poročil se je Jaka leta 1900 z lepo in bistro Vrbnikovo Katrico. Bila je vesele

narave, rada je pela in lepo in bila je vzorna mati in gospodinja. Naj je stanovala na obirski žagi, kjer sta imela majhno stanovanje, naj je bila doma pri Irsu v prijazni leseni hišici, povsod te je sprejela s smehljanjem na ustih in te bogato pogostila. Bila je navdušena Slovenka, zato se je leta 1942 zdelo nemčurskim Kapelčanom potrebno, da jo ovadijo gestapovcem. Ti pa so jo odpeljali v Nemčijo, kjer je v izseljenškem taborišču Eichstättu na Bavarskem 9. julija 1945, dan pred odhodom v domovino, umrla. Še prej, 15. aprila 1928, pa je umrl njen mož Jaka. Večen prah in vlaga na žagah uničita navsezadnje tudi najčvrstejšo naravo. Trije so na obirski žagi obenem zboleli na očeh in delno oslepeli; Jaka je izgubil levo oko. Ni pil in ne kadil, a vendar je zbolel za boleznijo, o kateri pravijo, da je bolezen pijancev: rak na jetrih je preglodal nit tega bogatega življenja.

Imela sta dva otroka, hčerko Mijo, ki je učiteljica v Železni Kapli, in za fiziko in matematiko nenavadno nadar-

jenega sina Franca, ki je bil meščansko-šolski učitelj v Št. Vidu nad Ljubljano. Ko je študiral v Zagrebu, se je prehladil in zbolel za jetiko. Umrl je doma 6. decembra 1940.

Napisala sem te vrstice kot spomin na svojo ubogo nepozabno sestro Kato, Jakovo ženo, in kot spomin na nena- vadno izobraženega delavca in kmeta, ki je kljub hudim skrbem za vsakdanji kruh in garanju na skopi zemlji tako preudarno in neugnano zaposlil razgibanega duha s koristnimi, naprednimi nalogami. Kadar mu je uspelo kaj novega, ni tega sebično izkoristil sam zase. Kdor je le hotel, si je vedno lahko vzel, kar je potreboval, da bi si tudi sam omislil novotarije. Zamudil tudi ni sprostiti darov svojega srca v dvojni lepoti, bogatobarvni ljudski slikariji in domači narodni pesmi.

Danes se nam marsikaj od vsega tega zazdi samoumevno. Toda ali ni Irsov Jaka ob svojem času v marsičem oral ledino svojim ožjim rojakom?

Jelica L. Jelič

Oblaki

Visoko nad mano v kraljestvu sinjine
oblakov potujejo hitrih skupine,
ki veter čarovnik jih strinja
in vse izpreminja.

O, glej, zdaj so gore snežene,
zdaj temne in sive čeri,
zdaj lomijo se in v njih kar grmi,
zdaj vžigajo strele ognjene

in z njimi bojujejo se kot orjaki...
Kako, le kako ste mi ljubi, oblaki!
Nemirni moj duh, ki utruja ga zemlja,
vas spremlja
z obzorja v obzorje,
ko veter čarovnik podi vas in orje.

Leopold Stanek

Kmečkemu dekletu za poroko

Vsa zemlja se odela
je v belo oblačilo
za dan, ko šla si v svate.
Tako nebo rosilo
naj blagoslov bi nate
za vse, kar boš želela!

Nekoč si darovala
mi z okna cvetja kito,
a jaz ne morem dati
ti cvetja, ker je skrito
mi v srcu, skrinji zlati —
kjer večno boš ostala.

Ostala mi boš v duši
kot fajgeljni rdeči
iz moje domačije,
ki sanjajo o sreči,
a sen v molitev klije,
naj zlo jih ne poruši.

Jeseni 1951 so se trije mladi diplomanti ljubljanske filozofske fakultete odpravili na desetdnevni študijski izlet po slovenski Koroški. V tem sestavku podajam nekaj popotnih vtisov iz življenja na slovenski zemlji onkraj Karavank.

Občutek nemirne tesnobe je menda poglavitno znamenje potujočih ljudi, kadar prestopajo državno mejo. Ko se vozimo skozi karavanski predor, ni nikogar, ki bi mirno sedel ali bral list ali počenjal kar koli lagodnega. Ta si dá opraviti s prtljago, oni vstaja in očitno sam ne ve zakaj, tretji brez potrebe, nestrpno odrine vrata oddelka. Celo brezhibna razsvetljava se nam zdi nekoliko premočna.

Ko vlak zapelje iz predora, se v čistem oktobrskem soncu pokaže hribovita koroška pokrajina. Ni časa za misli in globlje vtise. V Podrožici vstopijo avstrijski cariniki in obmejni policisti. Povečini so civilno, športno oblečeni ljudje, nagli in odločni. Vljudni so, a vendar je vljudnost kratka, ostra in bolj vojaška kot pri naših na Jesenicah. Ni se skoraj mogoče otresti nekoliko neprijetnega občutka, ki rahlo spominja na odsekávost nemških kanzleileiterjev iz vojnih let.

V Podrožici moramo nekaj ur čakati na zvezo s Celovcem. V čakalnici si ogledujemo vrsto letakov in se zaman oziramo po slovenskem napisu. Sledovi vojne še niso povsem izginili. Na steni visi podoba čisto mladega nemškega vojaka s čelado na glavi. Pod njo je natisnjeno ime, njegovi zadnji podatki in prošnja matere za nadaljnje novice. Dolgo že mora viseti ta list papirja, ves star je in porumenel.

Na oni strani ceste je postavljena velika razglasna deska. Na njej je en sam, sramežljivo majhen, z nerodno roko popisan plakat, ki vabi k praznovanju nemške plebiscitne zmage. Ne vem, česa je več na revnem papirju z rdečim napisom Befreiungsfest: prikrite zagrizenosti ali onemogle jeze. Sicer je pa zanimivo, da letos na Koroškem Nemci niso

praznovali plebiscitnega dneva. Proslav v splošnem ni bilo, navaden delavnik v uradih, podjetjih in šolah naj bi izpričal njihovo dobro voljo do sosedov in do svojih 20.000 Vindišarjev ter 3.000 Slovencev, ki so jih letos tako skrbno prešteli.

Na postaji imajo mnogo opraviti s tovornimi vlaki. Železničarji vpijejo in govore nemško. Toda če pride do njih domač človek, otrok ali ženska, se pogovarjajo slovensko.

Vlak proti Celovcu je odpeljal točno, v njem je bilo prostora na pretek. Na postajah vstopajo zvečine vsakdanji, preprosti ljudje, nameščenci, obrtniki ter podobno. Nekateri govore slovensko, boljši nemško ali pa menjaje oba jezika hkrati.

Vozimo se skozi Rož. Zunaj je jesenska pokrajina, vsa čista in jasna v poševnem večernem soncu. Daleč v ozadju stoje visoki skalnati grebeni, blizu, skoraj pod oknom, pa se ves čas križajo sivi, vegasti plotovi pašnikov, nato vrste rdečesivih borovih debel s temnimi krošnjami. Ravninskim vasem in poljem daje vse to nekakšno alpsko planinsko barvitost, človeku pa občutek vedrine in jasnosti.

Na postajah skozi nekatere nemške napise prostodušno in boječe gledajo pristno slovenska imena. Skozi nerodni nemški Suetschach gorko svetijo prijazne slovenske Sveče, rojstna vas neutrudljivega koroškega narodnjaka Andreja Einspielerja.

V Celovcu izstopimo. Veliko, moderno poslopje nove postaje skoraj preprije občutne sledove bomb v bližnji okolici.

Celovec. Vnaprej vemó, kako je danes z njim. In vendar si človek ne more kaj, da bi ne pomislil, kako živo je to severno mesto zraščeno s slovensko kulturo in z usodo njenih mož. Prešeren je tukaj koval svojo tragedijo in z nesrečnim odvetniškim izpitom na celovškem apelacijskem sodišču tudi sam stopil vanjo. Njegov brat Jurij je študiral v tukajšnjem semenišču. V času Prešerno-

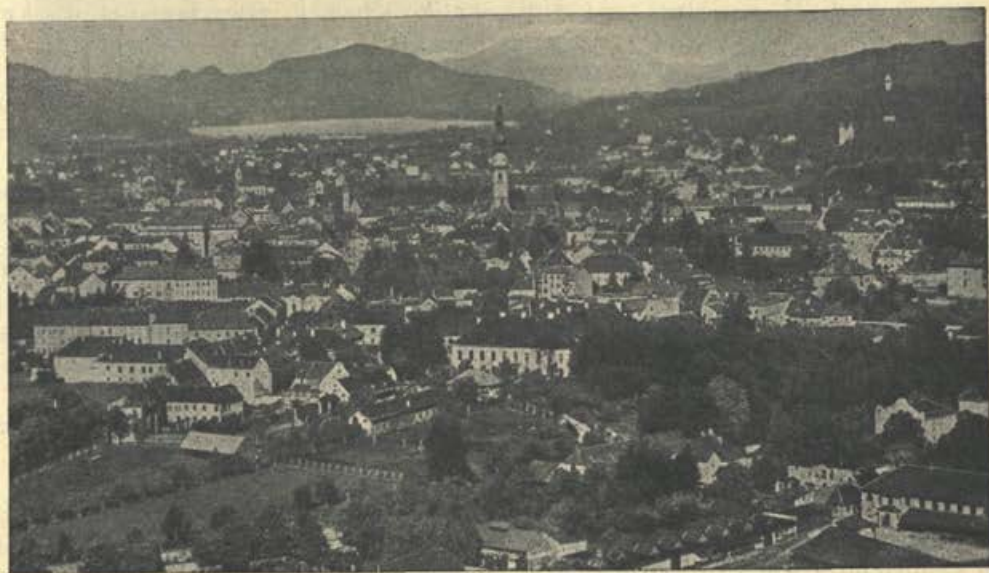

vega bivanja v Celovcu je med bogoslovci Slomšek vodil slovenske tečaje in s tem marsikoga pritegnil k delu za slovensko stvar. Sem se je moral umakniti pred ljubljanskim škofom čudaški učejak Jaka Zupan, najbližji Prešernov znanec. V tem mestu je živel Urban Jarnik in pisal kar dobre slovenske pesmi za celovski in graški nemški časopis. Potem pa plejada koroških narodnih preproditeljev: Ahacelj, Majar, Einspieler in vrsta drugih. Marljivi Anton Jančič je tu izdajal svojo Bčelo, Cvetje in Slovenski Glasnik, kjer je združil mlade in nadarjene vajevece ter vse tri dolenjske velikane: Levstika, Jurčiča, Stritarja. Vneto je pomagal tudi pri rojstvu Mohorjeve družbe, ki je med Slovenci izpolnila veliko kulturnoprosvetno poslanstvo. Tako je v petdesetih in šestdesetih letih preteklega stoletja Celovec postal središče slovenske kulture. Sredi petdesetih let se je v celovškem bogoslovju začelo usodno zapletati tudi življenje občutljivega in bistrega mladeniča z gorenjskih sorških ravnin, pesnika Simona Jenka. Sredi devetdesetih let je v tem mestu izginil originalni in vinsko veseli urednik Mira, Lipe Haderlap. Konec prvega desetletja našega stoletja pa je Ivan Cankar iz svoje bede in življenjske

brezizglednosti upal na celovško rešitev, upal, da bo pri Mohorjevi družbi dobil pošten denar za svoje pošteno delo. Pred zadnjo vojno sta v Celovcu študirala dva mlada in nadarjena slovenska pesnika, ki ju je pobrala fronta.

Tudi danes, ko razmere še vedno na široko odpirajo vrata germanizaciji, imajo tu koroški Sloveci (slovenski jezik uporablja okoli 80.000 ljudi) središče svojih kulturnih in političnih ustanov. Pri avstrijskih oblasteh se odločno bore za narodnostne pravice, branijo in organizirajo kulturnoprosvetno delo slovenskega ljudstva. V okrilju napredne Demokratske fronte in Slovenske prosvetne zveze izhajata dnevnik Slovenski vestnik in mesečna revija Svoboda, snujejo pa tudi slovensko knjigarno.

Celovec ima danes 62.000 prebivalcev in je gospodarsko, politično ter kulturno središče Koroške. Nekateri deli mesta so bili med zadnjo vojno precej prizadeti po zavezniških bombah, tako da tu in tam naletiš na ostanke porušениh poslopij. Zvečer, ko hodimo po mestu, je promet po ulicah in pločnikih precej živ. Migetajoče svetlobne reklame in za tako majhno mestoce neverjetno številne trgovine z vzornimi ter razkošno vabljivimi izložbami dajejo mestu zelo živahno

Celovec z Vrbskim jezerom.

podobo. Še človeka, ki se sicer ne zani-
ma za trgovinske izložbe, premotijo ne-
onske luči, izzivalne barve in zapeljiva
množica najrazličnejših prikupnih stva-
ri, da postoji in si ogleduje. Pravo izzi-
vanje za državljana, ki bi ne imel praz-
nih žepov! Ob pogledu na cene pa se
kmalu zaveš in greš dalje. Izkusili smo
tudi, da so v trgovinah silno postrežljivi,
včasih do zadrege kulturni. Samo dva
primera. Nekje smo svoje zbegane oči
zapičili v dolge registre lepih nalivnih
peres. Nenadoma se odpro vrata prodaj-
alnice, iz nje stopi eleganten trgovec
in nas z elegantnim poklonom povpraša
po naših željah. Mi smo jih seveda ele-
gantno zatajili in z nekoliko neprijetni-
mi občutki odrinili za tovarišem geogra-
fom, ki je vse stvari vedno rad hitro in
korenito reševal. V lekarni je nekdo
izmed nas hotel kupiti najmanjšo koli-
čino nekakšnega mazila, seveda tudi za
najmanjšo ceno. Lekarnar je bil toliko
vljuden, da mu je naložil tiste nesreče
polno in menda največjo dozo, ki je bila
pri roki. Prizadeti se je znašel v takem
položaju, da se je še potem na cesti glas-
no in hvaležno spominjal nekaterih
ljubljskih trgovskih neotesancev, kjer
je mnogo lažje najti vrata ven.

Zanimale so nas celovške knjigarne.
Precej jih je in založene so kar dobro.
Po navadi moti le neokusna mešanica
knjig najrazličnejših vrst in vrednosti.
Poleg kovbojk in revolverskih stripov
leže v izložbi včasih odlična dela sve-
tovne literature. Poleg brošur in knjig
z naslovnimi slikami maršala Göringa
in Rommela ter drugih veličin nekda-
njega rajha (o njih mnogi Nemci še
vedno radi bero) prav lahko najdete tu-
di Sartrov »Gnus«. Na najočitnejšem,
že od daleč vidnem mestu, po navadi visi
cela vrsta ilustriranih časopisov z izbra-
nimi in precej narahlo oblečenimi lep-
oticami na naslovnih straneh. V knjigar-
nah, kjer se kultura in trgovina stikata
še najočitneje, se menda tudi najbolj
čuti vtis nesramno vabljivega trgovske-
ga lova. Zdi se, da to mestece po svojem
trgovsko reklamnem videzu močno po-
seka Ljubljano, z njegovo kulturo pa je
precej slaba. Nekateri izobraženci —

med njimi tudi nemški — se pritožujejo
nad kulturno praznoto in zdolgočasenost-
jo mesta, posebno tožijo nad gledališčem.
Pri Slovencih in Nemcih so ostala v ži-
vem spominu gostovanja Akademskega
pevskega zbora in opere iz Ljubljane.

Nocoj si skušamo še dodobra ogledati
mesto, kajti v naslednjih dneh za to naj-
brž ne bo kaj prida časa. V večernih
urah je po celovških ulicah precej ljudi.
Na zunaj, po obleki in vedenju, v sploš-
nem razodevajo enako skromno sred-
njost kot pri nas. Le tu pa tam srečaš
neizogiben ženski cvet elegance, ki si v
takem okolju še kar lahko pribori po-
zornost. Ljudje se pogovarjajo nemško.
Slovenske besede se nam dolgo ni po-
srečilo ujeti. To je mnogo lažje podnevi,
ko pridejo kmetje in kmetice s podeže-
lja. Že vnaprej po obrazu in obleki prav
lahko doženeš, da boš zdaj zdaj ujel pri-
jetno koroško slovensko govorico. Sicer
pa na zunaj vlada povsod trdna enotnost
nemške govorice. Baje le še nekateri
nemški trgovci poskrbe za dvojezičnost:
šilingov se namreč celo v najbolj nem-
ški trgovini lahko znebiš v najbolj čisti
slovenščini. Nekje so imeli celo drago-
ceno moč, ki nam je postregla v pristni
ljubljskščini.

V nekem lokalu smo se srečali s slo-
venskim dijakom, osmošolcem. Bled, ne-
koliko šibak, a bister fant nekje s kme-
tov. Živi v precej bornih razmerah. Pri-
poveduje nam, da imajo na teden tri
ure obveznega pouka v slovenskem je-
ziku in književnosti. A nimajo nobenih
pravih knjig za to. Neskončno dolgo se
že pripravljajo ali tiskajo. Življenje med
srednješolci je precej mrtvo in nezani-
mivo. Športa ni bogve kaj, kulturnega
dela še manj. Sicer pa šole niso slabe.
Slovenski dijaki in profesorji si žele iz-
menjalnih izletov s Slovenijo. Fantu smo
ob ločitvi podarili knjižico poezij. Prav
vesel jih je bil.

Zagovorili smo se in nekoliko pozno
se vračamo k prijaznim Slovencem, ki
so nam ponudili prenočišče. Ulice so
mirne in skoraj prazne. Pred nekim ho-
telom srečamo patroljo angleške vojaške
policije z belimi pasovi. Resni, skoraj
pusti ljudje, kot bi jim bilo dolgčas. Vse

dni našega bivanja v Celovcu nismo videli niti enega samega Angleža, da bi se bil nasmehnil.

Pod velikim mestnim zmajem si še dva glasna, očitno trdó trda, a dobrodušna vinska bratca nekaj naporno dopovedujeta. Tokrat se že od daleč nismo motili. Bila sta Slovenca.

Naslednjega jutra se spet oglasimo pri Slovenski prosvetni zvezi. V nekoliko tesnih prostorih, ki služijo političnemu, organizacijskemu in uredniškemu delu, je zelo živo in domače. V teku so priprave za volitve v kmetijske zbornice in ozračje je nabito s prizadevno naglico ter zavzetostjo. Kljub vsemu so prijazni in pozorni do nas ter nam nudijo vso pomoč. Zapletemo se v dolge pogovore o vseh mogočih vprašanjih, ki zadevajo Slovence na Koroškem.

Poslovimo se ter odidemo po svojih poteh. V skrbno urejenem deželnem muzeju nas ravnatelj sprejme zelo ljubezno in nam takoj nasvetuje, kam naj se obrnemo glede zadev, ki nas zanimajo. Pogovor zaide na to in ono reč. Pri tem prav lahko spoznamo, da mu slovenska preteklost in kultura ni neznana dežela, čeprav slovenščine ne zna. Z našim geografom si zamenjata strokovne znanstve-

ne knjige in se domenita za nadaljnje zveze.

Pri drugi arhivalni ustanovi smo skušali najti nekaj starih rokopisov slovenskih koroških pisateljev in pa izglubljeni del arhiva Mohorjeve družbe. Tamkajšnji ljudje se nas z običajnimi vljudnostnimi odgovori pač niso mogli znebiti. Tudi nadležnost včasih mora biti. Končno so nam le prinesli neke sezname, prebrskali smo vse, a najti res ni bilo ničesar. Predstojnik se je ob našem odhodu sila prijazno, docela govorniško poslovil od nas. Tako nam še pozneje nikakor ni hotel iz spomina; večkrat smo pomislili nanj in na njegovo ustanovo. In kmalu smo res zvedeli reči, ki so nam kazale naravnost nazaj. A takrat žal ni bilo več časa.

Na deželnem sodišču bi si bili radi ogledali arhiv osebnih listin iz Prešernovih časov. Leta 1832 je namreč Prešeren opravil na celovškem apelacijskem sodišču odvetniški izpit in iz njegovih izpitnih listin bi bilo marsikaj razvidno. Morda so še v sodnem arhivu?

Celovško sodišče je veliko in če kaj iščeš, prav tako težko najdeš kot na naših okrajih. Za sabo puščamo stopnice in pritiskamo na kljuke skoraj do vrtoгла-

Koroški kmet si zajema mastno prst iz potoka za gnojilo (Osojnica južno od Celovca).

vice. In dokler potrpežljivo poslušamo uslužbenca, nas vrag vodi k samim mladim uradnicam ter strojepiskam, ki so sicer ponekod še kar zanimive in prisrčne, a brez resničnega smisla za stare arhive. Končno nam je le dovolj te pisarniške odisejane in vderemo naravnost v prezidentove prostore. No, pravzaprav sem ostal sam, kajti tovariša sta miroljubno obsedela na hodniku. Predstojnik je bil dober in prijazen človek. Ko bi se le neki uradnik nebodigatreba ves čas ne vtikal v najin razgovor in s svojo važnostjo ne zaviral zadeve. Končno je prepričal predstojnika, da več kot petdeset let starih listin ni pri hiši. Tedaj mi ni preostalo drugega kot nekoliko nevljudna prošnja, naj mi samemu dovolijo pregled registrature. Globoko v kleti sem se prepričal, da hranijo listine za sto let nazaj, dalj pa res ne. Torej so Prešernove uničene ali pa so jih z apelacijskim sodiščem vred leta 1848 prese-lili v Gradec.

Nekatere druge ustanove smo obh-dili mimogrede. Končno smo se domenili, da obiščemo še kanonika Valentina Podgorca, ki je bil med leti 1907 in 1920 tajnik Mohorjeve družbe. Sprejel nas je v veliki, skromno opremljeni sobi. Počasi in obzirno napeljem pogovor na rokopisno ostalino Mohorjeve družbe. Vstane, stopi v sosednjo sobo in se vrne s svežnji starih papirjev. Odvijemo jih. Na vrhu kopice listov zagledam bele, skoraj kvadrataste liste, popisane z znano, drobno, poševno ter tenko pisavo Ivana Cankarja. Zavzeto ogledujemo njegovega Šimna Sirotnika, Sosedo Luko, Krčmarja Elijo, Zgodbo o dveh mladih ljudeh, povest V samoti. Nato se oči ustavijo ob Finžgarjevih rokopisih. Vmes je klasično življenje in smrt mohorske knjige. Nato vrsta Meškovich, Medvedovich, Pregljevič in drugih mohorskih rokopisov. Izpisujem si naslove del, a še bolj skrbno premišljam, kako bi vse to mogli dobiti za univerzitetno knjižnico, kjer bi bile stvari na varnem. Tri dni pozneje smo res stopili na cesto obloženi z dragocenimi svežnji.

Drugi dan sem obiskal nekega nemškega pesnika, modernista. Pred leti je izdal zbirko pesmi in knjigo proze; svoja

dela objavlja po nemških literarnih revijah. To je mlad, nadarjen človek, brez službe in živi v precej skromnih razmerah. Med vojno je sodeloval s slovenskimi partizani na Koroškem in zaradi svoje protifašistične miselnosti romal skozi nacistične zapore.

Zvečer stopim v njegovo sobo, natrpano s knjigami in razmetanimi papirji. Na steni visi nekaj svojevrstnih umetniških slik, med njimi neko Spacalovo delo. Zrak je poln tobačnega dima slabše vrste. V naslanjaču lenobno leži velika siva mačka. Nekje izza priprtih vrat se iz sosednjega prostora oglašajo njegova žena, ki pa se ves večer ni prikazala.

Sedevala in kmalu sva v živem razgovoru. Kaže mi svoje rokopise in zasnute. S strastnim, nekoliko preveč temperamentnim glasom bere neobjavljene pesmi. Končno prečita še pesem na Ivana Cankarja, ki ga silno ceni. Seveda pozna le nemške prevode.

Hodiva po večernih ulicah. Pot naju pripelje mimo javnega, uličnega zborovanja socialistov. Ljudi je polna cesta, govornik meče mednje ostre, osvajajoče besede. Množica pritruje, vzklika, ploska. Zanimalo me je, kaj bo dejal moj spremljevalec. Skoraj preglasno mu začno uhajati jedke, žolčne opazke proti socialistom. Nekateri se ozirajo za nama. A on mi jasno in glasno dopoveduje, da so socialisti eno Avstrijo že zapravili in bodo še drugo. Ko govoriva še o drugih rečeh, ga kmalu spoznam: mlad brodolomec je, eden izmed tistih, ki so šli skozi različne režime in zapore, dokler niso obtičali v obupnem anarhizmu.

Ta večer sva s tovarišem zgodovinarjem napravila še zanimiv obisk, ki pa se je zavlekel daleč v noč, tako da ob povratku nisva mogla več v najino stanovanje. Ulil se je še mrzel dež in ni nama preostajalo drugega, kot da sva se zatekla v čakalnico na postaji. Žal nama ni bilo. Tu sva vsaj поблиže spoznala nekaj tipičnih celovških brezdomcev in izgublencev. Povečini so to ljudje srednjih let, slabe obleke in slabe volje, bolj molčeči in mučno flegmatični. Čakalnica je prostorna, čista in toplo zakurjena, tako da je za človeka brez strehe res

vabljiva. Ima pa to neudobnost, da te ponoči zbudi policijska kontrola. Seveda je bila najprej pri nama. Nato je šel policaj od moža do moža, ga narahlo zbudil in obzirno povprašal po legitimaciji. Počasi in zaspano segajo brezdomci ponje in jih podajajo lenobno, kar ležé. Menda sva edinole midva vzela stvar tako resno.

Drugi dan nas je sin prijazne slovenske družine povabil v svoj avtomobil in po lepi cesti smo zdrveli proti Gospe Sveti. Ogledali smo si znamenito cerkev in knežji stol. Šele v mraku smo se ločili od te lepe, žalostno mirne pokrajine naših davnin.

Ko smo tako vsaj za silo spoznali Celovec, bi si želeli ogledati še koroške vasi in življenje slovenskih kmečkih ljudi. Tovariša sta se odpeljala s kolesi, jaz sem sedel na vlak, našli smo se v neki vzhodnokoroški, precej ponemčeni vasi, nedaleč od Velikovca. Tu nas je gostoljubno sprejela zavedna slovenska hiša. Zvečer se je v njej zbralo sedem mladih, vedrih kmečkih dečkov iz vasi in okolice. S seboj so prinesli cel tamburaški orkester in nam vneto zaigrali nekaj narodnih pesmi. Samo mladostno

zdravje in bistra šegavost jim je žarela z mladih obrazov s svetlimi lasmi. Morda še sami ne vedo, kako jim je mehka slovenska pesem prevzela srca, jih združila in jih nekje na dnu za vedno ohranila slovenstvu. Vedri obrazi brez gub in veselja žejne oči niti zdaleč ne slutijo, kako trdo se bodo morali boriti, če bodo hoteli ostati na svoji zemlji — to se pravi, če bodo hoteli ostati Slovenci.

Hišni gospodar nam pripoveduje o počasnem, a korenitem propadanju kmetstva, predvsem hribovskega, kar spričo sodobnega razvoja ni le krajeven, temveč splošen, srednjeevropski pojav. Seveda so Slovenci na Koroškem pri tem še posebno prizadeti. Pokazal nam je pregled o razdeljevanju Marshallove pomoči na Koroškem. Že na prvi pogled je vidno, da so slovenski deli dobili mnogo manj, nemški neprimerno več. Tudi po gospodarski črti je avstrijska germanizacija prav toliko nasilna kot zvita. Narodna manjšina, ki sloni pretežno na konservativnem kmečkem življu, a nima ne trdnega, gospodarsko pomembnega meščanstva, ne organiziranega delavstva (oboje bolj ali manj vsrkavajo nemški politični tokovi) se težko brani in bori. Ustavno-

Žihpolje na Koroškem; v ozadju Košuta.

Hiša iz okolice Žihpolja na Koroškem.

pravni zakoni pa so postavljeni tako, da dajejo posamezne pravice le bolj osebnosti, a ne narodu kot celoti. Če k temu prištejemo še strah, gospodarsko odvisnost in stó drugih reči, ki so v škodo slovenstvu na Koroškem, smo si lahko približno na jasnem o resnosti položaja.

Drugega dne smo se v krčmi sešli z mladim slovenskim profesorjem, ki poučuje na bližnji meščanski šoli. Stvarno in zaskrbljeno nam je pripovedoval o klavrnih razmerah slovenskega jezika na šoli. Zapostavljanje slovenščine je tako očitno, da je o tem škoda izgubljeni besed. Nekoliko zagrenjeno se je pritoževal tudi nad jugoslovanskimi časnikarji, ki so si seveda ogledali vzorno dvojezično šolstvo v Selah, kamor so jih najbrž povabili gostitelji, a niso stopili tja, kjer bi našli popolnoma drugačne razmere. Jezikovne razmere med šolsko mladino so sploh precej žalostne. Poslušal sem razgovore mladih ljudi na vlaku Celovec—Podrožica ter Celovec—Velikovec in po pravici povedano, slovenske

besede nisem slišal. Zvedel sem za primere, ko starši med seboj govore slovensko, z otroki pa nemško ali mešano. Tu in tam so otroci že čisto ponemčeni, le molijo še slovensko.

Na cesti proti Železni Kapli srečujemo gručo otrok, ki nas šolsko spoštljivo pozdravljajo z nemškim pozdravom. Kmečki otroci so, zato jim mirne duše odgovarjamo slovensko. Ob vsakem takem odzdravu otrok obmolkne, te začudeno pogleda in še pozneje resno zre za teboj. Pred vasjo ustavim majhno, zakasnelo šolarko, nekoliko plahih, lepo modrih oči. Razločno slovensko jo vprašam, v kateri razred že hodi. Slovenska govorica tujeja, meščansko oblečenega človeka jo zbega. S tiho negotovostjo mi odvrne: »In die erſte...«

Popoldne smo se napotili v hribovske kraje. Lepa ozka cesta, vsekana v steno zavite, skalnate soteske, je držala ponekod precej strmo navzgor. Na drugi strani ceste je bil prepad. Čudovita, romantična pokrajina nas je poživila in spravila v dobro voljo. Po nekajurni hoji nas je zatekel mrak. Zavili smo s ceste na strmo, namočeno stezo, ki se je vzpenjala v hrib. Počasi prilezemo do samotne gorske kmetije. Ko smo se ji približevali, se nam je nekdo urno umaknil v stajo.

Stopimo v veliko kmečko hišo. Od stenske klopi in izza peči se proti vratom vprašujoče in resno ozre nekaj mož, iz kuhinje pride gospodinja, za njo mlado dekle. Nekoliko prehitro in v zadregi povemo, da smo potujoči študentje z one strani. Prijazno nas povabijo, naj sedemo. Miza ni ostala dolgo prazna in ne suha, pogovor je hitro stekel.

Ustavili smo se na starodavni in precej trdni slovenski kmetiji. Eden izmed sinov je vselej podedoval posestvo, tako da se še danes ne loči hišno ime od osebnega. Vidi se, da je morala biti nekoč pri hiši bogatija, v zadnjih desetletjih pa se postopoma krči in nazaduje kot vsa gorska posestva. V pogovoru z gospodarjem skušamo zvedeti zgodovino kmetije.

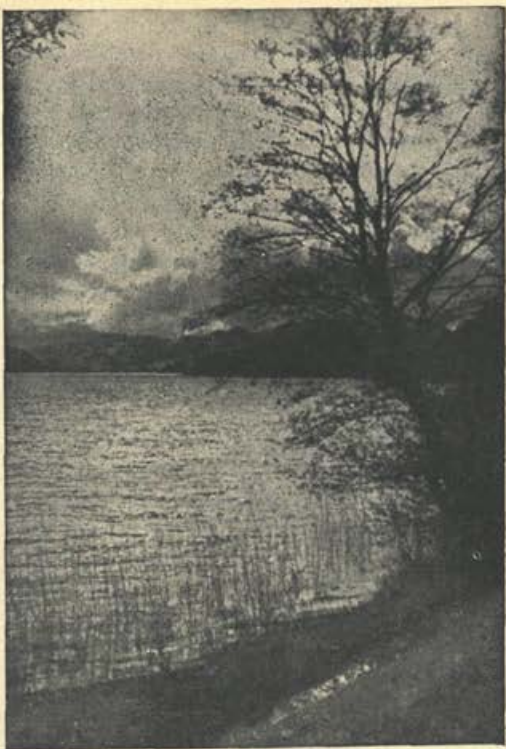
Konec prejšnjega stoletja je hiši pripadalo 250 hektarov zemlje. Od te je bila le desetina obdelovalne, vse drugo go-

zdovi in pašniki. Redili so takrat 28 glav goveje živine, 110 do 120 ovac poleg manjšega števila svinj in koz. Na posestvu je delalo okrog 20 ljudi. Danes imajo obdelovalne zemlje še 14 hektarov, goveje živine 14 glav, ovac 28 do 30, na posestvu dela 10 ljudi. Nekoč je bilo najete delovne sile na pretek, danes je ni dobiti. Doma ostajajo le družinski člani, včasih si celo ti raje iščejo kruha v mestu. Pomanjkanje delavcev občutno prizadene takele kmetije. Zemljo namreč obdelujejo tudi po nerodnih strminah in ko orjejo, zemlja polzi navzdol, k spodnjemu robu njive, tako da se z zgornje strani površina krči. Ko je bilo pri hiši še dovolj delavcev, so zemljo vsako drugo leto vozili ali prenašali nazaj, zdaj tega ne morejo več. Pašnikov je še dovolj, a tudi živine ne morejo imeti več, kot jim dovoljuje delovna sila. Poljske pridelke porabijo doma, denar prinašata samo les in živina.

Za pečjo sedi stari hlapec Gregor, ki tudi počasi pride do besede. Pripoveduje nam, kako so nekoč sezonski delavci s Kranjske prihajali delat na Koroško. V gorske Korte so prišle žene iz Olševka nad Kranjem, spominja se celo, da je konec preteklega stoletja v Solčavi videl 40 do 50 žena, ki so odhajale na žetev v okolico Celovca. Iz okolice Kamnika so žene hodile na delo po naseljih okoli Dobrle vasi. Možje iz soškega Bovca pa so hodili delat v zahodne dele Koroške.

Sami zanimivi podatki, ki jih naš geograf strastno beleži. Jaz medtem lovim na papir nekatere lepe narečne izraze, tovariš zgodovinar pa je kar nekam utihnil. Čisto miroljubno sedi, po malem dviga šilce ter se prepričuje o pristnosti koroške ognjene kapljice. Človek res ne more biti vedno zgodovinar. Včasih je treba v sedanjost. V hiši je tudi pet hčera, brhkih in ljubkih deklet, ki imajo pa žal v kuhinji sila opraviti, tako da le tu in tam katera pride na spregled. Le v najbolj oddaljenem kotu hiše sedi ena in zaverovano plete. Po večerji so vendarle prišle in to je celo geografa vrglo iz njegove zagrizene agronomije — jaz sem že prej obupal nad njim in se pridružil zgodovinarju. Dekleta so se usedla

Pogled na Vrbsko jezero.

k peči, mi smo pa tudi sedli nekoliko bliže. Kmalu smo bili v krepkih šalah in v nalezljivem smehu. Ena izmed njih, simpatična blondinka s kitami, je od nekod pričarala citre in zapela s čudovitim glasom. Besede so nam kar zamrle. Še naš geograf, vedno stvaren in znanstveno konkreten mladenič, je dobil nekam velike in sentimentalno nezanesljive oči, da o zgodovinarju sploh ne govorim. Nato so zapele vse hkrati, troglasno in zares ubrano. Znale so veliko narodnih pesmi, na koncu so dodale še nekaj partizanskih. No, pravzaprav ne čisto na koncu. To je bil naš najlepši večer.

Spat so nas poslali v gorenjo hišo, a kdo bi bil spal. Bili smo že zgoraj, a ne vem kako to, da smo se nenadoma spet vsi trije srečali na vrtu v jasni in pozni mesečini. V hiši za drevjem so že pogasili luči in sredi negibne gorske tišine se je slišalo le še enakomerno žebranje molitve.

Naposled smo se le splazili v svojo sobo, se stisnili v obe postelji in utihnili.

Zjutraj je bil geograf spet prvi buden. Ugotovil je, da so vse reči okoli nas in na nas nove, da smo torej oskrunili balo ene izmed petih deklet. Nato se je med zgodovinarjem in geografom začel ali — bolje — nadaljeval pogovor o koroških dečvah. Geograf je že v Celovcu zagrizeno hvalil koroško ženstvo nasploh (že v lanskih počitnicah je študiral geografijo na Koroškem), zgodovinar se mu je takrat upiral in se nekam trdovratno zavzema za Ljubljano. To jutro pa je geograf menda komaj čakal, da se utrujeni sopotnik zbudi in, ko je to dočkal, mu je brez uvoda in nasilja izvalil priznanje v korist Korošic.

Zjutraj so nas prijazna dekleta presenetila še s svojimi kuharskimi sposobnostmi. Naložile so nam celo zelo izdatno popotnico in ko smo se spustili po bregu navzdol, v lepo sončno jutro, so nam v slovo še zapele in pomahale. Za gozdom se je zgodovinar (kot član pevskega zbora) menda čutil poklicanega, da zavriska. A fant je bil konec koncev le toliko obziren, da nam je prizanesel.

Odrinili smo nazaj proti Celovcu. Spotoma je imel geograf smolo. Nalomila se mu je kolesna os in ni se mogel zlepa odločiti, ali bi hodil peš ali naj se pelje. Kot Hamlet je omahoval in končno s trpečim obrazom in sila previdno le zlezel na kolo. Vozil je pol sedé, pol stojé in kljub resnosti se s tovarišem nisva mogla ubraniti smeha.

Ta večer smo se ustavili v neki vasi pri slovenskem študentu, ki je na graški univerzi že opravil doktorat in se ukvarja z znanstvenim delom. Pripravlja tudi zgodovino NOB na Koroškem. Razvili so se dolgi pogovori.

Njegov brat Janez, mlad kmečki gošpodar, je eden izmed najstarejših in menda tudi najdrznejših partizanskih borcev na Koroškem. Doživel je čudovite reči, njegovo živo in silno zanimivo pripovedovanje je šlo daleč v noč. Malokatera knjiga bi človeka v trenutku tako zajela kot to živo, s krepkim humorjem zabeljeno pripovedovanje.

Naslednjega dne smo prevozili pot do Celovca. Mimogrede smo pozorno poslušali govorico ljudi po cestah in poljih,

se spustili tu in tam v vsakdanji pogovor ali povprašali po poteh. Ugotovili smo, da v tem delu ljudje srednjih in starejših let govore med seboj skoraj samo slovensko, le pri mladini je stvar nekoliko bolj negotova.

Drugi dan nas je čakala pot proti zahodu. Iz Celovca smo odrinili zjutraj, prevozili Rož in Gure, napravili spotoma nekaj zanimivih obiskov ter se zvečer ustavili pri trdni slovenski družini v okolici Vrbe. Prišlo je še nekaj sosedov, starejših slovenskih mož, in pogovor je nanesel na vse mogoče reči.

Vrba, ki leži na zahodnem koncu jezera, je danes svetovno znano letovišče in tudi njena zunanja podoba se počasi prilagaja temu. Avtomobilski promet na cesti Celovec—Vrba—Beljak je še v jesenskih dneh neverjetno živ. V letošnji sezoni so Vrbo obiskali tujci z vsega sveta in vseh barv. Nekateri emigranti iz vzhodnih držav so v povojnih letih pustili težke vsote denarja v tukajšnjih nočnih lokalih. Hkrati s tujskoprometnim središčem je Vrba hote ali nehote tudi germanizatorski center te pokrajine.

Starejši mož nam ta večer pripoveduje zgodbo o ponemčenju Vrbe. Nekako v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je prišel z Dunaja neki zdravnik in nabiral v močvirnati okolici jezera zdravilna zelišča. Spoznal je lepoto te slovenske zemlje, njeno ugodno prometno lego in na Dunaju začel navduševati za turizem, ki naj bi se razvil ob Vrbskem jezeru. Podjetne Dunajčane je le zamikalo, kaj je na stvari, nekateri so prišli in kupili parcele. Slovenski kmet, pogosto reven in zadolžen, je z veseljem ter poceni prodajal zamočvirjeno ali s slabim gozdom poraslo zemljo. Zrasla so gostinska podjetja, razvijal se je tujski promet. Priseljenci so počasi bogateli, ob agrarni krizi izkoristili kmetovo stisko, za majhen denar nakupovali nova zemljišča in slovenskega človeka vedno bolj potiskali z njegove grude. Podjetniki so bili tujci, menda je danes na Vrbi samo dvojje podjetij, ki sta imeli ali še imata slovenske prednike. Vpliv tega razvoja je posegel tudi v okolico. Rastejo vile in hoteli, kmetje skušajo vsaj eno sobo pripraviti

poleti tujcem. Videli smo, da kmetije tam okoli izgublajo pravi kmetijski značaj. Kmet preusmerja svoje delo v vrtnarstvo, sadjarstvo, perutninarstvo in podobno. Vse to bolje nese.

Zgodaj zjutraj smo nato peš odrinili proti vasem, ležečim severno od Vrbskega jezera. Ta del je že skrajni slovenski pas in je močno izpostavljen germanizaciji. Lep, sončen dan je, megle so se porazgubile, prelepa krajina spominja na najlepše gorenjske koticke. Ne vem, da bi bil kjer koli že videl toliko prikupnih obpotnih znamenj, čisto zraslih z arhitektoniko zemlje. Njih škodlaste strehe, na robih lepo rezljane, človeka kar razvesele.

Tokrat se ustavljamo na vaških pokopališčih. Ogledujemo si imena mrtvih in si skušamo vsaj za bližnjo preteklost ustvariti sliko slovenstva v teh krajih. Velika večina imen je čisto slovenskih, medtem ko so napisi zvečine pisani v nemškem jeziku. A nekaj je bilo tudi trmastih, neugnanih. Svojcem so dali na grob materine besede. Na stranskih cerkvenih zidovih pa po navadi vzdane podobe nemških vojakov, ki so padli v zadnji vojni. Mnogo jih je, celo pri najmanjših cerkvicah po več, med njimi veliko slovenskih fantov in mož. Beremo njih imena in kraje, kjer so padli. Po vsem svetu leže: od Francije in Norveške do Leningrada in Stalingrada, od Kavkaza do severne Afrike in Atlantika.

Približujemo se Kostanjam. Tu, med vasjo in Strmcem, na kmetiji Zvrhnje Drabosnje je bil 1768 rojen znamenit koroški ljudski pevec Andrej Šuster Drabosnjak. Tu nekje je kar med oranjem sestavljal svoje simpatične rajme in si jih na vsakem koncu njive zapisal v papirje.

Popoldne smo prispeli v prijazno, na sončni strmini ležečo vasico. Ustavimo se v župnišću. Župnik nas vljudno sprejme in povabi v svojo sobo. Vidimo, da je trd, zaveden Slovenec, ki ni navajen skrivati svojega prepričanja. Na slovensko zavest svojih vaščanov skuša vplivati, kolikor je mogoče, če je potrebno tudi s trdo besedo. Stvarno, resno in preudarno nam pripoveduje o razmerah. Je globoko za-

skrbljen, a ne malodušen. Med vojno so ga nacisti pregnali, a ugnali ne.

Zavedamo se, na kakšnem ozemlju smo, zato ga povprašamo, kako je z narodnostno mešanimi zakoni. Z one strani hribov, kjer živijo še Nemci, se fantje kaj radi priženijo na slovenske kmetije. Precej porok je tako napeljanih, da bo slovenska kmetija prišla v nemške roke. Presneto redek je primer, da bi se zgodilo obratno. Ob koncu načnemo še nekoliko kočljivo vprašanje o narodnostni, bolj protinarodnostni politiki celovskega ordinariata. Na Koroškem je precej duhovnikov narodnostno zavednih, a ordinariat nasprotuje slovenskim narodnostnim pravicam. Ko smo se pogovorili, nas je župnik spremil do poljske steze, nam razložil poti in nam krepko stisnil roke.

Zvečer se precej utrujeni, a z mnogimi podatki v žepu vračamo proti Vrbi. Jezero je še bolj mirno, na nebu se zbirajo oblaki in mu dajejo vedno temnejšo sivo barvo, ob robih segajo vanj prve črte prižigajočih se luči.

V hladnem jutranjem dežju sedemo na kolesa in se odpeljemo proti Celovcu. Začelo se je pusto jesensko vreme in čimprej moramo domov. V Celovcu obiščemo še slovenske politične voditelje in zdaj, ko so nam razmere že nekoliko znane, je pogovor mnogo živahnejši in zanimivejši. Boleče koroško vprašanje dobiva v naši zavesti čedalje jasnejše in čistejše oblike.

Tovariša sta se s kolesi odpeljala proti meji. Sam sem opoldne stopil v vlak. Poiskal sem si prostor blizu glasne gručee dijakov, ki so se vračali od dopoldanskega pouka. Veseli so, zdravi, smeje se in lahkotno izstopajo v slovenskih krajih. A čudno, nikogar med njimi ne slišim, da bi spregovoril slovensko besedo. Mar je res več ne poznajo? Tega ne morem verjeti. Načnem pogovor z dvema in vidim, da me čisto lepo razumeta. Kaj je mogoče, da v dušah več ne čutijo življenja materine besede, da jim je le tuja, morda prijazna znanka? Gledam skozi okno za poslednjimi, a ne morem s pogledom daleč za njimi. Zunaj lije gost dež in nikamor se ne vidi. Bližamo se meji.

V pravljíčni Beneški Sloveniji

Ali ste poslušali pojočo besedo, sladko govorico beneškoslovenske zemlje, glasnico njenega ljudstva, slovensko benečanščino, ki odmeva v sozvočju zagorskih zvonov iz Ronca v Laze, iz Laz v Landar, iz Landra v Brnás, iz Brnasa v Špeter, Brišče, Podbonesac? Srebrno žubori kot Nadiža! Ljudje ne govorijo — pojejo, višajo, nižajo, naglašajo. Ali ste ujeli rahle utrinke, čisto muziko te besede?

Slavič, ponočni tičac je že zapjeu u grmiču pr Nadiži an lunca je prsjala za Staro goró, da niso mogli spat ne puobje ne čečé. Tunin z Brnása je biu takuó žalosten, ku de b mu ležala na težka laštra na srcu! Ki b ne biu žalosten! U uojško mora jti ku ti druj slovinsk sudatje z Benečije. Ki porečé Dominika? Jo nosi u srcu ku Mariju u madaljonu!

An se je Tunin okorajžu an šu črjez Nadižo u ronac do nje okenca jemati bridko slovó:

»Ki sem ti stuoru,
ki s jezna na me?
Jubca, ne maram za te,
kadar pridem pred te,
ne pogledaš ti me.«

Dominika pa je bila hudà:

»Jest te čakati več ne mò,
kjer mi leta gor gredò.
Kar bom stara, me usi pustjò!«

Ku de b ga poliu s škafom, je Tunin ostau prkamnjen, tadi pa je sladko jau:

»Če si jubca mojà,
sej ti dam pit vincà.
Če njes jubca mojà,
zate je dobra uodà.«

Dominika se mu je glasno zasmijala:

»Le pij jo, le pij jo,
uodica je dobrà,
uodica je dobrà
za bunika usakega!

Če mi jo daš enkrat pit,
saj te grivalo bo.
Nečem pit tuojga vincà,
rajš bom pila uodò.«

Popried ku golobčič, sadà ku lintver je puob zakunu, de se je Dominika strelà:

»Pogledi, ti jubca,
s tvojimi ljepimi črnimi očmi!
Nacó je ta zadnja nuoč,
kjer jest k tebé ne pridem vič.

Njes no miga trkáj ljepa
an bogata tudi ne,
de jest bom noči
zamuju okù tebé...«

Tadà je Dominiki zavrijela kri, je Tunin teku dol po roncu ku sam zlodej an onà je takuó močno zapjela, de so skoviki an sove sfrlel z vej an de se je Tunin ustavu an poslušu, kakuó Dominika vršči:

»Zapustila bom te cela, cela,
le Rezjana če bom vzela,
jest puojdem za njim.
Le koš če bom vzela, vzela,
jest puojdem za njim.

Le cunje če bom brala, brala,
jest puojdem za njim.
Še u hiš če ne bom spala, spala,
jest puojdem za njim...«

Kuker srebrn flok je tekla Nadiža, kad je Tunin zavrisku na mostiču. Slavič, ponočni tičac, je use vidu, je use slišu an mu je drobiu sladko ljubezen, de se je Tuninu kar cedilo u duši. Rad je paršu gor na ciesto; je njegà sosied Zanut glih biu valienzu uon z oštarije vesu an dobre voje, močno se je zakrohótau Tuninu:

»Danes veseru, jutre veseru,
cjuu tjedan dobre voje,
še le buj bi biu,
če b se ne biu oženu.

Huda ženà, grda ženà
je hujš ku pokriva.
Pride slana, pokrivo umorji,
pa huda ženà še dugo živi.

Lan sem se oženu,
magar b se ne biu:
žena me tuče,
še malo sem žiu!

Lunca se je Tuninu posmijala in zašla. Slavič, ponočni tičac, je utihnu.

Drugi dan je sijalo sonce z devetih benečanskih nebes. Ko smo oblezli vse vrhe, krnice, platišča, strnice, smo poiskali starega prijatelja. Obljubili smo mu lani, da ga homo letos spet dišturbali (nadlegovali). Na srečo — smo ga našli doma.

»Hoj, Petar Matajurac — smo pršli. Bouh di srečù!«

»Kduo ste? — Vi ste? Buoh di, Buoh di,« je Petar Matajurac poskoču, odvrngu vile an nas saludau.

»Kuo je ki, Petar Matajurac?«

»U ti prvi uojski sem se pet ljet tuku za Italju, po uojski mi je Italija pokajzala figo an jest sem muoru lepua po svjete. U teli zadnji uojski mi je hudič uzeu use, kar sem biu z veliko fadijo za-

služu, an na suojo staroščino sem muoru se povarnit domu... Pa sédimo, sedimo pod latnik! — Sreča mojà, de mam brumne nevuode (nečakinje), k so me sparjele ku strica. No, Paska, Redžina, Jolanda — parnestè ki. Tovarši sa žejni an stric tud!«

Ročne nječe so urno zletele, prinesle domačih dobrot in natočile, vesele, da imajo tako »fino vižito«.

»Vi ste tist profesóri, k pišete te u žurnale,« je začel Petar Matajurac, »an tadà, zaki nam pravijo, de smo Benečani? Te dol od Čedada an te dol od Vidma so tudi Benečani. Pa nam pravijo, da smo Slovinci benečanski, venecijanski, ital-ski, nadiški, terski, idrijski, rezijanski, furlanski — an Buoh vje, kakuó še. Mi smo Slovenj an ne Benečani, kukr nas zmirjajo te po žurnalih!«

»Petar Matajurac, sadà nam adno povestè — tisto o gorenjih Barnasanih...?«

»Jest jo bom povjedu, vi pa napisál,« se je stric posmejau, »povjedu vam bom, zaki usak gorenji Barnasán use zapije.

Veste... Kristus an svet Petar sta paršlà u Gorenji Barnas. Na pragu dne hiše je sedeu dan starčič an je molu rozár (rožni venec). Svet Petar mu je posneu klabuk, se žegnu an mu se par-

Ahten v Beneški Sloveniji

klonu. Kristus pa je šu le napri an ga nje še pogledu ne.

Srečala sta dne ga puoba, k je veselo svižgu an pjeu. Svet Petar je šu napri an ga nje še pogledu, Kristus pa ga je prjazno pozdravu an se mu posmejau.

„Kuo je tuó,“ ga je uprašu svet Petar, „de starčiča, ki je molu rozár, njes še pogledu ne, an puoba, k je veselo svižgu an pjeu, si pozdravu?“

„Starčič,“ mu odgovori Kristus, „je use zapiu an zapravu an sadà, k je star, njema ne ki pit ne ki jest, mol rozár. Puob pa mol an svižga, kadar je cajt.“

Do tadà sta hodila od hiše do hiše prosit kos pulente za kosilo. Doma so ble samé žene, vsi možje so bli po oštarijah. Žené pa njeso imele moke, de b pulento skuhale, an so pošljale še ta dva popotnika u oštariju.

Kristus an svet Petar sta muorla jezna an lačna zapustit Gorenji Barnás. Od tistega cajta vsak gorenji Barnasán, hitro ko pride k pamet, gre u oštarijo an je ne zapusti, dokjer ne vsegá zapije...«

»Ho, ho, ho,« se je stric Petar Matajurac smejau. »pa ne mislite, da sem jest biu tist starčič...«

»Kuo lepuo ste povjedu, no, stric, še adnu pravcu!«

»Bom povjedu, zaki tam pr Čedadu pravjò hudičeu muost.

Vestè, ankrat je liu dež ku s škafa, Nadiža je močno narasla an stopila uon s svuojeha brjeha. Poderla je use muoste, takuo de se ni moglò jti iz dneha kraja do drugeha. Bla pa je dna čečà, k je tjela jti obiskat svuoyo mater, k je bla hudo buna. Kad je prišla s Čedadà, ni mohlà jti črjez Nadižo, zatuo k uodà je odnesla tud ta muostič, k je tadà pejou črjez patok. Težkuo ji je blo pr sercú, kad je na staro mater prmišljala, k leži sama na drugem kraju uodè u dni ubohi hiši. Začela je žalostno jokát. An tadà nankrat ji skuoč dobra miseu u hlavu. Uzula si je čareuje (čevlje) an s obljeko sljekla an usi skup zavezala u dan fagotič an verglà na druhi kraj Nadiže. Sadà je tjela skočiti u marzlo uodò an takuo štarkoč preplauati jo an prit srečno na suhò. Kad je stala na brjehu,

takuo ku ju je Buoh na svjet dau, se jej je prkazou dan ljep an mlad fantič an je z ljepimi besjedami jau: „Vidim, de ti češ skočiti u uodò an plavoč prit sem. Hlej, navarno b bluo zate, kar ne znaš dobro plavati an uodà je močno velika an deroča. Jest pa ti čem pomahát črjez. Nardiu bom ljep an velik muost, ma samó pod nu kondición (pogojem). Parva duša, k pride črjez muost, bo mojà.“

Čečà pa, čepru je bla mlada, je bla močno furbasta. Hitrò je bla prpravljenà sprejet ta pakt. Ta ljepi mladenič, ni biu druh ku sam hudič, je ku blisk nardiu ljep an nou muost an se je na uso muoč smejau, kar je mislu, de mu bo hitrò prla pod parklje ta mlada čečà. Kad je hudič čakou na druhim koncu muosta, de bo dobiu dušicu, je čečà poklicala pr sebi psa in ha spodila pruoti hudiču. Verglà je še mali kuošček sjera (sira) pred njim, de b pas šou buj naglo. An rjes, pas je pršou prvi črjez muost, bla je ta parva duša, k je bla za hudiča ku regal (darilo), zatuo k je nardiu ljep muost. Kad je hudič vidou, de ha je mladà čečà ogoljufala, je zatulu an zabliskalo se je za njem an je hitro u pakù zbježou.

Muost pa je ostau še do danàs an usi mu pravjò Hudičeu muost na Nadižo te pr Čedadu.

An tadà je konác,« je reku Petar Matajurac.

»An tadà hremo,« smo rekli mi.

»An tadà še pijte,« so rekle nječe.

An smo pili na zdrauje beneških Slovenj!

Jelica L. Jelič

Žitljenje

*Peščena puščava,
nikjer zelenice,
nikjer je ni sence,
nikjer ni vodice.*

*A jaz kako rada
bi v senci počila,
kako bi se žejna
vodice napila...*

*»Ah, končno, glej, tam je!«
sem vsa vradovana,
hitim in se zgrudim:
bilà je le fata morgana.*

1

Vsaka izmed naših obmejnih pokrajin ima poseben, nepozaben čar. Tako da je Slovencu vedno bridko pri srcu, ko jo zapuščaš, kadar pa jo spet zagledaš, se ti odpre vsaj pol nebes na zemlji. Na voljno razgibanih gričih ob robu Goriškega v Prekmurju se oziraš le nazaj in tujina se ti dozdeva od tam posebno mrzla in sovražna. Pa je isto na zahodnem robu Slovenskih gor, kjer gledaš na drugi strani nekdanj domačo, zdaj ugrabljeno, potujčeno zemljo. Še huje je v sončnih planjavah koroških Djekš, kjer še čutiš zadnji utrip svojega naroda, a dobro veš, da je onstran že tujina. Ali spet pri Gospe Sveti, ob zibelki slovenske svobode, ki je vsa naša, in vendar ne smeš tam slišati domačih glasov. Kako čudovit je razgled z Dobrača, a prijeten samo takrat, ko se oziraš nazaj na svojo zemljo. Na Ziljo in ravnino ob njej si komaj še upaš gledati z božajočo mislijo, da je tam košček slovenskega srca, ko pač čutiš na njej roparsko tujčevo roko. Nič bolj ti ni, če stopiš s Kanalske doline vrh Višarij in bolešno čutiš, kako se ti izmikajo slovenska tla. Obišči potem Rezijo, poglej v Beneško Slovenijo in povej, če imamo kje še lepši košček domačije, in vendar ga še ne smemo imenovati popolnoma svojega, dokler tu gospodari tuja roka. Ustavi se na Dobrodo in preudari misel, da je tu slovenskih fantov grob, pa boš začutil, kako je ta svet naš, ves posvečen, in vendar nam tega nihče noče priznati. Zdaj si pri morju, pa veš, da si pred zaprtimi vrati v svet, Trst tebi ni odprt, kakor čutiš, da je odprt za tujca, pa naj si ti stokrat tu bolj doma od njega.

V Koprščini, v slovenskem delu Istre, ti je prvič drugače pri srcu. Res tudi tu še ni čustvo sproščeno kakor na svobodnih tleh domovine, vendar ti je lahko v duši, ko veš, da na meji te zemlje ni tujca. Obliva jo morje, slovensko morje, za nas edino morje na svetu! Le v slovenski Istri in više gori na sever ob

obali Tržaškega zaliva je Slovenec dosegel morski breg in se ob njem ustanočil. Kjer koli se tu popneš na nizke vzpetine, povsod zreš pred seboj morjâ široko cesto, pogled nazaj pa ti odkriva najvišje vrhove slovenskih gor. Z enim pogledom sežeš s teh zelenih brd vse od morja preko Krasa do skalnih čeri nad slovenskimi planinami — Koprščina je slovenska zemlja v malem, očarljiva na pogled in silna po svojem pomenu.

Seveda ima tudi slovenska Istra, ki ji sosedji pravijo Šavriško primorje (podobno, kot so svet zase Brkini ali Čičarija), svoje posebne značilnosti. Istra ima tri pasove. Najvišjemu delu pravimo »bela Istra«; to je njen vzhodni del, ki ob gori Učki (1596 m je visoka) nad Lovranom premeni smer na jug in zavzema tudi vzhodno obalo ob Reškem zalivu. Vrh teh skalnih planot bi kmalu mislil, da si sredi Sahare, tako je tod pusto in golo. Vendar pa so po kraških poljih in pašnikih v nižjih legah spet prijaznejši kraji. Vso zahodno stran Istre imenujemo »rdeča«, zaradi njene rdeče kraške prsti, ki jo pri nizko ležečih kraških poljih srečuješ vsepovsod in se lepo odbija od dosti gostega zelenja sredozemskih rastlin. »Rumena Istra« je srednje visoki osrednji prostor, ki samo v Koprščini sega do morske obale. Ob Dragonji, mejni reki med Slovenci in Hrvati, zlasti ob njenem izlivu z največjimi solarnami vse Istre, se Koprščina naslanja na nizke planjave rdeče Istre; kmalu nad Rižano, drugo največjo reko z izlivom blizu Kopra, pa se slovenska Istra dvigne spet v obronke bele Istre. Tako nam Slovincem pripada najplodnejši kos istrskega sveta. Zemljo sestavljajo debele plasti sipkega laporja in le malo trdnjega peščenca, ki ne propušča vode. Reke in rečice so se globoko zajedle v mehka tla in jih razrezale na kratke, rahlo povezane hrbte, ki izjemoma segajo nad 300 m visoko; splošno imajo vrhovi malo več ko 200 m, tik ob morju večkrat le po nekaj desetih metrov

visoke odsekane stene. Tod ob morskem bregu ti zemlja večkrat razkriva vse skrivnosti svoje geološke zgradbe. Vodovje odnaša pozimi, ko je glavni dež (snega imajo še za kratkotrajno zabavo premalo), rodovitno prst k obali, kjer so se razgrnile naneseane ravnice, največje pač med izlivom Rižane in Dragonje. Da rešijo prst odnašanja, ograde njive in jih tudi v bregovih zravnaajo v obliki ozkih polic ali teras. Tako so ravnine in položnejša pobočja spremenili v njivice in vinograde, obrobljene in prepredene z vrstami sadnih dreves, da imaš vtis nepreglednih vrtov. Ko v februarju tod vse zacvete, imaš rajsko pašo za oči. Zelenje pa se še najbolj spremeni v opojno sivo-rjavo uvenelost ob dolgi poletni suši, ki zanjo Šavrinov ni treba zavidati. Takrat so zlati časi samo za kopalce in za zbiralce soli, nekaj ob Strunjanu, v glavnem pa na jugovzhodni strani Piranskega zaliva, pri Sv. Luciji v zmernem obsegu, na široko pa pri Sičjolah. Taka je ta zemlja, polna sonca in vodovja, rahla in topla, razbita in vendar združena v trdnem oklepu morja, ki te spominja na svinec in jeklo.

In ljudje? So res naši? Naši po srcu in močni volji, po jeziku in mišljenju? Kdor tako sprašuje, jih ne pozna. Pojdi mednje in ti zagotavljam, da boš ob prvem srečanju odkril, da se že davno z njimi poznaš in da jih imaš za vselej rad. Živahni so, vedri, pogumni, delavni in bistri. So pač že tisoč in več let na straži vrh morske obale, vedno pozorni na čas in njegova znamenja, razgledani in poučeni, čeprav preprosti in modri, pa dobri kot kruh, ki ga na svetu nikjer boljšega peči ne znajo. Zemljo imajo za svojo in našo. Kaj pa Italijani, kaj njihova mesta? Poglej na zemljevid in boš dognal pomirljivo resnico! Koper, glavno mestno selišče, je bil do nedavna osamljen otok, od koder je bila pot le preko nasipa, zdaj je rahlo prilepljen na celino in komaj čuti utrip njenega življenja. Izola že z imenom oznanja svojo otočno lego, danes že komaj zaznavno. In Piran, ta se je stisnil na ozek rtič in se tako skril slovenski zemlji, da ga zapaziš samo z morja; ker ni

na otoku, se je zavaroval s slikovitim obzidjem; proti morju se baha s svojo lepoto kakor pav, slovenskim gričem pa sramežljivo obrača hrbet. Italijani so solarji, ribiči, trgovci in pomorščaki, posebno doma na vodi, na kmečki zemlji pa tujci. Zavedajo se, da morajo živeti na robu slovanske zemlje, ki se nanjo naslanjajo. Že stoletja so vloge med nami in njimi tako razdeljene, kakor da so oni pozabili oditi, zdaj bi pa radi ostali, ker so se privadili, in živeli v slogi s sosedi. Med našim in njihovim ljudstvom ni pravega vzroka za sovraštvo in prerivanje. Zato boš naletel spet in spet pri ljudeh, ki jim niso vcepili narodnostne mržnje od zunaj, na sproščeno človečnost, ki ji brez strahu smeš zaupati. Zemlja ima čudovito govorico. Ta jim pravi: Glejte, ločeno ste živeli, dokler vas je voda morja delila, zdaj sem vas spojila, sprejmite to kot usodo in jejte pri isti mizi, ki sem vam jo pogrnila, saj ste lahko prijatelji...

Danes je glavni del Koprščine s hrvatsko Bujsčino (ta se imenuje po glavnem kraju Buje skoraj na severnem koncu rdeče Istre nad Dragonjo) dodeljen Svobodnemu tržaškemu ozemlju in izročen jugoslovanski vojaški upravi. Le majhen del slovenske Istre je šel z odprtimi rokami domovini v objem. Vsi Slovenci, ki tod žive strnjeno na kmetski zemlji tik do mestnih zidov, marsikje prav do morskkega obrežja, so se ji želeli pridružiti. Saj s ponosom pripovedujejo, da je bil v Loparju, močni slovenski hribovski vasi, za nekaj časa celo sedež vodstva vseh osvobodilnih bojev. Požgani domovi križem slovenske Istre glasno kriče, da naše ljudstvo tudi tam ni skrivalo neizprosne volje, da si pribori svobodo. Kaj bo prinesel jutrišnji dan? O tem ni treba razpravljati, saj je več kot pribito, pa še s krvjo zapisano, da so ti kraji kos naše domovine in ljudje živo meso v našem narodnem telesu. Neupogljiva volja, oprta na zdravo pamet in vódena po ljubečem srcu, se je že odločila za nas...

Vprašajmo se rajši, kaj nam obeta zgodovina teh slovenskih tal. Zgodovina ima pomembno nalogo, da razkriva zakonitost razvoja v človeški družbi in

tako se more poznavalec njenih ugotovitev mirno zadržati ob vihravih enodnevnih prepirih za senco. In take prepire je vrgla v svet narodnostna mržnja, ki je bila stoletja tuja ljudskemu občutju in — bo spet tuja, ko se bodo ljudje streznili. Življenje srka svojo moč navsezadnje le iz zemlje in daje ljudem, ki na njej živijo, z isto hrano tudi isto misel in isto voljo. Včerajšnje sovražnike posadi za isto mizo in jutri bodo nerazdružni prijatelji. Vzemimo za primer le Angleže in Bure v južni Afriki! Nekaj desetletij nazaj pomnimo, ko so se malodane pred našimi očmi klali na življenje in smrt, saj še žive priče in sodelavci pri tem nečednem pokolu; pa naj jih danes kdo poskusi razkleniti, ko so že tako povezani na isti zemlji! Tudi v slovenski Istri mora biti tako. Tako je nekdaž že bilo in življenje ne laže, postavlja pa rado na laž vse, ki delajo proti naravi, močni volji in zdravi pameti.

2

Bilo je pred približno 250 leti, tam okrog leta 1700, nekaj let tudi prej in nekaj pozneje.

To je ena med mnogimi podobnimi zgodbami. Morda bo zgodovina odkrila še kako bolj značilno. Nič zato. Življenje se pač poigrava s človeškimi usodami, da se drugi iz njih kaj nauče, če hočejo biti modri. Eno takih si oglejmo!

Leta 1686 so v Rimu posvetili za škofa bistrega, a ne nadpovprečno nadarjenega Pavla Naldinija in ga poslali na spraznjeno mesto v Koper. Imel je takrat kakih 54 let. Dotlej je živel v Padovi v samostanu avguštinskih eremitov, mi bi rekli puščavnikov. Spadal je torej k istemu redu kakor nekako sto let pozneje živeči Ljubljčan p. Marko Pohlin, ki je z neizmerno pridnostjo trebil tla, kjer je nato moglo vzrasti slovensko umetno slovstvo. Tudi Naldini je bil taka mravlja, ki nosi več ko tehta sama. Kakor priznava, ni dotlej še nikoli bil v Kopru, ne na ozemlju svoje škofije, kjer so živeli razen po mestih samo Slovenci. Meje koprške škofije namreč oklepajo v glavnem le slovensko Istro;

danes (pravzaprav od leta 1828) je v celoti združena s tržaško, ki ima v Kopru drugo stolnico. Hitro jo je lahko pregledal, saj obsega le štiri dekanije, dve mestni in dve kmetski, vse izven Kopra. Nato je pridno, po lepem redu poiskal vse spise, tiskane, rokopisne in še arhivarske podatke, jih smiselno ocenil in sam napisal o svoji škofiji živahno podan priročnik, ki je izšel leta 1700. Knjigi je dal naslov »Corografia ecclesiastica«, kar bi se po naše reklo: Pokrajinski opis za Koper in njegovo škofijo. Že pri oceni uporabljenih pisateljev je mož pokazal svojo barvo. Verjame sicer preveč lepo donečim izročilom in prikupnim razlagam, vendar spretno primerja avtorje med seboj in poišče najverjetnejšo skupno podlago njihovemu pisanju. Naldiniju se je godilo kakor našemu Valvasorju, ki je za »Slavo vojvodine Kranjske« zbral kopo nepogrešljivih poročil, jih razumno razvrstil, dal se je pa včasih, sledeč za okusom svojega časa, speljati pisateljem slavnega imena. Naldini sicer sodobnika Valvasorja ni poznal, malo starejšega Schönlebna, ki je 1680 izdal široko zastavljene »Kranjske anale«, pa je cenil nad vse druge. Kadar drugi niso med seboj soglašali, je Naldini verjel Schönlebnu in se dal seveda včasih tudi »zapeljati«. Ljubo pa nam je vendar, ko vidimo pri tem pristnem Italijanu, da brez pridržka sledi za našim zgodovinarjem tudi zoper lastne rojake, ki so bili močno v časteh in včasih res boljši od ljubljanskega kanonika. Po drugi strani pa je značilno tudi za Schönlebna, da je sicer latinski pisal, a slovenski mislil in razpravljal tudi o Koprščini kot — o svoji zemlji.

Zemljepisne podatke o Koprščini je Naldini napisal le mimogrede. Vzel pa je tudi to nalogo kaj zares, saj je knjigi s 500 stranmi dodal dosti lepo risan zemljevid. Koper je na njem začrtan kot popoln otok, zvezan s kopnino po nasipu. Naldini nam pove, da je bil nasip s cesto dolg pol milje; že blizu brega se je nasip oprl na osamljen otočič, kamor so namestili trdnjavo. Na mestih, kjer je zdaj mnogo njiv in travnikov, je ob njegovem času bilo še 3000

Koprski škof Pavel Naldini

plitkih kotanj za zbiranje morske soli. (Znano je menda, da je Martin Krpan z Vrha na svojem živinčetu tovoril sol prav od Kopra, svoj čas močnega tekmeča avstrijskemu Trstu!) — Tudi za Izolo piše Naldini, da leži na jajčastem otoku, kratki most na obrežje pa spet krije obrambni stolp; zemljevid tega ne izkazuje tako izrazito. Strmečim Italijanom pripoveduje o divji kraški jami pri vasi Smokvica, kamor je neki Jernejček iz Movraža začel po pasji sledi in tam ostal od 22. decembra 1668 pa tja do 20. januarja, dokler ga ni oče odkril po klobuku, izgubljenem pred vhodom. Ob njegovem času je bil onstran Koštabone še velik gozd z medvedi, divjimi prašiči in mačkami. Kako bi ga bili naši Istrani veselili... Glede naseljenosti nam Naldini razlaga, da so mnoge slovenske vasi močno nazadovale. Pomjan je na pr. imel v 13. stoletju 150 ognjišč, v njegovem času le še 50 poseljenih hiš. Naše ljudi

so preganjali zemeljski plazovi, suše in požari, pogosto ropanje in vojske, še večkrat pa kuga, ki je 1630 v Kopru pustila pri življenju le 1500 ljudi od prejšnjih 5000.

Pravi užitek za poštenega človeka je Naldinijevo sproščeno opisovanje narodnostnih in jezikovnih razmer. Naldini je sicer Italijan najčistejšega kova, uglajen in srečen ob svoji kulturi, a resnica mu je hčerka božja, ljudje pa vsi spoštovanja vredni. Tako stoji pred nami nepristranski opazovalec in iskreno čuteč človek. Naravnost pove, da je istrski kmet grčav in neuk, a takrat so bili tudi koprski meščani preko devet desetih nepismeni. Po drugi strani nič ne skriva svojega občudovanja nad delavnostjo, požrtvovalnostjo, zvestobo in vernostjo naših ljudi. Ugaja mu njihova vitka rast, trdoživost in žilavost mož, pa trajno trdo delo slovenskih žena, ki nosijo težka bremena na glavi. Računajoč, da so njegovi bralci Italijani, se živahno razpiše, kadar omenja jezikovne razmere. Ko razlaga izvor narodnega imena, ga izvaža od »slave«, pa skoraj z obžalovanjem ugotavlja, da se je ime v italijanščini spačilo v »Schiavi«, kar se enači s hlapi ali sužnji. Razumljivo je, da se mu naš jezik zdi prepoln disonanc, preveč natrpan s soglasniki in čisto »neumljiv za Italijane, tudi take, ki v predmestjih žive stalno z njimi«. Popolnoma pravično in primerno se mu zdi, da v cerkvi uporabljajo materin jezik pri pridigah, bogoslužju, zakramentih in kadar koli smejo to kot dobri verniki želeli. »Srečni so,« pravi, »da smejo uporabljati govorico, ki jim je ljuba« prav tako »kakor Italijani svoj in latinski jezik.« Nič bolj ozkosrčen ni Naldini glede uporabe slovenskega jezika v bogoslužju. Hvalevredno (bendicivole) se mu zdi, da frančiškanski terciari v Kopru opravljajo vse obrede v »ilirskem« jeziku, in kar vseh mu je, da se božja čast opeva tudi tako. Redovniki pri tej cerkvi so, kakor pravi Naldini, »Dalmatinci po rodu ali vsaj po jeziku« in njihova dolžnost je, da tako postrežejo Slovanom, ki se mude v mestu ali pa so raztreseni po deželi; posebno pri-

merno je po njegovem mnenju, da se tako ozirajo na dalmatinske vojake, ki tod stražijo Jadransko morje.

Ob teh Naldinijevih opisih se mora človek zamisliti. Nihče ne more ob branju »Corografije« dobiti vtisa, da Naldini ni bil dober narodnjak, saj navdušenja za svoj jezik, za svoje rojake in svojo italijansko kulturo nikjer ne prikriva. Bil je pa vendar poštenjak, ki je obstoj slovanskega življa v svoji škofiji priznal, ne da bi ga umetno omejeval; gladko in sproščeno pove svojim italijanskim bralcem, da izven mest govore zgolj »ilirski« jezik in da ta jezik sega celo v predmestja. Nobenega pomisleka nima zoper rabo tega jezika, pa naj bo to tudi v cerkvi. Drugi Italijani so bili glede slovanskega bogoslužja bolj občutljivi in so morali zato Slovenci v Koprščini pogosto braniti svoje stare navade pred ovirami in napadi. Naldini je šel mimo tega in v svoji dobrohotni človečnosti navajal zgolj podobo narodne pravičnosti in sloge.

Vendar je vredno še pogledati, kaj nam o rabi slovanskega jezika pripovedujejo zgodovinarji.

3

Odpreti je treba knjigo Simona Rutarja, prizadevnega in razgledanega učenjaka, čigar stoletnico rojstva smo lani (1951) slavili. Rutar je za splošen opis naših pokrajin pod naslovom »Slovenska zemlja« prispeval zemljepisni in zgodovinski pregled našega Primorja. Leta 1896 je izdal drugi del »Slovenske zemlje« pod naslovom: Trst in Istra. Kakor drugi zgodovinarji nam tudi Rutar pove, da so se Slovenci v oporo svojega jezika v obmejnih krajih okoli Trsta in v Istri v cerkvah oprijeli glagolskega bogoslužja in da so glagolske knjige kljub njihovi zamotani pisavi zvesto ohranjali. Poleg pravice, da si sami volijo župane (volitve županov omenja tudi Naldini), jim je bila glagolica najboljši porok narodne samobitnosti. V domačem jeziku in z glagolsko pisavo so si že zgodaj dali izstavljati pravne listine, tako zlasti sloviti »istrski razvod«, ki določa mejo med posestjo oglejskega patriarha

in goriško-istrskega grofa in sega verjetno še v 13. stoletje; za patriarha velja tu latinsko besedilo, za grofa nemško, za domačine pa zapis v glagolici z uporabo »ilirskega« ali »slovinskega« jezika. Istrani so bili tako občutljivi za svoje svoboščine, da jih je zaščitila tudi beneška republika, ko je polagoma izrinila patriarhovo svetno oblast v primorju. Tako je 1450 naročil dož Foscari namestniku v Istri, naj »spoštuje običaje, navade in prava slovanskih prebivalcev koprskega okraja«, kar se nanaša tudi na rabo glagolice. Tik pred vrati Trsta so se ohranili ne le glagolski vklesani napisi, kakor na primer »pri novi cerkvi« pod Kontoveljem iz leta 1591, temveč tudi urbarji (zapisi o podložniških dajatvah) z glagolsko pisavo; poznamo jih iz krajev: Sv. Anton (iz 1548), Strmec (Sv. Sacerb, za dobo 1583—1680), Boljunec (1576 in 1604) in Sv. Rok (1603). Druge pravne listine v glagolici so ohranili še v Dolini pri Trstu.

Za narodno samozavest in vztrajnost so po svoje še značilnejše cerkvene knjige in rokopisi. Tem so že v 10. stoletju, ko se je glagolica najhitreje širila, cerkveni krogi iz nezaupanja nasprotovali v strahu pred krivimi nauki, medtem ko svetna oblast ni imela takih pomislekov. Šele v 13. stoletju (od 1248) so v Rimu dovolili, da smejo glagolico in slovansko bogoslužje neovirano negovati povsod, kjer je bila dotlej v rabi. In prav tedaj se je izkazalo, da je poleg hrvatskih delov Istre ohranila glagolico tudi Koprščina, in to kar na splošno. Na Dunaju hranijo glagolski »Saltir« (brevir) iz leta 1463, napisan za župnika Matijo iz Kubeđa, ki je tu označen kot »dober mož in pošten«. Še starejša je mašna knjiga (misal), namenjena za Nuglo pri Kopru, spisana že 1368. Slovansko mašo so imeli redno v župnijah Koštabona in Krkavce še v 19. stoletju. Prodrla je celo v Koper, kjer so po poročilu zgodovinarja Mainattija imeli frančiškani »vsak dan rano glagolsko mašo za delavce z dežele«. Benetke so osnovale posebno tiskarno z glagolskimi pismenkami in so prvič že 1483 natisnili glagolski misal z rimskim obredom. Pozneje so natis še ponavljali.

Izdajo iz leta 1631 je ohranil sloviti istrski narodnjak škof Dobrila, ki je umrl v Trstu 1875.

Narodna zavednost slovenskih župnikov v Koprščini je šla tako daleč, da so pisali celo matične knjige v glagolici. Medtem ko se v Dolini pri Trstu nehajo 1619, segajo v Krkvavcih še v leto 1706. Branje teh zapisov pa je bilo za neizurjene precej težko, zato ni čudno, da je koprška škofija nastopala včasih zoper glagolico. Ravnala je pač drugače kakor sosednja škofija v Novem gradu, tu je bila slovanska božja služba tako zakoreninjena, da je 1733 škofijska sinoda določila sedem spraševalcev za glagolski jezik, da je 1762 Burin, župan v Monjanu, naprosil škofa, naj župniku Brajkoviću prepove peti latinsko mašo namesto običajne slovanske, in da je še 1783 škof Stratiko priporočal menihom, naj pridno negujejo glagolico. Za Koper pripoveduje Rutar, da je 1656 škof Bonifacio ostro prepovedal krkvavškemu župniku Mihelu brati mašo v slovanskem jeziku, sveda brez uspeha. Dalje piše Rutar v omenjeni zgodovini (Trst in Istra, stran 156): »in leta 1691 je zapovedal isti škof vsem župnikom, da morajo spisovati matične knjige v italijanskem jeziku«.

Ta Rutarjeva trditev ne more popolnoma veljati! Prvič se lahko vsak prepriča, da v letu 1691 v Kopru ni bil več škof Bonifacio kakor leta 1656, temveč že od 1686 naš Pavel Naldini. Rutarjevo poročilo že s te strani ni natančno in pravilno. Drugič pa Rutar z navedenim ukazom iz leta 1691, naj se opuste glagolske matice, postavlja na laž vse, kar je Naldini v svoji knjigi ugodnega in pravičnega napisal o Slovencih. Če bi Rutarjeva trditev držala, bi bil Naldini s svojim ravnanjem pobijal lastne nazore o pravici ljudskega jezika v svoji škofiji. Pustimo za zdaj ob strani vprašanje, kaj je dejanski bilo z maticami, saj sam Rutar priznava, da so se župniki uprli ukazu iz leta 1691; verjetno, da so glagolske vpise opustili že zaradi boljše uporabnosti latinskih pismenk. Nam gre bolj za Naldinijo in njegovo narodno pravičnost v njegovem delu.

Iz arhivarskih virov, ki Rutarju niso bili pri roki, se dá prav dobro podpreti prav nasprotno mnenje: Naldini je glavno skrb pri svojem pastirovanju v Kopru obrnil v prid negi slovenskega jezika. Videl je, da so njegovi predniki premalo skrbeli za gojitev ljudskega jezika, ki je nujno potreben župnikom na deželi, pa je zato sklenil, da svoji škofiji pripravi posebno — »ilirsko semenišče«. Pri tem je pokazal toliko doslednosti v svojem poštenem odnosu nasproti Slovencem v Koprščini in toliko človeške plemenitosti, da je treba o tem Naldinijevem semenišču posebej razpravljati.

4

O Naldinijevem prizadevanju za semenišče, kjer naj bi gojili samo »ilirski«, to je ljudski jezik v koprski škofiji, prinašata zgovorna dokazila dva svežnja uradnih listin in spisov iz časa njegovega škofovanja (1686—1713). Naj iz teh dokumentov tu sledijo čim bolj suho in stvarno podana dejstva in kar moči z lastnimi besedami škofa Naldinija, ker je oboje zelo značilno in prepričljivo.

Ob prvem pregledu svoje škofije je Naldini odkril, da se vsa tri mesta v njej jezikovno ostro ločijo od podeželja. Medtem ko v mestih govore italijanski, tega jezika na kmetih nihče ne razume. Italijanski duhovniki tako ne morejo ne službovati ne pomagati v pastirstvu na deželi; tam morejo delovati le taki, ki razumejo »ilirski« jezik. Ti so spet pogosto slabo izobraženi, ker ne sprejemajo pouka v materinščini. Škof je spoznal, da je edina pomoč v ustanovitvi semenišča, ki bo negovalo »ilirski« jezik (mi bi smeli reči kar: slovenski jezik, ker žive v podeželju tedanje male koprške škofije samo Slovenci!). Tu bi se šolal duhovniški naraščaj s kmetov v lastnem jeziku, lahko pa bi se tudi mestni kleriki priučili slovenščine. Naldini je šel neutegoma na delo in v treh letih je imel prve pogoje za tak zavod izpolnjene.

Za cerkvene predpise ni bil v zadregi, saj je vesoljni cerkveni zbor v Tridentu leta 1563 (na 23. seji in v 18. kanonu) predpisal, naj škofje skrbе za pouk in

vzgojo duhovniškega naraščaja v lastnih semeniščih. V letu 1596 je določbe tega zbora dopolnila sinoda oglejskega patriarhata v Vidmu s sklepom, naj se za Istro ustanovi posebno semenišče. Tako semenišče pa mora, tako stalno trdi Naldini, nujno gojiti jezik prebivalstva, sicer nima pomena in ne koristi za kmetijske ljudi. — Prostor za novi zavod je dobil v hiši poleg škofijskega dvorca, ki jo je dal na lastne stroške prezidati. — Denarne prispevke je pridobil s preurejanjem beneficijev in z darovi. Slovenski župnik Jan. Božič (Bosich) iz Šmarja je v korist semenišča spremenil svojo oporoko, župnija Krkavce se je obvezala za letno rento 10 dukatov. Med darovalci

imajo večino ljudi z italijanskimi imeni. Vmes je tudi grof Fabricij Colloredo, istrski bogataš, čigar brat Leander je kot kardinal pri rimski kuriji zagovarjal in podpiral škofove načrte. Posrečilo se mu je tako ilirskemu semenišču zagotoviti letnih dohodkov v višini 203 dukatov in 4 lire (1222 lir). Vendar še ni odnehal, dokler ni sam z varčevanjem dodal še glavnice 600 dukatov, ki naj pripade semenišču ob njegovi smrti. S prošnjami na papeža je 1693 in 1696 od Inocenca XII., leta 1705 pa od njegovega naslednika Klementa XI. dosegel izjemno dovoljenje, da sme biti njegovo zapuščinsko volilo 600 dukatov izročeno semenišču če treba tudi na škodo pape-

Zemljevid Koprščine iz knjige, ki jo je leta 1700 v italijanščini izdal koprski škof Pavel Naldini

ževe kamere. Da bi kdo drug ne trpel škode, je posebej založil denar za svoje uslužbence in za pogreb in si dal v Rimu potrditi celo odpust vseh dolgov in dajatev, ki mu jih bodo dolžni ubogi kmet-ski koloni ob njegovi smrti. Njegov ilir-ski zavod naj tako prevzame vse, kar si je Naldini z osebno skromnostjo mo-gel pritrhati, ničesar pa ni hotel pokla-njati na račun revnega delovnega ljud-stva (on se izraža: questa povere gente).

Že 29. maja 1689 se je Naldini obrnil na beneškega doža, naj odobri njegov načrt. Doževe poizvedbe o možnosti se-meniškega obstoja so potekle na moč ugodno, vendar so pozneje nastale prav-ne homatije, ki so prenehale šele 1710, ko je 7. junija dož izdal pergamentno li-stino kot odobrenje takrat že delujočega zavoda.

Mesto Koper je šlo škofu zelo na roko. Za gojence ilirskega semenišča je nudilo iste ugodnosti kakor dijakom mestnega kolegija. Mestna akademija (ta ni bila učenjaška ustanova kakor sodob-na v Ljubljani, temveč šolski zavod) je prevzela brezplačni pouk splošnih pred-metov.

Ko je Naldini dokončno uredil vse dogovore s cerkveno in državno oblastjo, je 4. novembra 1710 objavil ustanovno listino ilirskega semenišča z zadnji-mi določili za gojence in vodstvo. Za-vod je imel osem mest, vendar je za-stonj sprejel najprej le štiri, in to le revne; bogati so bili sprejeti, če so se sami vzdrževali. Doma se se učili slo-venščine (ilirskega jezika), sicer pa so obiskovali mestno šolo. Za pouk mate-rinščine je bila določena najmanj ena ura na dan. Hišna pravila je povzel po vzornem semenišču sv. Karla Boromej-skega v Milanu, za vodjo je poklical ro-jaka iz Padove, ki je že prej tam vodil zavod s takim redom. Prvi ekonom je bil njegov osebni tajnik Omniben Salamon, ki je potem tudi zbral vse dokumente omenjenih svežnjev o ilirskem semen-išču. Nadzorstvo nad zavodom je imel po-seben odbor kanonikov, pokroviteljstvo pa je škof izročil oglejskemu patriarhu. Zamisel in izvedba celotne ustanove ka-žeta natančen preudarek in smotrnost.

Ustanovitev ilirskega semenišča v Kopru po Pavlu Naldiniju ima oseben in javen pomen. Glede Naldinijeve osebe že iz povedanega zelo razločno vidimo, da se je italijanski škof nesebično žrtvo-val za ustanovo in si mnogo prizadeval, da ji pridobi prijateljev in gmotnih sred-stev. Cela ustanova priča o Naldinijevi plemeniti vnemi, da omogoči gojitev slo-venskega jezika za vse podeželje, ki ne razume italijanščine. Očitna je tudi na-mera, da pridobi za učenje »ilirščine« poleg Slovencev še Italijane. — Javni, predvsem narodni pomen pa imajo do-kumenti, ki jih je Naldini ob tej priliki zbral in zapustil naši dobi.

Ob nastopu 18. stoletja, ko se je za-čelo ilirsko semenišče v Kopru, narodno vprašanje še ni prodrlo v javnost. O je-ziku in narodnosti so razpravljali tako v Ljubljani kakor v Kopru, v Rimu ka-kor v Benetkah brez predsodkov in oblastnosti, mirno, stvarno in smiselno. Zato kažejo izpovedi o jeziku v teh do-kumentih neposredno iskrenost in imajo nepobitno veljavo. Izjave o narodnosti so podane kot ugotovitve stanja, ki je sploš-no znano in vsakomur razvidno. Največ izjav te vrste je dal Naldini sam. Že v vlogi na beneško Sinjorijo leta 1689 trdi: »Duhovsko semenišče je nadvse potrebno ne toliko za Koper kot za nego ilirskega jezika, ki ga govore na kmetih; dogaja se namreč (ker tega jezika v mestih ne uporabljajo), da na deželi pogrešamo večjih ljudi v pastirstvu... vasi osta-jajo žalostno zanemarjene.« — Leta 1693 papeževa listina (breve) povzema škofo-vo misel in potrjuje, naj se v novem za-vodu obvezno uči »ilirski jezik, brez ka-terega duhovniki ne morejo opravljati službe«. Nujnost jezikovnega pouka so brez ugovora povzeli mestni župan (po-desta) v Kopru in vsi predstavniki be-neške republike. Najslovesneje izraža te trditve Naldinijeva ustanovna listina iz leta 1710, kjer ponavlja, da je ilirsko se-menišče potrebno, ker »prebivalci naših kmet-skih župnij ne uporabljajo drugega jezika kakor slovanskega ali ilirskega, tega pa mestna duhovščina v Kopru, Pi-

ranu in Izoli sploh ne znač. Zato je za službo na deželi neuporabna. (Latinsko besedilo: Cum enim Incole nostrarum Plebium Ruralium non alia utuntur lingua quam sclaua, seu Illirica, quam Cle-rus Secularis, tam Justinopoli quam Pyr-rhani, et Insulis... degens prorsus igno-rat...) Še važnejše je, da obenem tudi beneška uprava (v poročilu na koprškega župana 7. junija 1710) hvali namero, da se ustanovi zavod za pouk ilirščine (per instruir in esso nel Idioma Illirico) in da zraven dostavlja upanje, da bo to semenišče Naldiniju pripravilo slavo za-služnega pastirja (a gloria del suo pa-storal governo). Ista uprava je ob poizvedbah ugotovila, da je Naldinijevo pri-zadevanje umestno, ker bo »pridobilo v škofiji može, izurjene v ilirskem jeziku, ki brez njega ni mogoče poučevati ljud-stva (perche acquistera nella Diocesi sog-getti ammaestrati nella lingua Illirica, senza della quale non si puo ivi destinare Piovani, che ammaestrano quei Popoli). Končno je največje potrdilo splošnega mnenja o stanju narodnosti in nujnosti, da se goji ilirski jezik, v okolnosti, da se ni zoper to semenišče nikjer pojavil kak pomislek ali odpor; nasprotno, vsi prizadeti so radi pomagali pri izvedbi škofovega načrta.

6

Vsakemu zavednemu Slovincu bo go-tovo ljubo, da je v Pavlu Naldiniju spo-znal iskrenega narodnjaka, ki je poleg svojega naroda plemenito presojal in ne-sebično podpiral tudi Šavrinske Sloven-ce v Koprščini. To se je dogajalo pred 250 leti. Takrat smo v Kopru dobili no-vega prijatelja, skromnega, a močno pri-zadevnega. Še več! Dobil je obilo sode-lavcev v tedanji javnosti, ki je podprla njegovo prizadevanje, da se v Koprščini načrtno neguje naš jezik. V njegovem času je vladala v Koprščini narodnostna sloga. Medsebojno spoštovanje pravic do življenja in napredka je bila ugodna podlaga za miren razvoj te naše nekam osamljene, a čudno lepe in narodno zve-ste pokrajine.

In veseli smo, da Naldini ni bil iz-jema. Kakih 150 let poprej, pred 400 leti,

ko je izšla prva slovenska knjiga, sta se po čudnih okoliščinah v Nemčiji sešla Primož Trubar, oče knjižne slovenščine, in — bivši koprski škof Peter Pavel Ver-gerij. Pa je Vergerij brez pridržka pod-prl Trubarjevo pisateljstvo in druga slovenska knjiga je na Vergerijev na-svet uvedla latinski črkopis, ki ga danes uporabljamo. Prijateljstvo med Kopro-m in Ljubljano poslej ni nikoli prenehalo; če ga niso gojili učeni, pa niso nanj po-zabili neuki, a krepkovoljni možje, ka-kor nam jih je naslikal Levstik v Mar-tinu Krpanu. — Če obrnemo list zgodo-vine že prav blizu naše dobe, dobimo pred sto leti v J. Mazziniju Italijana, znanega po vsej Evropi, ki je delal za pravo svobodo in enakost ne le italijan-skega, temveč vseh evropskih narodov. Tudi za nas Slovence in našo svobodo je imel pravičen čut in toplo besedo.

Če smo znali pred 250 leti, pa pred 400 leti in še pred 100 leti Slovenci in Italijani živeti v miru in slogi, polni iskrene volje do sožitja, zakaj naj bi se danes to ne ponovilo? Treba je odvreči navlako neumne nestrpnosti, ki nam vsem greni življenje, in si prijateljsko spet seči v roke — kakor že davno. Ko-prščina nas iskreno vabi.

Ančka Salmič

Ne poženi, nagelj rdeči

*Ne poženi, nagelj rdeči,
več iz korenin!
Saj ko tebe v cvetju gledam,
me boli spomin.*

*Dolgo dolgo je že tega —
in od tistih dni,
ko v spomin sem cvet mu dala,
rdeč ko srčna kri.*

*Pa je z njim takrat za srečo
čez morje odšel,
a na oknu mojem nagelj
več mi ni cvetel.*

*Ne poženi, nagelj rdeči,
več iz korenin!
Saj v spominu nanj bi dramil
tisoč bolečin!*

Pozdravljeno mesto, na visoko skalo zidano! Okoli tebe se vije globoka temna reka in njeni valovi perejo strme čeri tvojega obrežja. Toda za nasprotnim bregom so kakor pisana preproga postlana rumena in zelena polja, pretkana s sanjaviimi lokami, kjer ob tolmunih cveto modre perunike in gnezdiijo divje rase med ločjem. Po položnih holmih pa so nanizani širni, v bregove se poganjajoči vinogradi. Visoko v zvonik tvoje farne cerkve svetega Miklavža sem se moral vzpeti, če sem hotel videti sive vrhove snežnikov in zelene planine, pod katerimi stoji moja preljuba rojstna vas.

Nikdar te nisem vzljubil, mesto, in nisem se navadil na ljubkost in mehko bo tvojih tihih livad in ni me zvabila tvoja slikovita lepota. Pa vendar ne bom nikdar pozabil teh krajev, kjer so mi v mladosti pretresala dušo in srce doživetja, srečna in tako bridka, da so zapustila svetle sledove in temne, globoke brazde vse tja v pozni čas mojega življenja.

Četvero otročajei se nas je držalo materi za kriio, ko smo se preselili s kmetov v mesto. Naš oče je bil nižji uslužbenec podeželske pošte. Ker smo pa deca rastli, je zaprosil za službo v mestu, da bi nas lahko pošiljal v šolo.

Naš ded je bil gospodar trdne domačije visoko na Gorenjskem. Najstarejši sin Janez, naš atej, bi bil moral zagospodariti na obsežnem domu. Toda zagledal se je v brhko, pa revno Jerico, hčer pastirja, ki je pasel vsa poletja vaško čredo gori pod Belščico. Tam se je Janez poblizje seznanil z zalim in pridnim dekletom ter se kljub očetovemu nasprotovanju poročil z njo. Domačijo je zato prevzel mlajši sin Peter, naš oče pa je dobil samo nekaj dote, po rajnki materi pa gozd pod planino Dobrčo. Moral ga je pa prodati in se še zadolžiti, da smo lahko kupili zunaj Novega mesta hišico ob reki z nekaj vrta in s tremi njivami. Jerica, naša ljuba mati, ni prinesla denarja, pač pa neugnano pridne roke ter dobroto in milino srca. Z lju-

beznijo je očetu in nam otrokom osvetljevala in lepšala življenje. Redili smo kravo, da ni bilo treba prositi vedno okoli sosedov mleka za tolikšno družino. Pa tudi dve ovčki smo imeli, kakor smo bili vajeni na Gorenjskem. Podnevi je mama gospodinjala ter delala na polju, pa si še pri sosedih kaj prislužila s svojim delom. Pozno v noč pa je pletla iz domače volne jopice in nogavice očetu in nam otrokom. Zanj je malo ostalo, ko smo otroci, posebno midva z bratom, tako hiteli trgati težko prisluženo obleko.

Živeli smo skromno, a mirno življenje. Kadar je bil atej prost, je pomagal in prevzemal mami težja dela, posebno v hlevu in na polju. Tudi nas otroke so vpregli. Seveda, vedno ni šlo s pridom in tako je včasih tudi leskovka zapela svojo pesem, posebno pri dečkih. Nadvse lepi pa so bili večeri. Poleti sta oče in mati po večerji počivala na klopci pod hruško, ki je stala pred hišo, otroci pa smo se lovili, tekali za kresnicami in iskali vsak svojo zvezdo na nočnem nebu. Le neradi smo ubogali ter se odpravili spat.

V zimskih večerih sva se po učenju spravila z bratom Jankom na gorko peč, oče pa je vzel obe mlajši punčki, Milico in Marjetko, na kolena in nam pripovedoval doživljaje iz mladih let. Pa sta kmalu klonili svetlolasi deklečji glavici, toliko, da smo še pred bogkom pomolili, nato ju je mama spravila v posteljo. Bratu in meni je oče še pomagal pri učenju in nalogah, kolikor je pač vedel in znal.

Po osnovni šoli me je oče vpisal v gimnazijo. Dasi sem bil živahen in neugnán, sem se rad učil in sem bil ponosen, da bom študent. Tudi Jane je bil že na gimnaziji, toda njega je veliko bolj veselilo kmetovanje kakor učenje. Hudo je bilo očetu, ker ni mogel dati fantu zemlje ali posestva, kar si je tako želel. Tudi obe sestrici sta že nosili šolski torbici.

Tedaj je izbruhnila prva svetovna vojna. V našo srečno družino je udarila s strašno silo. Oče, dasi bolehen, je dobil

prvi dan poziv, da mora na vojsko. Še danes, po toliko letih, mi je živo v spominu to bridko slovo. Z eno roko je objemal nas otroke, z drugo pa držal mamo in si jo pritiskal na srce, mama pa je jecala najnežnejše besede ljubezni in se zopet in zopet poslavljal od njega. Spremili smo očeta na poštajo. Tam se je trlo ljudi, ki jih je zadela ista usoda kot nas. Klicali in mahali smo očetu v slovo, ko ga je odpeljal vlak. Mati pa je stala nema in nas vse štiri krčevito stiskala k sebi. Sele doma je glasno zaihtela, da je njeno ubogo srce našlo vsaj malo utehe v solzah.

Tako smo ostali sami. Z vso silo se je mati oprijela dela in hodila še celo v dnino, da je prislužila za nas hrane, ki se je iz dneva v dan dražila, in da je tudi očetu poslala kak priboljšek.

Težko smo pričakovali očetovih poročil. Vsak dan je hodila mama na hišni prag in od daleč spremljala z očmi pismo. Kako nam je bilo hudo, ko smo izvedeli, da se je tudi naš oče odpeljal z drugimi črnovojniki na bojišče, v Galicijo. Mama pa je, kolikor je mogla, skrivala pred nami žalost in skrb. Reva se je mučila za nas, kolikor so ji dale moči. Nam otrokom pa je vsak dan prinesel polno novic. Kmalu so začeli prihajati ranjenci iz Karpatov in čez leto dni tudi od Soče. Bolnišnica in še druga poslopja so bila prepolna ranjencev in ni ga bilo skoraj dne, da bi ne pel mrtvaški zvonček. Iz Gorice in okolice so pribežali begunci z vso svojo revščino in bedo. Okoliškim graščakom pa, ki so se povečini čutili Nemce, dasi jih je rodila in redila slovenska zemlja, je silno zrastel greben. Pohajkovali so po mestu, prodajali svoje pridelke brez usmiljenja po oderuških cenah in ulice so bile polne njihove nadute nemščine.

Nekaj dni pred začetkom šole, ravno ko smo zjutraj otepavali koruzne žgance, je potrkalo na kuhinjska vrata in koj nato je vstopila drobna ženica s še drobnejšim dečkom. Bila je Smrekarjeva mati, doma iz hribovske vasi Jagence pod Jagensko goro. Od nje je kupovala naša mama že vsa leta ob tržnih dneh kašo, ajdo, sadje in druga živila, katerih ni-

smo pridelali doma. »Dobro jutro jim Bog daj, tegale fanta, našega Jožeta, sem vam pripeljala. Pri vas bo na stanovanju sedaj, ko bo začel hoditi v prvo šolo.« Tak je bil njen ukaz. Mama ji je hotela presenečena ugovarjati, češ da pri nas ni prostora in da imamo še sami premalo jesti, a je zgovorna ženica ni pustila do besede. »O, bom že jaz vsega nanosila: moke, krompirja, jajc, masti, jabolk in, kadar bomo klali, seveda tudi vsega. O počitnicah bodo pa vaši otroci k nam prišli. Ne veste, kako lepo je pri nas! In v vinograd bomo šli,« je hitela pripovedovati vse v eni sapi. Ko je mama slišala o toliko dobrotah in pomislila, koliko praznih loncev je v naši shrambi in da naši želodčki zlepa niso ukročeni, je naposled privolila. Jože je tedaj ostal kar pri nas. Mati mu je še zabičevala, naj bo priden in naj se marljivo uči, nato pa se je hitro poslovila od njega in nas, da bi ne videli njenih solznih oči. Mama jo je spremila pred hišo in zgovorna Smrekarica ji je naročala in obljubljala še to in ono, preden je odhitela v domače hribe.

Otroci pa smo radovedno in molče ogledovali drug drugega. Vendar je bilo hitro sklenjeno vsestransko prijateljstvo, ko je Jože odprl košarico in nam razdal sočne rdeče breskve in zgodnje grozdje iz domačega vinograda. Bil je temnolas in temnook fant drobnega obraza in visokorasel. Mi smo bili živahni in kričavi, Jože pa je bil tih in miren. Malo je povešal glavo in molče sedel z nami pri kosilu, vendar se nas je kaj kmalu navadil in se smejal naši nagajivosti. Že drugi dan mu je starejši brat Matija pripeljal skrinjo z obleko, mati pa je dobila obljubljene dobrote.

Začeli smo hoditi v šolo. Z Jožetom sva bila v istem razredu in tudi sedela sva v isti klopi, in to vsa leta do slovesa. Tudi v šoli je bil miren in molčeč. Kar jezni smo bili mestni fantalini, ko smo se zaletavali vanj in ga dražili, a se nam je le smejal in se ni hotel pretepati z nami. Jože je bil nadarjen in učil se je dosti vztrajneje ko jaz. Že v prvih dneh sva postala prijatelja in dobra tovariša. Bil je zvest in nesebičen.

Ko sva neko popoldne z Jankom čakala v domači veži Jožeta, da pojdemo skupaj v mesto, se je ustavilo na hišnem pragu kakih osem let staro dekletce. Če je tu pri Potočnikovih, je vprašalo. »Bo že tako. No, otrok, kaj boš pa ti povedal?« se je oglasil Janko. »Nisem otrok, sem dekle,« je jadrno odgovorila. »Čigava pa si in kaj hočeš?« »Vaša čisto gotovo ne. Kje je Jože? Jožeta hočem,« se je vsajala in stresala z glavico, da sta dolgi, trdo spleteni kiti kar opletali okoli nje. Tedaj je prišel po stopnicah Jože in zagledal deklico. »O, Rezika, naša Rezika!« je zaklical. Dekletce pa je srečno steklo k njemu in se ga oklenilo. Božal jo je po obrazu in jo veselo gledal. »Kako vendar, da si prišla in da si me našla, Rezika?« »Z Mlinarjevim Franetom sem se pripeljala. Na koncu našega vrta sem ga srečala, pa me je takoj na voz vzel, ko sem mu povedala, da bi šla rada v mesto k tebi.« »In doma, ali vedo, da si šla s Franetom?« »Vedo, vedo, sem Štinetovi Katrici grede naročila, naj pove naši materi,« je dejala in začela prazniti žepe, polne sliv in jabolk. Kar cedilo se je zmečkano sadje. »Med vrečami sem sedela in sedaj je takole,« se je opravičevala. »In s Franetom sva jedla pogačo in cukrčke mi je kupil,« je hitela pripovedovati vsa ljubezniva Rezika. »Vidite, to je moja sestra, naša najmlajša.« »Eh, pravi hribovski osat,« je segel vmes moj brat ter jo sam mahnil proti mestu, ne da bi se še kaj zmenil zanjo. Le kako bo Rezika prišla domov, je zaskrbelo Jožeta. Toda otrok je bil že vse sam uredil. Na mostu pred mestom da bo počakala Franeta, tako sta se bila zmenila. Spremila sva tedaj Reziko in skupno smo čakali, da se je pripeljal Frane, in mu posadila dekliča na voz. »E,« se je smejal mlinarjev fant, »Rezika je korajžna in bo še prišla z menoj v mesto, jeli? Nič ne skrbi, Jože, jo bom že oddal pri vas doma.« »Jože, kmalu pridi domov, pa ti tudi pridi,« je Rezika vabila mene, »tistega dolgega svojega brata pa doma pusti!« je klicala, ko sta že drdrala proti domačim goram.

Čez nekaj tednov sem res preprosil mamo, da naju je z Jožetom pustila neke

nedelje na Jagenco. Bilo je zgodaj popoldne, ko sva v soncu korakala po lepi, lahno napeti cesti proti njegovemu domu. Kmalu sva zavila na strm kolovoz. Ves srečen mi je razkazoval domačo pokrajino. Dobri dve uri sva hodila v breg, da sva prispela na planoto pod Jagensko goro, kjer je vas Jagenca. Lepo je tam gori. Med zelene trate in sadno drevje so postavljene vaške hiše in hišice. Več trdnih kmetij je tam, kakor lahko uganeš, ko zreš čedna polja in dolge, skrbno obdelane njive. Strmo v bregu stoji farna cerkev sv. Lovrenca, še više nad njo je siva razvalina Mendovškega gradu, nad katero šume stoletni zeleni bukovi in temni jelovi gozdovi vse do vrha Jagenske gore in dalje po celi rajdi razsežnega pogorja. Potok Bela voda skoraj pada s strmega brega ter hiti nato med košenicami do roba planote, tam se pa zopet vrže v tesno sotesko in se umiri šele v dolini. Tik nad robom žene potok mlinška kolesa in novo žago, last mlinarja, Franetovega očeta. Bela voda je ljubka, pohlevna vodica, toda le ob sončnih poletnih dneh. Ob hudem deževju in kadar se v hribih taja sneg, pa naraste v mogočen hudournik, ki včasih vali celo skale in drevesa ter trga bregove ob strugi. Niže pod vasjo se na prisojni strani med tratami smejejo in vrste bele zidanice. Vso pokrajino preveva vonjivo gorsko ozračje in mehka sanjavost. Če pa stojiš na obzidju grajskih razvalin, se ti od daleč zablešči gorenjski snežniki, na katere sem vedno tako rad zrl s hrepenečim srcem. Tam pod njimi je bil naš rojstni kraj, prelep in nepozaben.

Pri mlinu naju je že čakala Rezika in nama vsa vesela pritekla naproti.

Na koncu vasi je stala razsežna in trdna Smrekarjeva domačija. Za prostor no hišo so se vrstila gospodarska poslopja. Sadovnjak je bil že obran, dolge njive, ki so silile v breg, so čakale razorane in pognojene za jesensko setev. Ponekod je še zorela ajda in rumenela koruza. Po travniku se je paslo govedo in par konj. Ko je mlada kobilica zagledala Jožeta, je veselo zahrskala in se spustila v dir proti nam. Lepo glavo mu je položila na ramo in potrpežljivo čakala, da dobi

kruha ali celo sladkorja, kakor jo je bil Jože razvadil. Toda že je klicala mati Smrekarica s hišnega praga, naj vendar hitiva, vsa jed da bo mrzla. Vesela je bila svojega fanta in kar nagledati se ga ni mogla. Brž naju je spravila za mizo. Oj, koliko dobrot sem užil v Smrekarjevi hiši. Kadar koli sem prišel, sem bil tako prijazno sprejet in so me dobro pogostili, saj so vedeli, kako skromno živimo doma. S polnimi rokami in prijaznim smehljajem si nam delila in nikdar ti tega ne pozabim, dobra Smrekarjeva mati! Oče pa nama je natočil sladkega mošta. Bil je velik in tršat. O trdem delu so pričale njegove zdelane, žuljave roke. Tih in preudaren se je rad nasmihal svoji zgovorni in živahni ženi. Doma sta bila le še starejši brat Matija in Rezika. Dve dekleti sta bili poročeni v oddaljenih vaseh. Obema bi se bilo dobro godilo, da ni bil Marjaničin mož pijanec in slab gospodar. Kolikokrat je Smrekarica bridko tožila naši mami nesrečo mlajše hčere. Zvedel sem tudi, da je najstarejšega sina pobrala neizprosna jetika.

Pridno sva z Jožetom praznila sklede, posebno jaz, ki nisem bil vaje toliko in takih dobrot. Še pred mrakom sva se poslovila, saj sva imela dolgo pot pred seboj, in na gospodarjevo vabilo sem le prerad obljubil, da zopet pridem. Naložili so nama še jabolke in kostanja, ki obilno zori po jagenskih lesih, nato naju je spremila mati z Reziko do Mlinarjevih. »Vidiš, Pavle,« me je potegnila Rezika k vodi, »v tale tolmun sem padla lani, ko sem splezala na jelšo in se zibala nad vodo. Utonila bi bila, da ni skočil Frane za menoj in me potegnil na breg. Pa me je grdo oštel in me nagnal, čemu da se obešam na veje nad vrtincem.« Jezno je pogledala izpod čela in užaljeno se ji je povetil nasek. »Ho, ti norica, ali naj se ti še zahvalim, da sem imel nedeljsko obleko vso mokro in blatno zaradi tebe,« je zaklical Frane z okna mlinarjeve hiše in naju prišel pozdravit. Pa že sva se morala posloviti in odhitela sva v dolino. Še dolgo sta stali mati in Rezika na mostu in gledali za nama.

Ko sem prišel drugi dan iz šole, sem našel mamó vso objokano in v skrbeh.

Oče, ki se že dalj časa ni bil oglasil, je poročal iz neke ogrske vojaške bolnišnice, da je bil hudo ranjen v desno roko. Med življenjem in smrtjo da je visel, vendar se mu je že zboljšalo, le roka bo izgubljena. Preteklo bo še več tednov zdravljenja, potem pa pride domov — vojni invalid. Vsem nam je bilo neizrečeno hudo pri srcu. Toda po vsem trpljenju se je mama slednjič nasmehnila. Živ ostane, domov pride, samo da bo pri nas, naš dobri ata. Negovali ga bomo in mu stregli, kar najbolj bomo mogli. Odslej smo nestrpnó pričakovali nadaljnjih poročil, kako mu je in kdaj bo prišel. In čez dva meseca, prav na dan pred božičem, je potrkalo zvečer na zasneženo okno. Usuli smo se v vežo in s tresočo se roko je mama odprla hišne duri. Pred nami je stal oslabele in shujšan mož. Milo se nam je storilo, ko je desni rokav suknje prazen visel ob njem. Objeli in poljubili smo se. »Sedaj ti ne bom več mogel dosti pomagati, Jerica,« je dejal mami in jo z levo pogladil po laseh, kjer je skrb že predla srebrne niti. »Samo da si se vrnil in da ostaneš pri nas, Janez, le ne skrbi,« ga je tolažila mama. Oče pa kljub izčrpanosti ni odjenjal, temveč se je že čez pol leta zglašil na poštni upravi ter prosil za službo pismo-noše, ki jo je tudi dobil.

Z Jožetom sva pohitela na Jagenco, kadar sva le mogla, in z Reziko smo postali neločljivi prijatelji. Skupaj smo lazili po jagenskih gozdovih, plezali na drevesa in staknili vsako ptičje gnezdo. Zahajali smo h grajski razvalini in tam kopali in iskali skriti zaklad ali pa smo zvečer skriti in strahoma čakali, kdaj se prikaže grajska gospodična, ki jo je trpinčeni tlačan baje zaklel v kačo.

Nekoč je Rezika prinesla iz gozda tri smrečice, ki smo jih posadili pod gradom na Smrekarjevi košenici v znamenje našega prijateljstva. Frane pa nam je postavil ob smrečicah lično klopco. Smrečice so se razrastle in ta kraj nam je bil najljubši tudi še pozneje, ko smo bili že večji.

Takrat pa smo še najrajši pasli. Na paši smo pekli krompir in se igrali. Največkrat smo imeli svatbo. Rezika je bila

nevesta, vsa okrašena z rdečim češminom, jaz pa sem si zataknil petelinja peresa za klobuk in sem bil njen ženin. Jože naju je poročal. Vedno se je nabrala cela kopica vaških otrok in ker so se svatbe le ponavljale, so nama vzdeli ime: večni ženin in nevesta. In tako so se ob neki taki svatovščini v sosedovi detelji pridno pasle Smrekarjeve kravice Liska, Sivka in Roža. V najslovesnejšem trenutku pa se prikažeta izza ovinka Smrekarjev oče in mlinar, ki je bil posestnik lepega deteljišča. Kar obstal je oče, ko je videl, kaj počenjamo in kje se pase živina. Ves zaripel v obraz je zakričal, planil in jel udrihati s palico po Jožetu in Reziki, da ga je mlinar komaj zadržal. »Paglavec nemarni, tudi tebe bom,« mi je zažugal s palico. »Le, oče,« sem se oglasil, »samo pri nas doma ne povejte,« sem prosil ves prestrašen. Na glas se mi je zasmejal stari mlinar, prijel razkačenega Smrekarja ter ga odpeljal domov. Vsa vaška otročad je že izginila, mi trije pa smo še vedno stali kot vkopani. Nazadnje smo le zbrali živino in jo odgnali, na dvorišču dvignili lesu in jo spustili v hlev, nato pa se tiho in skrivoma zarili v seno. Seveda smo bili brez večerje tisti večer, očeta smo se pa še ves teden ogibali.

Tako so nam tekla leta. Dočakali smo s koncem vojne vstajenje slovanstva in se polni idealov vživljali v nove razmere.

Tedaj sva bila z Jožetom že v zadnjem razredu gimnazije in, kakor je bil in je še običaj, imela vsak svojo ljubezen. Jože se je zagledal v modre oči in se zapletel v rumene lase najlepšega dekleta. Z vsa silo mlade ljubezni je ljubil Vido, hčerko trgovca Višnarja, in trpel neizrekljive muke. Dekle ga je pač ljubko pogledovalo in se nasmihalo vitkemu fantu, ženina pa si je raje iskalo bogatega. Jaz pa sem bil vihrav in sem imel srce vsepovsod oddano, da je mamu skrbelo, kaj še bo, ko se že sedaj za vsak predpasnik ujamem, kakor je dejala. Ko je pa videla, da ostane vse le pri nasmehih in podoknicah, saj smo peli vse pomladne večere tej ali oni mestni lepotic, se je tudi ona umirila. Pa čudo, pri vsej moji zaljubljenosti so me vsepovsod spremljale temne oči Smrekarjeve Rezike. Naša Rezika!

Razrastla se je kakor zelene jelke, ki rasto in šumé v vedrih vrhovih Jagenske gore. Izpod venca težkih temnorjavih kit, ki so ji ovijale glavico, je bleščal njen obraz belo in rožnato, kot spomladi cveteta teloh in vresa po tihih jagenskih logih. Njena otroška trmoglavost in jezica sta se umaknili dekliški ljubkosti. Kako ponosen sem jo spremljal, kadar nas je prišla obiskat. In ko je drobila v kmečkem krilcu in nerodnih hribovskih čizemcih po mestnem tlaku, se je marsikateri meščan ozrl za njo, češ lej jo gorjanko, vsa mestna dekleta poseka. Bilà je vitka, le delavna ročica in trda dlan je izdajala pridno kmetico. Saj je bilo pa tudi dela pri hiši, ko sta se oče in mati že postarala. Vendar je bilo dekle vedno veselo in živahno. Mlinarjev Frane ji je pomladi prinesel mladega kosa. Ta se je hitro udomačil in sta z Reziko zvižgala in pela, da so oče včasih že temno gledali. »Izpustil in spodil ti bom tega črnega ptiča, če ne bo miru.«

Bilo je pred božičnimi prazniki in zgodaj je takrat zapadel sneg. Radi smo krenili na grič tik nad mestom. V lepih vijugah so nas nesle sanke navzdol in kdo ve, kolikokrat smo tako lezli v breg in se dričali v dolino. Nekega večera pa je Jože prisopel domov ves poten in vroč. Mama mu je velela, naj gre takoj v posteljo, in mu skuhalo lipovega čaja. Dasi je kašljal, je šel vendar drugo jutro v šolo. »Eh, saj pojdem kmalu domov in bom vse božične praznike na peči,« se je tolažil, ko le ni hotelo biti bolje. Dva tedna se je zdravil doma, toda vrnil se je shujšan in bled. Dolgo ga nismo mogli spraviti k zdravniku. Ko je pa le pešal, je slednjič ubogal. Česar smo se skrivoma najbolj bali, je prišlo. Bolezen, ki je umorila najstarejšega brata, se je lotila tudi Jožeta. Nemudoma je moral v zdravilišče. »Nič ne maraj, Jože, skoraj bo pomlad, pa ti bo bolje! Saj veš, da koprija ne pozebe,« sem ga s smehom skušal tolažiti, ko sem se na postaji poslavljaj od njega. Pri srcu mi je bilo pa tako bridko in grenko!

Čez nekaj mesecev je prišla Rezika žalostna in potrta povedat, da se je Jože vrnil domov in da ni nič boljši. Pa da

lepo prosi, naj ga čimprej obiščem. Beli zvončki so cingljali in trobentice so zlatile bregove, ko sem v šumnem vetru hitel k bolnemu tovarišu. V hiši pri zakurjeni peči je sedel, ko sem vstopil. Sunkoma se je dvignil, slok in rumen v obličje, ter mi ponudil shujšani roki v pozdrav. Smehljal se je, toda smeh mu je pačil obraz in iz globokih jamic so zrle vročične oči. »Da si le prišel, da si le prišel,« me je pozdravljaj s hripavim glasom. »Vidiš, sedaj na spomlad mi bo bolje.« »Da, Jože,« sem mu odgovarjal in skrival ginjenost. »Sonce in gorski zrak te pozdravita, še vse bo dobro.« »Jaz tudi upam tako in potem bom hitel študirati, na jesen pa k maturi in s teboj na univerzo. Oh, toliko sem zamudil,« je zastokal. Govorila sva še o učenju, knjigah in o prihodnosti, ko bova na visoki šoli. Videl sem, da mu še nekaj teži srce, in začel sem mu praviti o Vidi, da večkrat vprašuje zanj, da ga pozdravlja. Laž za lažjo mi je prihajala iz ust. Kako bi bil revežu povedal kruto resnico, da se je dekle zaročilo z bogatim posestnikom, da vse mesto govori o potratnem bališu, da ji tri šivilje šivajo perilo in obleko. O, da, saj sva se večkrat srečala z Vido, toda če je le mogla, se me je ognila ali pogledala v stran. Ubogi Jože pa je naročal pozdrave zanj in povem naj ji, da toliko misli nanjo. Pa saj kmalu pride v mesto, tako rad bi jo videl. Vedno samevam in premišlujem, mi je govoril. »Materi ne bom mogel izpolniti želje, da bi bil duhovnik, žalostna bo. Inženir bom, meril in urejal bom struge naših voda. Ta misel me osrečuje, da se čutim skoraj zdravega. In če bo hotela Vida...« Suh kašelj se mu je odtrgal in hropenje mu je prihajalo iz bolnih prsi. »Le počij, Jože,« sem mu prigovarjal, »in priden bodi! Mati te je zatožila, da skoraj nič ne ješ. Le daj; potrudi se!« Vse mi je obljubil, samo da prej ozdravi. Ko sem odhajal, me je spremil do križa ob koncu vrta. Truden je skoraj omahnil na ograjo in nemo zrl za menoj. Meni pa se je stiskalo srce v bridkosti, saj sem se zavedal, da prijatelju ni pomoči, da so mu dnevi skoraj štet.

Doma sem se zaril v knjige in učenje. Bližala se je matura in hiteti sem moral. Misli pa so mi uhajale v gore k bolnemu tovarišu in k sestrici njegovi. Toda v počitnicah po maturi sem se le malokdaj mogel odtrgati in pohiteti k bolniku. Moral sem poučevati ter si prislužiti denarja vsaj za prvo silo, ko pojdem v Ljubljano, kajti da bi me bili podpirali doma, skoraj ni bilo mogoče pri pičlo odmerjeni očetovi plači.

Bilo je zgodaj jeseni, ko sem se pripravljaj, da zapustim dom in odidem v stolno mesto, ko je prihitela Rezika in me prosila, naj grem takoj z njo. »Jože je tako slab in tebe si tako želi, prosim te, Pavle, pojdi, takoj pojdi!« Ves žalosten sem se odpravil na Jagenco. »Kaj bi mogel prijatelju še dobrega storiti, kako mu olajšati zadnje ure življenja?« sem premišljeval. Spomnil sem se, da me je prosil, naj mu prinesem Prešernove pesmi. Takoj sem stopil v knjigarno in kupil lepe, v rdeče usnje vezane Poezije. Misel mi je šinila v glavo: To knjigo mu ponesem in rečem, da mu jo pošilja Vida. Pa glej, komaj sem stopil na cesto, sem zadel obnjo. Že je hotela mimo, pa sem jo ustavil. »Dekle, poslušaj, Jože umira, o tebi govori in sanja in umira. Dekle, kaj praviš na to? Ves čas njegovega trpljenja sem si izmišljal in mu pravil o tebi, mu nosil tvoje pozdrave. Danes mu ponesem to knjigo in rečem, da mu jo pošiljaš ti, da bodo mirne njegove zadnje ure.« Dekle je prebledelo in dolgo molčalo. Nato je snela verižico in medaljon z vratu in dejala: »Prosim, nesi to Jožetu in povej, da se ga spominjam, da ga pozdravljam.« »Ne, ne,« sem se ubranil. »Le obdrži to. Čemu bo Jožetu mrzlo zlato?« Potrta je stala pred menoj. Nato je snela s kit višnjev trak, na katerem je obviselo nekaj rumenih las, o katerih je Jože toliko sanjal. »Pa s tem poveži knjigo, Pavle, Jožetu za spomin, meni pa odpusti,« je tiho dejala. Spravil sem višnjevi trak ter brez slovesa odšel domov. Tu me je čakala Rezika in takoj sva se odpravila na Jagenco. Poldan je zvonilo in odmevalo po daljnih gričih. Zgodnja jesen je prihajala v deželo. Med temnim smrečjem se je rdečilo in zla-

tilo listje bukovih dreves. Grozdje je zorelo in čebele so šumele po razcvetli ajdi. Svetla sončna luč je objemala zemljo. In sredi te lepote mi v mladosti gineva najdražji prijatelj. To me je zabolelo v duši. Srečavala sva znance in vsakega sem s strahom pričakal in se bal, kaj mi bo povedal o Jožetu. Prispela sva z Reziko v vas. Na hišnem pragu naju je čakal gospodar. »Prav, da si prišel, Pavle. Tja k smrečicam pod grad si je zaželel Jože in Matija ga je spremil. Slab je, tako je slab,« je vzdihnil in se zagledal v križ ob vrtu. Odhitel sem k smrečicam. Negibno je sedel Jože in v zahajajoče sonce so bile uprte njegove oči. V trpkem nasmeihu me je tiho nagovoril: »Tako težko sem te čakal; da si le tu. Duši me in težko je v prsih, pa mi bo kmalu odleglo.« Stisnil sem mu blede, tenke roke in mu dal knjigo. Komaj sem spregovoril in povedal, da mu jo pošilja Vida in tudi trak da je iz njenih kit. Drhté je objel oboje in božal rumeni koder ob traku in bridka sladkost se mu je razlila po obličju, ko je izgovarjal njeno ime. »Naj ti berem, Jože?« Molče je prikinjal. Odprl sem knjigo, jesenski veter pa mi je obrnil list, da sem bral med drugim:

»Mladost, vendar po tvoji temni zarji
srce bridkó zdihuje, Bog te obvárji!«

»Da, mladost, po tvoji temni zarji,« so mu šepetale ustnice. Tedaj je zašlo sonce in prva zvezda je zasvetila na večernem nebu. »Jože, mračí se, domov pojdeva, kajne?« sem rekel in vzdignil prijatelja. Že sta prihajala Matija in Rezika ponj. »Da, domov k materi. Mamica!« je bil njegov zadnji vzklik. Kri se mu je ulila in pordečila višnjevi trak in ajdove cvetove, ob katerih se je zgrudil umirajoči fant.

Na materino posteljo smo položili Jožeta v spodnji hiši. Mati pa je pokleknila k vzglavju in dala mu je v roke gorečo svečo ter se je oklenila s svojimi rokami. »O Bog, ti moja križana ljubezen, usmili se,« je molila trepetaje. Nepremično so zrle fantove umirajoče oči vanjo. Nevidna sila je spajala mater in

sina še v zadnjih njegovih vzdihljajih. Ko pa je ugasnilo mlado življenje, se je mati nezavestna zgrudila ob njem.

Naš kmet, dokler živi, dela in trpi ter bije žilav boj z naravo in življenjem. S ponosom kljubuje težavam in jih premaguje. Ko pa pride bela znanka smrt, jo sprejme vdano iz rok svojega Stvarnika. Pa če je še tako razbolelo srce, tiho in ponižno klone pred njenim veličastvom. Tako je stal oče ob mrtvem sinu, ga pokrižal in mu z okorno roko zatisnil oči. Bleda in tiha sta ga pokropila brat in sestra. Nato sta ga položila Matija in Frane na belo pogrnjeni oder pod bridko martro sredi hiše. Med svečami, roženkravtom in rožmarinom je počival Jože in zadnje nageljčke so nanj natrosila vaška dekleta. Prišla je stara Magdalena, da je varovala in se s stokrat boglonaj zahvaljevala kropilcem. Oba večera so prišli mladi in stari vaščani, da so vse do jutra molili in peli: »Kateri je za nas gajžlan bil... kateri se je svojim jogrom v špižo dal, usmili se rajnkega! O Marija, rumena gavtroža, ob zadnji uri nam pripelji Jezusa!« Po starodavnem običaju so žalostno odmevale molitve in pesmi. Matija je točil vasovalcem mošt in jim podajal slivovko, Marjanica, najstarejša poročena hči, pa jim je napekla belega kruha.

Mrzel veter je pihal s severa in ptice so se selile na jug. Ravno zadnji par lastovk je zletel iz veže, ko se je poslavljajl Jože za vse čase od doma. Lepo so mu zapeli in zvonovi so se oglasili pri fari in v dveh podružnicah, ko je romal v zadnji dom. Mene pa ni zdržalo več, skrivoma sem se odtrgal od množice in zbežal domov.

Nič nisem slišal, kdaj so se vrnili domači od pogreba. V sobici sem slonel ob oknu ter zrl v zelene valove reke, ki tečejo in ginejo v nedoglednosti, kakor teče in gine v smrt naše življenje. In nisem mogel doumeti, da niso sanje. temveč resnica, da sem za vedno izgubil prijatelja.

Počasi sem se umiril. Zamotilo me je učenje in tudi skrb za vsakdanji kruh. Dobil sem službo knjižničarja v delavski knjižnici. Tako sem se ves čas skromno

preživljal. Mislil sem, da sedaj, ko ni več Jožeta, ne pojdem nikoli več na Jagenco, toda pregloboko sem bil pogledal v mile oči Smrekarjeve Rezike. Vsepovsod so me vabile in me spremljale in dasi sem šel redkokdaj domov, sem vselej vsaj za nekaj ur obiskal drago deklico.

Smrekarjevi so se vdali v bridko usodo, le mati je vedno tožila in govorila o svojem Jožetu. Vselej sem ga obiskal na božji njivi in spremljala sta me Rezika in Frane. Rezika me je vedno prijazno sprejela in mi pravila, kako ji bo dolgčas, ko odidem. Kako bi pač bilo, če bi presadil ta gorski cvet med mestne zidove? Ali bi še tako lepo svetile temne zvezde njenih oči? Ali bi ji še rdel cve-toči obraz? In življenje tu v mestu, ali bi se mogla navaditi nanj? Kot v šali sem ji nekoč pisal, ali bi hotela živeti v mestu, a bridko resno čakal odgovora. In prišlo je pismo iz gorske vasi. Da me prav lepo pozdravlja, da misli name. Toda v mesto? O, če bi po sredi Ljubljane pšenica zorela ali vsaj trava cvetela, potem bi prišla. Kaj bi sicer gospoda v Ljubljani z menoj počela, ko sem le žanjica in grabljica, je veselo odgovarjala Rezika.

Že je minevalo zadnje leto mojega pravnega študija. Imel sem dosti opravka, službo in zadnje izpite. Ko pa se je po hudi zimi, v kateri sem zelo prezebal, le vrnila pomlad in je šlo na poletje, sem se odpravil domov. Lepo je bilo tiste binkošti. Po dolgem času smo se vsi otroci zbrali v domačem krogu. Tiho je sedela mama med nami. »No, mama, samo molčiš, povej nam kaj,« sem jo nagovarjal. »Oh, pusti me, naj se vas nagledam. Toliko časa smo že ločeni in sedaj sva tako srečna z očetom, da smo skupaj,« je dejala.

Mene pa je gnalo srce na Jagenco. Rano sem krenil drugo jutro na znano pot. Nisem se mogel nagledati neskončne modrine neba in mladega zelenja po lesovih, ko sem se vzpenjal proti jagen-skim košenicam. Že me je pozdravljal šum Bele vode in skoraj sem stal na mlinarjevem mostu. Spominčice so se ogledovale v čisti vodi, v mlinarjevem vrtičku pa so prešerno cvetele bele binkoštn

rože, vonjive potonike. Skozi ptičje žgolenje je bilo čuti vrišč in radosten smeh. S spodrecanim krilom in visoko zavihanimi rokavi je stala na produ Smrekarjeva Rezika ter pridno prala in ovijala perilo. Na nasprotni strani potoka pa je slonel ob vrbi mlinarjev Frane; nagnjeno se je smejal in udarjal s šibico po vodi, da so na vse strani pršile kapljice in rosile deklico. Seveda se je branila in vriščala. Ko pa je bilo vse oprano, je Frane skočil čez potok in pomagal Reziki zadeti polni škaf. Nekam dolgo sta vzdigovala, tako da so že oče na mlin-skem pragu pisano pogledali tja proti fantu in dekliču. »No, Frane, no, Frane! Ne slišiš, da zvoni? Žito pojdi zasut v mlin in z Reziko se bosta tudi še kdaj videla,« je brundal stari in žulil pipico v brezzobih ustih. Kar zavrtel se je in stekel deklič s polnim škaфом. Le še veselo je yzkliknila, ko me je zagledala. Pa me je za roko pridržal Frane. »Tak si vendar prišel?« je dejal in z nasmehom gledal za Reziko ter si potisnil klobuk s čela. »Lej jo, brhko mlinarico! Nič več ne čakam. Doma pravijo, da je še premlada, toda na jesen pride k nam. Pavle, ti nama boš za druga na Martinovo nedeljo!« »No, pa res, kaj bomo s tako drobnjavo pri nas,« je zadovoljno godrnjal stari mlinar. »O, za težja dela bo še vedno naša Mica, sicer pa, čeprav dobimo še deklo,« je odgovarjal Frane. »O, seveda, sedaj je sama Mica, potlej pa gospodinja, dekla in Mica,« se je oče jezil, pa vendar bil dobre volje.

Jaz pa sem stal kot okamenel. Kakor da se je zrušil Jagenski vrh, mi je bilo. Tepec in slepec, da nisem ničesar slutil, ko je vendar vedno Frane vasoval pri Smrekarjevih. Kolikokrat jo je še kot otroka zagovarjal, če so jo doma zmerjali. Kaj hočem, kaj še iščem, je divjalo v meni. Že sem se obrnil, da bi šel od tod, kjer mi je zacvetela, pa tako hitro ovenela sreča mojih mladih let. »Pavle, kje si vendar?« je klicala Rezika in mi šla naproti. »Kako sem te vesela? In težko sem te čakala, pa mati so te toliko pogrešali.« In za roko me je vedla proti domu. Na vrtu se je že sušilo belo perilo. »Vidiš, to je moj bališ. Z Nacetovo

Minco sva vse sami sešili,« je hitela praviti. »Pa kaj ti je, Pavle?« me je osuplo vprašala, ko sem šel nemo poleg nje. »Franetova nevesta si,« sem nazadnje spravil iz sebe. »Da, čigava pa, če ne Franetova, saj me nihče drug ne mara, ko je pa Frane vsakega nagnal zlepa ali zgrda, če se je le ozrl za menoj,« se je srečna šalila. »In jaz, jaz, Rezika?« sem jecal. »Ti si pa moj večni ženin, ali nisi?« se je zasmejala. »Šel bom in nikdar več se ne bova videla. Nočem stati ob strani in pobirati drobtinic tvoje prijaznosti,« je vrelo iz mene. Tedaj je stopila k meni, me prijala za roke in si jih pritisnila na srce. »Pavle...« Nisem je poslušal; iztrgal sem se ji in brez slovesa zbežal. Kot bi gorelo za menoj, sem drvel in sam ne vem, kako sem prišel domov. Skoraj osorno sem zavrnil mamo, ki me je zaskrbljeno spraševala, kaj mi vendar je. Da me glava boli, naj me pustijo, sem se izgovarjal. Vse do jutra nisem zatisnil oči. S prvim vlakom sem se vrnil v Ljubljano. Ne vrnem se več, pozabiti jo moram in v tuje kraje pojdem. Vse križem so se mi medle misli. Nič nisem pomislil, kaj bi počela mati, kaj oče, ubogi invalid, če bi jima izginil sin. Z vso silo sem se vrgel v učenje, da bi prej končal in izginil iz domačih krajev.

Bilo je poletje in neusmiljeno je žgalo sonce in že več tednov ni padla kapljica dežja. Suho žito na polju se je nezrelo osipalo, trava je rjavela in se sušila. Zemlja je kazala razpoke in listje je venelo na drevju. Toda po strašni soparici so se začeli zbirati gosti oblaki; zakrili so sonce, da je zatemnelo vse nebo. Votlo je bobnelo in prihrumel je vihar z bliskom in gromom, kot bi se podiral svet. Toča je gospodarila po poljih ter klestila vinograde in sadje. Nad Jagensko goro pa se je utrgal oblak. Z neznansko silo je treskalo, da se je lomilo in klalo drevje po gozdovih. Lilo je, da so se cele plasti zemlje valile v dolino. Strugo Bele vode je napolnilo izruvano drevje in skalovje. Voda je silno narasla, divjala in trgala bregove, odnašala koče, hleve in živino. Iz razdrte izbe oglarja Tineta je odplavila zibelko in z otrokom vred so jo pogoltnili jezni valovi. Naj-

hujše pa je bilo ob mostu, kjer se je koplilo drevje, hlodi in grušč. Butalo in udarjalo je ob stebrovje, da se je s silnim truščem razrušilo. Kalno valovje je razdejalo mlin. Franeta in domačega pastirja, ki sta reševala, je bobneče valovje zajelo, se pognalo z njima čez breg v globoko sotesko ter pokopalo nesrečni žrtvi med kamenjem. Šele po več dneh, ko so bile njive in travniki ob potoku spremenjeni v grozne puščave, je nebo zaprlo zatvornice.

Medtem je stari mlinar, ki je bil pribežal k Smrekarjevim, zaman čakal svojega Franeta. Zaman ga je čakala Rezika, ga klicala in iskala, da so ji krvavele noge. V prepadu pod mlinom je nekaj žalostno stokalo in cvililo. Smrekarjev Matija je zlezal ob vrvi v globino in izvlekel izmed korenin naplavljenih dreves mlinarjevega psa Peruna. Še dalje v globini je pod veliko skalo ležal Frane.

Vso to grozoto sem izvedel šele, ko je sonce zopet z zlatim sijajem posulo zemljo in so v tihih večerih bleščale zvezde nad novimi grobovi na Jagenci. Pri ognjišču je vzdihnila mati, mlinarjev oče pa je še niže klonil sivo glavo, ko sem stopil v Smrekarjevo hišo. »Vidiš, tako je, tako je,« je dejal gospodar. »V izbi je Rezika, le pojdi k nji.« Ni me slišala, ko sem odprl vrata. Pri mizi je sedela in od bridkosti ji je upadel obrazek. Šele ko sem stal pred njo, je uprla vame oči. Čez dolgo je spregovorila: »V Ljubljano k teti pojdem. Sprejeli me bodo v bolnišnico, da se izučim za bolniško sestro. To je edina pot, ki me še vodi skozi življenje. Zvesta mu ostanem, da bo mirno počival.« Šla sva na pokopališče. Nesla sva bršljan in zimzelen ter ga posadila na grob. »Da bo tudi pozimi zeleno, tudi teloh bom posadila obema, Jožetu in Franetu, da jima bo cvetel o božiču,« je govorila sama sebi. Prižgala sva svečke in sedla na klop ob zidu. Dolgo sva sedela, Rezika pa se je zagledala dol proti zasutemu mlinu in skoraj zdramiti sem jo moral, ko se je mračilo, da sva šla domov.

Čez nekaj tednov se je poslovila Rezika tudi od nas, ko je odhajala v Ljub-

ljano. Tudi jaz sem se vrnil v Ljubljano in v nekaj mesecih končal študij ter promoviral za doktorja prava.

Kako je bila mati vesela in ponosna na sina doktorja, ko sem se vrnil domov! Pri znanem odvetniku sem stopil v službo in se kmalu vživel v delo.

Bilo je v postu pred cvetno nedeljo. Zadnji sneg je skopnel in že je bilo čuti prvi dih pomladi. Zaverovan v delo nisem slišal, ko je potrkalo na vrata pisarne. Šele ko so se mi približali koraki, sem se ozrl. Gledam, saj nisem verjel očem; zdelo se mi je, da vidim prikazen. Toda resnično, Rezika je stala pred menoj. Komaj sem jo spoznal. Morda je bila črna obleka kriva, da je bila tako tuja in upadla v lice. Izginile so ji rože z obraza in trde črte so se ji zarezale okoli ust. »Rezika, ali je mogoče, da si ti? Kje si se vendar vzela? Ali si se vrnila iz Ljubljane?« sem jo vpraševal. »Vrnila sem se, Pavle, in vabit sem te prišla. Moraš, moraš priti na — svatbo.« »Ej, ali se je Matija vendarle odločil in si izbral nevesto? Štinetovo Katrico, jeli?« Za obe roke sem držal deklico in jo gledal, gledal. »Oh, ne,« je zašepetala. »Jaz, jaz se možim.« In zopet mi je bilo, kot da se udirajo tla pod menoj. Nič ne vem, kaj sem govoril in kaj je rekla Rezika. Tudi ne vem, kako sem opravil z ljudmi. Vem le, da sem pustil vse delo ter odšel v gozd onstran reke ter preklinjal sebe in njo, ki mi je bila pred nekaj urami še vzor čiste zvestobe in značajnosti. Dekle, ki je še na grobu mrtvemu fantu obetala zvestobo in ljubezen, to dekle se moži in še mene vabi na ženitovanje. Hujšega udarca mi ni mogla zadati.

Prešel je veliki teden, minila velika nedelja. Pod pretvezo, da imam važno delo, sem ostajal vse dni v pisarni, tudi večere, saj v svoji nesreči in jezi nisem mogel med ljudi. V ponedeljek popoldne pa je prišel Matija in nobena beseda mi ni pomagala. Dasi sem se na vse kriplje branil, me je spravil na voz. »Pavle,« je dejal užaljeno, »Rezika te lepo prosi, da pridi. Izpolni ji vendar željo, hvaležna ti bo, saj smo bili vsa leta prijatelji.«

Z Matijem nisva več govorila. Že od daleč sva zaslišala glasove harmonike.

Ko sva se pripeljala bliže, je bilo čuti iz hiše veselo rajanje in smeh. Že so naju opazili svatje in vse naju je prišlo pozdravljat. Še preden sva stopila z voza, nama je že hitel napivati okrogli starešina. »Vidiš, Pavle,« je dejal Smrekarjev oče, »pri nas si smrt in svatba roke podajata.« Vsa postarana in sključena me je mati ogovarjala: »Oh, je že božja volja tako, le pojdi v hišo; tako smo že gledali po tebi.« V prostorni hiši pa je vse, kar je bilo mladega, plesalo veselih in razžarjenih obrazov. Le starejši so sedeli pri obloženi mizi, se pomenkovali in si napijali. Vsa izba je bila v zelenju in rožah. Vsega najboljšega je bilo v izobilju, saj se je možila zadnja hči bogatega Smrekarja.

Samotno je sedela nevesta ob gornjem koncu mize. Vsa drobna je bila v svoji svetlovišnjevi obleki. Okoli trdo spletenih kit je imela pripet venec, iz umetnega cvetja narejen, in srebrni listi so se ji ovijali po temnih laseh. Nekaj sitnih otročajev se je gnetlo okoli nje, najmlajši pa ji je splezal kar v naročje. Ne ravno mlad, zajeten možakar je sedel nedaleč od nje. Z zaspanimi očmi jo je pogledaval, se smejal sam vase in kimal z veliko glavo. Poznalo se mu je, da je vaje žlahtne kapljice in da si jo je že lepo mero privoščil. »To je torej mož Smrekarjeve Rezike! Ali je to mogoče?« Jeza mi je polnila dušo, ko sem stopil k nevesti in jo površno in tuje pozdravil. Več premagovanja pa nisem premogel. Slišal sem še besede Rezikine: »Samo da si prišel, Pavle, tako težko sem te čakala.« Pa ji nisem nič odgovoril. Ven, samo proč od tod, je vrelo v meni. Toda prijazno so mi napijali fantje, sami znanci iz otroških let, in od vseh strani so me pozdravljala dekleta. Tedaj sem pa prijel prvo dekle okrog pasu in se zasukal z njo. In še z drugo in s tretjo. Nevesta je pa sedela s sklonjeno glavo in majhna punčka ji je spala v naročju. Včasih je pogledala proti peči, kjer je sedel stari mlinar. Vselej so se njune oči ujele in vselej ji je prijazno pokimal. Neopaženo sem odšel in taval med vrtovi ter si hladil vroče čelo in razbeljeno glavo. Potem pa sem spet plesal, plesal.

In ko je pozno zvečer veselje priklopelo do vrha, je stopila Rezika k meni. »Ali si pozabil name, Pavle? Ves čas sem samo nate čakala. Ali ne boš plesal z menoj?« je vpraševala. Tedaj sem jo zgrabil čez pas in jo tesno prižl k sebi. In sama hudoba mi je narekovala zlobne besede. Sklonil sem se k nji in ji šeptal na uho: »Rezika, tvoj ženin spi.« »Da,« je tiho dejala. »Rezika, tvoj mož je pijanec.« Zatrepetale so ji ustnice. »Ti ne veš, Pavle, nič ne veš, kaj se je zgodilo pri nas in kaj je z menoj; saj bi me ne žalil tako zelo, ko bi vedel, kako je z menoj, da sem se te tako zaželela. Prosim, zadnjič morda, pridi k našim smrečicam, čakala te bom, da ti povem, da me ne boš tako strašno obsojal in da ti bo ostal vsaj malo ljub spomin name.«

Zunaj je bila tiha pomladna noč. Topel dih je vel z vrhov, da so skrivnostno šumela drevesa. Mesečina je bila razlita po travnikih, više gori pa se je belil še zadnji sneg. Okoli smrečic je cvetel teloh ter se zibal v vetru. Sredi teh cvetov je stala Rezika kot prikazen z onega sveta. Višnjeva obleka ji je segala do tal in videti je bilo, ko da je zrasla iz pomladnega cvetja. In kakor bi se ji mesec zapletal v temne lase, se ji je svetil poročni venec.

»Pavle, poslušaj,« je govorila, »če mi je ostala trohica upanja in če mi je ostalo bore mladosti, ko so mi deli Franeta v grob, je to umrlo danes. Vidiš, pred tremi meseci je umrla naša Marjanica. Štiri sirote je pustila, najmlajšo v zibeli, komaj nekaj tednov staro. Ko se je omožila, je prišla na dobro urejeno posestvo in lepo doto je prinesla. Sedaj je pa vse zanemarjeno in najboljša zemlja odprodana. Gozd skoraj ves izsekan, po krivdi gospodarjevi. Koliko se je Marjanica trudila in delala! Preveč je bilo za njene moči. In še toliko žalosti! Vdovec Tone me je zasnubil mesec dni po njeni smrti. Odbila sem ga; kako bi ga ne. Tedaj se je začel vlačiti z ženskami. Cele dneve je bil zdoma; popivali so po zidanicah, doma pa je mukala lačna živina in delo na polju je zastajalo. Stara Tonetova mati ni zmogla vsega, saj je še malega komaj pestovala, ko je bil bolan, in ga

tešila. Prišla je k nam in me za božjo voljo prosila, naj vzamem Toneta. In mali sirotki so me prosili, naj vendar pridem, da jim bom mamica. Tedaj sem spoznala, kam me kliče usoda. Videl si Toneta, ki je od danes moj mož. Vem, kaj me čaka. Vse gospodarstvo in vse skrbi bodo na mojih ramenih. Pa moram oteti dom mojim malim in moram jim biti mati.« Zamrle so ji nadaljnje besede v neskončni žalosti. Tedaj sem se sklonil nad trepetajočo nevesto in ji poljubil roke in prvič in zadnjič v življenju poljubljal njen mili obraz in solze iz njenih oči. Izpolnilo se je, kar sem tolikokrat sanjal, toda bilo je v slovo, saj sem jo videl takrat zadnjič v življenju.

V lepem jutru sem se pristrčno poslovil od gostov in domačih. Obljubljal sem, da kmalu zopet pridem, dasi sem vedel, da sem zadnjikrat na Jagenci. Tudi z ženinom Tonetom sem spregovoril nekaj besed. Reziko sem pa zastonj iskal, nisem je mogel nikjer najti. Na ravnici za Smrekarjevo hišo so se že igrali otroci. Ringarajali so in peli pesem o sončku:

Pa nimaš je majke, da pravi ti bajke,
in nimaš je rodne sestre.

»Ves svet mi je bajka in Rezika majka in rože so moje sestre,« je zavil po svoje Tonček. »Ezika majka,« je ponavljala njegova sestra, mala Lenčica, in capljala za otroki. Na klopci pod orehom je sedel stari mlinar. Gledal je otroke in slišal Tončkovo pesem. In po dolgem času mu je med solzami zaigral smehljal na velem licu.

Anton Potočnik

Jablane v cvetju

*Jabláne cvetijo, opojno dehtijo,
po tratih raznašajo vetri njih cvet;
iz panjev k njim roji čebelic hitijo,
nabirajo mano in srkaajo med.*

*Oj, da bi še jaz bil ko jablana v cvetju,
v jeseni kloneča pod težo plodov,
mladost da bila bi mi v bujnem kipetju,
a leta mi moška bogata sadov!*

Odlomek

1

Jandre Žolna se je ves zasopel sesedel na obcestni kamen. Moral je zajeti sape. Mimo so v prozorni temi tekli svobodnjaki in tlačani metliškega gradu in nemške viteške komende, tam vprek so pa kar čez njive na konjih divjali Uskoki žumberškega kapitanata. Bilo je, kot bi zemlja v noči izbljuvala vragove, ki so se zdaj skozi temo podili v žareči kotel onstran metliškega mestnega brega.

Gruča ljudi se je izgubila za ovinkom; nov šum človeških nog in odsekanih glasov se je utrgal pod klancem.

»Duša mi uhaja!« je obupano vzdihnil Jandre in posegel po čutari vivodincea. »Treba jo je potisniti na dno, da se v vročini ne opeče.« Nastavil je leseno posodo na usta in dolgo lokal. Potem jo je vrgel čez ramo in ni čakal, da bi ga dotekli oni pod klancem.

Spešil se je za prvimi in zdaj zdaj videl plamenice, ki so se vžigale in hitele od Broda na Kolpi, druge čez Gavgenhrib, pa od Grabrovca in še od Trnovca in Lokvice po cesarski deželni cesti. Migotale so in hitele v grapo Bujice in strugo Obrha, med katera je bilo v obzidje stlačeno metliško mesto. Hitele, ko da bi ne bilo tam že dovolj ognja in svetlobe.

Jandre Žolna je sopihajoč prekobalil zadnji klanec in obstal nad mlinom vrh mestnega brega. Zazijal je: prav vse mesto je bilo v ognju. Bilo je kot žareča globača, v kateri se je vrtinčilo na stotine ognjenih jezikov, ki so se stegovali z enega slemena na drugega, iz hiš na kašče in hleve, pa na svinjake, tesne pode, kramarije, krčme, kruharne in mesnice. Gorela so mestna vrata s stolpom nad Dragami, oba stolpa nad Sušico, pokrita z lesenimi deščicami, goreli sta komenda in mestna hiša in močna burja, ki je vlekla od hrvatske strani, je nosila šope goreče slame čez nizke strehe prav v turenske line. Zvonovi niso več jekali, kajti od velike vročine se je kar brž vnela lesena štirioeglata streha nad

njimi in zagorela kot prava turška grmada.

Jandre je zijal in se ni premaknil. Videl je gruče na pol oblečenih ljudi, kakršne je bil ogenj vrigel sredi noči iz postelj, slišal je njihovo vpitje, tarnanje in jok, mukanje govedi in cviljenje prascev, vrišč kokoši, rac in druge živadi, ki je poginjala v velikanskih plamenih gorečega mesta. Ves breg na nasprotni strani je žarel, potok Obrh, ki je tekkel v grapi pod obzidjem, je bil krvavordeč in drevje ob njem vse osmojeno. Golobje so prhutali skozi noč in se v celih jatah zaganjali v najhujše ognjene vrtince, medtem ko je na grajskem dvorišču še vedno pokal sedemdesetfuntni možnar in klical ljudi na pomoč.

Klical na pomoč! Tlačane, svobodnjake, tujce! Toda kaj naj vsi ti pomagajo z golimi rokami pri tem sodomskem ognju? Pač, nekateri so zlezli na mestno obzidje in zdaj jemljejo obupancem za zidom iz rok posteljnino, obleko, bakreno in cinasto posodje, verige, orožje, mehove in svinjsko meso, banjke in torbe, svete podobe in škapulirje... Jemljejo iz rok, oddajajo drugim ali pa mečejo pod obzidje, kjer se vse skupaj lomi, trga, razbija...

Jandre gleda. Na vseh concih gori mesto in svetlo je ko pri dnevu. Gleda, kako vsi trije duhovni nemškega viteškega reda rešujejo cerkveno opravo, vidi, kako vikar Matija Kolbezen stiska pod pazduho ciborij in debelo mašno knjigo, medtem ko v desnici visoko dviga monštranco in z njo, kot z golim mečem, drvi proti mestnim vratom. Vidi kaplana Bernarda Lašiča, ki z velikansko culo na hrbtu hiti za njim, pa mestnega sodnika Matija Kraševca vidi in še pisarja Tibal-dija, ki nekaj divje vpije in maha ljudem na obzidju. In tamle je, če se le ne moti, cehovski mesarski mojster Adam Urhat, ki na plečih naglo tovari veliko rdeče bandero bratovščine svetega Rešnjega Telesa? Za njim pa — hoj! — jo brezglavo ubirata dva prasca, ki jima je

ogenj menda že posmodil kocine na zalitih trebuih.

Jandre poskoči — treba je vendar rešiti uboge živali! — in že teče po bregu, se izmika akacijevinu, ki mu grabi plašč, skače čez steze in grive, prebrede potok in že je pod obzidjem. Na gradu se je vnela streha in je, kot bi kdo z močno plamenico posvetil na to stran. Jandre hoče naokrog k malim vratom, ko se z zidu po lestvi tik predenj zapraši Mike Vihra.

»Kam, Jandre? Bi se rad scvrl? Notri je vse v ognju,« reče zasoplo in tolče z rokami po suknjiču, ki se mu že smodi.

»Si ti streljal?« vpraša Jandre.

»Sem. Grad spredaj gori. Konec je. Še rešili se ne bodo. — Glej, tamle!«

Jandre je pogledal za iztegnjeno Mikovo roko in videl, da se je ogenj pravkar lotil svinjakov, ki so bili na vzhodni strani gradu. Tod je bila torej ljudem pot zaprta in če je bilo spredaj res vse v ognju, potem jim niso na izbiro drugega kot lestve, vrvi ali pa skok čez obzidje v globino.

V resnici se je precej nato prikazalo na obzidju nekaj ljudi, ki so vpili in obupano mahali z rokami. Kdo so bili, se v migetajoči svetlobi ni dalo razložiti, vendar je Jandre po glasu spoznal staro Dorotejo pl. Erberg, ki je presunljivo kričala, kot bi jo devali iz kože.

Nenadoma je silovito zagrmelo; zatreslo se je in ni veliko manjkalo, da ni močan puh Erbergove in drugih pometel z zidu. Kot bi trenil, so nato sami poskakali nazaj, medtem ko se je plemkinja sesedla in so jo komaj spravili za strelno lino.

»Mama, ubilo te bo! Mama, v zatišje!« je kričal gori tenak, vsiljiv glas.

»Slišiš, mladič se dere,« je suho pripomnil Jandre in z glavo pomignil proti ljudem na obzidju. »Zanj bi ne bilo škoda, ko bi mu ogenj malo popalil kreljuti.«

Miko je zganil z rameni in si otresel omet in zemljo, ki sta se z vrha sprožila nanj.

»Grajska orožarna je šla k vragu,« je dejal. »Vedel sem, da jo bo pognalo. Smodnika menda ni bilo kaj prida notri,

drugače bi se bili oni zdajle že pobirali pod zidom.«

Prijel je za lestev in si jo zadel na rame.

»Kam?« je vprašal Jandre.

»Dol jih morava spraviti.«

»Jaz bi rajši pogledal za prasci.«

»Ljudje so, Jandre!«

»Že. Pa saj bo prekratka,« je ta pogledal na lestev. »Naj se sami prebijejo na ono stran.«

»Tam je vse v ognju,« je nejevoljno otresnil Miko in si pričel skozi glog, šipkovje in kopinjačo naglo utirati pot k zidu, kjer so bili oni.

»Hej, vi, tam zgoraj!« je kričal in pomerjal lestev po zidu.

Prikazalo se je nekaj glav in med prvimi je skočil na obzidje sin Erbergove, mladi Franc Ksaver, in s kratkim mečem suval po zraku.

»Kje so še drugi?! Psa, ubijem vaju!« je vpil, ko ju je zagledal pod zidom. »Kje so lestve, kje vrvi?!... Sesekam vaju!...«

»Treba se je najprej potruditi na tla, plemeniti gospod,« je ujedljivo dejal Jandre in segel po čutari. »Od daleč se lahko vsak petelin repenči.«

»Pes, glavo ti razkoljem!« je grčal Erberg.

»Kri bi mi bile razburile vaše besede, če bi je ne bil prav zdajle ohladil,« je zadovoljno odvrnil Jandre, ko je odstavil čutaro. »Se ne bi, plemeniti gospod, rajši mirneje pogovorili, če nočete, da se za zidom scvrete kot koštrun?«

»Jandre, vrag te dal, ne čakaj! Če imaš kaj opraviti z Erbergom, opravi kasneje,« je zasoplo siknil Vihra. »Zdaj poprimi!«

Žolna je pljunil in jezno zgrabil za lestev. »Sem vedel, da bo prekratka,« je dejal, ko je videl, da manjka od zadnjega klina do vrha zidu skoraj poldrugi seženj.

»Od tal jo je treba dvigniti.«

Prijela sta jo, sunila kvišku in jo nad glavo prislonila ob zid.

»Po eden!« je zakričal Miko.

»Plemeniti Erberg — zadnjik!« je zavpil Jandre in krčevito držal gugajočo se lestev.

Prvi se je spustil Guštinov Jorič, potem pa bi bili zgoraj kmalu vsi hkrati navalili nanjo, da nista Miko in Jandre lestve naglo potegnili nazaj.

»Najprej ženske!« je trdo zaklical Vihra in s tovarišem spet naravnal lestev ob zidu.

Na gradu se je medtem vnel vzhodni del strehe in znova so završeli velikanški snopi isker pod črno nebo. Ljudje na obzidju so se preplašeno ozirali v ognjeno pošast, ki se je kljub hudi burji, ki jo je metala nazaj, naglo oprijemala strešnih škarnic in letev, sikala skozi okna in line, hrumela, pokala, cvilila po sobah in hodnikih, po shrambah in čumnatah. Glodala je pohištvo, preproge in posteljnino, posodo in orodje ter skozi udrti strop v kleti pod orožarno lokala sode vivodinca, metliške črnine, pinjele in tičine. Na obzidju so z grozo gledali v to ognjeno razdejanje, toda ko so se ozrli na nasprotno stran, jim je zaledenela kri v žilah: tik pod grajskim zidom se je vnela lesena bajta čevljarja Štefaniča, ki je zdaj v samih bregešah drvel po ulici in vpil na pomaganje.

Ogenj na slamnati strehi je vroče butnil ob Erberga in druge, ki so si naglo zaslonili obraze pred hudim žarom in pričeli kričati nad staro plemkinjo, ki so jo z največjim trudom komaj spravili na zibajočo se lestev. Erbergova je predirljivo vreščala in ni prenehala kričati, niti ko je že začutila trdna tla pod nogami.

Zgoraj so se nato drug za drugim naglo spustili po lestvi, da sta Vihra in Žolna komaj obdržala težo. Jandre je nekatere šele sedaj prepoznal, tako oskrbnika Janža Zollnerja, mestnega ječarja Jurico, grofa Burgstalla iz Pobrežja pa Franca Adama Lamberga, graščaka na Krupi. Vmes so bili Perek Hoffmeister, Martin Vukšak in še dva ali trije, ki jim Jandre ni vedel imena.

»Prekleta svojat!« je siknil. »Prsti me srbijo, da bi jih po lestvi poslal vragu naravnost v naročje.«

»Držil« je trdo zapovedal Miko.

Zgoraj so se nato znova pričeli naglo drug za drugim spuščati na zemljo. Toda ko je bil na vrsti debeli krupski graščak

in se je na vrhu navesil na lestev še Hoffmeister, se je ta ulomila in oba sta zgrmela v trnje pod zidom. Vsa potolčena sta klela in stokala v jarku, medtem ko so na obzidju še ostali plemeniti Erberg, grajski oskrbnik in mestni ječar. Z izbuljenimi očmi so gledali polomijo pod seboj in Erberg je znova pričel brezglavo groziti:

»Psi, po drugo lestev!« je kričal. »Vse bom postrelil! Po vrvil... Zgoreli bomo! Vode!... Vode!...«

Vročina goreče čevljarjeve bajte je bila res zmerom hujša, zato so se oni pod obzidjem naglo potegnili stran in spravili na varno tudi krupskega graščaka. Moral si je bil pri padcu pohabiti nogo ali se kako drugače poškodovati, ker so ga vleкли negibnega kot vrečo, samo stokal je; bil je bled ko sveča in pod bregom je kar koj padel v nezavest. Okoli njega se je zdaj trudil Vukšak, medtem ko drugi z Žolno in Vihro v prvem mahu niso vedeli, kako naj bi pomagali onim trem na obzidju.

Bili so tam gori kot v mišnici, vse naokrog je gorelo in prosta je bila edino pot čez zid. Od spodaj so jim vpili, naj skočijo; zlasti Hoffmeister, ki se je na srečo nepolomljen izmotal iz trnja, jih je hrabil. Vendar niso hoteli nič slišati, samo še bolj so vpili, naj prineso lestev ali vrvi.

Ogenj pa je divjal zmerom huje; lučal je ognjene zastave proti nebu, jih zvijal, prožil, raztegoval, pometal z njimi po strehah in zidovih, se hulil k tlom in grizel, drobil in spreminjal vse, kar je dosegel, v žerjavko in pepel.

Pod obzidjem so Vihra in še nekateri stekli po lestve, ker jih pa ni bilo kmalu nazaj in je bila vročina že tako huda, da so se onim trem že smodile obleke, se je prvi ojunčil Jurica. Oprijel se je zidu, se z nogami spustil po njem in se nato zadenjski odgnal v globino. Zakričal je, ko je priletel na zemljo, toda padec je bil brez večje škode in se je sam dvignil ter se omoten povaljal po bregu. Takoj nato je tvegajl skok Zollner, ki je kot krogla bušil naravnost v češminov grm, od koder so ga izvlekli vsega opraskanega in krvavega.

Na obzidju je ostal samo Erberg. Stara grofica je obupano tekala po bregu in vpila, naj strpi samo še trenutek, ker mora biti lestev vsak čas tu. Mladi se je že pomerjal po zidu, pa se je menda zbal globine, ker je takoj nato vstal in se v svitu plamenov kot blazen prestopal po zidu. Videli so njegov od vročine razgreti obraz, zmršene lase in roke, ki so v grozi otepale okoli sebe, potem pa ga je nenadno zakril gost dim, ki se je pričel valiti iz grajskega senika.

Onih z lestvami ni bilo od nikoder in ko je kmalu nato burja za hip pretrgala dimasto ponjavo, je bilo videti, kako se Erberg duši in hlipa za zrakom. Hotel si je potegniti kratko žametno kamižolo čez glavo, pa se mu ni posrečilo in ga je hip nato spet zasul gost roj isker in oblak dima. Spodaj so še videli njegove obupno krileče roke, nato pa ga je kot božjastnega vrglo vznak po zidu, od koder se je v dimu in pršenju isker prevalil v globino.

Stara Erbergova je presunljivo zakričala, se zagrabila za glavo in omedlela. Moški so skočili pod zid in dvignili plemiča. Nobenega življenja ni bilo v njem. Ko so ga, opotekaje se, odvedli po bregu, je odprl oči in kratko zastokal.

»Se je duša v njem,« je dejal Jandre in ga spustil v travo. Potem je Erberg spet padel v nezavest.

2

Mesto je gorelo. Poznooktobrska noč od četrta na petek pred praznikom vseh svetnikov 1705. leta je bila v Metliki svetla ko dan. Proti jutru se je ogenj oprijel še zadnjih hiš nad grapo Bujice, preskočil obzidje in cesto ter se kot zlatordeč potok razlil po slamnatih strehah na Cancenbergu. Z gibčnimi prsti je drsel čez plotove, se valjal po podih in senikih, smodil in požigal drevje, se hahljal v skladvnicah drv in žvižgal med latami kozolcev. Povsod ga je bilo dovolj in ni ga bilo kota, kamor bi ne bil vtaknil svoje ognjene in čadaste roke.

Tod naokrog so ljudje še nekaj rešili; v hišah, ki so bile zgnetene v mestu ob glavnem trgu, kjer se je ogenj najprej pokazal, pa je šlo prav vse po zlu.

Ko se je zdanilo, ljudje že niso imeli kaj reševati. Vse mesto je bilo eno samo velikansko ognjeno morje, prelivajoče se v sunkih burje, ki je s podvojeno močjo pričela suvati od hrvatske strani. Velikanska krvavožolta grmada plamenov je požirala les, kamenje, steklo in železo ter bruhala proti nebu visoke stebre sivega in črnega dima. Ljudje so gledali v to razdejanje le še od daleč, ker je bila vročina že tako silna, da se je na sto sežnjev dalje komaj mogla prenašati. Vse naokrog so hiše lezle vase in kmalu po poldnevu je zgrmel v globino zidani cerkveni obok. Bilo je grozno gledati ognjeno zver, ki je v pretekli noči potuhnjeno zasadila svoje čekane v metliško mesto in ga zdaj vsega brezmočnega parala, trgala in požirala.

Mesto je gorelo prvi dan in ogenj se je potegnil v noč.

Gorelo je drugi dan in tretjo noč.

Potem je ogenj začel padati ponehavati. Vendar so še v temi četrte noči vsepovsod tleli ognji kot velike žoltordeče luči.

Čez dan se je znova sukljal dim in so tu in tam vzplapolavali zublji.

Potem je pričel padati mrzel novembrski dež in velikansko pogorišče se je zgrbilo vase kot premočena sova. Ostanki hiš so se rušili in zaradi velikanske vročine se je mestno obzidje ponekod razvalilo za več desetih sežnjev v dolžino. Globoko pod njim je drevje molelo v bičajoče nalive svoje ožgane veje.

Ljudje so, ogrnjeni z vrečami čez pleča, obupano grebli po visokih kupih kamenja in pepela. Ničesar niso našli. Bakrena in cinasta posoda se je raztalila in od trebušastih steklenk so ostale le drobne, zveržene, svetlikajoče se kepe. Samo v debelem stražnem stolpu, od koder so komaj še o pravem času umaknili na varno smodnik, je ostalo nekaj za silo porabnega orožja. Tu sta sredi razvalin topo ždela dva železna možnarja, po sedemdeset in sto funtov težka, dva že doslužena falkoneta in pa trije železni topovi, s katerimi so streljali po funt težke robate krogle. Vse drugo manjše orožje se je v silnem ognju zveržilo, tako nekaj prednjač, večje število mu-

šket in dvanajst starih cevi, ki so imele nove, po nemškem vzorcu napravljene ročaje in so z njimi še poleti streljali pri procesiji sv. Rešnjega Telesa.

Toda huje ko to je bilo, da ni šlo brez človeških nesreč. Stara, hroma Luteršičeva Nuza je živa zgorela na peči, Janža Nemaniča je podsulo, ko je iz hleva reševal rogato blago, in Fabijaničevega malega je zadušil dim. Manjših nesreč in opeklin pa je bilo nič koliko in sta imela metliška ranocelnika Matija Rakar in Martin Kramer polne roke dela. Pomaгал jima je padar Bajuk z Radovice pa, še samostanski kirurg frater Donulus Eckhart, ki ga je iz Novega mesta poklicala pl. Erbergova, da uravna njenemu sinu polomljene ude.

Ljudje so se stiskali vseposod; okoliške vasi so bile polne pogorelcev, ki so se lačni in premraženi potikali po cestah, se zgrinjali v procesije, moledovali, se jadili, obupavali, grozili in kradli. Pri tem zadnjem se je Husičevemu fantinu, ko je ravno hotel spodkrepeliti tujega gosaka, popadljiv pes zapodil na vrat in ga oklal do smrti.

Duhovniki nemškega viteškega reda so se nastanili pri Treh farah v Rosalnicah in našli zavetje v dokaj prostorni kamri nad soseskino zidanico. Tja je

zdaj prišel metliški mestni sodnik Kraševac in nekateri člani mestnega zbora, da napišejo na deželnega glavarja prošnjo za denarno podporo in odpust vseh davkov.

Metlika se je sesedla v pepel. Niti Turki, ki so jo v dve sto letih sedemkrat napadli in od tega šestkrat požgali, niso nikoli svojega dela opravili tako temeljito. Razen nekaj hiš in kočurjev zunaj mestnega obzidja, je zgorelo vse. Komenda, cerkev, prostrani grad grofa Wazemberga, mestna hiša, šola, stražni stolpi... Sternišev gradič na Pungartu, nekaj streljajev od obzidja, je ostal. Tudi dva, trije leseni hisi v trtju Požege nad mestom. Vse drugo je šlo.

November je lezel v zimo. Komaj nekaj desetnih ljudi si je pripravilo stan v kletih požganih hiš, drugi pa so se poteknili po bližnjih vaseh, po zidanicah in hisih, po tujih skednjih in kaščah. Prezebli in lačni so čakali, da se vrne pomlad.

Toda zima je šele prihajala v deželo. Strupena burja je vlekla od Hrvatske. Kolpa se je mrenila in jelše ob nji so stokale. Potem se je kar čez noč razpela težka, nepredirna sivina čez zemljo in v jutru so nad velikim metliškim pogoriščem zaplesale prve snežinke.

Leopold Stanek

Kmečke pesmi

I

Jurij, Jurij,
Jurij zeleni,
s cvetjem odeni
polje, gore!

Jurij, Jurij,
Jurij zeleni,
duri odkleni,
srcu srce!

Jurij, Jurij,
Jurij zeleni,
v uri nobeni
ne stre nas gorje.

II

Zapoj mi, dekle,
z mano zapoj,
ljubezni napoj
srce mi vže.

Senčnati gaj —
s cvetjem odet,
najlepši je cvet
dekletov smehljaj.

Zakaj mi, fantič,
vznemirjaš srce
in poješ kot ptič,
da lica žare?

III

Plevejo, plevejo
mlade plevice,
kosci zavriskajo,
oganj gre v lice.

Zanjejo, žanjejo
mlade žanjice,
snopje preštevajo
jim prepelice.

Klasov milijon
v polju leži,
rok milijon
kruhek deli.

Na zasedanju dne 30. junija 1952 je ljudska skupščina LRS v Ljubljani sprejela štiri zakone: zakon o občinskih ljudskih odborih, zakon o ljudskih odborih mest in mestnih občin, zakon o okrajnih ljudskih odborih in zakon o volitvah in o odpoklicu odbornikov ljudskih odborov. Že prej, na zasedanju dne 12. aprila 1952, je sprejela zakon o novi razdelitvi Slovenije na občine, mesta in okraje.

S temi zakoni so odpravljeni prejšnji krajevni ljudski odbori in smo dobili namesto njih občine. Ker je znašalo nazadnje število krajevnih ljudskih odborov 1143, novih občin imamo pa samo 371, se je s tem število najnižjih organov ljudske oblasti precej zmanjšalo. Tudi število okrajev se je zmanjšalo od 27 na 19. Ugodna posledica bo predvsem ta, da se bodo lahko zmanjšali stroški državne uprave. Sedanje občine so neprimerno večje, kot so bili prejšnji krajevni ljudski odbori, tudi zato, ker imajo po novi državni ureditvi, s katero se hoče državna oblast in uprava čim bolj decentralizirati, veliko večje naloge, kot so jih imeli prejšnji krajevni odbori. Stroškov za večje naloge bi pa majhne občine ne zmogle. Koliko so sedanje občine večje od prejšnjih krajevnih ljudskih odborov, se vidi iz tega, da je prej prišel en krajevni ljudski odbor povprečno na 1015 prebivalcev, sedanje občine v Sloveniji imajo pa povprečno po 3203 prebivalce.

Ljudska republika Slovenija je razdeljena na tele okraje: Celje okolica, Črnomelj, Gorica, Kočevje, Kranj, Krško, Ljubljana okolica, Ljutomer, Maribor okolica, Murska Sobota, Novo mesto, Postojna, Ptuj, Radovljica, Sežana, Slovenj Gradec, Šoštanj, Tolmin, Trbovlje.

Razen teh okrajev imamo posebej še tri mesta, ki ne spadajo v noben okraj, temveč imajo položaj občine in okraja obenem. Ta mesta so Ljubljana, Maribor in Celje. Okraji sami so razdeljeni na občine, in sicer na navadne občine in mestne občine. Ime mestne občine so dobile občine, pri katerih ima kraj, kjer je sedež občine, zaradi svoje velikosti ali

zaradi pretežno nekmečkega prebivalstva, bolj značaj mesta kot pa vasi. Nekatere občine se pa imenujejo mestne samo zato, ker so se že od nekdaj tako imenovala. Zaradi imena samega se mestne občine po svojih pravicah nič ne ločijo od navadnih občin.

Mestne občine pa, katerim daje zakon posebne, večje pravice kot drugim občinam, so izrecno našteje in se imenujejo »mestne občine s posebnimi pravicami«. Vseh mestnih občin je 44, od njih je takih s posebnimi pravicami trinajst, in sicer: Bled, Idrija, Jesenice, Kamnik, Kranj, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Postojna, Ptuj, Škofja Loka, Trbovlje, Trzin.

Mestne občine s posebnimi pravicami so nekakšna vmesna stopnja med samostojnimi mesti (Ljubljana, Maribor, Celje) in navadnimi občinami. Navadne občine, pa če se tudi imenujejo mestne, so v vseh zadevah podrejene okrajem. Mesta so izvzeta iz okrajev in so podrejena naravnosti republiki. Mestne občine s posebnimi pravicami pa spadajo sicer vsaka v svoj okraj in so v večini zadev tudi podrejene okrajem, vendar pa je okrajem glede nekaterih njihovih zadev odtegnjena pristojnost, tako da so glede teh podrejene naravnosti republiki. Te zadeve so: finance, komunalna delavnost, stavbepištvo, obrt, gostinstvo, tujski in krajevni promet, stanovanjske zadeve in socialno skrbstvo.

Novost novih zakonov je še ta, da se samostojna mesta Ljubljana, Maribor in Celje tudi lahko razdele na občine ali pa vsaj za posamezna naselja na območju teh mest ali pa za posamezne dele teh mest ustanovijo posebne občine. Za sedaj imamo na območju mesta Ljubljane dve taki občini, Polje in Šentvid, na območju mesta Maribora pa občino Kamnica. Te občine bodo urejene kot navadne občine, imele pa bodo manjše pravice in naloge. Tisto, kar je vsemu mestu skupnega, bo opravljal mestni ljudski odbor sam, le kar se tiče prav območja take občine v sestavi mesta, bo opravljal njen ljudski

odbor. Koliko pravic in nalog bodo imele take občine, bo določil statut njihovih mest.

Ker so nove občine precej velike, saj so večje, kot so bile v bivši Jugoslaviji, in štejejo nekatere čez 10.000 prebivalcev, daje zakon možnost ustanavljanja vaških odborov za posamezne vasi ali naselja. Vaške odbore lahko ustanovi občinski ljudski odbor sam od sebe ali pa na predlog zbora volivcev tiste vasi ali naselja, ki hoče imeti vaški odbor. Če občinski ljudski odbor ne ugotovi zahtevi po ustanovitvi vaškega odbora, se zbor volivcev, ki ga je zahteval, lahko pritoži na okrajni ljudski odbor.

V vaški odbor pridejo vsi občinski odborniki, ki so bili izvoljeni v tisti vasi ali naselju, poleg njih pa zbor volivcev izvoli še druge državljane. Tak vaški odbor potem rešuje zadeve, ki se tičejo samo tiste vasi in ki mu jih je občinski odbor prepustil v reševanje. Kakšne pravice in naloge ima vaški odbor, mora biti napisano v občinskem statutu. Vaški odbor ima pravico, sklicevati tudi zbere volivcev in predlagati občinskemu odboru, da izda ukrepe, ki se zdijo vaškemu odboru potrebni. Seveda pa občinski odbor nadzoruje delovanje vaškega odbora in ima pravico razveljaviti njegove sklepe, če se mu ne zde pravilni. Ima pa vaški odbor potem odprto pritožbo na okrajni odbor.

Občine vodijo občinski ljudski odbori. Imajo lahko 11 do 35 odbornikov, kakor je pač občina velika. Volijo se na tri leta. Prezidij ljudske skupščine LRS pa lahko sam od sebe ali pa na predlog okrajnega odbora razpusti vsak občinski odbor tudi pred potekom njegove delovne dobe, če je njegovo delovanje v očitnem nasprotju z ustavo ali z zakoni ali če kljub opozoritvi okrajnega odbora ne izvršuje svojih nalog. Hkrati z razpustom se morajo razpisati nove volitve, ki morajo biti najkasneje dva meseca po razpustu.

Občinski odborniki izvolijo na prvi seji izmed sebe predsednika in njegovega namestnika. Predsednik občinskega ljudskega odbora predstavlja občinski ljudski odbor in zastopa občino kot

pravno osebo. Ko poteče občinskemu odboru delovna doba, opravlja predsednik svoje delo še naprej, dokler ni izvoljen nov odbor in nov predsednik. Predsednik sklicuje in pripravlja seje občinskega odbora; skrbi, da se sklepi občinskega odbora in sklepi višjih državnih organov pravilno izvršujejo; nadzoruje delo občinske pisarne; podpisuje in razglša odloke in odredbe in druge sklepe občinskega ljudskega odbora; sklicuje zbere volivcev itd. Za svoje delo dobiva stalno denarno nagrado.

Predsedniku pomaga pri tekočem delu tajnik. Občinski tajnik pa ni občinski odbornik, temveč plačan uradnik občine. Udeleževati se mora sej občinskega odbora in pisati zapisnike o njih. Vodi občinsko pisarno po predsednikovih navodilih, razvršča občinske uslužbenke po delovnih mestih in nadzoruje njihovo delo. Izdaja razna spričevala in potrdila in tudi odločbe v vseh zadevah, ki niso pridržane občinskemu odboru samemu. Poleg tajnika imajo mestne občine s posebnimi pravicami še sodnike za prekrške.

Vsak občinski odbor ima nadalje lahko še komisije in svete. Komisije so stalne inčasne. Ustanovijo se zato, da preučujejo posamezna vprašanja in pripravijo sklepe za občinski odbor. Komisije same ne morejo sklepati, temveč predložijo občinskemu odboru le svoje poročilo in potem občinski odbor sam sklepa o tisti zadevi. Komisije so stalne, kot recimo komisija za pravne predpise, komisija za gospodarstvo in komisija za prošnje in pritožbe, in potem delajo celo delovno dobo občinskega odbora, ali so pa samočasne, ki imajo nalogo rešiti samo posamezna vprašanja in se razidejo, ko dajo občinskemu odboru poročilo. V takečasne komisije se volijo lahko tudi državljani, ki niso občinski odborniki. Ali bo imel kak občinski odbor komisije in koliko jih bo imel, odloči sam.

Lahko se pa ustanovijo pri občinskem odboru tudi sveti od petih do devetih članov. Predsednik sveta mora biti občinski odbornik, drugi člani sveta so pa lahko tudi neobderniki. Sveti se lahko ustanavljajo za posamezne upravne pa-

noge, recimo za šolstvo, zdravstvo, socialno skrbstvo itd. Njihova naloga je, da obravnavajo načelna vprašanja svoje panoge, da dajejo predloge občinskemu odboru, da nadzorujejo delo občinske pisarne glede zadev svoje panoge in da tudi izdajajo državljanom odločbe iz svojega področja. Ni pa nujno, da bi moral imeti vsak občinski odbor komisije in svete. Ustanovi jih, če se mu zdi to potrebno, drugače pa občinski odbor sam opravlja zadeve, ki bi jih sicer kaka komisija ali svet. Samo mestne občine s posebnimi pravicami morajo imeti svet za notranje zadeve. Večino zadev mora tako opravljati občinski odbor sam na svojih sejah. Zakon izrecno našteva zadeve, ki jih mora občinski odbor sam reševati na sejah in jih ne sme prepustiti ne predsedniku, ne tajniku, pa tudi ne svetom in komisijam, če jih ima. Vse bolj pomembne zadeve spadajo pred občinski odbor, zato bodo morali občinski odbori imeti pogoste seje. Zakon pravi, da najmanj enkrat na mesec, verjetno bodo pa potrebne večkrat, če bo hotel občinski odbor dobro delati.

Razen tega, da občinski odbor izdaja odloke in odredbe, po katerih se morajo občani ravnati, je njegova najpomembnejša naloga in pravica, da sprejema občinski proračun in potrjuje sklepni račun. Občini pripada del državnih davkov, ki se poberejo na njenem območju, razen tega pa lahko občinski odbor sklepe, da bo pobiral še posebno doklado na davke. Za zgraditev komunalnih, kulturnih, zdravstvenih in socialnih naprav lahko vpelje občinski odbor še poseben krajevni prispevek, če zbor volivcev tako sklepe. Razen tega pa občinski odbor ne sme nalagati občanom nobenih finančnih bremen.

Tudi o drugih gospodarskih zadevah sme sklepati občinski odbor samo kot celota na svojih sejah. Sem spada zlasti ustanavljanje, združevanje in odpravljanje občinskih podjetij in zavodov, imenovanje njihovih ravnateljev, razpolaganje s splošnim ljudskim premoženjem, kolikor pripada občini, sklepanje o najetju posojil, sklepanje o stalni nagradi, ki naj jo prejema predsednik, itd.

Delo občinskega ljudskega odbora nadzoruje okrajni ljudski odbor. Okrajni odbor ima pravico, da razveljavi ali odpravi vse ukrepe, ki jih je izdal občinski odbor, če so nezakoniti. Če izda občinski odbor predpise v zadevah, ki niso urejene z zakonom in zato ne morejo kršiti zakonov, pa presoja okrajni odbor po svoji nadzorstveni pravici, ali so ti sklepi v skladu z načeli našega pravnega reda in splošno smerjo našega socialističnega razvoja. Če niso v skladu, jih ima okrajni ljudski odbor pravico odpraviti ali razveljaviti. Če je občinski odbor mnenja, da mu je okrajni odbor nepravilno razveljavil kak njegov predpis, se lahko pritoži na Prezidij ljudske skupščine LR Slovenije. V zadevah, v katerih so mestne občine s posebnimi pravicami naravnost podrejene republiki, jih nadzorujejo republiški organi in ne okrajni odbori. V teh zadevah sme samo Prezidij ljudske skupščine razveljavljati in odpravljati nezakonite ukrepe ljudskega odbora mestne občine s posebnimi pravicami. V vseh drugih zadevah pa tudi mestne občine s posebnimi pravicami nadzorujejo okrajni odbori.

Tudi vsak državljan ima pravico pritožbe zoper vsako občinsko odločbo, s katero misli, da so nezakonito oškodovane njegove pravice in koristi. O vsaki zahtevi, ki jo kdo postavi občini, mora občina izdati pismeno odločbo, s katero zahtevi ugotovi ali jo zavrne. Če jo zavrne, ima prizadeti pravico pritožbe. Pritožbo je treba vložiti zmeraj pri občinskem ljudskem odboru, ki je odločbo izdal. Če je izdal odločbo občinski tajnik, rešuje pritožbo načelnik pristojnega oddelka na okraju ali pa tajnik okrajnega ljudskega odbora. Če je pa izdal odločbo občinski ljudski odbor sam na svoji seji, rešuje pritožbo pristojni svet okrajnega ljudskega odbora. Nobena odločba se ne more izvršiti, dokler ni rešena pritožba na drugi stopnji. Pri občinah s posebnimi pravicami pa rešujejo pritožbe zoper njihove odločbe v tistih stvareh, v katerih so podrejene naravnost republiki, pristojni republiški organi.

Če kak občinski odbornik ali občinski uslužbenec ali član kakega občinske-

ga sveta pri opravljanju svoje službe ali svojih dolžnosti z nezakonitim dejanjem napravi komu škodo, odgovarja občina. Oškodovanec mora najprej postaviti svoj odškodninski zahtevek občinskemu ljudskemu odboru. Če občinski ljudski odbor ne ugodi zahtevi po odškodnini ali ji ugodi samo deloma ali na oškodovančevo vlogo v tridesetih dneh sploh ne odgovori, ima oškodovanec pravico vložiti tožbo pri pristojnem sodišču. Najprej je torej treba zahtevati odškodnino od občinskega odbora, šele potem se sme tožiti. Občina pa sme potem plačano odškodnino izterjati od odbornika, uslužbenca ali člana sveta, ki je škodo prizadejal.

Končno naj omenim še to novost teh zakonov, da imajo lahko tako navadne kot mestne občine s posebnimi pravicami

(ne pa mesta Ljubljana, Maribor in Celje) svoje občinske ljudske straže. Občinska straža je izvršilni organ mestnega ljudskega odbora in podrejena neposredno predsedniku občinskega odbora. Naloga občinske straže je vzdrževati red in mir v občini in pomagati občinskemu odboru pri izvrševanju njegovih sklepov in odločb (recimo pri rubežu ali hišni preiskavi).

Občinska straža se vzdržuje iz občinskega proračuna, ustanovi jo pa republiški organ za notranje zadeve, vendar samo, če je občina s tem sporazumna. Kjer ne bodo imeli občinske straže, bo skrbela še naprej za javni red in mir ljudska milica. Tu bo morala ljudska milica občinskemu ljudskemu odboru tudi pomagati pri izvrševanju njegovih ukrepov.

Po širnem svetu

dr. Josip Mal

V začetku novembra 1951 se je generalna skupščina Organizacije združenih narodov (OZN) zbrala v Parizu k svojemu šestemu zasedanju, ki je trajalo cele tri mesece. Tam naj bi vodilni državniki velesil, pa tudi manjših držav izkoristili priložnost, da bi se pretehtala, preučila in izgladila nesoglasja ter se poravnali ali pa vsaj zmanjšali nesporazumi, ki s strahom navdajajo za mir zaskrbljeni svet.

Misel, da je mir nedeljiv, izhaja iz tesne povezanosti sveta v gospodarskem, trgovskem, političnem in kulturnem pogledu. Vsaka motnja v enem delu sveta sproži takoj zmešnjavo v drugem, podobno, kakor v človeškem telesu pohitijo rdeče krvničke in skušajo odstraniti vsako grozečo zastrupitev organizma. Pri modernih prometnih, prevoznih in obveščevalnih sredstvih je postala zemeljska obla kaj majhna in so nas zadnja desetletja naučila, da ni pametno dovoljevati, da bi kaka posamezna država postala žrtev napada in da bi druge države križem rok gledale krvavo obračunavanje med napadalcem in napade-

nim. Vsaka vojna zajame potemtakem ves svet, o čemer sta nas poučili zadnji veliki vojni in kar dokazujejo tudi danes vojni zapletljaji na Daljnem vzhodu.

Tega se je zavedala tudi Jugoslavija, ki se je pri generalni skupščini OZN pritožila zoper sovražno ravnanje Sovjetske zveze (SZ) in od nje odvisnih vzhodnoevropskih držav. Na seji dne 14. decembra 1951 je bila s 47 proti 5 glasovom sovjetskega bloka sprejeta resolucija, naj bi se vsi spori reševali v skladu z duhom ustanovne listine združenih narodov. Diplomatsko občevanje mora ustrezati pravilom in praksi, kakor je navada v mednarodnih odnosih, obmejne spore pa naj bi reševale mešane obmejne komisije ali pa z drugimi miroljubnimi sredstvi, ki jih prizadete stranke same izberejo. Jugoslovanski delegat je pred glasovanjem še posebej poudaril, da resolucija znova kaže željo jugoslovanske vlade, da bi postali odnosi med Jugoslavijo in SZ in njenimi zaveznicami spet normalni in miroljubni. Ameriški delegat je dejal, da bi nadaljevanje sedanjega napetega stanja utegnilo biti pogubno za ves svet.

Združene države Amerike (ZDA) nudijo Jugoslaviji vojaško in gospodarsko pomoč, da se ubrani pred morebitnim napadom. Prav tako bodo pomagale vsaki državi, katere narodne koristi in nedotakljivost bi bili ogroženi. Sovjetska delegacija je resolucijo napadala in s svojim obrekovanjem pokazala, da ne želi, da bi se spremenil napeti položaj na naših mejah.

Splošen pogled na razvoj dogodkov

Ob pariškem zasedanju OZN so imeli državniki na uradnih in zasebnih snidenjih priliko, da so načeli razna boleča in pereča vprašanja svetovne politike. O tem so se zunanji ministri še večkrat pogovarjali po prestolnicah držav zahodnega bloka, takoj po novem letu pa je odšel v Washington na obisk k Trumanu sam angleški ministrski predsednik Churchill v spremstvu svojega zunanjega ministra. Potem so se sešli načelniki generalnih štabov ZDA, Velike Britanije in Francije, prikrivali pa tudi niso prizadevanja, da bi se določil prispevek Zahodne Nemčije za obrambo Evrope. Vse to dokazuje zaskrbljenost, ki jo potrjuje tudi strogi molk, ki vanj državniki in generali zavijajo svoje sklepe. Vendar pa ni skrivnost, da so Francozi »povabili« Američane in Angleže, naj sodelujejo v vojni v Indokini. Morebitno kitajsko posredovanje v jugovzhodni Aziji (v francoski Indokini ali v angleški Malaji) bi privedlo do položaja, ki bi ne bil nič manj nevaren od položaja na Koreji.

Pa tudi v nam bližji Perziji, Egiptu, Tuniziji, na Balkanu in v Nemčiji je tehtnico pravičnosti večkrat težko držati v ravnotežju. Pravo osuplost je povzročil Churchillov poziv, naj bi vojaške sile ZDA in Francije okrepile angleške položaje ob Sueškem prekopu. Verjetno je to storil zato, ker se na kitajsko-severno-korejskem bojišču že množijo najmodernejša sovjetska letala z oporišči v Mandžuriji in je nevarno za Srednji vzhod.

Razumljivo je, da ves svetovni položaj sili države zahoda, da si ustvarijo učinkovit sistem kolektivne varnosti, ki ga zagovarja tudi OZN. Tako ZDA in za

njimi končno tudi druge zahodne države so sprevidele, da jih dogodki ne smejo prehiteti. Odločile so se za odločnejšo politiko v smislu starega gesla, »če hočeš mir, se pripravljaj na vojno«. Oborožitveni programi v državnih proračunih in številne vojaške konference in »inšpekcijska« potovanja jasno označujejo to smer. Gre predvsem za dve nevarni ognjišči, v Evropi in na Daljnem vzhodu, medtem ko je »fronta« na Srednjem vzhodu bolj v zarodku. Atomsko orožje, ki je za zdaj v najbolj dognani in učinkoviti obliki v rokah ZDA, pa je najboljše poroštvo zoper novo vojno.

V februarskih londonskih razgovorih zunanjih ministrov treh zahodnih velesil sta vladi ZDA in Velike Britanije sklenili obdržati v Evropi toliko čet, da bo sta uspešno pripomogli k obrambi atlantskega pakta, in sta zagotovili Franciji nova poročstva zoper oživljenje nemškega militarizma. Obenem pa so vsi trije ministri pozdravili prizadevanje evropske obrambne skupnosti, da bi se vključila tudi Nemčija v svobodni svet in v skupno evropsko obrambo.

Prav tisti čas (20. februarja 1952) se je v portugalski Lizboni pričelo deveto zasedanje sveta atlantskega pakta. Delegati iz 14 držav so preučevali položaj v jugovzhodni Aziji in na Srednjem vzhodu, potem pa soglasno odobrili ustanovitev evropske obrambne skupnosti, v katero naj bi bila vključena tudi nemška vojska, to pa predvsem po odločnem prizadevanju ameriške delegacije, tako da ima prav politični komentator, ki je zapisal o lizbonskih uspehih: »Glas razuma je zopet enkrat zmagal ali, recimo rajši, glas Amerike.« Lizbonska deklaracija poudarja predvsem obrambni značaj severnoatlantske skupnosti in pripominja, da bodo oborožene sile atlantskega pakta uporabili samo za obrambo ozemlja in prebivalstva držav članic pakta. Dne 9. maja 1952 so nato v Parizu podpisali pogodbo o ustanovitvi evropske armade (Francija, Zahodna Nemčija, Italija in države Beneluksa). Pogodba obsega tudi dopolnilni besedili o povezavi evropske obrambne skupnosti z atlantskim paktom in z Veliko Britanijo.

Predsednik ZDA Truman je v svoji poslanici kongresu 9. januarja 1952 poudaril odločilni pomen letošnjega oborožitvenega programa, ki je povečan na tri milijarde dolarjev mesečno. Obljubil je, da bodo ZDA še nadalje dajale vso pomoč zahodni Evropi in drugim prijateljskim državam, med katere je štel pač tudi Jugoslavijo, s katero je bil dan prej v Beogradu podpisan sporazum o gospodarskem in prijateljskem sodelovanju.

Angleški zunanji minister Eden je v začetku aprila predstavnikom tujega tiska poudaril tri glavne namene zahodnih velesil: združitev Evrope, gospodarska ustaljenost na Srednjem in Daljnem vzhodu (kot zapah zoper kominformski vpliv) ter odpor zoper vsak napad. Dalje je še izjavil, da se je nevarnost vojne v Evropi zmanjšala zaradi uspešnih obrambnih naporov zahodnih držav. Nekaj dni prej je predložil general Eisenhower stalnemu odboru organizacije severnoatlantskega pakta poročilo, da so sile atlantskega pakta dovolj močne, da se upro napadu.

Isto prepričanje je že mesec dni poprej (11. marca 1952) izrazil maršal Tito skupini ameriških časnikarjev na njihovo vprašanje, kako bi se mogli okrepiti Združeni narodi, da bi preprečili vojno. Dejal je, da je treba predvsem ohraniti enotnost in odločnost v boju za mir: »Če bomo najodločneje nastopili zoper vsak poskus napada, je jasno, da ne bo vojne.« Delegaciji rezervnih oficirjev je izjavil, da se je položaj v svetu vendarle nekoliko umiril, ker ljudje že razumejo, da bi bila nova svetovna vojna morda še nevarnejša za napadalca kakor za napačenca. Kljub temu pa je treba, da smo vedno budni in pripravljeni: »Čim močnejši bomo, čim bolj oboroženi in čim sposobnejši, tem manjša bo nevarnost za nas.«

Da je nevarnost za svetovno vojno letos manjša, kakor je bila lani, to je trdil Churchill v svojem radijskem govoru 3. maja. Pristavil je, da ne verjame, da bi zadnjega pol leta ne bili dosegli nobenega zboljšanja. Prav na isti dan je ravnatelj uprave za vzajemno varnost Harriman izjavil, da bo prihodnost sveta

negotova samo dotlej, dokler ne bo popolnoma organizirana obramba zahoda. Ob majskem prazniku ameriških oboroženih sil je tudi predsednik Truman zardil, da je kljub mnogoterim razprtijam položaj v svetu danes mnogo boljši in jasnejši, kakor je bil pred letom dni. Zunanji minister Acheson pa je še dodal, da se vsi trudijo za to, da bi odstranili vzroke za vojno.

Zadeva z Nemčijo

Medtem ko so pogajanja za premirje na Koreji izgubila na svoji živosti, ker se kakor jara kača brez uspeha zategujejo iz dneva v dan, je evropsko javnost z vso napetostjo zajelo nemško vprašanje: ali kaže Nemce oborožiti, kako in koliko dvigniti njihovo gospodarsko zmogljivost v zvezi s Schumanovim načrtom, ali kaže odpraviti ruhrski statut, ki je oviral nemško gospodarstvo z določbo, da so izvažali premog iz Zahodne Nemčije po nižjih cenah, kakor so bile svetovne, in končno še kočljivo vprašanje zedinjenja Zahodne in Vzhodne Nemčije, ki ju upravljajo zahodne velesile in SZ vsaka s svojim namenom.

ZDA so menda še najprej opazile nevarnost vzhodnega imperializma in pri tem sprevidele, da pomeni Zahodna Nemčija vogelni kamen zahodne obrambe, ker bi brez njenega sodelovanja ne bilo mogoče organizirati uspešnega odpora. Zopetna oborožitev Nemčije (kjer so zaradi trenja med vzhodom in zahodom začeli pridobivati politični vpliv neonacisti in siliti na površje nekdanji generali in oficirji) pa je vznemirila zlasti tiste evropske narode, ki so že kdaj občutili brezobzirnost nemškega napada. Ni čuda, da so Francozi, Belgijci, Nizozemci in tudi Angleži nezaupljivi. Upirali so se, da bi Nemci postali enakopraven člen evropske obrambe. Šele na pritisk ZDA je ta odpor počasi popustil, bonska vlada pa se je bolj in bolj zavedala svoje važne vloge v krogu svojih zmagovalcev. Iz pohlevnega soigralca se je Adenauerjeva Nemčija prelevila v iskanega sodelavca, ki se zaveda svojega pomena in postavlja pogoje in izsiljuje zase ugodnosti.

K temu dvigu pomena Zahodne Nemčije je hotel pristaviti svoj politični lonček predsednik sovjetskega dela Nemčije s predlogom za enotne in skupne volitve. Da se prepreči pretesna naslonitev na zahod, je SZ 10. marca 1952 predlagala zahodnim velesilam, naj bi sklenili mirovno pogodbo z Nemčijo, ki bi dobila lastno armado in bi jo na mirovni konferenci zastopala enotna vlada. V svojem odgovoru so (25. marca) zahodne velesile zahtevale, naj bi ta skupna vlada izšla iz svobodnih volitev. O mirovni pogodbi bi pa šele potem podrobno sklepali.

Vse to je bil le pljus v vodo, ker tako Rusi niso marali privoliti v svobodne volitve pod nadzorstvom OZN, češ da bi bilo to nedopustno vmešavanje v notranje zadeve. V Bonnu pa so tekli razgovori naprej in so 26. maja privedli do podpisa splošne pogodbe, po kateri je dobila zahodnonemška vlada najširšo pristojnost v zadevah notranje politike. Razveljavljen je bil okupacijski statut in prenehala je oblast zavezniških visokih komisarjev. Namesto teh zastopajo velesile odslej pri bonski vladi posebni diplomatski predstavniki, kakor je v navadi pri neodvisnih državah. Vojaštvo zahodnih držav niso več zasedbene čete, marveč služijo odslej kot prijateljska armada za zagotovitev varnosti in obrambe Zahodne Nemčije, ki bo razen tega zastopana z 12 divizijami v evropski obrambni skupnosti (ta velja za 50 let in bo štela okrog 41 divizij). Angleški zunanji minister Eden je izjavil, da je to okvir, v katerem imajo lahko Nemci svojo vlogo pri obrambi zahoda, ne da bi se obnovila nekdanja oblika militarizma in nacionalizma. Američan Acheson pa je dejal, da pomenijo pogodbe z zahodnonemško republiko »zelo mnogo za ZDA in za mir v svetu« in da nastaja nova Evropa.

Zahodna Nemčija je s to pogodbo, ki je podobna ločeni mirovni pogodbi (po načinu Japonske), postala del zahodnega sveta in del sistema zahodne obrambe. Verjetno se bo nekaj podobnega zgodilo tudi z Vzhodno Nemčijo, ki bo postala prednja oborožena postojanka vzhodne-

ga bloka, ki mu je ljubša razdelitev Nemčije na dva dela kakor pa svobodne volitve, ob katerih bi splaval po vodi ves njegov vpliv in bi se razdrle vse po deželi razpredene postojanke. Za sedaj pa širijo od tam neprikrite grožnje in pozive na državljansko vojno ter očitajo narodno izdajstvo, Rusi sami pa so pričeli nagajati z obmejnimi represalijami.

Po Evropi

Ker je bila večina angleških laburistov pičila in nezanesljiva, so za 25. oktober 1951 razpisali nove parlamentarne volitve. Pri teh je odnesel komaj nekoliko trdnjšo večino 77-letni voditelj konservativne stranke Winston Churchill. Letošnje spomladanske volitve v pokrajinske in občinske svete pa so pokazale, da laburisti spet pridobivajo in se utrjujejo med množicami volivcev, nezadovoljnimi s politiko konservativcev. Dne 6. februarja 1952 je nenadoma umrl 56-letni angleški kralj Jurij VI. Na prestolu je sledila za njim njegova 26-letna prorojenka Elizabeta. Novica o očetovi smrti jo je dohitela v Afriki na potovanju po britanskih dominionih.

Od Francije terja vojaški nastop zoper vietnamske upornike v polkolonialni Indokini velikanske vsote. Preglavitve ji dela tudi njena afriška posest v Maroku, Alžiru in Tuniziji, ki so bili desetletja pod francoskim protektoratom, leta 1947 pa so bile kot samostojne države sprejete v Francosko unijo. Pod vplivom propagande arabske skupnosti je narodna zavednost v teh deželah močno narasla. Posebno težko prenašajo, da jih francoski guverner zastopa v zunanji politiki.

Hujši neredi, sabotaže in demonstracije so bile zlasti v Tuniziji, tako da so morali Francozi razglasiti celo obsedno stanje in aretirati samega ministrskega predsednika. Zdi se, da so ZDA na tihem nasvetovale zmernost. Napetost je v zadnjem času nekoliko popustila in govorijo o širši samoupravi za Tunizijo.

Doma pa je francoska vlada odločno nastopila zoper kominformiste, ki so uprizarjali demonstracije in štrajke. Sledile

so številne aretacije, voditelje pa so tudi obtožili atentata na državno varnost. Finančni položaj države je do nerodnosti kočljiv. Vse stranke bi ob rastoči draginji rade ugodile volivcem, delavcem in nameščencem, in jim zvišale plače, nobena pa ni pripravljena, da bi prevzela nase zvišanje davkov. In tako sledijo vladne krize druga za drugo. Zadnji čas jih je zgolj strah pred De Gaullovo diktaturo in ozir na zunanjepolitični ugled pripravil do umerjenosti. Resneje so začeli misliti na spremembo ustave, ki naj bi preprečila nestalnost vlad in izvršne oblasti. Uvedel naj bi se učinkovitejši in pravičnejši davčni sistem, v zunanji politiki pa bi morali spoštovati obveznosti do zaveznikov.

Da bi rešili Avstrijo bremen okupacijskih stroškov, so vlade zahodnih velesil spomladi 1952 izročile SZ nove predloge o mirovni pogodbi z Avstrijo na temelju moskovske deklaracije iz leta 1943, ki zagotavlja Avstriji svobodo in neodvisnost. Ker SZ ne bi rada odpoklicala svojih čet iz Avstrije, namerava ta predložiti to vprašanje OZN.

Kar se tiče posebej slovenske Koroške, se zakon o dvojezičnosti osnovnih šol iz leta 1945, ki bi moral veljati za 107 šol, izvaja — in še to le deloma — komaj na polovici teh šol. Pa še to uveljavljanje dvojezičnega šolstva je predmet silovitih napadov avstrijskih šovinstov. Koroški Slovenci nimajo — razen medlih obljub — nobene slovenske srednje šole, niti ne slovenskega učiteljskega, celo slovenske kmetijske šole jim ne privoščijo.

V splošnem pa so se odnosi med Avstrijo in Jugoslavijo zadnji čas močno izboljšali, kar je dokazal tudi obisk avstrijskega zunanjega ministra dr. Gruberja v Beogradu (konec junija).

Slabo se godi slovenski manjšini pod Italijo. Tam so januarja 1952 zaprli slovensko šolo v Krminu. Jugoslavija je potem z noto 16. marca zahtevala, naj šolo spet odpro in se nasploh uredi vprašanje šolskega pouka in učiteljstva v osnovnih in srednjih šolah v skladu z mirovno pogodbo in italijansko ustavo. Niti v teh niti v drugih zadevah rimska

vlada ni iskala poti za neposreden sporazum z nami, marveč je postavila težišče svojega delovanja na intervencije in spletke pri zahodnih velesilah.

To se je posebno jasno pokazalo pri urejevanju tržaškega vprašanja, glede katerega je tovariš Kardelj v decembru 1951 dejal, da zloglasna tristranska izjava treh zahodnih velesil (naj bi se vse tržaško ozemlje prepustilo Italiji) ne more biti ne temelj za pogajanja, niti ne izhodišče za kompromis. Ob četrti obletnici te deklaracije so 20. marca 1952 priredili fašisti in njihovi iredentistični in kominformovski opričniki hrupne demonstracije in izgrede z žaljivimi izpadi zoper Jugoslavijo. To divjanje po Trstu in v Italiji je zbudilo v Jugoslaviji val ogorčenja in protestnih demonstracij, kjer so grajali tudi popustljivost ameriške in britanske vlade do imperialistične italijanske politike. V ljudski skupščini je 31. marca maršal Tito poudaril, da je Trst kot svobodna cona velika žrtev za nas. Na ljubo miru smo se odpovedali ozemlju, ne moremo se pa odreči živim ljudem, ki morajo dobiti onstran državne meje iste pravice, kot jih imajo Italijani pri nas.

Kljub temu, da so zahodne velesile večkrat dale Rimu razumeti, da je za rešitev tržaškega vprašanja potreben neposreden sporazum z Jugoslavijo, so tam ubirali še vedno stare strune. Ko so bili namreč Italijani sprejeti v atlantski pakt, so se imeli za silno važne in so pričakovali, da jim takoj poklonijo Trst in »strateške položaje« kje na Snežniku. Izmešetarili so, da so se v Londonu pogajali glede Trsta, kjer naj bi dobili večje »koncesije« pri civilni upravi cone A.

Dne 10. maja so razglasili sklepe londonske konference, po katerih bo rimska vlada postavljala posebnega političnega svetovalca kot desno roko anglo-ameriške vojaške uprave. Z njim bo prišla še vrsta upravnih direktorjev, policije pa okupacijske oblasti niso dale iz rok in tudi — na meji že pripravljena — italijanska vojska ni smela »zmago-slavno« vkorakati v Trst.

De Gasperi ima te pridobitve le za začetek in za »okop«, izza katerega se

bodo nadalje bojevali. Jugoslavija je sklepe označila za neveljavne, ker ni sodelovala, v Londonu so izjavili, da se z njimi ni nič prejudiciralo, pri občinskih volitvah v Trstu (25. maja) pa so hoteli te koncesije propagandno izrabiti v korist Italije. Toda kljub temu, da so v volilne sezname vnesli okrog 70.000 ljudi, ki bi v Trstu po določbah mirovne pogodbe ne smeli imeti volilne pravice, kljub volilnim vlakom iz Italije in kljub temu, da so iz volilnih imenikov črtali ljudi, ki so se morali za časa fašizma izseliti, so se pomnožili glasovi za samostojnost Trsta, okrepila se je tudi slovanško-italijanska liga, skupna slovenska lista pa je zmagala v Nabrežini, Zgoniku in Repentabru.

V češkoslovaški republiki so nadaljevali s čistkami. Sam notranji minister je moral odstopiti »na lastno željo«, sledile so aretacije še drugih »protivladnih zarotnikov«. Spomladi so objavili nov »program samoodpovedi«, po katerem naj bi bila vlada prihranila 50 milijard kron za postavitev novih livarn jekla za češko in rusko vojno industrijo. Ta prihranek pa nameravajo doseči z znižanjem plač in z večjo delovno storilnostjo.

Meseca februarja je naše zunanje ministrstvo zahtevalo pri bolgarski vladi, naj vrne tri mladoletnike, ki so 1. aprila 1951 pomotoma zašli z jugoslovanskega na bolgarsko ozemlje. Meseca junija so bolgarske oblasti ob belem dnevu z dvorišča našega poslaništva v Sofiji nasilno odpeljale jugoslovanskega državljana. Ker ga kljub večkratnim zahtevam niso izpustili, je naša vlada zoper to kršitev poslaniške eksteritorialnosti odgovorila z odpoklicem vsega osebja veleposlaništva; v Sofiji je ostal edinole ataše, ki opravlja najnujnejše stvari.

Uporno trmoglavost je pokazala tudi madžarska vlada, ki odklanja predlog, da bi mešana komisija ugotovila dejansko stanje glede otoka na Muri, ki so ga Ogrji nepostavno zasedli. Kakor na Ogrskem selijo zlasti mestno prebivalstvo v koncentracijska taborišča, tako delajo tudi v Romuniji, kjer je ob sovjetski čistki padla v nemilost vrsta vidnejših osebnosti iz javnega življenja.

Drugod po svetu

Z julijem bo minilo že leto dni, odkar tečejo pogajanja za premirje na korejskem bojišču, ne da bi se bile vojskujoče stranke toliko zbližale, da bi se mogle sovražnosti popolnoma ustaviti. Velike težave dela vprašanje letališč in želja Kitajcev in severnih Korejcev, da bi bila SZ priznana kot nevtralni opazovalec pri izvajanju premirja. Spor je nastal tudi o tem, ali smejo ujetniki sami odločati, ali se hočejo vrniti domov ali ne. Ne ena ne druga stran pa ne želi pretrgati pogajanj, ki pri trdovratni nepopustljivosti trajajo včasih tudi le nekaj minut. Ko je menda zaradi pošiljke pokvarjene hrane iz neke kitajske tovarne živil v severni Koreji izbruhnila epidemija kuge, so obtožili zaveznike, da njihovi piloti odmetavajo bakterije, da bi zanesli bolezn med kitajske čete. Pekinški radio je sredi maja obtožil sile združenega poveljstva, da so uporabljale granate s strupenim plinom, drugič pa, da so metali okužene žuželke in bele miši. Ko se je mednarodni odbor Rdečega križa ponudil, da preišče zadevo glede dozdevne bakteriološke vojne, pa SZ in Kitajska nista v to privolili, očitati pa tudi nista nehali. Po enoletnem zatišju na bojišču pomeni preobrat v vojskovanju (ali pa pritisk na zastala pogajanja?) 23. junij, ko so zavezniki silovito bombardirali velike električne centrale na reki Jalu, ki so s svojo energijo oskrbovale industrijo v kitajski Mandžuriji in severni Koreji.

Dne 8. septembra 1951 je bil v San Franciscu sklenjen mir z Japonsko, ki sama priznava, da je to ena izmed najmilejših mirovnih pogodb v zgodovini premaganih narodov. V glavnem so izpolnjene želje vseh 50 držav, ki so bile v vojnem stanju z Japonsko, kateri pogodba niti ne omejuje števila in opreme njenih oboroženih sil. To je neugodno vplivalo na Filipince, Novozelandce in Avstralce, katerih vznemirjenost so ZDA potolažile tako, da so z njimi sklenile posebne obrambne pogodbe.

ZDA so hitele z ureditvijo razmerja z Japonci v želji, da z njimi čimprej pridobijo močne in oborožene zaveznike, ki

bi se postavili po robu kitajskemu in sovjetskemu prodiranju v Aziji. Stalin je s svojo novoletno poslanico zaman poskušal zabiti klin med državo vzhajajočega sonca in ZDA. Le-te se namreč trajno in na vseh koncih sveta trudijo, da bi bile s svojimi zavezniki kos vsakemu napadu.

V svoji novoletni gospodarski poslanici kongresu je Truman napovedal nadaljnji silni industrijski in trgovski razvoj ZDA. Obžaloval je le, da gre pri tragični potrebi zavarovanja pred napadalnostjo tako velik del ljudskega premoženja za rast vojaške moči, namesto da bi šel za dvig življenjske ravni. Za pomoč tujini je zahteval skoraj osem milijard dolarjev, ki mu jih je zbornica znižala za poldrugo milijardo. Od te vsote je namenjeno devet desetih za vojaško in le desetino za gospodarsko pomoč tujini (v glavnem Evropi), ki sama ne zmore velikanskih obrambnih načrtov. Sicer pa zajema ameriško javnost že predvolilna mrzlica: 2. novembra bodo namreč volitve novega predsednika, pri katerih pa Truman ne misli kandidirati.

V Indiji so parlamentarne volitve končali v začetku tega leta. Trajale so skoraj cele tri mesece in prinesle zmago Nehrujevi kongresni stranki. Dežela, ki je trpela na pomanjkanju živil, je dobila dvoje dolarskih posojil, od ZDA pa še v pomoč razno blago in druge storitve.

Sosednja Perzija je še vedno v sporu z Anglijo, ker je nacionalizirala vso petrolejsko industrijo. Ameriški predsednik Truman je poslal, ko sam ni uspel, v Teheran svojega posebnega odposlanca, da bi dosegel spravo med perzijsko vlado in Anglijo. Šahov ministrski predsednik Mosadik pa trdno vztraja, da ne umakne zakona o nacionalizaciji. Zaman so se pogovarjali o odškodnini in o možnosti, da bi morda mednarodna banka obnovila izkoriščanje petrolejskih vrelcev v Perziji. Mosadik tudi noče priznati pristojnosti mednarodnega sodišča v Haagu, kamor se je sicer odpeljal, toda samo zato, da kot opazovalec prisostvuje razpravi. Zagovarja namreč mnenje, da je spor notranja zadeva Perzije, ki ne zadeva nobene druge države, marveč zgolj le

Perzijo (Iran) in Angloiransko petrolejsko družbo, kateri pa je pripravljena plačati primerno odškodnino.

SZ je morda računala na hujšo zaostritev spora, pa je v nekakem razočaranju 23. maja protestirala zoper ameriško-perzijski sporazum o vojaški in finančni pomoči, češ da »navaja perzijsko vlado k sodelovanju z ZDA ter s tem podpira njihove napadalne načrte zoper SZ«, kar da ni v soglasju z odnosi dobrega sosedstva.

Značilna pa je strnjenost, s katero nastopajo dežele Srednjega vzhoda (zlasti po drugi svetovni vojni, ko je bil bolj ali manj odpravljen kolonialni pritisk) v zadevah, ki se tičejo njihovih koristi, pa naj bo to v Pakistanu, Indiji, Perziji, Egiptu, Maroku, Alžiru ali v Tuniziji. Zlasti strnjeno nastopa arabski svet, ki je po generalnem tajniku arabske lige (ki obsega sedem držav: Egipt, Irak, Saudovo Arabijo, Sirijo, Libanon, Jordanijo in Jemen) izjavil, da ne bo pristopil k nobenemu obrambnemu načrtu za Srednji vzhod, ki bi ga predlagale druge države (Anglija ali ZDA), dokler ne bo popolnoma ugodeno narodnim zahtevam, pravicam in koristim arabskih držav. Z nejevoljo da že prenašajo odločitev OZN, da se je mednje kot tuje telo vrinila palestinska izraelska država, ki ji z gospodarskim bojkotom prizadevajo številne neprilike.

Proti koncu druge svetovne vojne je egipčanska vlada vnovič in odločno zahtevala, da se s področja Sueškega prekopa umaknejo vse angleške oborožene sile, kar je potem zahtevala tudi za pokrajine Sudana ob gornjem Nilu. Tam so leta 1899 vzpostavili angleško-egiptovsko upravo, ki jo je v glavnem predstavljal angleški guverner. Glede Sueza pa so se leta 1922, ko si je Egipt izbojeval uradno neodvisnost, dogovorili, da bo izključno Anglija skrbela za varnost plovbe po prekopu. V pogodbi iz leta 1936 je bilo določeno, da je Sueški prekop sestavni del Egipta, ki pa dovoli, da zaradi važnosti zveze med ozemlji britanskega imperija Anglija nadzoruje in zavaruje svobodno in varno plovbo, dokler se Anglija in Egipt ne sporazumeta, da so egipčan-

ske oborožene sile sposobne same jamčiti za svobodno in varno pot skozi prekop. Istega leta (1936) je bilo tudi dogovorjeno, da bo angleški generalni guverner še nadalje vodil upravo Sudana.

Dne 9. oktobra 1951 je vladni predsednik Nahas paša, ki je bil sam med podpisniki dogovora iz leta 1936, predlagal parlamentu, naj se angloegiptovska pogodba iz leta 1936 razveljavi, češ da so jo Angleži prekršili, ker so si samovoljno napravili ob prekopu letalska oporišča. V Londonu so to enostransko odpoved razglasili za nezakonitost, kakor tudi to, da se je dal kralj Faruk oklicati za vladarja Egipta in Sudana, s čimer je bila ovržena tudi pogodba iz leta 1899.

ZDA, Francija, Turčija in Anglija sama so predlagale, da bi pogodbo iz leta 1936 nadomestili z obrambnim paktom za Srednji vzhod, v katerem bi Egipčani

dobili vidnejše mesto. V Kairu pa so predlog odbili in vztrajali na zahtevi, da se Angleži umaknejo iz sueškega področja in da se Sudan združi z »matično zemljo«. Vzdlž prekopa so se vrstile demonstracije, pa tudi krvavi spopadi. Konec januarja 1952 so pri takih demonstracijah v Kairu požigali in uničevali inozemsko premoženje. Ker so bili v izgrede zapleteni prevratni elementi, je kralj Faruk odstavil vladno Nahas paše. Oba sledeča vladna predsednika sta bila ob zunanjem pomirjenju dežele pripravljena, da se pogajata z Veliko Britanijo, vendar še vedno na tej podlagi, da Anglija odpokliče svoje čete in da se združi celotna nilska dolina. V Londonu pa so v začetku aprila izjavili, da ne morejo sprejeti nobene egiptovske zahteve, dokler Egipt ni pripravljen pristopiti k organizaciji obrambe Srednjega vzhoda.

Jelica L. Jelič

Obmorska motiva

1 Ob obali siva skala
kot ukleta vila spi,
morje jo obliva, boža
z vseh strani.

Valčke ji v pozdrav pošilja,
da na jutro jo bude,
v opoldanskem vročem soncu
mirno dviga se do nje.

V večer, ko na nebu zvezde
ko cekini zažare,
morje boža jo in kliče —
trdo skalno je srce...

2 Pismo drobno, pismo belo
je prispelo prek morjá,
srce moje je veselo,
sreča v njem je pisana.

Dragi moj prišel bo kmalu,
srečen stisnil mi rokó,
rekel, da sem le njegova,
in potem mi bo lepo.

Plavaj, barka, plavaj hitro
preko sinjega morjá —
ko se vrneš, mi pripelji
mojega predragega!

Stanko Breščak

Kmetova

»Preljuba ograda!«
na jesen dé kmét,
ko kaščo zaklada
in polni si klét.

Kako si trosila
tod, vesna, cvet svoj
in zemlja je pila
moj žuljavi znoj.

Lepo si rodila,
bogat je zdaj sad;
ne bosta pestila
me lakot in glad!«

Lidija Kasnik

Žalostna pesem

Deklica kolovrat
pridno je gonila:
»Suči se, vretence,
tki se nit ko svila!«

Plela je pšenico,
pesmi glasno pela:
»Zóri, klasje, zóri,
da te bom vesela!«

Trgala je grozdje,
grozdje sladko, sočno:
»Trta mila, daj mi
vinčece poročno!«

Platno je dotkano,
klas in grozd sta zrela,
deklico nevesto
bela smrt je vzela.

Pa so jo odeli
v belo prtenino,
svatje so pogrebni
spili sladko vino.

Poverjeništa Družbe sv. Mohorja

Seznam udov smo razvrstili po škofijah in dekanijah. Stevilke na koncu župnij in krajev pomenijo število udov leta 1952. Pri krajih s poštanim uradom pošta ni posebej navedena.

Lavantinska škofija

1. Braslovče

Braslovče: Atelšek Janez, dekan	179
Gomilsko: Lončar Jože, župn. upr.	89
Sv. Andraž (Velenje): Župnijski urad	46
Sv. Jurij ob Taboru: Župnijski urad	125
Sv. Pavel pri Preboldu: Kocmut Ivan, kaplan	202
Šmartno ob Paki: Časl Franc, župnik	130
Vransko: Dr. Mörtl Valentin, župnik	210

2. Celje

Celje: Mestni župnijski urad	771
Skladišče Družbe sv. Mohorja	420
Galicija (Zalec): Sternad Ivan, župnik	100
Gotovlje (Zalec): Ocvirk Alojzij	62
Griže: Kosi Jakob, župnik	144
Polzela: Župnijski urad	113
Sv. Peter v Sav. dol.: Župnijski urad	167
Teharje: Vesenjaki Pavel, župnik	170
Zalec: Pirš Alojzij, župnik	202

3. Dolnja Lendava

Beltinci: Župnijski urad	250
Bogojina: Gjuran Jožef	90
Črenšovci: Herman Ferdo, župnik	150
Dobrovnik v Prekmurju: Camplin Ivan, župnijski upravitelj	30
Bojnec Franc	10
Dokležovje (Beltinci): Koren Ivan, župnik	50
Dolnja Lendava: Zver Štefan, žup. uprav.	50
Hotiza (Dolnja Lendava): Berden Jožef, župnijski upravitelj	57
Kobilje (Dobrovnik v Prekmurju): Jerič Mihael, župnijski upravitelj	70
Odranci (Beltinci): Kozar Lojze, eksp.	25
Vel. Polana (Črenšovci): Holzedl Anton, župnik	120
Turnišče: Jerič Ivan, dekan	132

4. Dravograd

Črneče (Dravograd): Stefancioza Tinček, župnik	30
Dravograd: Munda Matija, prošt	70
Libelčice: Vogrinec Anton, župnik	30

5. Dravsko polje

Devica Marija v Brezju (Maribor-Brezje): Župnijski urad	112
Fram: Rakun Franc, župnik	66

Hoče: Pribožič Peter, župnik	150
Ptujska gora: P. Konstantin Očepek	63
Slivnica pri Mariboru: Lah Ivan, kaplan	126
Sv. Lovrenc na Dravskem polju: Spindler Franc, župnik	95
St. Janž na Dravskem polju (Starše): Polanec Jože, vik. namestnik	81

6. Gornji grad

Bočna: Guzej Jurij, župnik	72
Gornji grad: Župnijski urad	88
Ljubno ob Savinji: Turk Miloš, župnik	129
Luče: Mikolič Jurij, župnik	70
Nazarje: P. Ludovik Dovč	71
Mozirje: Krošelj Franc, župnik	60
Nova Stifta (Gornji grad): Fermé Gothard, župnik	55
Rečica ob Savinji: Msgr. Požar Alfonz, dekan	137
Solčava: Prah Vinko, župnijski upravitelj	106
Sv. Frančišek Ks. v Radmirju (Radmirje): Falež Jožef	121
Šmartno ob Dreti: Zagoršak Franc, žpk.	41
Šmihel nad Mozirjem (Mozirje): Strmšek Franc, župnik	33

7. Jarenina

Jarenina: Babšek Franc, župnik	108
Sp. sv. Kungota (Pesnica): Kraner Vinc., župnik	92
Svečina (Zg. Kungota): Pohraški Ferdo, župnik	51
Sv. Jakob v Slov. goricah (Jakobski dol): Erhatič Martin, župnik	175
Sv. Jurij ob Pesnici (Zg. Kungota): Ciglar Alojz, župnijski upravitelj	38
St. Ilj v Slov. gor.: Ravšl Anton, župnik	210

8. Kozje

Buče: Pribožič Jurij, župnik	56
Dobje (Slivnica pri Celju): Vavpotič Fr., župnik	50
Kozje: Lunder Viktor, dekan	52
Olimje: Sternad Friderik, žup. uprav.	25
Pilštanj: Rauter Jakob, župnik	60
Planina pri Sevnici: Horvat St., žup. upr.	40
Podčetrtek: Sternad Friderik, župnik	48
Podsreda: Zidanšek Jakob, župnik	90
Polje (Podčetrtek): Pribožič Jurij, župnijski upravitelj	24
Prevorje (Sv. Jurij pri Celju): Župnijski urad	30
Sv. Peter pod Sv. gor. (Bistrica ob Sotli): Pikel A., župnik	150
Sv. Vid pri Planini (Planina pri Sevnici): Jelen Martin, vikar namestnik	85
Zagorje (Pilštanj): Jager Franc, kaplan	70

9. Laško

Dol pri Hrastniku: Medvešek Matija, žpk.	100
Hrastnik: Župnijski urad	180
Jurklošter: Medved Janez, žup. uprav.	34
Laško: Prah Maksimilijan, kaplan	250
Loka pri Zidanem mostu: Župnijski urad	100
Marija Širje (Zidani most): Smon Franc, župnijski upravitelj	30
Razbor (Loka pri Zidanem mostu): Župnijski urad	60
Sv. Jedert (Laško): Župnijski urad	94
Sv. Lenart (Laško): Babič Anton, župnik	45
Sv. Marjeta pri Rimskih toplicah (Rimske toplice): Bohak Jakob, župnik	66
Sv. Miklavž (Laško): Medved Janez, žup. upravitelj	60
Sv. Rupert (Sv. Jurij pri Celju): Drevenšek Franc, župnik	100
Trbovlje: Župnijski urad	250

10. Ljutomer

Apače: Cilenšek Ivan, župnik	96
Cezanjec pri Ljutomeru: Ferik Mihael, župnik	65
Kapela (Slatina Radenci): Vogrinčič Fr., vikar namestnik	190
Ljutomer: Lovrec Andrej, župnik	218
Mala Nedelja: Lovrenčič Jožef, žup. upr.	112
Sv. Jurij ob Ščavnici (Videm): Junež R., župnijski upravitelj	200
Sv. Križ pri Ljutomeru (Križevci pri Ljutomeru): Čergulj Štefan, župnik	320
Sv. Peter v Gornji Radgoni: Puncer Fr., župnik	200
Veržej: Župnijski urad	51

11. Marenberg

Brezno ob Dravi (Podvelka): Mak Ivan, župnik	30
Kapla: Lorenčič Vinko, župnik	35
Marenberg: Župnijski urad	80
Muta: Klančnik Ernest, župnik	35
Remšnik (Podvelka): Verbnjak Alojzij, župnijski upravitelj	56
Sv. Ožbalt ob Dravi: Župnijski urad	56

12. Maribor levi breg

Maribor, stolna: Korban Franjo Ks., stolni vikar	261
Maribor, Sv. Marija: Župnijski urad	200
Kamnica pri Mariboru: Munda Vinko, župnik	121
Selnica ob Dravi: Prelog Ludvik, župnijski upravitelj	68
Sv. Barbara v Slovenskih gor. (Korena): Potočnik Jos., župnik	100
Sv. Duh na Ostrem vrhu (Selnica ob Dr.): Holcman Vinko, župnik	34
Sv. Križ pri Mariboru (Gornja Kungota): Kren Franc, župnik	34
Sv. Marjeta ob Pesnici: Rantaša Anton, župnik	109

Sv. Martin pri Vurbergu: Mlaker Jože, župnik	87
Sv. Peter pri Mariboru (Maribor): Zalar Alojzij, župnik	100
Zgornja sv. Kungota (Gornja Kungota): Bratuša Alojzij	47

13. Maribor desni breg

Limbuš pri Mariboru: Jesenek Al., žpk.	30
Presv. R. Telo v Mariboru: Laura Jakob	46
Radvanje p. Mariboru (Maribor): Korošec Srečko	80
Ruše: Pšunder Ferdo, župnik	102
Študenec pri Mariboru: o. Kamil Požar	95
Sv. Lovrenc na Pohorju: Oblak Jan., žpk.	100
Sv. Magdalena pri Mariboru: Stergar A., dekan	173
Sv. Marija v Puščavi (Lovrenc na Poh.): Voda Ivan, župnik	45

14. Mežiška dolina

Črna pri Prevaljah: Črešnik Simon	125
Guštanj: Križaj Janez, žup. upravitelj	52
Kovinarski sindikat, Ravne	21
Koprivna (Črna pri Prevaljah): Polanšek Janez	12
Kotlje: Serajnik Ivan, župnik	55
Mežica: Boštele Anton, župnik	145
Prevalje: Župnijski urad	150
Št. Danijel (Prevalje): Ant. Pad. Rataj, župnik	65

15. Murska Sobota

Dolenci: Župnijski urad	22
Gornja Lendava: Kolenc Ivan, župnik	21
Gornji Petrovci (Petrovci): Rous Matija, župnik	15
Kuzma (Gor. Lendava): Eljaš Janez, žpk.	30
Markovci (Šalovci): Varga Ludovik, žpk.	20
Martjanci: Berden Andrej, župnik	14
Murska Sobota: Gutman Jožef, žup. upr.	108
Pertoča (Rogaševci): Tratnjek Štefan, žpk.	74
Sv. Benedikt v Kančevcih (Križevci v Prekmurju): Šoštarec Janez, žup. upr.	6
Sv. Jurij v Prekmurju (Rogaševci): Gabor Alojzij, župnik	90
Tišina (Rankovci): Gregor Janez, župnijski upravitelj	72

16. Nova cerkev

Črešnjice (Frankolovo): Župnijski urad	70
Dobrna pri Celju: Kreslin M., žup. upr.	113
Frankolovo: Krajnc Franc, župnik	100
Nova cerkev: Flis Gregor, žup. uprav.	92
Šmartno v Rožni dolini: Kokošinec Janko, župnik	67
Št. Jošt na Kozjaku (Dobrna pri Celju): Župnijski urad	15
Vitanje: Ifko Ivan, župnijski upravitelj	67
Vojnik pri Celju: Lupše Martin, župnik	170

17. Ptuj

Hajdina: Pušnjak Bogomir	101
Polenšak: Župnijski urad	25
Ptuj — Mestna župnija: Greif I., prošt	50
Ptuj — Sv. Peter in Pavel: P. Horvat Al., kaplan	523
Sv. Andraž v Slov. gor. (Vitomarci): Alt I., župnik	80
Sv. Lovrenc v Slov. gor. (Juršinci): Neudauer Matija, župnik	84
Sv. Marjeta niže Ptuja (Gorišnica): Gut J., kaplan	131
Sv. Marko niže Ptuja (Markovci p. Ptuj): Kunčnik Viktor	147
Sv. Urban pri Ptuj (Destrič): Lorber Stanko, župnijski upravitelj	54
Vurberg pri Ptuj: Klemenc Jožko, žup. upravitelj	120

18. Rogatec

Kostrivnica (Podplat): Slavič J., dekan	50
Rogatec: Župnijski urad	45
Stoprce (Majšperk): Ornik Friderik, prov.	75
Sv. Ema (Pristava): Župnijski urad	70
Sv. Florijan (Rogatec): Malajner K., žpk.	18
Sv. Križ na Slatini (Rogaška Slatina): Orešnik J., župnik	160
Sv. Peter na Medvedjem selu (Podplat): Pučnik Anton, župnik	32
Žetale: Klasinc I., župnijski upravitelj	71

19. Slovenska Bistrica

Črešnjevec (Slovenska Bistrica): Žolnir Jožef, župnijski upravitelj	89
Gornja Polskava: Orel Ivan, župnik	100
Laporje: Ozimič Jože, župnik	83
Majšperk: Murko Franc, žup. upravitelj	100
Makole: Podpečan Srečko, žup. upravitelj	95
Poljčane: Petančič Franc, župnik	155
Slovenska Bistrica: Jevšnikar Viljem, vik.	290
Spodnja Polskava (Pragersko): Župnijski urad	77
Studenice pri Poljčanah: Poteko Pankracij, župnik	42
Sv. Martin na Pohorju (Slov. Bistrica): Jurhman Janez, župnik	92
Sv. Venčeslav (Slov. Bistrica): Aužner M., župnijski upravitelj	44
Tinje (Slov. Bistrica): Hafner Urh, žpk.	50

20. Stari trg pri Slovenjem Gradcu

Dolič (Mislinja): Weingerl Stanko, župnik	56
Podgorje (Slovenj Gradec): Kotnik Šim., župnik	72
Razbor (Slovenj Gradec): Toplišek Jože, župnijski upravitelj	29
Sele (Slovenj Gradec): Msgr. Meško Ks., dekan	32
Slovenj Gradec: Soklič Jakob, mest. žpk.	134
Stari trg (Slovenj Gradec): Zadravec M., župni upravitelj	37
Sv. Miklavž pri Slovenjem Gradcu (Slov. Gradec): Kotnik Šimen, soupravitelj	25

Sv. Peter na Kronske gori (Dravograd): Kotnik Jaroslav, župnijski upravitelj	24
Sv. Vid nad Valdekom (Mislinja): Kolednik Alojzij, župni upravitelj	37
Šmartno pri Slovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Somrek Anton, nadžupnik	137
St. Ilj pod Turjakom (Mislinja): Bohanec Franc, župnijski upravitelj	144
St. Janž pri Dravogradu (Dravograd): Kotnik Jaroslav, župnijski upravitelj	54

21. Slovenske Konjice

Čadram (Oplopnica): Trobina Stanko, žup. upravitelj	116
Kebelj (Oplopnica): Gašparič Rudolf	82
Loče: Petek Franc, župnik	98
Prihova (Slovenske Konjice): Kocjančič Anton, župnik	54
Skomarje (Zreče): Ledinek Maks, župnik	15
Slovenske Konjice: Tovornik Franc, arhidiacon	350
Stranice (Slovenske Konjice): Oblak A., župnik	19
Sv. Jernej pri Ločah (Loče): Paulič P., župnik	45
Sv. Kunigunda na Pohorju (Zreče): Žgank Ferdinand, župnik	31
Spitalič (Slovenske Konjice): Zelko Ivan, župnijski upravitelj	36
Zreče: Ledinek Maks, župnik	72
Ziče (Loče pri Poljčanah): Tomažič Ant., župnik	64

22. Sv. Lenart v Slovenskih goricah

Marija Snežna: Vršič Srečko, župnik	70
Negova (Ivanjci pri Gornji Radgoni): Granfola Ivan, župnik	90
Sv. Ana v Slovenskih goricah (Zgornja Ščavnica): Šeško Konrad, župnik	104
Sv. Anton v Slovenskih goricah (Cerkvenjak): Škof Franc, župnik	124
Sv. Benedikt v Slovenskih goricah (Benedikt): Vahčič Rudolf, žup. upravitelj	150
Sv. Bolfenk v Slovenskih goricah (Trnovska): Slaček Ivan, organist	74
Sv. Jurij v Slovenskih goricah (Jurjevski dol): Rojht Janko	200
Sv. Lenart v Slovenskih goricah: Kotnik Janko, župnik	180
Sv. Rupert v Slovenskih goricah (Voličina): Kodrič Jožef, župnik	120
Sv. Trojica v Slovenskih goricah: P. Klemen Šmid, župnik	103

23. Šaleška dolina

Bele vode (Šoštanj): Križan Franc, žpk.	44
Gornja Ponikva (Zalec): Gorišek Ivan, župnik	60
Sv. Mihael v Šoštanju (Šoštanj): Gril P., župnik	160
Škale (Velenje): Weiss Matej, župnik	60
Šmartno pri Velenju (Velenje): Dr. Hohnjec Jos., župnijski upravitelj	150

St. Ilj pri Velenju (Velenje): Lebič Jurij, župnik	60
St. Janž pri Velenju (Velenje): Adamič A., župnik	28
Zavodnje (Šoštanj): Rozman Janez, žpk.	27

24. Šmarje pri Jelšah

Dramlje : Smole Franc, župnik	90
Kalobje (Sv. Jurij pri Celju): Merkač Fr. Ponikva: Kociper Anton, župnik	45
Sladka gora (Šmarje pri Jelšah): Stakne Andrej, župnik	60
Slivnica pri Celju : Župnijski urad	36
Sv. Jurij pri Celju : Ramšak V., žup. upr.	326
Sv. Štefan (Slivnica pri Celju): Župnijski urad	42
Sv. Vid pri Grobelnem (Grobelno): Župnijski urad	30
Šmarje pri Jelšah : Richter Jakob, dekan	205
Zibika (Pristava): Župnijski urad	26
Žusum (Loka pri Žusmu): Palir Jakob, župnik	28

25. Velika Nedelja

Ormož : Remigij Jereb, župnik	130
Središče : Božič L., župnik	120
Svetinje (Ivanjkovci): Duh Ludvik, žpk.	92
Sv. Bolfenk na Kogu (Kog): Molan Franc, župnik	90
Sv. Lenart pri Veliki Nedelji (Podgorci): Rehar Jožef, dekan	83
Sv. Miklavž pri Ormožu : Kolenc Franc, župnik	104
Sv. Tomaž pri Ormožu : Magdič Frančišek, župnik	113
Velika Nedelja : Cerar Gregor, župnik	90

26. Videm ob Savi

Artiče : Šketa Jos., župnik	73
Bizeljsko : Župnijski urad	80
Brežice : Župnijski urad	103
Dobova : Urankar p. Konst.	150
Kapela (Dobova): Medved Davorin, žpk.	68
Koprivnica pri Rajhenburgu : Pečnik Fr., župnijski upravitelj	64
Pišce : Župnijski urad	71
Rajhenburg : Jurhar Leopold, kaplan	216
Sevnica ob Savi : Jurhar Leopold, vikar namestnik	140
Sromlje : Stiper Štefan, župnik	67
Videm ob Savi : Župnijski urad	110
Zabukovje pri Sevnici : Rampre Franc, župnik	33
Zdole pri Vidmu : Sunčič Lojze, žup. upr.	59

27. Vuzenica

Ribnica na Pohorju : Bračič Franc, župnijski upravitelj	132
Sv. Anton na Pohorju (Vuhred): Zemlič Štefan, župnijski upravitelj	22
Sv. Primož na Pohorju (Vuzenica): Dolinar Ivan, župnik	40
Trbonje (Vuzenica): Malej Ignacij, žpk.	21

Vuhred ob Dravi : Zemlič Štefan, župnijski upravitelj	40
Vuzenica : Kordež Zdravko, dekan	90

28. Zavrče

Leskovec pri Ptuj : Petan Janko, župnik	100
Sv. Barbara v Haložah (Cirkulane): Krošl Jože, župnik	135
Sv. Trojica v Haložah (Podlehniki): P. Božidar Glavač	150
Sv. Vid pri Ptuj : P. Daniel Tomšič	130
Zavrč pri Ptuj : Jarh Konrad, dekan	90

Ljubljanska škofija

1. Cerknica

Babno polje (Prezid): Župnijski urad	19
Begunje pri Cerknici : Hiti Franc, župnik	35
Bloke (Nova vas pri Rakeku): Makovec Andrej	52
Cerknica : Turšič Janez	52
Grahovo pri Cerknici : Župnijski urad	23
Rakek : Župnijski urad	30
Stari trg pri Rakeku : Župnijski urad	76
Sv. Trojica nad Cerknico (Nova vas pri Rakeku): Župnijski urad	13
Unec (Rakek): Župnijski urad	30

2. Črnomelj

Adlešiči : Skube Ivan	10
Črnomelj : Zabkar Lojze	200
Dragatuš : Vidic Franc, žup. upravitelj	39
Metlika : Kocjan Bogomir	95
Podzemelj (Gradac v Beli krajini): Ilc Andrej, župnik	50
Radovica (Metlika): Vrtačnik Venčeslav	40
Semič : Kvas Jože, kaplan	91
Suhor pri Metliki : Vrtačnik Venčeslav	20
Sinji vrh (Vinica pri Črnomlju): Verderber Pavel, župnijski upravitelj	30
Stari trg ob Kolpi : Gorše Martin, župnijski upravitelj	38
Vinica pri Črnomlju : Verderber Pavel, župnik	70

3. Kamnik

Dob pri Domžalah : Tekavc Martin	46
Domžale : Tomc Matija, žup. upravitelj	116
Gozd (Stahovica-Kamnik): Selan Matija	18
Groblje (Domžale): Mav Franc	22
Homec (Radomlje): Šesek Ivan, žup. upr.	51
Kamnik : Župnijski urad	95
Komenda : Župnijski urad	142
Mekinje (Kamnik): Čadež Viktor, župnik	63
Mengeš : Čampa Franc, žup. upravitelj	168
Motnik : Župnijski urad	34
Nevlje (Kamnik): P. M. Perc, žup. uprav.	46
Radomlje : Župnijski urad	18
Sela (Kamnik): Pavlič Anton, župnik	22
Stranje (Kamnik): P. M. Perc, žup. uprav.	80
Šmartno v Tuhinju : Župnijski urad	80

Trzin (Domžale): Zajec Feliks, kaplan . . .	45
Tunjice (Kamnik): Župnijski urad . . .	31
Vodice nad Ljubljano : Soukal Franc, žup. upravitelj . . .	113
Vranja peč (Kamnik): Žun Alojz, župnijski upravitelj . . .	32

4. Kočevje

Kočevje : Golob Anton, vikar namestnik	150
Osilnica : Požun Karel, žup. upravitelj .	40
Spodnji log (Mozelj): Škof Justin . . .	7
Stara cerkev pri Kočevju : Župnijski urad	35

5. Kranj

Besnica (Kranj): Erzar Franc, župnik . .	44
Cerklje pri Kranju : Župnijski urad . .	95
Duplje (Križe na Gor.): Hafner Anton, župnik	81
Goriče (Golnik): Župnijski urad	60
Jezersko : Župnijski urad	62
Kokra : Polajnar Peter	31
Kovor (Križe na Gor.): Šmit Franc, žup. upravitelj	37
Kranj : Župnijski urad	234
Križe na Gor. : Krajnc Metod, žup. uprav. .	115
Mavčiče (Smlednik): Mikuž Janez, žpk. .	51
Naklo pri Kranju : Filipič Janez, župnik .	102
Podbrezje : Podržaj Ciril, žup. upravitelj .	51
Predoslje (Kranj): Škerlavaj Bogomil, župnijski upravitelj	83
Preddvor : Sitar Val., župnik	88
Smlednik : Hostnik Anton, žup. uprav. .	176
Šenčur pri Kranju : Župnijski urad . . .	134
Hrastje (Kranj): Švigelj V., župnik v pok.	27
Olševke (Preddvor): Naglič Jakob, organist	28
Voglje (Šenčur pri Kranju): Gnidovec Josip	33
Smartin pri Kranju (Stražišče): Plevel Franc, organist	162
St. Urška gora (Cerklje pri Kranju): Zaklorkar Anton, župnik	10
Trboje (Smlednik): Župnijski urad . . .	26
Trstenik (Golnik): Župnijski urad . . .	44
Tržič na Gor. : Gregorič Jožef, vikar . . .	500
Velesovo (Cerklje pri Kranju): Župnijski urad	61
Zapoge (Vodice nad Ljubljano): Govekar Franc, župnik	14

6. Leskovec

Bučka : Župnijski urad	33
Cerklje ob Krki : Drobnič Alojz	62
Catež ob Savi (Brežice): Kmet Mihael, župnik	24
Kostanjevica ob Krki : Lokar France, žup. upravitelj	65
Krško : Kurent Alojz, em. dekan	58
Leskovec : Pregelj Ivan, žup. upravitelj .	212
Raka : Župnijski urad	100

Studenec pri Sevnici : Mehle Stanislav, župnijski upravitelj	29
Sv. Duh v Velikem trnu (Krško): Župnijski urad	69
Sv. Križ ob Krki : Župnijski urad . . .	50
Škocjan pri Mokronogu : Škoda Melhior, vikar namestnik	30
Št. Jernej na Dolenjskem : Župnijski urad	25
Velika Dolina (Jesenice na Dol.): Župnijski urad	146

7. Litija

Dole pri Litiji : Župnijski urad	21
Hotič (Litija): Rupnik Karel	5
Janče (Prežganje): Tomazin Ladislav, žup. upravitelj	42
Kresnice : Čampa Leopold	48
Litija : Vovk Ivanka	125
Polšnik (Sava): Sinkovec Stanislav . . .	25
Prežganje : Adolf de Cecco	42
Sava pri Litiji : Sinkovec Stanislav . . .	21
Sv. Gora (Sava pri Litiji): Moretič Fr. .	19
Šmartno pri Litiji : Mrzel Marija . . .	33
Štanga (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	30

8. Ljubljana mesto

Stolna : Dr. Arnejc Janko, stolni župnik namestnik	40
Črna vas — Barje (Ljubljana): Matkovič Karel	19
Marijino Oznanjenje : Dr. p. Angelik Tominec, župnik	200
Sv. Ciril in Metod — Bežigrad : Zajc p. Krizolog	80
Sv. Družina v Mostah : Jakše Franc, žpk. .	152
Sv. Frančišek v Sp. Šiški : Dr. Novak p. Modest, župnijski upravitelj	65
Sv. Jakob : Janež Ivan, župni upravitelj .	51
Rakovnik : Duhovnijski urad	18
Skladišče Družbe sv. Mohorja	355
Sv. Peter : Dr. Simončič Pavel	145
Trnovo : Fric Franc	90
Vič : P. Benjamin Tomšič, župnik	162
Posamezni naročniki	25

9. Ljubljana okolica

Brezovica : Kotar Janez, žup. upravitelj .	71
Črnuče pri Ljubljani : Grilj Viktor, org. .	83
Devica Marija v Polju : Župnijski urad .	180
Dobrova pri Ljubljani : Moder Anton, vikar namestnik	61
Dravljje (Ljubljana): Tomelj Ant., župnik v pok.	38
Ig pri Ljubljani : Bergant Anton	96
Ježica pri Ljubljani : Pucelj Janez, žpk. .	70
Notranje gorice (Brezovica pri Ljubljani): Tomec Valentin	68
Polhov Gradec : Andoljšek Gregor, žup. upravitelj	30
Preska (Medvode): Bartol Mirko, žup. upravitelj	37

Rudnik (Ljubljana): Župnijski urad . . .	30
Sora (Medvode): Močnik Jos., župnik . .	110
Sostro (Dobrunje): Verce Franc, župnik .	92
Sv. Jakob ob Savi (Dol pri Ljubljani): Supin Karel, župnik	50
Sv. Katarina — Topol (Medvode): Pavlin Andrej, župnik	18
Šmartin pod Šmarno goro (St. Vid nad Ljubljano): Župnijski urad	169
St. Vid nad Ljubljano: Jeglič Franc, žup. upravitelj	76
Tomislav (Ig pri Ljubljani): Jakob Avgu- štin, vikar namestnik	35

10. Moravče

Blagovica: Župnijski urad	20
Brdo (Lukovica): Lavrič Vinko, žup. upr. .	127
Krašnja pri Domžalah: Brecljnik Alojzij, župnik	33
Moravče: Vrolih Franc, vikar namestnik .	177
Peče pri Moravčah: Peček Alojzij, žpk. .	30
St. Gotard (Trojane): Župnijski urad . .	31
St. Ožbalt (Trojane): Župnijski urad . .	8
Vače: Porenta Anton, župnik	31

11. Novo mesto

Bela cerkev: Župnijski urad	30
Brusnice: Stadler Ferd., žup. upravitelj .	10
Dolenjske Toplice: Cuderman Jožef, žpk. v pok.	52
Mirna peč: Kastelic Franc, vikar namest. .	65
Novo mesto: Župnijski urad	76
Podgrad (Stopiče): Kirar Franc, župnik .	19
Prečna (Novo mesto): Gerčar Ivan	64
Soteska (Straža pri Novem mestu): Žup- nijski urad	20
Stopiče: Toš Vinko, župnijski upravitelj .	32
Šmarjeta pri Novem mestu: Zaplata Fr. .	62
Šmihel pri Novem mestu: Žagar Pavel, organist	56
St. Peter pri Novem mestu: Pahulj F., župnijski upravitelj	65
Vavta vas (Straža pri Novem mestu): Župnijski urad	56

12. Radovljica

Begunje pri Lescah: Hiti Franc, žup. upr. .	115
Bled: Gornik Franc, župnik	235
Blejska Dobrava: Stolpičar	38
Bohinjska Bela: Drolc Martin, župnik . .	48
Bohinjska Bistrica: Cunder Viljem, žup. upravitelj	145
Brezje: P. Bogdan Markelj	47
Breznica (Zirovnica): Toman Valentin . .	145
Dobrava (Podnart): Koselj Jože	20
Dovje (Mojstrana): Avguštin Alojzij, žup. upravitelj	80
Gorje: Pavlič St., župnijski upravitelj . .	226
Jesenice na Gor.: Govekar L., žup. uprav. .	145
Kamna gorica: Župnijski urad	57
Koprivnik v Bohinju (Bohinjska Bistrica): Mikelj Franc	55

Koroška Bela (Javornik na Gor.): Župnij- ski urad	108
Kranjska gora: Čuk Karel, župnik	70
Kropa: Kljun Janko, župnik	52
Lesce: Žagar Lovro	65
Leše (Brezje): Sivic Ludovik	8
Ljubno na Gor. (Podnart): Babnik Karel, župnijski upravitelj	45
Mošnje (Radovljica): Župnijski urad . .	57
Ovsiše (Podnart): Očepček Jožef, župnik .	36
Radovljica: P. Sekovanič Krizostom, žpk. .	132
Rateče Planica: Čuk Karel, župnik	46
Ribno (Bled I): Podbregar Pavel, župnik .	46
Srednja vas v Bohinju: Fister Fr., župnik .	162
Sv. Križ nad Jesenicami (Jesenice na Go- renjskem): Govekar L., žup. upravnik . .	29

13. Ribnica

Draga pri Loškem potoku: Lončar Fr., župnik	6
Gora (Sodražica): Dr. Samsa J., profesor .	20
Loški potok: Preželj Janko, žup. uprav. .	110
Ribnica na Dol.: Dobrovoljc Alojzij, žup. upravitelj	159
Sodražica: Župnijski urad	24
Struge pri Dobropolju: Pustotnik France, župnijski upravitelj	22
Sv. Gregor (Ortnek): Novak St., žup. upr. .	76
Škocijan pri Turjaku (Velike Lašče): Zajec Ciril, župnik	34
Velike Lašče: Mate Franc, kaplan	80
Velike Poljane (Ortnek): Noč Ivan, žpk. .	10
Videm-Dobropolje: Ogrinec Jože, kaplan .	165

14. Škofja Loka

Bukovščica (Selca nad Škofjo Loko): Hö- nigmann Franc, župnik	25
Črni vrh (Polhov Gradec): Andoljšek G., vikar namestnik	17
Dražgoše (Železniki): Lotrič Silvester . .	30
Javorje (Poljane nad Škofjo Loko): Tra- ven St., župnik	42
Leskovica (Gorenja vas): Verčič Anton . .	22
Lučine (Gorenja vas): Župnijski urad . . .	12
Nova Oselica (Gorenja vas): Slabe Dam. .	50
Poljane nad Škofjo Loko: Tavčar Matej, župnik	131
Reteče (Škofja Loka): Stular Martin, žpk. .	68
Selce nad Škofjo Loko: Kržišnik Pavel, župnijski upravitelj	146
Sorica: Skvarča Ivan, župnijski uprav. . .	56
Stara Loka (Škofja Loka): Koprivnikar Zdravko, župnijski upravitelj	100
Stara Oselica (Gorenja vas): Župnijski urad	32
Sv. Lenart (Selca nad Škofjo Loko): Švelc Anton	29
Škofja Loka: Golob Melhior, žup. uprav. .	442
Trata (Gorenja vas): Župnijski urad . . .	76
Zalilog (Železniki): Hribar Anton, župnik .	35
Žabnica: Verce Jožef, župnik	43
Železniki: Bertonec Valentin, župnik . .	117
Ziri: Baznik Amalija	111
Ažbič Marijan	45

15. Trebnje

Boštanj: Zrin Jože, župnijski upravitelj	34
Catež pod Zaplazom (Velika Loka na Dol.):	
Župnijski urad	33
Mirna: Širaj Andrej, vikar	12
Mokronog: Kuk Jože, župnijski uprav.	65
Sv. Križ pri Litiji: Zajc Ivan, žup. uprav.	75
St. Janž na Dol.: Zganjar Ignacij, župni upravitelj	83
St. Lovrenc ob Temenici (Velika Loka):	
Oblak A., župnik	71
Trebnje: Oblak Ciril, župnijski uprav. .	135
Trebelno: Župnijski urad	47
Tržišče: Žerjav Mirko, žup. upravitelj .	60

16. Višnja gora

Grosuplje: Papež Karel	26
Kopanj (Grosuplje): Kogovšek Ivan, žpk.	57
Polica (Grosuplje): Habjan Janez	21
Stična: Župnijski urad	30
Šmarje-Sap: Župnijski urad	41
St. Jurij pri Grosupljem (Grosuplje):	
Zajec Ciril, vikar namestnik	61
St. Vid pri Stični: Župnijski urad	125
Višnja gora: Vidmar Franc, župnik	41
Veliki Gaber: Rozman Jožef, eksp.	90
Zalna (Višnja gora): Znidaršič Anton, žpk.	53

17. Vrhnika

Bevke (Vrhnika): Pipa Anton, eksp. . . .	19
Borovnica: Jerina Ciril, župnik	135
Dolenji Logatec: Pogorelec Jože, žup. upr.	26
Gorenji Logatec: Župnijski urad	26
Horjulj: Nastran Franc, župnik	50
Hotedršica pri Logatcu: Lušin Jože, vi- kar namestnik	32
Podlipa (Vrhnika): Filipič Peter, cerkov.	28
Preserje: Kočar Alojzij, vikar	48
Rovte nad Logatcem: Schweiger Viktor, župnijski upravitelj	70
Sv. Trije Kralji na Vrh (Rovte nad Lo- gatem): Oblak Janko, žup. uprav.	22
St. Jošt nad Vrhniko (Horjulj): Oblak J., župnijski upravitelj	31
Vrhnika: Tavčar Martin, vikar namest.	170
Zaplana (Vrhnika): Pečnik Ivan	22

18. Zagorje ob Savi

Dobovec (Trbovlje): Prof. Lojze Pavlič .	40
Cemšenik (Medija - Izlake): Sitar Ivan, župnijski upravitelj	101
Kolovrat (Medija-Izlake): Župnijski urad	40
Loke pri Zagorju (Zagorje ob Savi): Be- nedik Val., eksp.	50
Medija-Izlake: Cuderman Krist., župnik	63
Radeče pri Zidanem mostu: Župnijski ur.	71
Svibno (Radeče pri Zid. mostu): Povše L., župnijski upravitelj	48
St. Jurij pod Kumom: Pleša Franc, žpk.	33
St. Lambert (Zagorje ob Savi): Župnijski urad	12
Zagorje ob Savi: Smerkolj Anton, kaplan	210

19. Žužemberk

Ajdovec (Dvor pri Žužemberku): Župnij- ski urad	13
Dobrnji: Omahen Ignacij, župnik	72
Krka pri Stični: Msgr. Zakrajšek V., vi- kar namestnik	58
Zagradec na Dol.: Grčar Feliks, župnik	12
Žužemberk: Župnijski urad	120

Slovensko Primorje

1. Biljana

Biljana (Dobrovo v Brdih): Župnijski ur.	25
Cerovo (Kojško v Brdih): Župnijski urad	25
Gradno (Dobrovo v Brdih): Mozetič Efr., župnik	28
Kojško: Ferjančič Edo	50
Kozana (Dobrovo v Brdih): Črnigoj G. .	18
Medana (Dobrovo v Brdih): Milanič Jožef, župnik	15
Smartno (Kojško): Župnijski urad	20
Vipolže (Dobrovo v Brdih): Fon Jos., žpk.	17

2. Bovec

Bovec: Klobučar Andrej, župnik dekan	31
Čezsoča (Bovec): Kravanja Bernard . .	25
Log pod Mangartom: Srebrnič A., župnik	20
Soča: Župnijski urad	50
Srpenica: Srebrnič A., župnik	35

3. Cerkno

Bukovo (Huda južna): Hvala Florijan, župnik	54
Cerkno: Mozetič Ivan, dekan	114
Novaki (Cerkno): Župnijski urad	70
Oreh (Cerkno): Bizalj Katica	25
Ostalež (Cerkno): Pilat Anton, žup. uprav.	18
Šebrelje (Cerkno): Gantar Fran, žup. upr.	89

4. Črniče

Ajdovščina: Bratina Dušan, župnik . . .	100
Batuje (Črniče): Filipič Alojzij, župnik .	42
Črniče: Kodrič Martin, dekan	64
Kamnje (Dobravlje): Župnijski urad . . .	20
Osek (Šempas): Franke Franc, žpk. v pok.	30
Otlca (Ajdovščina): Župnijski urad . . .	32
Sv. Križ na Vipavskem (Dobravlje): Sim- čič A., župnik	63
Sv. Tomaž (Dobravlje): Štokelj Ivan . . .	30
Sempas: Srebrnič H., župnik	58
Velike Zablje (Dobravlje): Lestan Aleks.	33

5. Dornberg

Branik: Župnijski urad	60
Gaberje (Branik): Skvarč Malka	8
Prvačina: Vrtovec Stanko, župnik	57
Renče: Koren Jožef	50
Šmarje (Branik): Župnijski urad	33
Vogersko (Volčja draga): Stofa Ivan, žpk.	31
Zali hrib: Štanta Jožko, žup. upravitelj	60
Zalošče (Zali hrib): Rejec Ivan, dekan .	35

6. Grgar

Banjšice (Grgar): Rijavec Vladimir, žup. upravitelj	22
Bate: Župnijski urad	10
Čepovan: Zagoršek Fr., žup. upravitelj	50
Gorenja Trebuša (Čepovan): Jeklin Fortunat	27
Grgar in Ravnica: Bizjak Franc, župnik	47
Lokovec (Čepovan): Širaj Fr., župnik	63
Trnovo pri Gorici: Tomšič Krištof, žpk.	57

7. Hrušica

Brezovica (Materija): Rožič Franc	15
Pregarje (Obrov): Milič Aleksander	7
Slivje (Materija): Gombač Franc	12

8. Idrija

Črni vrh nad Idrijo: Kobal Ivan, župnik	122
Godovič: Rupnik Vinko, organist	9
Gore (Idrija): Likar Peter, župnik	50
Idrija: Filipič Janez, dekan	220
Ledine (Idrija): Žakelj Mirko, žup. uprav.	52
Spodnja Idrija: Župnijski urad	59
Vojsko (Idrija): Župnijski urad	58
Zavratec (Rovte): Župnijski urad	26

9. Kanal

Avče: Župnijski urad	24
Deskle (Anhovo): Kavčič Filip, župnik	42
Gorenje polje: Kavčič Filip, župnik	34
Kanal ob Soči: Semič Ivan, dekan	56
Levpa (Avče): Škarabot Mirko, župnik	50
Lom (Sv. Lucija ob Soči): Šarf Stanko, župnik	50
Marijino Celje (Lig-Kanal ob Soči): Makuz A., župnik	31
Plave (Anhovo): Kavčič Filip, župnik	19
Ročinj: Kobal Vinko, župnijski uprav.	59
Srednje (Ročinj): Zorko Stanislav, žup. upravitelj	11

10. Klanec

Barka (Vremski Britof): Župnijski urad	20
Divača: Župnijski urad	19
Klanec (Kozina): Piščanec Gabriel, žpk.	10
Lokev (Divača): Zalokar Janez, župnik	34
Podgorje na Krasu: Žgur Rudolf, župnijski upravitelj	14
Ročnik (Kozina): Vidav Jos., župnik	42
Vatovlje (Vremski Britof): Župnijski urad	35

11. Kobarid

Drežnica: Župnijski urad	80
Kobarid: Likar Ludovik	86
Kred (Kobarid): Likar Ludovik	36
Libušnje (Kobarid): Gornik Bogomir, vikar namestnik	60
Livek (Kobarid): Oblesčak Slavko, žpk.	60
Sedlo (Breginj): Krajnik Lucijan, župnijski upravitelj	67
Trnovo ob Soči (Kobarid): Melinc Alojz	30

12. Komen

Gorjansko (Komen): Župnijski urad	20
Gornja Branica (Stanjel na Krasu): Župnijski urad	27
Kobje glava (Stanjel na Krasu): Vetrih Alojz, župnijski upravitelj	39
Komen: Kos Viktor, dekan	37
Lipa (Kostanjevica na Krasu): Kavčič M.	9
Pliskovica (Dutovlje): Delpin Ivan, žpk.	30
Skrbina (Komen): Župnijski urad	11
Stjak (Stanjel na Krasu): Žagar Janko, župnik	16
Temenica (Komen): Župnijski urad	13
Veliki Dol (Komen): Župnijski urad	30
Vojsčica (Kostanjevica na Krasu): Masten Alojz	17

13. Miren

Bilje (Renče): Godnič Franc	44
Miren: Pahor Oskar, župnik	150
Opatje selo (Solkan): Črnigoy Vinko, žpk.	40
Vertojba (Šempeter pri Gorici): Župnijski urad	85

14. Postojna

Hrenovice: Župnijski urad	80
Košana: Kovačič Fr., župnik	65
Matenja vas (Prestranek): Cerar Anton, župnik	20
Postojna: Debevc St., župnijski uprav.	62
Senožeče: Vilhar Janez, župnik	6
Slavina (Prestranek): Gorše Martin, žpk.	56
Studenca (Postojna): Ercigoy Andrej, žup. upravitelj	70
Šmihel na Krasu (Št. Peter na Krasu): Vadjnal Ivan, župnik	40
Št. Peter na Krasu: Dr. Požar Tone, žup. upravitelj	55
Trnje (Št. Peter na Krasu): Hrvatini M., župnijski upravitelj	24
Ubeljsko: Župnijski urad	11
Vreme (Vremski Britof): Župnijski urad	26

15. Solkan

Kostanjevica (Gorica): P. Vostner Otmar, župnijski upravitelj	30
Kronberg (Gorica): Vodopivec Vinko, žpk.	45
Št. Peter pri Gorici: Berbuč Alfonz, žpk.	104

16. Tolmin

Grahovo ob Bači: Melinc Anton, župnijski upravitelj	52
Kamno (Kobarid): Gande Bogomir, žpk. namestnik	35
Most na Soči: Premrl Janko, župnik	72
Obloke (Huda južna): Melinc Anton, žup. upravitelj	13
Pečine (Slap ob Idrijci): Župnijski urad	26
Podbrdo: Rejec Slavko, žup. upravitelj	30
Podmelec: Rejec Slavko, župnik	46
Ponikve (Slap ob Idrijci): Lapajna J.	35

Stržišče (Huda južna): Melinc Anton, žup. upravitelj	24
Št. Viška gora (Slap ob Idrijci): Munič C., župnik	65
Tolmin: Vodopivec Jos., dekan	152
Volče: Kodermac Alojzij, župnik	70

17. Tomaj

Dutovlje: Budin Ivan, župnik	110
Povir (Sežana): Milič Jožef, župnik	77
Predloka (Črni kal): Mihec Karel	22
Sežana: Glažar Jožef	60
Tomaj: Kjuder Albin, župnik	71

18. Trnovo

Jelšane: Božič Božidar, župnik	50
Knežak: Kalan Janez, župnik	112
Podgrađe (Ilirska Bistrica): Župnijski ur.	19
Pregarje (Obrov): Župnijski urad	7
Trnovo pri Ilirski Bistrici: Berce V., žup. upravitelj	78
Zagorje na Krasu (Knežak): Župnijski ur.	33

19. Vipava

Budanje (Vipava): Debevec Ivan, župnik	50
Col: Metlikovec A.	53
Goče (Vipava): Kralj Al., župnik	100
Lozice (Št. Vid nad Vipavo): Župnijski ur.	40
Planina (Ajdoščina): Petrič Jože, župnijski upravitelj	15
Podkraj (Col): Gnjezda Štefan, župnik	58
Podraga (Št. Vid nad Vipavo): Premrl Fr., župnik	55
Slap pri Vipavi (Vipava): Batič Val., žpk.	36

Sturje (Ajdoščina): Berce Bogomir, žpk.	100
Št. Vid pri Vipavi: Kovač Janez, župnik	80
Vipava: Breitenberger Ignacij, dekan	100
Vrabcje (Podnanos): Župnijski urad	13
Vrhopolje (Vipava): Župnijski urad	50

Razni kraji

Alipašin Most 6, Banjaluka 14, Beograd 29, Banova Jaruga 1, Dekanovec 1, Doboj 1, Dolnja Dubrava 1, Draškovec 1, Gibina 38, Gornji Mihaljevca (Macinec) 42, Gudurica 40, Hraščina-Trgovište 1, Janjina 1, Karlovec 9, Kastav 4, Knin 1, Komolac 1, Krpanj 3, Mala Subotica 3, Mursko Središče 8, Nijemci pri Vinkovcih 1, Novi Sad 1, Odžaci 3, Pazin 8, Pitomača 3, Podturen 6, Požarevac 1, Skakavac 1, Skoplje 6, Sv. Nedelja 1, Subotica 1, Surdulica 1, Sušnjeva 1, Trpanj 1, Visoko 6, Zagreb 105, Zemun 1.

Druge države

Celovec: Poverjeniški odbor Družbe sv. Mohorja v Celju 2000, **Dunaj 2**, **Liege** (Belgija) 1, **Mogila** (Poljska) 1, **Praha** (Češkoslovaška) 1, **Aleksandrija** (Egipt) 1.

Pregled udov Družbe sv. Mohorja 1952

Lavantinska škofija	172	24.451	24.623
Ljubljanska škofija	125	17.109	17.234
Slovensko Primorje	18	6.663	6.681
Druge jugosl. škofije	4	348	352
Druge države		2.006	2.006
Pozneje prijavljeni		1.618	1.618
	319	52.195	52.514

Glasnik Družbe sv. Mohorja

Ko stopa Družba sv. Mohorja v drugo stoletje svojega dela med Slovenci, čuti prijetno dolžnost, da se lahko zahvali svojim poštvalnim poverjenikom in udom za njihovo zvestobo.

Letošnji Koledar sicer ni stoti, kakor jo zapisano na ovitku, mojster arhitekt je hotel s tem le poudariti stoletni jubilej Mohorjeve družbe.

Glede prvega dela zgodovine udom priporočamo, naj ga lepo ohranijo, da ga bodo lahko dali prihodnje leto z drugim vred vezat v eno knjigo.

Razen štirih rednih knjig sta letos izšli dve za doplačilo: Kamenček sreče Sonje Severjeve in Križnarjevi Stanka Cajnkarija. Obe se bosta našim družinam zelo priljubili in jim prinesli obilo plemenitega razvedrila.

Kaj pa drugo leto? 1. Koledar bo poljudnejši od letošnjega in bo prinesel tudi kaj veselega. 2. Drugi snopič zgodovine Mohorjeve družbe bo še zanimivejši, ker bo obravnaval novejši čas. 3. Gospodinje bomo razveselili z obširnimi gospodinjstkim priročnikom. 4. Vsem pa bo všeč naša nova večerniška povest.

Razen tega bomo izdali tudi nekaj knjig za doplačilo, med njimi zlasti Dickensovega Cvrčka za pečjo in izčrpno Bibliografijo vseh dosedanjih izdaj Mohorjeve družbe.

Skrbeli bomo, da bomo za kar najmanjšo udnino dali čim več in čim obširnejših knjig. Ker pa vam bomo za nabrano udnino lahko dali tem več, čim več bo udov, lepo prosimo poverjenike in ude, da nam še naprej ostanejo zvesti.

Cenik knjig Družbe sv. Mohorja

Knjige nabožne vsebine		broš. vez.	Koledarji		broš. vez.
Jeglič dr. A.: V boj za srečno krščansko življenje, I., III. del po	16	—	Koledar Družbe sv. Mohorja		
Sveto pismo nove zaveze, II. del. Apostolski listi in razodetje	—	50	za leto 1938	12	—
Zore: Življenje svetnikov, 12., 13., 14. zvezek po	12	—	1946, 1947	22	—
Lukman: Ciprijan I.	65	—	1952	80	—
— Ciprijan II.	60	—	Mohorjeva knjižnica		
— Hieronim II.	60	—	119. Kotnik Fr.: Misijonar Jernej Mozgan	10	—
— Krizostom I.	65	—	120. Erjavec Anton: Mladostni plameni (pesmi)	20	—
— Sv. Avguštin IX. zv.	65	—	122. Meško: Iz srca in sveta (pesmi)	40	64
— Sv. Avguštin X. zv.	75	—	126. Iz bojev za osvoboditev. Izbor črtic	12	34
Meško: Pridige I.	45	—	128. F. S. Finžgar: Triglav. Planinska idila	12	34
Muzikalije			(na boljšem papirju in v večjem formatu)	—	54
Aljaž J.: III. zv. mešanih in moških zborov	12	—	129. Meško: Mladim srcem, V. zv.	32	58
Aljaž J.: IV. zv. mešanih in moških zborov	12	—	130. Sonja Sever: Kamenček sreče	95	185
Aljaž J.: V. zv. mešanih in moških zborov	12	—	Povesti		
Aljaž J.: VI. zv. mešanih in moških zborov	12	—	Detela dr. Fran: Hudi časi	12	28
Aljaž J.: VII. zv. mešanih in moških zborov	12	—	Cajnkari St.: Križnarjevi	200	445
Aljaž J.: VIII. zv. mešanih in moških zborov	12	—	Slovenske večernice		
Aljaž J.: IX. zv. mešanih in moških zborov	15	—	72. Šorli dr. I.: Krščen denar	14	34
Lukman: O sveta večerja. Sedem obhajilnih spevov za mešani zbor z orglami, partitura	28	—	73. Šorli dr. I.: Sorodstvo v prvem členu	14	34
Mihelčič Al.: Gospa sveta. Mešani zbor z orglami, partitura	9	—	79. Jaklič: Peklena svoboda	14	38
Mihelčič Al.: Evharistične pesmi za mešani zbor, partitura	30	—	97. Bračič Julija: Zaprta vrata	9	24
Razno			98. Remec Al.: Opustošena brajda, I. Prežihov Voranc: Stari grad	24	48
Krek dr. J.: Zbrani spisi, II. zv., 2. sn.	52	—	100. Bračič Jul.: Graščinski stradarji	22	40
Slovstvena knjižnica			102. Sket dr. Jakob: Miklova Zala, VII. izd.	43	76
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka	24	48	Gospodarstvo		
Življenjepis			Lakmayer: Umni čebelar	24	52
Kovačič dr. Franc: Slomšek, I., II. po skupaj vezan	12	—	Repanšek: Gojimo krompir	20	—
—	—	104	Zgodovina		
Cvetje iz domačih in tujih logov			Mal dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda, XI., XII., XIII., XIV., XV., XVI. zv. po	24	—
Stritar: Izbor mladinskih spisov	22	44	Znanstvo		
(uredil dr. France Koblar)			Brecelj dr. A.: Čuda in tajne življenja	12	36
Mladika			Fakin Anton: Iz življenja rastlin	36	78
Posamezne številke različnih letnikov po	9	—	Mušič Marjan: Obnova slovenske vasi	16	50
			Trunk Jurij: Spomini	—	110

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1955. — Opremil arhitekt Jože Plečnik. — Založila Družba sv. Mohorja v Celju. — Natisnila Celjska tiskarna v Celju meseca oktobra 1952 v 61.000 izvodih. — Za založbo odgovarja dr. France Kotnik.

POŠTNE, BRZOJAVNE IN TELEFONSKE PRISTOJBINE

PISMA				ČEKOVNE POLOŽNICE		NAKAZNICE		TISKOVINE		MEDKRAJEVNI TELEFONSKI POGO-VORI, POZIVNICA IN OBVESTILNICA				
tuzemstvo		inozemstvo		vplačila in izplačila		tuzemstvo in STO		tuzemstvo		pas	km	pristojbine		
do g	din	do g	din	do din	din	do din	din	do g	din			od 7—19	od 19—7	pozivnice in obvestilnice
20	15	20	28	100	5	500	20	50	5	B	do 10	30	15	20
50	25			500	10	1 000	30	100	10	I	10—25	70	35	30
250	40	Preko 20 g		1 000	15	3 000	50	500	20	II	25—50	120	60	40
500	60	vsakih 20 g ali		3 000	25	5 000	70	1 000	30	III	50—100	160	80	50
1000	150	del te teže po		10 000	35	10 000	100	2 000	50	IV	100—200	220	110	60
2000	200	17 din več.		30 000	55	20 000	130			V	200—400	280	140	70
krajevni promet		Ker imajo		50 000	70	Za brzojavne na-kaznice še pristoj-bina za telegram.		Inozemstvo		VI	400—600	320	160	80
do g	din	razne države		100 000	100			do 50 g din 10		VII	nad 600	380	190	90
20	10	različne tarife,		Za vsakih nadaljnjih		VZORCI BREZ VREDNOSTI		Največja teža 3 kg, če je ena po-vezana knjiga, največ 5 kg.		Nujni pogovori dvojna pristojbina.				
50	15	vprašaj vselej		100.000 din ali del te-						Zelo nujni pogovori petkratna pristojbina.				
250	25	na pošti, da ne		ga zneska še po 10 din.		tuzemstvo		inozemstvo		Nujna pozivnica dvojna pristojbina.				
500	40	bo napak				do 100 g 10 din		do 50 g 10 din		Krajevni pogovori 5 din.				
1000	100	frankirano!				preko 100 g do		za vsakih nadalj-		BRZOJAVKE				
2000	150					500 g 25 din		njih 50 g ali del		Navadna brzojavka: beseda 8 din,				
Največja teža 2 kg.						Največja teža 500 g.		te teže po 5 din		najmanj 80 din.				
PAKETI — TUZEMSTVO														
do 3 kg 100 din				Paketna pristojbina sestoji iz										
» 5 » 120 »				a) poštne po teži,										
» 10 » 180 »				b) poštne po vrednosti, ki je ista										
» 15 » 250 »				kot za denarna pisma.										
» 20 » 300 »				Največja teža do 20 kg, filmi do 25 kg.										
» 25 » 350 »														
VREDNOSTNA (DENARNA) PISMA — TUZEMSTVO														
poština sestoji iz:				500 din 20 din										
a) poštne po teži in pripo-				1 000 » 30 »										
ročnine,				5 000 » 60 »										
b) poštne po vrednosti:-				10 000 » 80 »										
				50 000 » 100 »										
				100 000 » 200 »										
Za vsak nadaljnji 1 000 000 ali del				500 000 » 400 »										
tega zneska še po 200 din.				1 000 000 » 600 »										
Dopisnice 10 17														
Priporočnina 35 40														
Povratnice pri predaji . . 30 30														
Povratnice po predaji . . 70 40														
Ekspresnina za pisemske pošiljke 35 60														
Ekspresnina za pakete . . 80 80														
Poizvednice 35 40														
Za posredovanje pri cari-njenju pisemskih pošilk 40														
Za posredovanje pri cari-njenju paketov 80														
Poštne ležaje pošiljke po-leg redne pristojbine še: 15														
za pisma in dopisnice za denarna pisma, na-kaznice in pakete . . 20														
Odkupnina za vse vrste pošilk 20														

